Livia Ciupercă

Alexandru Lascarov-Moldovanu
Încorsetările unei vieți

Coperta: Foto Alexandru Lascarov-Moldovanu (Muzeul Naţional al Literaturii Române. Fv/59/30330)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CIUPERCĂ, LIVIA
Alexandru Lascarov-Moldovanu : încorsetările unei vieţi / Livia Ciupercă. - Iaşi : Doxologia, 2013
ISBN 978-606-666-178-2

821.135.1.09 Lascarov-Moldovanu,A.
929 Lascarov-Moldovanu,A.

ISBN: 978-606-666-178-2

Livia Ciupercă

Alexandru Lascarov-Moldovanu
Încorsetările unei vieți

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfinţitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

DOXOLOGIA
Iaşi, 2013

Alexandru Lascarov-Moldovanu
Tecuci, 4/5.04.1885 – 17/19.04.1971, Bucureşti
Muzeul Naţional al Literaturii Române: Fv/59

Dedicaţie,

Prinos de recunoştinţă:

Preafericitului Părinte **Daniel**, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Înaltpreasfinţitului Părinte **Teofan**, Mitropolit al Moldovei şi al Bucovinei

Înaltpreasfinţitului Părinte **Casian**, Arhiepiscop al Dunării de Jos

Preacuviosului Părinte Arhimandrit **Policarp Chiţulescu**, Director al Bibliotecii Sfântului Sinod

Toată recunoştinţa colectivului Bibliotecii Sfântului Sinod, pentru sprijinul acordat în consultarea bogatei Arhive „Al. Lascarov-Moldovanu"

Mulţumiri Muzeului Naţional al Literaturii Române, respectiv, domnului director **Lucian Chişu**, precum şi distinsei doamne conservator **Eugenia Oprescu**, pentru înlesnirea consultării Arhivei „Al. Lascarov-Moldovanu"

Întru cinstirea memoriei părintelui **Ioan Iovan** (1922-2008), părintelui **Arsenie Boca** (1910-1989), Măicuţei **Veronica** (1922-2005), a tuturor preoţilor, călugărilor şi sihaştrilor, care i-au fost sprijinitori şi închinători, întru liniştea, pacea şi puterea de creaţie a scriitorului Alexandru Lascarov-Moldovanu

În amintirea colaboratorilor Fundaţiei Culturale Regale, al cărei inspector general şi director a fost Al. Lascarov-Moldovanu

Întru amintirea Preasfinţitului Părinte Episcop **Iosif Gafton** (1896-1984), protectorul scriitorului

În amintirea familiei ing. **Nicolae Malaxa** (1884-1965), protectorul scriitorului

Un gând cald, duhovnicesc, întru cinstirea memoriei familiei scriitorului!

Dragei **Cristina**, strănepoata scriitorului (pe linie paternă), cea care în 1969/1970 (în vârstă de 20 de ani), studentă fiind la Politehnica din Bucureşti, a primit în dar manuscrisul original al cărţilor ce i-au fost dedicate: *Evanghelia povestită tinerilor băieţi şi fete* (1969), precum şi *Scrisorile bătrânului Terţiu către strănepoata sa Cristina* (în 1970)

Mulţumiri domnului **Liviu Franga**, tuturor acelora care au păstrat, cu evlavie, manuscrisele scriitorului şi le-au dăruit B.S.S., M.N.L.R., B.A.R., B.C.U. Iaşi sau Bibliotecii Metropolitane Bucureşti

Îmbrăţişare duhovnicească maicii stareţe **Daniela**, de la mănăstirea Vladimireşti, tuturor măicuţelor care-şi amintesc de Tătunu, de fiul întru Hristos, Alexandru, pe care ele îl consideră un „înger”

Recunoştinţa noastră, tuturor acelora care se vor alătura demersului pentru a completa cu manuscrise, scrisori, fotografii sau alte informaţii, biografia omului evlavios, a scriitorului creştin Alexandru Lascarov-Moldovanu

Prefaţă

Doamna Livia Ciupercă, o pasionată cercetătoare a biografiilor literare şi operelor artistice mai puţin explorate din orizontul nostru cultural, încredinţează tiparului cartea *Alexandru Lascarov–Moldovanu, încorsetările unei vieţi*. Volumul nou îngrijit continuă studii mai vechi şi preocupări de dată relativ recentă, dintre care monografiile *I. Al. Brătescu-Voineşti* (1996), *Dominic Stanca* (2011), *Scriitori gălăţeni de ieri şi de azi* (2012), *Teodor Al. Munteanu* (2013) se bucură de o bună vizibilitate. După cum lesne se observă, Livia Ciupercă este preocupată de aducerea în actualitate a operelor aproape uitate ale unor scriitori importanţi în momentul activ al creaţiei lor, iar temeritatea de a investiga editări de odinioară precum şi manuscrise rămase inedite, în care se află, deocamdată închise, idei de viaţă perene, repere morale şi valori estetice, trebuie de la bun început semnalată. Ca şi în precedentele studii, noul demers critic evidenţiază particularitatea definitorie a stilului dumneaei de lucru. Alături de contribuţiile filologului şi istoricului literar, acesta constă în fervoarea de a recompune, odată cu datele esenţiale, atmosfera (literară) a epocii. În volumul de faţă, Livia Ciupercă face tentativa de a reda integral imaginea operei lui Alexandru Lascarov-Moldoveanu. Asamblarea devine panoramă graţie reconstituirii ei din fragmente disparate, unele provenind din arhiva urmaşilor scriitorului, celelalte descoperite în fondurile Muzeului Naţional al Literaturii Române sau al unor biblioteci (Biblioteca Academei Române, Metropolitană din Bucureşti, Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi, Biblioteca Sfântului Sinod). După cum se poate observa, cercetarea a fost, cu un cuvânt potrivit, laborioasă, iar efortul, în sens apreciativ, răsplătit pe măsură. Peregrinarea prin ţară în căutarea manuscriselor scriitorului devine bun prilej de a trage

concluzia că răspândirea acestor documente nu este una întâmplătoare, ci, dimpotrivă, revelatorie ca sens. Pentru Livia Ciupercă restituirea este cu atât mai preţioasă cu cât documentele lasă loc interpretărilor nuanţate. De pildă, în momentul însumării lor, autoarea observă, retrospectiv, focalizarea fiinţei scriitoriceşti, în care se oglindesc perfect opera, principiile literare şi sentimentul religios. Zestrea literară rămasă de la Lascarov-Moldovanu este analizată sub dublu aspect, al creaţiei de idei şi sub auspicii estetico-literare creatoare de valori. După ce confirmă că rolul marilor critici în ceea ce priveşte poziţionarea lui Alexandru Lascarov-Moldovanu în cadrul epocii a fost, din punctul de vedere al istoriei literaturii, unul decisiv, Livia Ciupercă apelează la instrumentele filologice şi la datele istorico-literare, de această dată cu scopul de a suscita interesul contemporanilor pentru personalitatea celui monografiat. Reconstituirea atmosferei epocii este însoţită aproape filă cu filă, reaşezarea în pagină a întregii creaţii devenind unica opţiune pentru înţelegerea operei din interior, capabilă astfel să redea, din nou, mireasma textelor troienite de trecut. Din nefericire, această esenţă se pierde iremediabil atunci când istoria literară îşi cerne valorile lăsând la vedere plasa de relaţii şi corespondenţele dintre ideile vehiculate, ca un du-te-vino între tradiţie şi modernitate. În corpus-ul critic al Liviei Ciupercă, constând în prezentarea exhaustivă a operei edite şi inedite a lui Alexandru Lascarov-Moldovanu, raţiunea şi sentimentul devin afinităţi indestructibile, lăsându-se însoţite de un paseism de bună factură memorialistică, deoarece de la duiosul scriitor ne rămân, alături de factura sămănătoristă a fondului epic, nostalgia după acele vremuri de odinioară, caracterizate atât de explicit în celebra sintagmă eminesciană, referitoare la un trecut fabulos-idilic când se vorbea o „limbă ca un figure de miere". Efectul este puternic, iar parfumul de epocă pregnant. Caracterizările succinte şi cam abstracte, care îl postau pe autor în sfera de in-

fluenţă a unor mari scriitori contemporani cu el –, în panoplia genurilor şi speciilor cultivate de Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voineşti şi Bassarabescu –, sunt înlocuite aici de comentarii despre viaţa acestuia, scrutată prin parcurgerea atentă a etapelor ei faste sau dureroase. În loc de concluzie, Livia Ciupercă arată că, deşi „încorsetat" de viaţă, Lascarov-Moldovanu a reuşit să lase o operă de mari dimensiuni răspândită, după cum s-a văzut, în mai multe locuri, unde memoria ei doarme înveşmântată de poveşti încă necunoscute.

Acestui tip de cercetare, Livia Ciupercă îi consacră speciale energii intelectuale, prin intermediul cărora reuşeşte să demonstreze, convingător în opinia noastră, că, împotriva trecerii ireparabile a timpului, autorii şi creaţiile altor vremi sunt, de fapt, contemporani ai literaturii române în integralitatea ei, cu condiţia să avem acces la savorile acelor texte, la parfumul lor originar. Acesta este scopul monografiei istorico-literare *Alexandru Lascarov–Moldovanu, încorsetările unei vieţi*, studiu prin care Livia Ciupercă ridică vălul uitării de pe imaginea unui scriitor care ar merita, mai mult de o clipă, atenţia celor ce iubesc literatura.

Lucian CHIŞU

Flacăra – lacrimă, tainic sălaş în neumbrire sihastră

Memoriei lui Al. Lascarov-Moldovanu

Tu, cunună de raze rotat-argintie,
străpunsă de doruri, arzândă făclie,
te simţi confortabil în vârtejul luminii cereşti?
Te simt mocnind, învârtoşat, nu glumă,
în pieptul muntelui slăvit de-al nostru zeu, Zamolxis.
Te văd în lină-mbrăţişare-asupra un prunc născut
din tainic pântec dezgolit în miez cu lună plină.
Un dans clepsidric susură-n văzduh,
iar eu aş vrea să te captez, doar pentru mine,
în sfetnic, ordonându-ţi cea lumină
lină, lină. Mi-o doresc. Ştim –
Poeţii te adoră, spun că-i însoţeşti în tumultul lor neostoit.
Eu însă, draga mea făclie, vreau altfel să-ţi urzesc menirea.
Şi mie-mi place a visa, dar vezi tu, draga mea, veni-va timpul
să ne întrebăm – întrebător – şi conştient: spre *cine*? şi spre *ce*?
Nu-mi place-aşa, în van, să folosesc cuvinte fără sens.
Al nostru Noica glăsuieşte clar:
„Cuvântul este-un prim demers de a crea câmpul logic".
De-aceea, zic, să ne-ndreptăm spre-acel urzelnic „logic câmp".
Bănuieşti tu, poate, care-ar fi? Te rog, puţină concentrare!
În zborul tău icaric, tresalţi, scânceşti şi gemi;
clipeşti, iubeşti, te zvârcoleşti, precum poeţii.
Ştim noi prea bine.
Dar eu, sihastru sihăstrit, îţi propun un zbor din altă zămislire
şi-un altfel de „vis", cu perspectiva de a-i găsi chiar „tâlcul",
întru preacinstire, după cum afirmă şi Daniil,
proorocul, din *Vechiul Testament*.
Să presupunem că-nsoţeşti fiinţa într-un subtil foc al *gheenei*,

şi-n ăst context, întrebatu-te-ai oare: cum fi-va *agonia*?
Hai, un mic micuţ exerciţiu de imaginaţie...
Şi-n astă ipostază cum va arăta al tău *vesmânt*?
N-ai vrea cumva să te-ncununi cu-nţelepciune cosmică, divină?
Şi s-asculţi de-o *Pildă*... de la Solomon cetire,
care glăsuieşte că „povaţa" este „sfetnic",
iar „legea" – prea „lumina"?!
N-ar fi benefic – pentru tine, dar şi pentru mine,
să „aşteptăm zorile",
făr'a umbla, bezmetici, prin „beznă",
aşa cum voroveşte Isaia?...
E prea păcat, pe bune, să:
„ne poticnim în miezul zilei ca şi pe înserate!" (Isaia 59.10)
Sau să ne-aprindem de mânie, precum Iona, biblicul.
Noroc de Domnul, că e „milosârd" (Ioil 2.13),
c-altfel...
Oh, Doamne!
Dar tu, preaînfocată, poţi – dacă vrei – şi vrei, ades –
a mistui totul în cale-ţi, însă
o voce îmbunată şopteşte-nduioşător:
„Să nu apună soarele peste mânia voastră!..."
Ce dulce-alint de „Flori creştine",
de la preablândul şi cucernicul Lascarov rostogolire,
energie de foc arzândă întru Domnul!

Un existenţial labirintic

„De eşti din vremea de lumină,
Cu inima de soare plină,
Întoarce-te înspre trecut:
Fii omul care te-ai născut."
(Nicolae Iorga)

Alexandru Lascarov-Moldovanu se înscrie printre intelectualii României uitaţi sau puţin cunoscuţi. A trăit în perioada 1885-1971, apreciat, la timpul său, ca slujitor al legii, politician, scriitor, publicist, traducător. În toată viaţa sa exemplară şi prin toată opera sa, Alexandru Lascarov-Moldovanu s-a învrednicit a se face Domnului „slavoslovitor".

Răsfoind presa literară interbelică, diverse studii critice şi dicţionarele de specialitate, vom descoperi observaţii critice, care pot compune portretul de scriitor al lui Alexandru Lascarov-Moldovanu. Şi-avem a reţine notaţii pertinente, pe care le datorăm lui Nicolae Iorga, cel care, în a sa *Istorie a literaturii române contemporane* (1934), capitolul *Povestitorii*, precizează: „Format întâi la Tecuci, la Bârlad, apoi la Iaşi, dl. Al. Lascarov-Moldovanu aduce întâiu amintirile răzeşilor bârlădeni între cari i s'a petrecut copilăria. De la aceştia trece pentru un roman plin, bine clădit, la amintiri putnene, din marginea Focşanilor, pentru *Biserica năruită*, cu puţine, dar sigure şi simpatice tipuri din vechea boierime". „De la naţionalismul profund uman din *Amintirile de război* (*Zile de campanie*) se trecuse la o tăioasă critică influenţată de curentul de la *Sămănătorul* şi *Neamul Românesc*, la consideraţii morale şi filosofice, şi, după zguduiri de familie, se va ajunge la un creştinism mistic..." Acea „tendinţă etică şi religioasă", apreciază Iorga, face ca romanul său „să semene cu literatura misionarilor englezi". Comparat cu Emil Gârleanu – dar

„mult potenţat ca energie”, comparat cu Adam Mickiewicz – gândind însă la „avântul epic” al acestuia.

În mod cert, putem recunoaşte – la Al. Lascarov-Moldovanu – influenţa traducerilor din: sir John Lübbock, cardinalul Nicholas Wiseman, cardinalul Verdier, Jules Sandeau, S. Smiles, Oliver Wakefield, J. B. Bossuet, Sf. Ioan Gură de Aur, Thérèse de Lisieux, Louis Bourdalou, H. Gheon etc.

Ancorate în actualitatea timpului trăit, multe dintre prozele sale împrumută ceva din podoaba ironică a lui Caragiale, precum naraţiunea *Nasturele*, publicată, iniţial în revista „Ramuri” (nr. 2/1926), manuscris care se păstrează în arhiva Bibliotecii Metropolitane din Bucureşti, filiala „N. Iorga” (25 de foi numerotate cu roşu: 16•19 cm.; corecturi şi radieri în creion roşu; pe verso – ultima foaie, cu menţiunea „Pentru «Ramuri»”).

Alexandru Lascarov-Moldovanu nu a fost un răsfăţat al criticii literare, dar s-a bucurat totuşi de aprecieri care-şi păstrează prospeţimea. Spre exemplu, în 1928, sub peniţa lui Eugen Constant (1890-1975), notaţiile critice îmbracă veşmânt poetic cu stilizări arhaicizante: „Mi-l amintesc pe d-l Moldovanu în serafica-i preumblare prin acel paradis stilistic, ce se cheamă *Grădina lui Naş Muşat*... Firul de aur al *Înseninării* se deapănă fonetic, în delir epistolar, pacificând inima îndelung pendulată de tragicul decepţionism al vieţii. Cartea înstrunează accente patetice de profeţie biblică. Valul de reminiscenţă tolstoiană inundă cu măreţie poetică, morala unei lumi, scufundate avan în adâncimile neguroase ale păcatului primitiv...” (rev. „Ramuri”, nr. 4/1928, pp. 192-193).

Şi cum epica scriitorului – în marea ei majoritate – îmbrăţişează universul moral-creştin, notaţiile lui Eugen Constant îşi pot extinde aria spre întreaga activitate literară a scriitorului – şi cea publicată, dar şi cea rămasă încă în manuscris: „D-l Moldovanu se autointegrează în (i)erarhia pastorală a predicatorilor evangheliei creştine, ferind însă, apele liniştite ale compoziţiei de înotul sgomotos şi inutil al formalismului teologal”.

Descoperim, cu vădită încântare, în aprecierile formulate, o gândire limpede şi vibrantă, conchizând: „Şi când un scriitor izbuteşte să-ţi descreţească fruntea încutată în necazuri, ridicându-te în limpezimile însorite ale cugetului, atunci pe dreptate se poate socoti că a împlinit un rost moral pe această lume de păcate, în acest uriaş forfot de luxură şi impuritate" (rev. „Ramuri", nr. 4/1928, p. 193).

La 1936, Stelian N. Cucu se simte entuziasmat de proza lui Al. Lascarov-Moldovanu, căreia îi recunoaşte „frumuseţe artistică", „sănătate sufletească", „puritate de concepţie". După o introducere amplă şi atotcuprinzătoare, prin care criticul dezvoltă principiile estetice însuşite la şcoala critică a lui Mihail Dragomirescu (1868-1942), Stelian Cucu descoperă în opera lui Lascarov-Moldovanu întoarcerea la rădăcini, rostind, entuziast: „Avem bucuria unui dar la care demult am jinduit. Avem sentimentul unei regăsiri cu noi înşine, cu ceea ce trebuie să fie permanent uman, dar şi specific naţional în creaţia românească"[1]. Fin analist, Stelian Cucu surprinde particularităţile prozei lascaroviene, recunoscându-i „intuiţia puternică a marilor dureri", măiestria de a se „ridica deasupra vieţii reale, pentru a o privi simbolic şi a-i descoperi tragediile", descoperind firave similitudini cu pesimistul Ibsen (gândind la viziunea îndoliată a vieţii, căreia scriitorul moldovean îi opune credinţa vie, atotbiruitoare), iar prin epica „satirică şi humoristică", apropiindu-l de I.L. Caragiale, I. Al. Brătescu-Voineşti sau Ioan A. Bassarabescu. Stelian Cucu consideră eronată afirmaţia unor critici conform căreia Al. Lascarov-Moldovanu este „tributa*r*" lui Sadoveanu. Şi în susţinerea afirmaţiei că opera lui Lascarov-Moldovanu este „originală", va oferi multe argumente privind „stilul" celor doi scriitori (cărora

[1] *Al. Lascarov-Moldovanu, poet al vieţii alese şi al tainicei solidarităţi cu pământul românesc.*

li s-ar putea recunoaşte „cel mult" o „înrudire" „temperamentală", fiind amândoi moldoveni)[2].

Activitatea prolifică a scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu a permis criticii literare din perioada interbelică să se pronunţe, încadrându-l în curentul sămănătorist, şi în umbra falnicului Sadoveanu. La 1927, Eugen Lovinescu notează: „Literatura d-lui Al. Lascarov-Moldovanu este o literatură sămănătoristă întârziată, ce purcede din Sadoveanu, fără marile însuşiri, cu răgazuri şi lungimi de om, care are înaintea sa eternitatea, cu sfătoşenie moldoveană, lipsită de nerv şi concentrare, cu poezie exterioară a naturii, cu sentimentalism..., cu o atmosferă de patriarhalitate..." (*Scrieri*, V).

Aşadar, încadrat în ceea ce Lovinescu numeşte „neosămănătorism", aprecierile marelui critic definesc o primă parte a creaţiei acestui scriitor (mai precis, primele volume de povestiri), iar punctele nevralgice subliniate nu se mai confirmă, analizând opera, în toată complexitatea sa tematică.

În *Istoria literaturii române* (1940), Dumitru Murăraşu (1896-1984) realizează o succintă, dar pertinentă evaluare a creaţiei sale epice, în capitolul *Sinteza autohtonistă*, precizând că scriitorul ocupă un „loc aparte în literatura tradiţionalistă" românească,

---

[2] Stilul lui Sadoveanu „este exuberant..."; Stilul lui Lascarov-Moldovanu „este mai calm, mai reţinut şi el purtător de senzaţii, însă de o culoare mai potolită, cu un relief mai atenuat". Sadoveanu „e un temperament mai robust, impresiile lumii se exteriorizează... direct, prin senzaţii"; Lascarov-Moldovanu „a abordat cel mult un trecut patriarhal şi a ajuns... la o problematică românească de actualitate". Sadoveanu „are preferinţă pentru natura sălbatecă, pentru decoruri robinsoniene şi pentru psihologii puternice, dar sumare"; Lascarov-Moldovanu „zugrăveşte o natură mai apropiată de om, domolită, moşii arate, drumuri de ţară, satul, gospodăria... şi sufletele mai preocupate de ele însele, mai aplecate spre analiza lor proprie". La M. Sadoveanu, „eroul e copleşit de atotputernicia naturii"; la Al. Lascarov-Moldovanu „omul şi natura sunt forţe egale şi cele mai adesea într-un echilibru armonic şi roditor". Concluzia studiului *Al. Lascarov-Moldovanu, poet al vieţii alese şi al tainicei solidarităţi cu pământul românesc* este următoarea: „De aceea socotim opera d-lui Al. Lascarov-Moldovanu cu totul originală".

„întipărit” fiind în acelaşi „suflu moral” ca şi Ion Agârbiceanu (1882-1963), ba mai mult, considerându-l „superior acestuia, prin calităţi de fond şi de expresie”.

Chiar dacă în a sa monumentală *Istorie...*, G. Călinescu îl expediază pe scriitor la capitolul *Alte orientări*, alăturându-i activitatea de scriitorii creatori de literatură „dialectală” („care încearcă să ridice la interesul artistic limbajul satelor...”), clasându-l ca pe un „idilic patriarhal” sau ca pe un „propagandist creştin”; nota subiectivistă este explicabilă, în conjunctura politică în care marele critic s-a lăsat manipulat.

Mult mai aproape de o sinteză, vertical-nepărtinitoare, sunt aprecierile lui Ovidiu Drîmba, despre scrisul „moralizator al bunului” Lascarov („Revista Fundaţiilor Regale”, 1.01.1940) sau ale lui G.G. Ursu, care, la 1943, nota: „Literatura lui Al. Lascarov-Moldovanu, parfumată de credinţa creştină, tendinţa morală şi religioasă a operei sale, pleacă din copilăria tecuceană, sfinţită în preajma bisericilor...” (*Tecuciul literar. Studiu de istorie şi geografie literară*, Bârlad, Atelierele Grafice N. Peiu, 1943).

Din notaţiile lui G.G. Ursu, avem a reţine că „nuanţa mistică a sufletului şi mediului religios al copilăriei” a jucat un rol precumpănitor în toată creaţia literară a scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu.

Şi tindem să credem, fără tăgadă, la o distanţă de 70 de ani de la aceste afirmaţii, că G.G. Ursu are perfectă dreptate: „Lascarov este un moldovean autentic”, un scriitor profund, în care iubirea de neam şi ţară, respectul faţă de familia creştină şi faţă de valorile românimii dintotdeauna converg, armonios, în toată opera sa, care ar merita să fie cunoscută şi analizată. Şi mai presus de toate, ar merita promovate principiile morale pe care le imortalizează acest scriitor în toate textele sale; ar merita intervenţia marilor noştri critici, în evaluarea operei acestui scriitor!

Avem a reţine că opera literară a acestui scriitor este atât de bogată şi de o încărcătură tematică atât de subtilă, încât, avem certitudinea, mai devreme sau mai târziu, istoricii şi criticii

literari contemporani se vor lăsa ademeniţi în investigaţii serioase şi pline de substanţă ştiinţifică. Vor descoperi, astfel, modernitatea scrisului său, trecut însă prin filtrul eticului, de care literatura nu are voie să facă abstracţie.

Începutul este promiţător, prin *Dicţionarul General al Literaturii Române* care, la o nouă ediţie (2008), şi-a dorit să atingă perfecţiunea, prin notaţii pline de substanţă, privind viaţa şi activitatea literară a scriitorului român. Însă nu putem vorbi nici pe departe de perfecţiune atâta timp cât o bună parte dintre scrierile originale ale acestui scriitor, la care adăugăm comentarii şi traduceri, rămân încă în stadiul de inedite, odihnind, nemeritat, în arhive din ţară, amintind, deocamdată: Biblioteca Sfântului Sinod şi Muzeul Naţional al Literaturii Române.

Pe pagina de gardă a volumului *Drumuri...*, publicat în 1938, avem şansa unei informaţii de natură documentară, prin notarea nu doar a cărţilor autorului deja tipărite, ci şi a acelor volume ce se aflau în pregătire. Astfel aflăm că autorul avea în minte noi proiecţii editoriale, anume, romanele: *Buga* („roman istoric"), *Valea Plângerii* şi *Fiul risipitor*; o traducere: John Lubock – *Fericirea de a trăi* sau *Vieţile sfinţilor* (volumele V, VI, VII).

În *Dicţionarul General al Literaturii Române* se precizează doar faptul că scriitorul Alexandru Lascarov-Moldovanu şi-a încetat „aproape complet" activitatea literară după 1944. Fără a se spune ce s-a întâmplat cu omul Alexandru Lascarov-Moldovanu până la data morţii, care a survenit la 17/19.04.1971, în Bucureşti. Aşadar, tăcere totală pentru perioada 1944-1971. Ce s-a întâmplat cu acest om în această perioadă? Nu ni se spune de câte ori s-a retras între zidurile vreunei mănăstiri, după cum sugerează vocea auctorială în romanul *Tătunu*, pentru a scrie, pentru a fi protejat, pentru a se vindeca de răutăţi, mai ales. Tăcere.

Ceea ce se ştie este că romanul *Buga* va fi publicat postum, abia în anul 2002, la Editura Muzeului Literaturii Române, ediţie îngrijită de Dora Mezdrea şi cu o prefaţă atotcuprinzătoare, semnată de Liviu Franga. De asemenea, merită menţionată

frumoasa cronică literară, semnată de Cornelia Ştefănescu, în revista „România literară”, nr. 50/2003.

E momentul să amintim, aici, că un exemplar al romanului *Buga* (numit de autor: „povestire istorică”), odihneşte, încă din 1975, în arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod. Remarcăm – îmbucurător – că în toţi aceşti ani se retipăresc unele cărţi ale sale, doar acelea care au tematică religioasă. Iată, Biserica nu l-a uitat pe Al. Lascarov-Moldovanu.

Despre celelalte scrieri, nimic. Iarăşi tăcere. Nimeni nu s-a mai întrebat dacă Lascarov-Moldovanu a mai scris după 1944 sau nu, dacă există scrieri în manuscris sau nu. Nimic. S-a gândit, posibil, Timpul decide?! Dar cine este stăpânul Timpului? O spune Sf. Augustin: „Tu eşti, [Doamne], Cel Care le faci pe toate: şi viziunile noastre în timp, şi timpul însuşi, şi odihna de la sfârşitul timpului”. (Sf. Augustin – *Confesiuni*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 484)

Şi comoara de manuscrise prezente în arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod este dovada că Preabunul Dumnezeu Îşi iubeşte *fiul*. Cu certitudine, prin strădania şi iubirea duhovnicească a Preacuviosului Părinte Arhimandrit Policarp Chiţulescu, director al Bibliotecii Sfântului Sinod, cu binecuvântarea Sfântului Sinod – avem certitudinea –, o parte din cărţile lui Al. Lascarov-Moldovanu vor fi tipărite.

Şi-n acest context, apreciem ca originale, demne de a fi tipărite, următoarele volume (cel puţin):

Convorbiri între un anahoret şi un ucenic (cota III 1735)
Undeva, într-o sihăstrie... (cota III 1709)
Cei zece leproşi (cota III 1707)
Despre Smerenie (cota III)
„Eu sunt...” (cota III 1878)
Fericiri şi vaiuri în Sf. Scriptură (cota III 1737)
Evanghelia povestită tinerilor băieţi şi fete (cota III 1691)

Plante, animale, lucruri, locuri şi cetăţi din Sf. Evanghelie (cota III 1702)

Scrisorile bătrânului Terţiu către strănepoata sa Cristina (cota III 1738)

Iubirea în Noul Testament (cota III 1713)

Schiţe şi flori duhovniceşti (cota 1706)

Laudă Maicii Domnului (cota III 1865)

Laudă Mântuitorului Iisus Christos (cota III 1879)

şi, fireşte, romanul *Fiul risipitor* (cota 1699), cu menţiunea:

În arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod odihnesc *Prologul* şi primele două părţi: *Întunericul* (paginile mss. 1-109) şi *Zorile* (paginile mss. A^4: 110-235).

În arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române odihnesc partea a treia: *Lumina* (paginile mss.: 236-338) şi *Epilogul* (paginile mss. A^4: 339-347).

Aceste scrieri de meditaţie patristică, originale, rămase în manuscris, sunt învăluite în hlamidă literar-moralizatoare, se disting printr-un stil euharistic, specific şi inconfundabil; adevărate „mărgăritare", care-şi cer dreptul spre lumină, spre a fi aşezate alături de marea noastră literatură duhovnicească. Aceste zămisliri sunt „mângâietoare de suflet" şi-l recomandă pe Alexandru Lascarov-Moldovanu ca pe un adevărat mistagog de secol al XX-lea.

Travaliul unei vieţi. Incursiune în operă

„Visările trandafirii de odinioară, prin colbul uitării...”
(Ştefan Petică)

Însufleţiţi de îndemnul unui mare cărturar al neamului nostru românesc, încercăm un sentiment de bucurie recompunând zorii unei epoci moderne, cu filtrări ale eticului, într-o adevărată încrengătură enigmatică de destin creator, aşa cum ni se prezintă viaţa şi opera lui Alexandru Lascarov-Moldovanu.

Singura voce autorizată a vorbi despre zorile familiei lui Alexandru Lascarov-Moldovanu este un urmaş direct, Liviu Franga[1], care afirmă că numele de familie – Lascarov, „poartă în sânge urmele unei îndepărtate origini sud-dunărene”, „aromâneşti”, adică, un Lascăr. Aşadar, un patronim slavonizat, parcă a anticipa că viitorul intelectual Alexandru Lascarov-Moldovanu va deveni, fără exagerare, un vrednic *slavoslovitor*, prin tot ceea ce a creat şi a întreprins în toată viaţa sa. Adică, până la vârsta de 86 de ani.

Cât priveşte pe străbunicul matern, acesta s-a numit Constantin Ioan din Filipopoli (Plovdiv), şi aflăm că s-a aventurat la nord de Dunăre, „cam pe vremea Eteriei lui Tudor, dinspre stâncile goale, sărăcite de rumegatul turmelor, de pe Rodopi...”, a „trecut peste Câmpia Română”, în „miazăziua Moldovei”, şi s-a stabilit în împrejurimile Tecuciului, gospodărindu-se şi împământenindu-se, fără rezerve.

Întru completarea datelor biografice ale familiei lui Alexandru Lascarov-Moldovanu, suprapunem şi informaţiile oferite de

[1] Liviu Franga, *Clasic printre postmoderni. Întoarcerea lui Alexandru Lascarov-Moldovanu*, Ed. Princeps Edit, Iaşi, 2008, p. 286.

Dicţionarul General al Literaturii Române: „Bunicul, pe linie paternă, venit din Macedonia, ajunge mic moşier în Tutova. Murind prematur, copiii au fost crescuţi de o rudă apropiată, Lascăr Moldovanu”.

Tatăl, Alexandru (Alecu, Bubu) Lascaroff, născut în 1854, a studiat la Liceul de băieţi „Gh. R. Codreanu” (inaugurat în 1846) din Bârlad, avându-i colegi, în 1871, pe Alex. Vlahuţă (1858-1919) şi pe N. Petraşcu (1859-1944) (născut Petrovici; memorialist şi istoric literar). A fost funcţionar la Regia Monopolului de Tutun (C.A.M.), apoi administrator financiar la Banca „Prevederea”, din Tecuci.

S-a căsătorit, „devreme”, cu institutoarea Zoe Ioan / Ionescu (1860-1917), din Bârlad, fiica marchitanului bârlădean Anghel Ionescu, o „entuziastă învăţătoare, soţie şi mamă devotată”, o vreme directoarea Şcolii de Fete din Tecuci, model de fidelitate, reflectată şi în romanul *Mamina* (1934).

Soţii Alecu şi Zoe Lascarov au avut şase copii: George (1884-1917, ofiţer de cavalerie), Alexandru (1885-1971), Margareta Zoe (1886-?), Vintilă (1888-1917, ofiţer de cavalerie), Maria (Miţa, 1889-1975) şi Aurica (1895-1919?).

Despre „obârşia neamului” său va afla adolescentul Alexandru de la bătrânul Tache Juvara (*Isvoarele mele...*), prieten mai mare al tatălui său, Alecu, tot macedonean, „bun povestitor şi om cum se cade”.

Tache Juvara nu are doar darul povestirii, ci şi capacitatea de a conserva detalii de valoare documentară: „Bunicul tău de pe tată, *Gheorghe*, a venit din Macedonia, cu tata, cu Caraiani, cu Dissescu – şi cu alţii. Era atunci, pe la începutul veacului trecut, o resmeriţă în Macedonia, – şi au poposit mulţi macedoneni aici, în ţara cea mare, a noastră (*de adopţie, România*). Au prefăcut în bani tot ce aveau... Bunicul tău era un om nalt, osos, se purta ras la barbă, dar avea în schimb nişte mustăţi de arnăut. Bun gospodar şi priceput la agricultură. El s’a aşezat prin partea aceasta a Tutovei, la Cărăpceşti”.

Aşadar, povestea vieţii lui Gheorghe Lascaroff este palpitantă: „om iute şi stăruitor, scoase din punga turcească din buzunarul lui ferit, aurul cu care venise, şi cu el cumpără sfoara de moşie ce-o găsim la Cărăpceşti. Pe dată, se puse şi zidi din piatră, casa şi săivanele, care stau şi azi mărturie a chipului cum ştiau să clădească oamenii pe vremuri. Îşi statornici gospodăria, învăţând bine limba cea nouă, apropiindu-se de ţăranii satului, dând obol pentru clădirea bisericii şi aşteptând să se întemeieze bine, spre a porni să-şi aducă o nevastă harnică... Având patima cailor şi a înhămăturilor, trecea ades, dincolo în Rusia şi se întorcea, furtunatic, cu cai sforăitori şi hamuri bătute în alămuri. Înhăma apoi asemenea vite la vreo trăsurică uşoară şi ca vântul străbătea depărtările...”. Fire întreprinzătoare, deşi „om repede la mânie”, avea mare „cuviinţă pentru bunul şi munca altuia”. Târziu, la maturitate, îşi va aduce nevastă tânără, „cu ochii verzi”, păr castaniu şi chip „blajin”, tocmai de la „Eşi” (Iaşi). Se numea Maria şi era din familia modestă a „boiernaşului Givid, diregător într-un fel, în oraşul domnesc”. Şi curând, gospodăria lor se-nveseli de copii. Gheorghe se ocupa cu negustoria: „se avânta în drumuri repezi, spre Basarabia, întorcându-se de-acolo cu cai, hamuri şi trăsuri”.

Nenorocirea familiei veni pe neaşteptate, fulgerător şi tragic: cel mai mic copil, al cincilea, Alexandru (tatăl viitorului scriitor), avea doar şase ani. „Reîntors de la drum depărtat...”, „bunelu” Gheorghe avea să-i spună soţiei că „nu se simte bine”. Şi-a căzut la pat. „Căpătase lingoare (febră tifoidă) în drumul lung ce făcuse.” Nici un „balsam” adus din „târgul Bârladului” nu-i va fi de nici un folos. „Ţinând de mână pe nevastă şi fără să se vaite, bunelu' Gheorghe îşi dădu sufletul...” Durerea Mariei fu atât de mare, încât după un an îşi urmă soţul. Amândoi odihnesc într-o „gropniţă din ograda bisericii”, „în dreapta”, din satul Cărăpceşti.

Rezultatul? „Conul” Lascăr Moldovanu, o rudă apropiată, a dat moşia, „în posesie”, unui grec, şi a luat copiii să-i crească,

devenind astfel „părinte sufletesc", ducându-i „în alt ţinut tutovean, la moşia lui din Polocin".

Curând, şi gospodăria Moldovanului „se desfăcu", iar moşia Polocin „căzu în mâini străine". O parte dintre copiii răposatului „bunel" Gheorghe se vor „împrăştia" de ţinutul tutovean.

Dar bătrânul Tache Juvara ştie multe şi despre bunicii materni ai lui Alexandru. E vorba de „bunelul" matern, Anghel Ionescu, „negustor abagiu". Prăvălia lui se afla „lângă podul de peste apa mocirloasă a Bârladului", spre „mahalaua Podeni", foarte aproape de biserica Vovidenia[2]. Acolo avea „abale, marchitănii, sumane, pânzeturi"[3].

Bunica maternă, Maria Ionescu, era o femeie „senină, frumoasă, cu păr negru şi ochi de catran, blajină şi supusă, având în juru-i un popor de copii, toţi cu părul şi cu ochii negri".

„Dar vremea îngroapă şi preface." După moartea soţiei, bătrânul „marchitan" îşi va petrece ultima parte a vieţii în casa fiicei Zoe şi a ginerelui său, Alecu Lascarov, părinţii scriitorului, „numărând boabele metaniilor lui de hagiu" şi cugetând „la cele veşnice". Ceea ce nu se poate uita este că bunicul Anghel odihneşte în „ţintirimul mic al Tecuciului", alături de ceilalţi străbuni ai lor (*Isvoarele mele...*).

*

Aşadar, cel de-al doilea copil al familiei Lascarov, Alexandru, va studia primele patru clase la Şcoala Primară de băieţi, Nr. 1, din Tecuci, începând din 1896. După dorinţa tatălui, îşi va continua studiile la Liceul „Gh. Roşca Codreanu" din Bârlad, apoi la Liceul Internat din Iaşi (1899-1902). Va urma Facultatea de Drept, la Bucureşti, obţinând licenţa în 1906. Va deveni judecător de plasă în Babadagul Dobrogei, în perioada 1909-1910.

---

[2] Biserica Vovidenia din Bârlad este ctitorie domnească, din vremea lui Vasile Lupu. Se află pe strada Ştefan cel Mare. Cea mai veche biserică din oraş.

[3] aba = ţesătură groasă de lână; marchitănii = mărfuri metalice mărunte şi variate, de uz casnic; suman = haină ţărănească lungă din postav gros.

În 1911, se căsătoreşte cu Maria Boiu, din Pechea, şi va îndeplini funcţia de administrator de plasă al judeţului Covurlui. Se va muta la Tulcea, apoi la Focşani – ca avocat şi juristconsult. Este mobilizat în 1913 şi va evoca jertfa românilor din primul război mondial în pagini zguduitoare.

Scrierile, dar şi traducerile (minuţios alese) trădează starea sa interioară, sufletul ars de dorul copiilor care s-au stins înainte de vreme sau al acelora care s-au risipit prin lume. Din informaţiile oferite de un urmaş direct, prof. univ. dr. Liviu Franga, putem contura o schiţă de familie. Reţinem, Alexandru Lascarov-Moldovanu a fost tatăl a cinci copii: Ionel/Nel (1912-1929), Zoe (1914-1915), Teodor/Denu (1913-1989? Caracas), Ileana/Ruru (1919-1993?, Lausanne), Mihai/Mălăoanţă (1920-? Caracas).

Din evocarea profesorului Liviu Franga, aflăm că cea mai mare durere a resimţit-o tatăl (scriitorul) după pierderea primului fiu, pentru care, „an de an", fiecare lună iunie, devenea „luna tăcerii", o sfâşietoare durere care se va estompa odată cu propria *tăcere*, definitivă, în aprilie 1971. Această durere se reflectă în multe dintre scrierile sale, dar mai ales, în cele trei romane, elogiul familiei creştine: *Mamina* (1934), *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (1936), *Tătunu* (1937); în romanul manuscris: *Fiul risipitor*, precum şi în alte scrieri manuscris, aflate în arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod.

Cât priveşte risipirea copiilor, în lume, cu referire la Ileana, Teodor şi Mihai, durerea tatălui poate fi intuită din preferinţa pentru anumite scrieri traduse din rusă, engleză, germană, franceză. Un mic exemplu, şi pare concludent: „Suspinele lui Arnold, în clipa când află de moartea tatălui său, treziră în el amintirea cavalerului, plecat fără ca să-i fi strâns pentru cea din urmă dată mâna-i cuprinsă de moarte" (Jules Sandeaum, *Magdalena*).

Viaţa lui Lascarov-Moldovanu a fost precipitată. Din 1923, va activa la Fundaţia Culturală „Principele Carol" (inspector general, director), la Direcţia Educaţiei Poporului şi la Societatea de Radio Bucureşti. Se va dedica activităţii misionare

creştin-ortodoxe şi va „duce Cuvântul christic din săli de conferinţe în cabina de înregistrări a Radioului şi dinaintea altarului în paginile şi în redacţia revistei misionare «Floarea darurilor», întemeiată şi condusă împreună cu preotul Toma Chiricuţă, la Bucureşti"[4] (Liviu Franga). Rodul acestei activităţi spirituale se reflectă în numeroasele volume, iar unele se reeditează chiar şi în prezent.

Ca senator[5], Al. Lascarov-Moldovanu a lăsat mai multe „mesaje" moralizatoare, precum cel conservat în volumul *Ceas de cumpănă...* (Cuvânt la mesaj, rostit în şedinţa Senatului de la 4 decembrie 1931), din care merită a reţine o pildă rostită atunci, şi care ar putea fi reprodusă şi astăzi, în Parlamentul Ţării, valabilă fiind, oricând, dacă ne gândim că în Elada îndepărtatelor vremi, doi mari conducărori erau în „aprigă vrăşmăşie". Dar când ţara fu „ameninţată de cataclisme venite din afară şi de prăbuşiri dinăuntru", cei doi au luat o înţeleaptă decizie: „Afară din graniţele ţării rămânem vrăjmaşi, în graniţele ţării să ne dăm mâna, uitând totul pentru salvarea patriei noastre"[6].

Ca jurist, Al. Lascarov-Moldovanu s-a preocupat de publicarea unor documente de specialitate, printre care: „Legea pentru autentificarea actelor", „Legea Corpului de Avocaţi", „Regulamentul corpului de Avocaţi" (1924) sau studiul „Femeia-avocat. Observaţiuni la doctrina şi jurisprudenţa română" (1915), care reprezintă o disertaţie documentată privind acceptarea femeii-avocat în Baroul românesc[7].

---

[4] Toma Chiricuţă (1887-1971) – filosof şi teolog, mărturisitor al dreptei credinţe; împreună cu G. Tutoveanu şi Tudor Pamfil, înfiinţează Academia de la Bârlad.

[5] Senator al Partidului Renaşterii Naţionale – „iorghist", în perioada 1931-1932, „politician de birou, fanatic admirator al lui Iorga" (Liviu Franga).

[6] Multe broşuri de popularizare a maselor a redactat Lascarov, din care amintim: *Ce trebuie să ştie... orice ţăran, din legile cele mai de seamă ale ţării. Carte de învăţături cetăţeneşti*, Tip. „Bucovina" I.E. Torouţiu, Bucureşti, 1934.

[7] Un expozeu al acestui travaliu de recunoaştere a meritelor femeii intelectuale merită reţinut: în anul 1891 (când Baroul din Ilfov analizează „înscrierea

În 1938, în colecţia „Cartea Satului", aflată sub egida Fundaţiei Culturale „Principele Carol", Lascarov va publica un amplu studiu-lămuritor al termenilor juridici care se impuneau explicaţi, pe înţelesul tuturor, privind *Noua Constituţie a României, din 28.02.1938*. Volumul este însoţit de o frescă semnată de Olga Greceanu şi Dimitrie Ştirbei, plus mai multe fotografii-document, care reprezintă Parlamentul sau pe Regele Carol II. Câteva precizări reţin atenţia: „Regatul României este un stat naţional, unitar şi indivizibil", „Forma de guvernare, monarhia constituţională", „Tot Românul este dator a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al rostului său de viaţă", „Limba Română este limba oficială a Statului". Interesantă este ultima frază a acestui complex studiu juridic: „Niciun jurământ nu leagă şi nu poate fi impus decât de puterea unei legi, care hotărăşte şi forma lui".

Sub patronajul Fundaţiei Culturale „Regele Mihai I" a fiinţat, la Făgăraş, o *şcoală ţărănească*. La această şcoală „voluntară" erau „recrutaţi" acei tineri care doreau „a-şi mări cunoştinţele". Înscrierea lor la aceste cursuri aveau „ca ţintă principală să dea satelor noastre gospodari luminaţi la cap şi mai înălţaţi la suflet". Al. Lascarov-Moldovanu a fost profesor la această „şcoală" şi câteva dintre impresiile sale pot fi recunoscute în prefaţa lucrării *Cutre(i)erând Basarabia desrobită...* (1943).

Ca scriitor, Lascarov-Moldovanu a abordat multe genuri şi stiluri literare. Activitatea sa literară cuprinde romane, nuvele,

---

în acel barou a dş. Bilcescu", „deciziune care n-a fost nici apelată de cei interesaţi, nici n-a fost utilizată de dş. Bilcescu"); în anul 1901 (când Baroul de Ilfov se pronunţă negativ asupra cererii dş. Elena Popovici), dar şi în anul 1913 (când Baroul de Iaşi admite cererea de înscriere a dş. Ella Negruzzi, dar respinsă de Curtea de Apel. Şi astfel, av. Ella Negruzzi, „în complicitate cu Baroul de Covurlui", va redeschide cauza). Din aceste notaţii, de specialitate juridică, aflăm că sus-numitele „petiţionare" care „au bătut la poarta dreptului de a profesa avocatura" vor avea dificultăţi serioase în a schimba mentalitatea unui timp neferice.

povestiri, fabule, multă memorialistică de război, texte şi studii cu temă creştină, traduceri, manuale şcolare. Principala sa calitate, ca slujitor al legii, politician, scriitor sau memorialist, este sinceritatea afirmaţiilor.

*

Ce e drept, sinceritatea nu-ţi netezeşte întotdeauna paşii în viaţă. Iar omul Alexandru Lascarov-Moldovanu nu a fost deloc scutit de experienţe diverse, pe care le intuim în bogata sa zestre literară, puţin cunoscută, astăzi. Povestea vieţii sale, pe care doar o intuim, devine o continuă zbatere. Aceasta ne aminteşte de un personaj, Boxu', un patruped orfan, ocrotit de „conu Ionică", tocmai pentru că „descindea dintr-un neam vajnic". Se va dovedi ambiţios, dornic să-şi impună independenţa, nelăsându-se înfrânt de nimeni. Câtă dreptate are naratorul! Asemenea Boxului, cu sau fără sânge albastru-n vene, şi noi, fiinţe umane, ajungem să ne luptăm cu multe „javre", posibil, a le învinge la tinereţe (precum Boxu'), dar, în mod cert, ajungând vulnerabili la bătrâneţe. (*Boxul*) Şi-atunci, ce-ţi rămâne decât interiorizarea?! Cât adevăr în această povestire-parabolă?! (publicată în revista „Ramuri", Craiova, nr. 1-2/1924, director fiind N. Iorga).

*

Deşi a locuit în Bucureşti, inima lui Alexandru Lascarov a vibrat pentru Moldova natală, nocivitatea urbei, în genere, fiind încondeiată în multe dintre scrierile sale. În ultimii treizeci de ani, cu aproximaţie, Lascarov a dus o existenţă aproape singulară, dar exemplară. Nu a cunoscut carcera, dar s-a înfruptat, copios, din teroarea comunistă. I s-a interzis să mai publice, cărţile i-au fost risipite, bibliotecile din ţară conservând a mia parte din cât a donat. Şi-a găsit liniştea eternităţii, în Săptămâna Luminată a Paştilor, la 17 aprilie 1971, fiind înmormântat la Bellu Militar, parcela 55-36.

Dintre numeroasele manuscrise pe care, în mod cert, le-a lăsat, nu a fost recuperat, deocamdată (oficial), decât unul, romanul

Buga (scriere finalizată în 1949, dar care va fi publicată, spre bucuria noastră, în 2002). Manuscrisul acestui roman a fost salvat, ca printr-o minune, dar cu evlavie, de către mama scriitorului Liviu Franga. Am putea vorbi şi despre romanele *Valea plângerii* şi *Fiul risipitor*, titluri amintitoare, în avanpremieră, încă din 1936 şi respectiv, 1938.

Tăvălugul nemilos nu ar fi distrus chiar totul în cale-i. Am găsit manuscrisul romanului *Fiul risipitor* (primele două părţi în arhiva B.S.S., ultima parte în arhiva M.N.L.R.). Nu ştim nimic, încă, despre romanul *Valea plângerii*. Nu ştim unde se află manuscrisul acestui roman. Probabil, lăcrimează... întru aşteptare. Undeva. Dacă va fi voia Domnului, sigur, ni se va lăsa dezvăluit.

În arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod am descoperit şi manuscrisele altor romane, multe, foarte multe manuscrise... Aceste manuscrise dactilografiate îşi aşteaptă prefaţatorul şi editorul.

Timpul şi-aşterne mantia arzândă peste fiinţa umană care răsare, înmugureşte, înfloreşte şi-apoi rodeşte. Şi totul, după Voia Domnului, Măritului, Slăvitului. Dacă unii vor a-şi uita originile (şi cunoaştem, din nefericire, astfel de exemple; cel mai cunoscut fiind al aceluia care-a fost academicianul Paul Bujor; îl amintim, pentru că am fost pe „urmele lui..."), Alexandru Lascarov-Moldovanu nu o va face nicicum. Ori de câte ori are prilejul, îşi dezvăluie iubirile tainice. O va face şi-n focul anului 1942, *Cutreierând Basarabia desrobită*... Da, dezrobită, dar pentru scurt timp. Ca, de altfel, şi România însăşi. Şi iată-l pe vaporul „Mihai Viteazul", îndreptându-se către ţinuturile de poveste ale Basarabiei, privind înspre Galaţi, înspre Tecuci, retrăind amintiri: „Stau pe coverta frumosului vapor... şi privesc spre Galaţi... Cunosc de mult priveliştile acestea şi parcă, totuşi, sunt noi... Le cunosc de când, cu mulţi ani în urmă plecam spre ţinutul tulcean în care îmi aveam aşezarea şi slujba, cele de la începutul «carierei» şi-a gospodăriei mele. Retrăiesc, în sclipiri

de clipe, crâmpeie din elanul tineresc de atunci... În scurte lumini trecătoare, am crezarea că-s *atunci*, – acela din depărtata vreme a biruitoarei tinereţi”.

Vântoase amintiri se-noadă cu-acel *prezent* incert al anilor 1942-1943: „Privesc majestuoasa carapace a Dunării, sclipindu-şi solzii în lumina tomnatecă, şi-i simt a ei putere, ce de veacuri ne este nouă mamă: buna noastră mamă, Dunărea...”.

Puţine sunt paginile care-l preaslăvesc pe unduiosul (o, şi de câte ori, învolburatul, învăluitorul, vulcanicul Danubiu!) fluviu, stâlp de graniţă, care „ne-a crescut”, „ne-a ţinut seama copilăriei...”, „ne-a întovărăşit în pragul când neamul a ieşit în lumina Istoriei”, „ne-a fost pavăză şi îndemn de-a lungul sbuciumatei Hronici a vieţii româneşti...”.

*

La Biblioteca Academiei Române, Secţia Manuscriselor sunt conservate trei plicuri (achiziţionate în 1963) care conţin: povestea *Tivda* (cerneală albastră, datat 1922, înregistrat A-1690), o anexă la *Scrisori de război*, „392 de nume rare, culese de Censura militară, Bucureşti, 1941” (trei file, A-388) şi o ciornă a unei cronici literare (opt pagini A[4]), la romanul lui V. Gorsky (lt. colonel), *Pribeag în ţara mea. Peripeţiile unor ofiţeri fugiţi din captivitate* (258 p.).

Interesant text. Notaţii de suflet, de implicare emoţional-lucidă: „Citim cărţile celor care au suferit pe vremea marelui nostru război şi ne vine să credem că toate acele jertfe, mari şi mici, au fost cândva, de veacuri”. Comentând această carte, propriile-i amintiri tresaltă în subconştient: „Vin aducerile-aminte şi aduc zbuciumări de imputări adânci...”. Suferinţa înseamnă nu doar mutilare fizică: „Iată trei ofiţeri rămaşi ca «netransportabili» în spitalele din Bucureşti invadat de nemţi, ca într-o apă murdară...”. La unison, s-aud voci: „Să fugim în Moldova!”.

Cuvântul „Moldova” va deveni în acele momente „ca şi farul de pe îndepărtatul ţărm, spre care ochii osteniţi ai naufragiaţilor, se îndreaptă ca unică ţintă în viaţă” (ms., p. 2). Al. Lascarov-Moldovanu recunoaşte în cartea lt.-lui col. V. Gorsky momente de curbură dramatică: „O, romantică vreme a nenorocirilor noastre naţionale, – de ce –, pe urmă, când veniră veştile care anunţau întregirea noastră cea mare, – de ce oare, nu ţi-ai prelungit balsamul tău, cel făcător de minuni?!...” (ms., p. 6). Concluzia cronicarului este una justiţiară: „dacă realismul în viaţă ştie să construiască cele mai tari cetăţi, tot idealismul, multă vreme uitat, se răzbună cumplit: distruge cele mai grozave aşezăminte, clădite numai intrării trecătoare” (ms., p. 8).

La B.C.U. Iaşi se păstrează două scrisori redactate de Lascarov. Una este adresată lui G. Ibrăileanu şi confirmă o prietenie benefică pentru scriitorii acelui timp, bineştiind rolul de mentor al cunoscutului critic ieşean. Scrisoarea este expediată din Tecuci, la 9 aprilie 1907, şi reprezintă un schimb amical, binefăcător, de impresii: „Stimate Domnule Ibrăileanu, Am primit manuscrisele înapoiate şi vă mulţumesc din adâncul sufletului atât pentru larga bunăvoinţă ce aţi avut-o a mă citi, cât şi pentru frumuseţea şi temeinicile asigurări ce-mi faceţi. Rândurile dv. îmi sunt scumpe, căci ele aruncă o lumină bună şi mare parte întunecimea neîncrederii ce o aveam în mine însumi..” Invitaţia formulată în finalul epistolei, este relevantă pentru relaţia dintre cei doi oameni de cultură: „Până atunci, nutresc ideea... că v-aţi putea avea 2-3 zile la noi, în Tecuci (noi – familia mea, n.n.)...”

Prea bine se ştie, Lascarov-Moldovanu a fost un suflet generos. Nu doar epistola alăturată o dovedeşte. Frumuseţea caracterului său o regăsim în toată opera sa. În 1938, i se adresează lui Cezar Petrescu, pe atunci, director al ziarului „România”, cu rugămintea de a-i fi de folos unui mai tânăr confrate: „Mult stimate şi iubite prietene, Îndrăznesc a te ruga să fii atât de bun

şi să dai un rost la «România», confratelui vostru Constantin Barcaroiu[8], pe care îl cunosc de mult, ca pe un bun şi preţios element în treaba gazetărească, pe care o conduci. E un confrate vrednic, care merită sprijinul” (Bucureşti, 21 iunie 1938) [B.C.U. Iaşi – Arh. Cezar Petrescu 244-19].

---

[8] Constantin Barcaroiu (1895-1974). Poet şi prozator. Gazetar, până în 1945. Apoi, până la pensionare, actor. Scrierile sale au tentă creştină. Posibil, aceasta i-a apropiat pe cei doi scriitori.

Activitatea radiofonică a lui Al. Lascarov-Moldovanu

Despre emisiunile concepute şi prezentate de Alexandru Lascarov la Societatea de Radio Bucureşti, extragem din *Bibliografia Radiofonică Românească*[1]:

1930:

„Veştile săptămânii": emisiunea „Program pentru săteni", 20.04.1930, ora 11.35. În: *Radio şi Radiofonia*, anul III, nr. 83, p. 11.

„Cuvânt duminical": emisiunea „Program pentru săteni", 4.05.1930, ora 16.00. În: *Radio şi Radiofonia*, anul III, nr. 85, p. 12.

„De vorbă cu sătenii": „Program pentru sat", 1.06, 15.06, 27.07, 17.08, ora 16.45.

„Excursiile în nuvela românească": emisiunea „Universitatea Radio de vară", 23 august, ora 20.40. În: *Radio şi Radiofonia*, anul III, nr. 100, p. 20.

„De vorbă cu sătenii": emisiunea „Program pentru sate", 31 august, ora 16.00. În: *Radio şi Radiofonia*, anul III, nr. 102, p. 10.

„Veştile săptămânii": emisiunea „Program pentru sate", 7 septembrie, ora 16.00.

„De vorbă cu sătenii": emisiunea „Program pentru sate": 28 septembrie, 2 noiembrie, 23 noiembrie, 7 decembrie, 21 decembrie 1930.

„Lectură din *Cohortele morţii* (proză)": „Program de seară", 30.12.1930.

1931:

„De vorbă cu sătenii": emisiunea „Program pentru săteni", 18 ianuarie, 1 februarie, 15 februarie, 22 februarie, 15 martie, 29 martie, 12 aprilie, 26 aprilie, 10 mai, 24 mai, 7 iunie, 21 iunie, 5 iulie, 19 iulie, 2 august, 16 august, 20 septembrie, 8 noiembrie, 22 noiembrie 1931.

„Pentru săteni": emisiunea „Program pentru săteni", 20 decembrie 1931, ora 16.45. În: *Radio şi Radiofonia*, anul IV, nr. 170, p. 9.

---

[1] *Bibliografia Radiofonică Românească*, vol. I: 1928-1935, Societatea Română de Radiodifuziune. Editura Casa Radio, Bucureşti, 1998, pp. 262-267 + vol. II: 1936-1940, pp. 187-193.

1932:

„De vorbă cu sătenii": emisiunea „Program pentru săteni", 27 martie, ora 17.15. În Arhiva S.R.R., dosar nr. 1/1932, 13 file mss.; *Radio-Fonia*, anul V, nr. 184, p. 3.

„Minunea Învierii": emisiunea „Program pentru săteni", 1 mai, ora 17.15. În Arhiva S.R.R., dosar nr. 1/1932, 13 file mss.; *Radio-Fonia*, anul V, nr. 189, p. 3.

Biserica năruită (roman): emisiunea „Universitatea Radio", 7 iunie 1932, ora 20.20. În: *Radio şi Radiofonia*, anul V, nr. 194, p. 12.

„Plante şi animale în *Noul Testament*": „Universitatea Radio", 21 octombrie, ora 20.20. În Arhiva S.R.R., ds. nr. 9/1932, 17 file mss.; *Radio-Fonia*, anul V, nr. 213.

Legende, 30 octombrie, ora 19.10. În Arhiva S.R.R., dosar nr. 9/1932, 13 file mss.; *Radio-Fonia*, anul V, nr. 215, p. 3.

„Înţelesul Crăciunului": emisiunea „Universitatea Radio", 25 decembrie 1932.

1933:

„Despre datini": emisiunea „Program pentru săteni", 6 februarie 1933.

„Educaţia voinţei", 13 martie, ora 17.00.

„De vorbă cu sătenii": emisiunea „Program pentru săteni", 26.03, 16.04, 30.04.1933.

„Poezia muncii", 7 mai.

„Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena", 21 mai.

„Cărţi de învăţătură pentru popor", 28 mai.

„De vorbă cu sătenii": 4 iunie, 2 iulie, 23 iulie 6 august, 20 august, 3 septembrie, 17 septembrie, 8 octombrie, 29 octobrie, 12 noiembrie, 26 noiembrie, 10.12, 24.12.1933.

1934:

„De vorbă cu sătenii": emisiunea „Ora Satului", 7 ianuarie, 21 ianuarie, 28 ianuarie, 11 februarie, 25 februarie, 11 martie, 25 martie, 8 aprilie, 22 aprilie, 6 mai, 20 mai, 3 iunie, 17 iunie, 8 iulie, 15 iulie, 29 iulie, 19 august, 2 septembrie, 16 septembrie, 7 octombrie, 21 octombrie, 25 noiembrie, 9 decembrie, 23 decembrie 1934.

„Echipa culturală de la Nereju-Putna": emisiunea „Universitatea Radio", 3.10.1934.

1935:

„De vorbă cu sătenii": emisiunea „Ora Satului", 6-20 ianuarie, 20-24 februarie, 17 martie, 7-28 aprilie, 12 mai, 2-23 iunie, 7-28 iulie, 11-25 august,

8-22 septembrie, 13-27 octombrie, 10-24 noiembrie, 8-29 decembrie 1935. În Arhiva S.R.R., dosar nr. 2/1935, 13 file mss.; Radio, anul VIII, nr. 380, pp. 1-2.

1936:
„Radio pentru săteni": Ora satului, 12.01.36, ora 17.30. În Arhiva S.R.R., dosar nr. 5/1936, 12 file mss, cu iscălitura de identificare a autorului
„De vorbă cu sătenii": Ora satului, 26.01, 9.02, 1-22.03, 12.04, 3-24.05, 14-28.06, 30.08, 20.09, 11.10, 1-8-15-22-29.11, 6-13-20-27.12

1937:
„Echipa studenţească şi viaţa sufletească a satului": Universitatea Radio, 12.01.1937.
„Gazeta sătenilor": Ora satului, 24.01.
„De vorbă cu sătenii": Ora satului, 7-21.02.37.
„Radio pentru săteni": Ora satului, 7-21.03.37, 4-18.04, 2-16-30.05, 13-27.06, 11-25.07, 8-29.08, 12-26.09, 10-24.10, 7-21.11, 5-19.12.

1938:
„Radio pentru săteni": Ora satului, 2-16-30.01, 13-27.02, 13.03, 10-24.04, 8-22.05, 19.06, 10-24.07, 7-21.08, 4-18.09, 9-23.10, 6.11.
„Ascultarea legilor, tăria poporului": Ora satului, 13.11.38.
„Căminele Culturale": 14.11.
„De vorbă cu sătenii": Ora satului, 27.11, 11-25.12.38.

1939:
„De vorbă cu sătenii": Ora satului, 8.01.1939.
„Radio pentru săteni": Ora satului, 22.01, 12.02.39.
„Lăsata Secului": Ora satului, 19.02.39.
„Radio pentru săteni": Ora satului, 26.02.39, 19.11, 10.12.39.
„I.P.S. Patriarh": Ora satului, 12.03. În *Radio Adevărul*, anul XII, nr. 547, p. 12.
„Radio pentru săteni": Ora satului, 26.03, 9-23.04, 14.05; „De vorbă cu sătenii": Despre M. Eminescu, Ora serviciului social pentru săteni, 18.06.39.
„Conferinţă cu titlu neprecizat": Ora satului, 17.09.39.
„Subiect rezervat", 21.10.39.
„Un vlădică de neuitat": Iosif Naniescu, 24.10.39.
„De vorbă cu sătenii": Ora satului, 8-29.10.39.

1940:
„De vorbă cu sătenii": Ora satului, 14.01, 4-18.02, 3-24.03, 14.04.40.
„Radio pentru săteni": Ora satului, 26.05.40.

„Zece ani de domnie”: Ora satului, 9.06,40.

„Izvoare de viaţă”, 14.07.40.

„Pentru vremea de azi”, 29.08.1940, ora 20.00. În Arhiva S.R.R., dosar nr. 5/1940, 11 file mss, cu iscălitura de identificare a autorului. *Radio Adevărul*, anul XIII, nr. 623.

O parte dintre textele prezentate la Radio, sub genericul *De vorbă cu sătenii*, doar volumul al III-lea, se află, dactilografiat şi broşat, în total: 124 de pagini (cota: 1696), în arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod. Acest volum cuprinde următoarele prelegeri ale autorului: „Unirea noastră”, „Bucovina, veselă grădină”, „Prutul, râu blestemat”, „Un sfânt român”, „Miercurea sfântă” (1937), „Despre datini şi obiceiuri”, „Să iubim şcoala”, „Naşterea Domnului”, „Mormântul cel gol” (1938), „Cuvinte despre beţie”, „Iertarea greşalelor”, „Cum să ne pregătim de post”, „Cuvinte despre Eminescu – strajă şi îndrumător”, „Fiul risipitor”, „Săptămâna Patimilor” (1939).

Pentru a se face înţeles de către ascultători, se impunea exemplul pilduitor. Nu era suficientă afirmaţia că „beţia”, spre exemplu, „strică sănătatea”, ci povestea pilduitoare, precum schiţa: *Gospodarul şi argatul său* (printr-un dialog, cu impact direct, intransigent):

– Ai dus caii la adăpat?

– Da, i-am dus.

– Fii bun şi mai du-i o dată.

– Cum să-i mai duc, dacă s-au săturat de băut?

– Iată, omule, vita e mai înţeleaptă ca tine. Ea nu bea decât atât cât îi trebuie, pe când tu bei până cazi în mocirlă...

Sub cupola Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol” se iniţiază un amplu proiect de culturalizare a ţărănimii. Astfel, se editează broşuri şi cărţi, prin care se explică legile ţării, termeni juridici, sfaturi pe teme diverse, dar şi naraţiuni cu temă creştină. Aşa va lua naştere colecţia „Cartea Satului” –

care va fi dăruită tuturor bibliotecilor săteşti din cadrul Căminelor Culturale, create special în acest scop. Primele volume din această colecţie poartă semnătura următorilor scriitori prestigioşi: Cezar Petrescu (*Cei trei Regi*), Mihail Sadoveanu (*Inima noastră*), Al. Lascarov-Moldovanu (*Viaţa creştină în pilde*), I.C. Vissarion (*Învietorul de morţi*), Ion Agârbiceanu (*Minunea*).

Tradiţiile şi obiceiurile străbune se cereau popularizate. Astfel, Apostol D. Culea publică *Şezători de seară*, iar N. Oancea – *Culegere de coruri*. De real folos vor fi şi sfaturile medicale sau pentru gospodine. Astfel, dr. Vasile Voiculescu scrie despre *Toate leacurile la îndemână*, Lucia Filimon-Ciulei – un dialog *Între gospodine*. În egală măsură, se acordă atenţie şi fraţilor basarabeni, prin volumul *Răsunete basarabene*, semnat de G. Madan, volum ilustrat cu desenele lui Victor Ion Popa.

Interesant de precizat că volumul semnat de Apostol D. Culea, prestigios dascăl, autor de manuale şcolare, publicist şi scriitor, „înfăţişează", adică oferă tuturor dascălilor şi Căminelor Culturale săteşti, „cuprinsul" a douăsprezece şezători „de seară", „rânduite în duhul datinei". Explicaţiile oferite de autor în prefaţa-„lămurire" sunt extrem de grăitoare. Nu numai că acest desfăşurător putea fi preluat *ad-litteram*, dar oferea sugestii constructive cadrelor didactice din satele româneşti, pentru a propulsa tradiţiile şi obiceiurile locului.

Multe dintre „vorbirile" de la Radio vor fi apoi publicate. Aşa s-a născut volumul *De vorbă cu sătenii...*, dispus în următoarele capitole: *Satul. Sufletul lui*, *Religioase*, *Veşti-Ţări*, *Deslușiri juridice*, *Pilde şi învăţături*, *Ce zic călătorii străini despre noi*. Toate au fost teme de dezbatere, pe subiecte de stringentă actualitate, pentru acea perioadă. Nu se puteau evita şi se impuneau a fi explicate diferite evenimente istorice, sărbătorile creştine, explicaţii de natură juridică etc.

Tot pentru „îmbogăţirea cunoştinţelor sătenilor", pentru ca aceştia să devină „mai buni gospodari, mai buni cetăţeni, mai buni plugari, mai buni creştini...", Lascarov va edita, în

1939, o broşură, intitulată: *Satul, sătenii şi serviciul social* (la Editura Fundaţiei Culturale „Principele Carol"), în care oferă detalii despre utilitatea Căminelor Culturale, despre rolul şi acţiunile „Echipelor Regale Studenţeşti" sau despre „Legea serviciului Social".

Slujitor şi susţinător al Şcolii

„Du şi altora din lumina pe care ţi-am dăruit-o ţie!”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Cunoştinţele şi experienţa acumulate se cer dăruite, cu generozitate. Aşa ne explicăm implicarea lui Al. Lascarov-Moldovanu în problemele învăţământului românesc, prin abordarea unui subiect cu tematică educativă, în amplul eseu: *O întrebare privitoare la educaţiunea noastră*, publicat în revista literară şi culturală „Dunărea de Jos” (anul II, nr. 7/15.03-15.04.1910, p. 208-210). Şi cum „educaţiunea” este o „chestiune de căpetenie” (nu doar a timpului său), logică se dovedeşte întrebarea (iniţială) şi dezbaterea ce-i urmează:

„Ce urmărim noi prin educaţia ce ni se dă în familie, în şcoala primară, liceu, universitate ş.a.m.d.?” O primă concluzie arată că tânărul este „îndopat” cu o „sumedenie de cunoştinţe neînduplecate” (abstracte), în detrimentul unor noţiuni care să-i fie folositoare în viaţă.

Propunerile lui Lascarov sunt de natură să revigoreze programa şcolară şi structura examenelor. Şi astfel, s-ar impune (susţine autorul) a se insista ca tinerii studioşi să acorde o mai vie atenţie faţă de: „frumuseţile vieţii sufleteşti”, „vibrarea negrăită a trecutului nostru”, „încântarea divină a iubirii de om şi neam”; „să adăpăm copiii noştri – în viaţa de familie” etc.

Reţinem multe puncte de vedere îndrăzneţe, reformiste, pentru începutul de secol al XX-lea. Pentru aplicarea unor soluţii didactice alternative, vor trece însă mult mai multe decenii.

*

Activitatea didactică a lui Al. Lascarov-Moldovanu nu ne este dezvăluită în profunzime, dar preocuparea pentru editarea

unor manuale şcolare, într-o viziune modernă, cu aplicabilitate spre viaţa practică, este concludentă. Împreună cu învăţătorul Ilie Dobrian (colaboratori fiindu-le prof. sec. Petre V. Haneş şi scriitorul S. Brădişteanu), Lascarov va avea un rol determinant în alcătuirea următoarelor manuale şcolare: *Abecedar* (partea I, partea a II-a), *Citire* (cl. II-IV), *Gramatica* şi *Compunerea* (cl. III-IV), *Aritmetică* (cl. I-IV), *Geografia Judeţului Ismail* (cl. a II-a), *Geografia României* (cl. a III-a), *Geografia Continentelor* (cl. a IV-a).

De reţinut că nu doar literatura lui Al. Lascarov-Moldovanu are filon etic (de morală creştină), ci şi manualele pe care le-a coordonat. Şi-n acest sens, facem referire la *Abecedarul*, partea I (ediţia 1931). Un manual original. În viziunea autorilor, în primele ore de curs, boboceii de clasa I urmau să înveţe, desenând, formele grafice de bază, care preced scrierea literelor alfabetului românesc (cu grafie latină). La început (p. 2), elevii învaţă să picteze: *linii curbe* (conform conturului unor fructe sau legume – o nucă, o prună, un pepene, un ou); *linii drepte* (având ca model cutia de chibrituri, o casă, un gard, un scaun, o masă); *linii semicerc* (având ca material ilustrativ un baston, o coasă, un băţ mocănesc); *linii spiralate* (după modelul unui lanţ, o funie, un coş din nuiele, o pipă). Apoi urmau literele alfabetului: *o, u, m* etc. Merită reţinut fondul ilustrativ, cu aplicabilitate practică, în aprofundarea literelor alfabetului. Partea a II-a a *Abecedarului* (Editura „Naţională Ciornei”, S.A.R., Bucureşti, 1933) cuprinde deja texte scurte, cu o diversitate de teme.

Manualul de *Citire* pentru clasa a II-a primară, spre exemplu, urmează structura clasică a celorlalte manuale din perioada interbelică: sunt dispuse pe trimestre şi cuprind între copertele aceluiaşi manual „lecţiile” pentru „Citire”, „Religie”, „Istorie” şi „Ştiinţele naturii”. Nota de particularitate a acestui manual constă în faptul că partea dedicată *Citirii* se deschide cu o rugăciune („Cruce mare, / Cruce tare, / Dumnezeu ţi-a dat putere / Să

ne fii izbăvitor, / Să ne fii spre mângâiere / Să ne fii spre ajutor. // Crucea dreaptă / Şi-nţeleaptă, / Ia în grija ta prea sfântă / Pe toţi cei ce se iubesc, / Pe slăvitul nostru Rege / Şi poporul românesc.”); recunoaştem, de asemenea, multe scurte povestioare moralizatoare, ghicitori, versuri, cântece.

Amintirile unui fost subprefect...

„Lucraţi adânc ţarina inimii voastre...”
(Sfântul Ioan Hrisostom)

Al. Lascarov-Moldovanu a îndeplinit funcţia de judecător de plasă în Babadagul Dobrogei, în perioada 1909-1910. După căsătorie (1911), va deveni administrator de plasă în judeţul Covurlui, apoi, la Tulcea, ulterior, la Focşani – ca avocat şi jurisconsult.

S-a dovedit un fin psiholog, intuind perfect că îndoiala – „pasăre cobitoare” – descumpăneşte, sapă, răvăşeşte: „pretutindeni poţi auzi glasul îndoielii, dar nicăieri ca în lumea acelora care duc în mâinile lor frâiele gospodăriei obşteşti”. Ca jurist sau politician, Lascarov-Moldovanu a înţeles care-i este menirea. „Trudnică insomnie” întru binele obştei. Aşa s-a zămislit *Pe drumuri de ţară... Amintirile unui fost subprefect*, văzând lumina tiparului, în 1930, la Editura ziarului „Universul”. Amintirile relatate nu conservă doar un timp, ci pot deveni fior de-aleasă cugetare: „În plasa dată mie spre oblăduire se găsea a fi şi un sat care purta numele celui întâi domnitor al nostru: Cuza-Vodă. Satul n-avea local de şcoală. Învăţătorul ţinea lecţiile într-o căsuţă pitită, tristă şi întunecoasă”. Gândul de a cere ajutorul şi doamnei Elena Cuza devine realitate. Însoţit de primarul comunei, Zamfir Crăciun, şi de învăţătorul Ion Şerban, va pleca la Piatra-Neamţ. Era 28 ianuarie 1909. Deşi foarte bolnavă, Doamna îi primeşte. Pe strada Roznovanu, în casa Bacalu, reprezentanţii covurluieni se înclină cu veneraţie în faţa „Domniţei”. Reţinem simplitatea princiară: „ochii aceia duioşi, mândri şi limpezi ca în vremea tinereţii...” Avea 83 de ani. „Vă dau şi eu obolul meu pentru şcoala din Cuza-

Vodă...” O mie de lei. N-ar trebui să uităm, nicicum, sfatul Domniţei Elena Cuza: „Orice ar veni asupra capetelor noastre şi oricâte valuri s-ar abate, noi să strigăm mereu: «Trăiască ţara şi neamul nostru»!...” Vocea-i blajină avea să intre-n nemurire, la 9 aprilie, acelaşi an (*O vizită la Domniţa Cuza*)[1].

Interesante sunt toate dezvăluirile despre ţinuturile şi locuitorii Dobrogei de la început de secol al XX-lea, din perioada în care Al. Lascarov-Moldovanu a fost slujbaş al statului. Sub pana sa prind viaţă oameni şi locuri, care nu sunt deloc de poveste, dar care îi pot înţelepţi pe cei de astăzi. Negreşit. Cât de pilduitor e portretul „vătăjelului” Boacă! Un „moşneguţ”, numai inimă, trup şi suflet pentru satul său.

De un astfel de „*vătăjel*” avem nevoie noi, astăzi.

„El era adevăratul primar al comunei...”. Când ceva nu era bine în comunitatea respectivă, „moşneguţul” umbla cu băţul prin sat şi aduna „conţiliul”. Şi „conţiliul” îl asculta şi i se supunea.

Şi ce credeţi că se întâmpla dacă „vreunul din prepuşii comunei intra cu mâinile în bunul obştesc”?

„Boacă era la post. Îl lua:

– Adicătelea crezi ’mneata că Boacă nu vede?...

Iar cel cu musca pe căciulă, se roşea, se învârtea în loc... şi pleca mormăind...” (*Vătăjelul Boacă*)

Pentru cei care doresc să afle cum era imaginea Dobrogei de început de secol al XX-lea, mai precis la 1909, când Lascarov era subprefect, oferim imaginea generală a localităţii Tulcea:

---

[1] La scurt timp după moartea Doamnei Elena Cuza, Patriciu-Smulţi semnează în revista „Dunărea de Jos” (Galaţi, nr. 2/octombrie 1909, pp. 62-63) articolul „Să ne fie de pildă”, un necrolog, de o tristeţe care perpetuează şi-n acest prezent (2013), despre starea mormântului de la Soleşti, din faţa bisericuţei „Adormirea Maicii Domnului” (1858-1860) – ctitorită de Ecaterina Rosetti (mama Doamnei Elena Cuza), văduva postelnicului Iordachi Rosetti-Solescu, într-o dureroasă „lepădare de sine”, cu un „grilaj de fier ruginit”, într-o modestie soră cu pasivitatea.

„Aşezat într-un cot al Dunării, pe o pantă în semicerc, Tulcea pare o frântură gigantică de amfiteatru roman. Când soarele bate în plin, spectacolul prins de pe un vapor care ar trece prin faţa oraşului, e nespus de larg şi de luminos. Amfiteatrul e prins între două puncte puternice de razim: cazărmile de-o parte, şi colnicul Hora de cealaltă parte. Pe vremea aceea, monumentul de pe colnicul Hora, un obelisc, un vultur şi un soldat cu goarna la gură, se vedea de departe, de pe vapor, mijând nesigur în zare. Şi era unul din cele mai mari şi mai expresive monumente ale ţării. Acuma (la 1930, n.n.), monumentul nu mai este, că doar pe acolo au trecut bulgarii...” (*Privelişti dobrogene*).

Fiind, ce-i drept, o scurtă perioadă „mai marele unei plăşi (plasă → subdiviziune a unui judeţ, în administraţia teritorială interbelică) în frumoasa Dobroge”, Lascarov-Moldovanu a avut prilejul să-i cunoască bine pe oameni şi-ale lor obiceiuri...

„Locul aşezării mele... era un sat depărtat, prăfos, fără copaci şi bătut mereu de vânturi.” Detalii sumbre, dar reale.

Un „sat de găgăuţi”. Şi „neamul acela amestecat grec-bulgăresc” avea oameni – reţineţi! – „cumpătaţi..., cu mare tărie de legătură între ei şi nebăutori de vin sau rachiu”. Foarte interesant! „În tot satul nu era nici o cârciumă...”.

Să reţinem şi reflecţia: „Adesea mă gândeam pe vremea aceea, cât de mare putere dă unui neam, această cumpătare şi această ţinere departe de spirtul ucigător”.

Dacă vreţi să aflaţi cum era atunci, şi în satele bulgăreşti din Dobrogea, vă lăsăm dumneavoastră plăcerea (antitetică), să lecturaţi textul evocativ *Unelte sufleteşti* (pp. 131-137).

În acest volum, *Pe drumuri de ţară...*, multe pasaje descriptive ne dezvăluie iubirea de locurile plaiului străbun şi de fiii săi întru Hristos:

„Plecând spre vreun alt sat din întinsa plasă dobrogeană, gândurile iar mă luau în fermecata lor împânzire şi mă legănau în neştirea lor, ceasuri întregi. Treceam pe sub cupole răsunătoare

de stejar, urcam dealuri din vârful cărora sclipea în depărtări înfundate, lama de argint, imensă, a Dunării, coboram spre bălţi prin stufărişul cărora foşneau raţele sălbatice, bâtlanii şi albatroşii, – şi poposeam la altă poartă...”

Da, „la altă poartă”. La „poarta” – templu, la „poarta” – străluminare întru modelare, la „poarta” – veşmânt spre înţelepţire. *Şcoala*. Rosturile şi menirea ei au zămislit (şi mai zămislesc încă, prin toate înscrisurile sale dăltuite în literă de carte) în mintea omului de omenie... (care-a fost şi rămâne Al. Lascarov-Moldovanu) atâtea „vălmăşaguri de gânduri”, făr’a putea „ieşi la luminişul unui răspuns”. Şi vi le adresăm şi dumneavoastră, mult preţuiţi cititori, spre aleasă reflecţie. „Care din cele două şcoli e mai bună” – cea care promovează „bunătatea” (după modelul dascălului Corugea, din umilul sătuc dobrogean de altă dată) sau „autoritatea” (promovată de învăţătorul C., din „frumosul sat românesc al Topologului dobrogean” – astăzi doar fum în vânt) (*Două şcoli*)?!

Situaţia veteranilor în Judeţul Tulcea

Oriunde a lucrat, în Dobrogea, Moldova sau Muntenia, Lascarov-Moldovanu s-a implicat conştiincios, cu simţ civic. Descoperim în paginile revistei „Dunărea de Jos" (Anul II, nr. 2/ oct. 1909, pp. 50-52) articolul *Situaţia veteranilor în Judeţul Tulcea*. Nu este un simplu articol, ci un adevărat document. Este vorba despre o „energică" intervenţie a prefectului de Tulcea, I. Atanasiu, privind soarta „dureroasă" a veteranilor obligaţi să locuiască în sărăcie, în ciuda promisiunilor deşarte, ce s-au dovedit. Tonul scrierii este justificativ, asta dovedind că, personal, legic şi moral, însuşi Lascarov s-a implicat în această spinoasă problemă administrativă, ca subprefect.

„Legiuitorul a crezut că e bine ca, drept recompensă celor ce luptaseră cu braţele şi cu vajnicia lor la libertatea patriei, să le asigure la bătrâneţe un trai ceva mai plăcut şi o trudă mai mică pentru câştigarea zilelor bătrâneţei; şi-atunci trimite pe veterani aici în Dobrogea, parcă pentru a statornici odată mai mult ideea că ei au cucerit şi-au alipit la ţara-mumă această bucată de pământ, care apoi avea să devină locul de chin al bătrâneţelor lor."

E vorba de veteranii Războiului de Independenţă, 1877-1878. „Şi când i-a trimis, le-a zis că ei au să găsească acolo casă de locuit, împrejmuită cu gard, pământ bun de cultură, islaz pentru vite, scutire de dări şi alte bunătăţi."

Realitatea a fost alta. „Cum au păşit pe pământul Dobrogei, blăstămul şi truda i-au luat în primire."

Dezamăgire totală: „s-au trezit dincoace de Dunăre singuri şi absolut la discreţia vreunui comisar şiret sau a vreunui primar abusiv". Şi-aceste nedreptăţi au perpetuat, bieţii eroi fiind „reduşi la cerşetorie". Investigaţiile făcute au dovedit că locurile erau

„improprii pentru cultură”, nu exista „islaz”, iar ei – nevoiţi să locuiască în „bordeie” (precum deportaţii dintr-un alt timp, cel al anilor 1950).

Aşadar, această „rană dureroasă” rămânea, la 1909, o chestiune „deschisă”.

Peste ani, Lascarov-Moldovanu reia subiectul acesta în eseul-reportaj: *Ce poate face administraţia*, publicat în volumul *Pe drumuri de ţară...* (ediţia 1930).

În adevăr: „ce mare menire are administraţia şi ce lucruri bune se pot face, când ea cade în mâini bune, îndrumate de inimi calde!”. Şi cât de minunate ar fi „roadele” oricărei administraţii, dacă „sufletul omenesc” ar fi „pururi treaz” către nevoile semenilor pe care-i are sub oblăduire!

La acea vreme, în 1909, tânărul subprefect de plasă Lascarov locuia într-un sat de *găgăuţi*, la o distanţă de 65 km de reşedinţă, la 60 km de Constanţa, la 90 km de Măcin şi la 50 km de Hârşova.

Întâlnindu-se într-o zi cu un om necăjit, „sdrenţăros îmbrăcat, cu părul buhos, cu opinci sparte”, fu impresionat de graiul său moldovenesc şi de „privirea blajină şi tristă” şi doreşte să afle cum a ajuns din ţinutul Bistriţei tocmai în Dobrogea.

Însângerata sa poveste era, de fapt, drama tuturor veteranilor din Războiul de Independenţă, cărora li s-au formulat promisiuni, dar au ajuns să doarmă în bordeie săpate în pământ şi să devină „slugi la bulgari”.

Adunaţi în jurul prefectului, toţi subprefecţii vor prezenta situaţia reală a veteranilor de război, cărora li se cuvenea grabnic ajutor, conform legii.

Şi astfel, prin decizia consiliului ministerial, veteranii din satele din întreg spaţiul dobrogean vor fi trataţi ca adevăraţi „străjeri” ai ţării.

Ţinuturi şi privelişti dobrogene de odinioară

Sunt locuri în care un ochi indiferent nu vede nimic, pentru care să-i tresalte fiinţa. Şi totuşi, sunt fiinţe cu harul iubirii, care ştiu să extragă nectarul din firescul cotidian. Aceasta este prima impresie a lectorului, atingând voluminosul caiet manuscris, dactilografiat – 94 de pagini A^4 (cota: III 1708), înregistrat ca document inedit: 80216/1975, în Arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod, cu titlul: *Ţinuturi şi privelişti dobrogene de odinioară...*

Volumul acesta, care s-ar fi dorit tipărit, odihneşte încă, neobosind aşteptarea. El reprezintă un elogiu pe care omul şi scriitorul Alexandru Lascarov-Moldovanu îl adresează Dobrogei începutului de secol al XX-lea, amintind de perioada 1909-1910, când a fost judecător de plasă la Babadag. O pagină frumoasă din tinereţea sa exuberantă. Şi nu trebuie să ne mire că scriitorul acordă atenţie sporită şi acestui colţ de ţară românească. Ne-o spune, spintecat, I. Valerian în romanul său, *Cara-Su* (1935): „Dobrogea este o femeie ispititoare – acel care o iubeşte nu-şi mai găseşte liniştea, decât în descompunerea lentă, în afund”.

Reţinem că volumul are forma unui roman – jurnal de călătorie, dispus în 12 capitole: *La Iacob-deal prin Măcin...*, *De-a lungul Dunării...*, *De la Cernavoda spre Tulcea...*, *Altân-Tepè – Jurilofca – Babadag*, *La Babadag...*, *Ciudăţenii dobrogene*, *Ocolind prin sate...*, *La Tulcea*, *Povestire la un pahar de ceai...*, *În Deltă*, *Arde stuful în Deltă...*, *În larg...*

Un traseu bătătorit cu iubire faţă de locuri şi oameni obişnuiţi, din care ochiul iubitor de frumos ştie să selecteze, să extragă esenţa: „De la Brăila, spre seară, plecăm cu un vaporaş sprinten, spre Măcin”. (Cu regret o spunem, astăzi, că în anul 2013

un astfel de „vaporaş” nu mai există. Veţi spune că ne-am modernizat? O, nu, dimpotrivă, am făcut totul ca să ne rupem de lume...)

„În zarea dobrogeană se ridică pietroşi şi pleşuvi, ciudaţii munţi din preajma Măcinului”, pe care, fireşte, tânărul judecător va fi avut curiozitatea să-i cunoască, în timp: Vf. Ţuţuiatu (467 m), Vf. Cavalu, Vf. Ghiunaltu, Culmile Pietrosului, Pintenul Bugeacului etc.

Dar „Dunărea e oglindă vie, care se mişcă, imensă, spre miazănoapte, printre ţărmuri pline de sălcii”, grăbind, neobosit, înspre „braţele” palmate ale Deltei înspre Marea cea Mare. Dar „vaporaşul alunecă, pufăind ridicol din minusculele-i măruntaie, ce-şi pun puterile la încercare cu asemenea namilă cu trup de ape”.

Sunt gânduri senine, tinereşti, în înfrăţire cu poezia cea ritmată: „Drum pe ape... Drum pe ape / Fără gânduri – şi departe, / Un’te-o duce dorul tău / Şi voia lui Dumnezeu...” sau poezia epică: „Seara se pogora odihnitoare peste ape, – plutim aproape de salcie... Apa, leneş clipoceşte de lemnul cătrănit al vaporaşului, într-o melodie atâta de plăcută celor îndrăgostiţi de drumul fără pulbere al apei”.

Primul popas, deplasarea cu o „brişculiţă cu un cal, care porneşte dintr-odată, într-o goană vrăşmaşă”, cu un „birjar-turcaleţ”, la fel de energic. Peisajul terestru este acelaşi: „Trecem pe-o şosea bine pietruită, având de amândouă părţile, stufoase şi melancolice sălcii”. O întâmpinare binevoitoare: „Soarele mai lasă câteva raze piezişe”. Când însă au intrat în Măcin, „seara îşi cânta serenada în glas de muezin, care strigă, desnădăjduit, pe credincioşii întru Alah, – puţini şi întârziaţi”. Asemănătoare imagini descoperim şi la N. Dunăreanu, şi la I. Valerian etc.

Imaginea Măcinului începutului de secol al XX-lea e bine conservată: „un mic orăşel, de aspect turcesc”, „case ferite pe după ziduri de piatră, acoperite cu olane, foste odată roşii” („cu spatele la stradă”, „curţi tăinuite”), o „moschee copleşită

de tăcere şi de pace, dormind somnul unei religii în agonie", câteva „cafenele tăcute, având biliarde..., unde matrozi, cu tatuaj pe braţe, joacă «chegle» şi mănâncă seminţe...". Şi-un detaliu: „cu zece bani" ţi se servea o cafea „în feligene fără mâner", iar fumătorilor li se „adăuga pe tablà şi un mic vas cu cărbuni acoperiţi cu spuză". Orăşelul era locuit de români, turci şi „mulţi bulgari-găgăuţi", un „amestec ciudat de naţii". Îi atrag atenţia „câteva babe, ascunse bine sub feregea", păşind „ca nişte umbre pe lângă ziduri", precum şi doi-trei bătrâni care merg „iavaş-iavaş", „spre undeva".

Cât priveşte clădirea subprefecturii, aceasta „a rămas tot de pe vremea turcului", „întunecată şi masivă", „visând" la vremurile când fusese o mare dregătorie turcească. Viaţa acelui prezent „curge calmă şi fără însemnate întâmplări". Firesc, nu se întrezărea zbuciumatul 1913 şi ce va urma... Impresia generală este de ordine: „o poliţie puţintică... ia aminte la buna linişte".

Aspectul de singurătate şi de static este concurat de „munţii pleşuvi, care dorm aşa, de veacuri". La carierele de granit de la Iacob-Deal sau Turcoaia, piatra se extrage încă „de pe vremea turcului", folosindu-se dinamita. „Vagonete şi maşini liliputane circulă peste tot locul" În preajmă, o aşezare populată de câţiva italieni „românizaţi", pietrari (Capitolul I: *La Iacob-Deal prin Măcin...*).

Dunărea devine tovarăş de nădejde: „trupul lui enorm, calm şi puternic, pare o imensă platoşă argintie, cu răsfrângeri cenuşii şi albastre", o „centură gigantescă şi mişcătoare", „ca o fiinţă apocaliptică", „impunătoare". Ochiul auctorial vede doar „poema" blândă a bătrânului fluviu.

Brişca este mijlocul de transport spre „lanţul de sate" româneşti: Turcoaia (şi carierele ei de granit), Ostrov (populat de „mocani"), Dăeni („păstrând uşoare urme de case turceşti", cu marele „duşman" – ţânţarul, care „vine însoţit de malaria"), Hârşova („orăşel cu aspect turcesc, ca şi Măcinul"), Vodă Cerna –

cu-al său vestit pod, conceput de-un ilustru moldovean, Anghel Saligny. (Capitolul *De-a lungul Dunării...*)

Calea-i lungă şi-n aceste locuri singuratice, doar „scârţâitul şi geamătul" vestitelor mori de vânt alungă monotonia. Prin satele bulgăreşti, asemănătoare, totuşi, cu cele româneşti, atrag atenţia acele case „făcute din ceamur, adică din cărămizi nearse"; prin satele (Tariverde, Cogealac, Colilia) unde germanii dobrogeni „s-au aclimatizat în mare măsură", „scoborâţi" fiind din „coloniile germane din sudul Basarabiei". (*De la Cernavoda spre Tulcea...*)

La Altân-Tepè (în traducere, „colina de aur") se deapănă legenda minei de cupru. La Jurilofca e „marea cherhana dobrogeană, sat bogat de ruşi pravoslavnici, cu bărbi mari şi gâtlej cuprinzător", sat cu „uliţi largi, prăvălii bogate, ceainării cât nişte hambare" şi cârciumi. Principala lor îndeletnicire: pescuitul. „Ruşii sunt pătimaşi de cântat", dar şi la petrecere sau bătaie: „Încolo, toţi sunt pravoslavnici creştini. Aşa-i rusul, se închină şi când porneşte să spintece pe un semen". În satul de „găgăuţi" – Caramanchioi (Caraman), tot pescari, „posomorâţi şi tăcuţi". La Sarichioi, aflăm povestea „ciocârliilor" de viţă de vie Bordeaux şi admirăm satul rusesc cu „turlele bisericii vopsite verde", având „chipul unei cepe". La Enisalei, puteau fi admirate „tristele" ruine ale cetăţii „Eracleia", pare-se, construcţie genoveză, „de la începutul începuturilor" – „visătoare", pentru că „şi-a uitat propria poveste". Şi-n sfârşit, popas la Babadag, pe româneşte – „Tata pădurilor". (*Altân-Tepè – Jurilofca – Babadag*)

Cu tristeţe constată naratorul că „din faima de odinioară a pădurilor babadagene puţin a mai rămas". Îi atrage atenţia, încă din primul moment: „strada mare", „negustorească", „pietruită şi nu lipsită de oarecare frumuseţe", cafenele multe – cu „turci veritabili". Casele – „mici cetăţui ascunse" (ca şi la Măcin). „Întoarse cu spatele la drum, ca şi cum ar fi supărate pe lume". Înţelegem discreţia şi intimitatea în care vor să trăiască aceştia. Şi aici, „palatul unde îşi are sediul subprefectura (şi unde va lucra timp de un an Lascarov) este vechiul locaş al dregătorilor

turci de pe vremuri”. Ca jurist, Lascarov priveşte cu ochi pătrunzător administraţia Dobrogei, în general, consemnând greşelile guvernanţilor care au transformat Dobrogea „într-un loc de exil pentru toţi funcţionarii rău-famaţi din ţara mare”. Meritul unui prefect, căruia, din păcate, nu-i cunoaştem numele (posibil Atanasiu?!), şi ar fi fost de mare folos, mai ales pentru acest mileniu III, a luat o decizie tranşantă împotriva primarilor corupţi, numiţi de guvern, care erau străini de locurile dobrogene. Pentru a înţelege demersul acestui curajos şi onest prefect, reproducem raportul întocmit de el: „Având în vedere că nici unul din aceşti primari nu are avere, că trăiesc numai din leafă, cum singuri au recunoscut, – că această leafă, mică fiind, nu le poate ajunge decât, cel mult, trei-patru zile, – că, aşadar, restul de zile ale lunii, numiţii îi trăiesc din mijloace neoneste, – suntem de părere să fie înlocuiţi cu toţii, punându-se în locul lor gospodarii fruntaşi arătaţi în lista alăturată, pentru care funcţiunea de primar este o cinste, iar nu un izvor de îmbogăţire”. Concluzia naratorului este firească: „Şi aşa au scăpat satele de aceste omide, care nici măcar vreo treabă gospodărească nu făceau”. Comparaţia dintre vechiul Babadag şi cel reflectat de narator dovedeşte schimbări: „Azi Babadagul are cale ferată, gară, şuier de locomotivă, magazii, macazuri” (cine ştie cum mai este şi-n 2013, când, în ţară, se demolează clădirile gărilor, se suspendă trenurile etc.) „Azi Babadagul e românesc, turcii se duc, iar bulgarii... suferă valul de asimilare” (*La Babadag...*).

În satele din jurul Babadagului, o diversitate de naţii, fiecare cu-a lui poveste, care de care mai ciudată, dar „cu aromă dobrogeană...” (*Ciudăţenii dobrogene*), câteva dintre ele ajustate şi de Nicolae Dunăreanu, un alt îndrăgostit nu doar de pescuit, ci de locuitorii acestui pitoresc ţinut, populat de lipoveni, urmaşii vreunui „bey”, „Desiré”, italieni – plantatori de orez etc.

La vremea când pământul dobrogean se mândrea cu falnice păduri, se aminteşte şi de-un haiduc, pe nume Licinski, ucis de poteraşi, pentru că „spăimânta pe bogaţi şi ajuta pe săraci”. Se

zice că, atraşi de frumuseţea mării, la Casimcea s-au „statornicit, din vremi străbune... mocani ardeleni”, oameni harnici şi „chivernisiţi”. Topologul şi Urumbei („Regina Elisabeta”), sate româneşti, înconjurate de păduri de gârneaţă (stejar), sunt „pline de mişcare şi de lumină”, prin vrednicia unor trăitori „mocani” şi „cojani” din Brăila şi Ialomiţa. Spre Tulcea, sate „găgăuţeşti”. În Slava Rusă – sat lipovenesc. La Cataloi, „conlocuiesc cel puţin trei feluri de naţii, pe picior de egalitate şi într-o frăţietate perfectă”. Dinspre Celic-Dere (în nordul Dobrogei), „vârful care domină toată valea Dunării”, privind spre stânga, „ochiul pătrunde până departe, urmărind meandrele marelui fluviu, care apare ca o imensă râmă de argint” (*Ocolind prin sate...*). O privire panoramică precum o uvertură dantescă se profilează promiţător, implantând, metodic, detalii de substanţă: „Oraşul Tulcea se întinde în amfiteatru pe malul Dunării, cuprinzând un cot al ei”, „Dacă priveşti oraşul, venind cu vaporul dinspre Galaţi, înfăţişarea lui e zălogitoare” (dispersată, am zice noi). „De departe, pare o aşezare ciudată, – ca un decor ireal ivit în zare... O potcoavă în etajări, alcătuită din acoperişuri roşii, turle verzi de biserici, puţine buchete de copaci, iar sus, pe culmea dealului, o cunună de mori de vânt, care-şi mişcă alene aripile negre de şindrilă scârţâitoare”. De acest spaţiu, Al. Lascarov-Moldovanu se va apropia, afectiv, ca subprefect şi apoi, în campania din 1913. Ceea ce impresionează, fireşte, plăcut, scriitorul nu reflectă decât frumuseţea Dunării, niciodată răzvrătirile ei: „În toate vremurile, Dunărea este frumoasă. Vara, e domoală şi se scurge de vale, cu o maiestate care impune, – iarna, când îngheaţă, ridicându-şi sloiurile în încălecări fantastice, ca nişte gheţari în miniatură...”. Şi „chiar când vine vijelioasă”, primăvara, „îşi are şi atunci frumuseţea ei sălbatică”. Dar, vara, mai ales, „ea e frumoasă seara pe lună”. Şi nici n-ar trebui să ne mire de ce această iubire pentru frumuseţea şi măreţia Dunării.

Ar fi putut uita Lascarov glăsuirea cuviosului Efrem Sirul privind zămislirea din „capul lui Dumnezeu" a celor patru fluvii: Nilul, Dunărea, Tigrul şi Eufratul, care „curg din izvorul raiului"?!

Parcă-l auzim şi pe Fănuş Neagu şoptind: „Mă simt bătut în tâmple şi în suflet de aromele Dunării şi ale ploii..." (*Frumoşii nebuni ai marilor oraşe*).

Plasată „în mijlocul triunghiului format din porturile: Galaţi, Constanţa, Sulina", portul Tulcea rămâne o „mică schelă locală". Dar cum în inima „pădurii de stuf", poveştile „stau risipite pe drumuri", capitolul *La Tulcea* se încheie tot cu o povestioară-snoavă, despre vizita unui lord pe yahtul său, încântat de bucatele pescăreşti.

O *Povestire la un pahar de ceai...* explică sensurile profunde ale unei vorbe înţelepte: „Recunoştinţa este duşman binelui". Bunăvoinţa doctorului Petru, adoptat de ţinuturile Deltei, păstrează dulce amintire şi după mulţi ani de când a plecat el însuşi „pe calea îngheţată a veşniciei".

O plimbare *În Deltă* – în „cetatea de ape" – în viziunea descriptivă a lui Al. Lascarov-Moldovanu e la fel de poetică, fără a încerca vreo comparaţie. Un spaţiu aparte, în care şi „înfăţişarea cerului" se dovedeşte în schimbare. Lagune. Foşnetul ireal al sălciilor. Lotca. „Popoare plutitoare în văzduh." Pe grinduri, „o pădure seculară de stejar". Jivinele sunt în armonie cu oamenii. Uneori, „apa vine mare şi cuprinde limbile de pământ... ca o namilă, răzvrătită şi neagră...". Ceea ce nu se uită este: „crapul pregătit la proţap" sau „borşul de chefali, faima dobrogeană". Sau... „plaurul care rătăceşte... pe ape", călătorind, fără încetare, „atras şi el de acelaşi miraj al veşnicei mişcări, al veşnicei căutări de liman". Ospitalitatea pescarilor ruşi – „cu bărbi apostolice şi cu cisme burduhoase", care-i ospătează pe străini, fără să-ntrebe cine sunt... Aceasta e Lecţia Singurătăţii. A singurătăţii care te face mai bun şi-i dă prilejul „omului de a sta de vorbă cu Dumnezeu".

Dar iată, un incendiu „neronian”, în Deltă, nu este un accident, ci o necesitate. „Ca să poată să crească papura nouă, este nevoie să se dea foc celei vechi.” Această „lecţie” a trainiciei şi a perpetuării va fi întregită cu o altă poveste despre un „ştabs-căpitan” din Odesa, care, aflându-se în mare primejdie, va găsi sigură „ascunzătoare” în „cetatea” stufului, pe un „grind din Deltă”. Anii au trecut, omul a îndrăgit acest nou mod de viaţă, specific deltei, încât şi după ce primejdia a trecut, şi feciorii l-au convins să revină acasă, el nu-şi va găsi liniştea – până la sfârşitul vieţii – decât tot în inima Deltei (*Arde stuful în Deltă*...).

Ultimul popas... pe Insula Şerpilor – „recif solitar şi trist, care înfăţişează cel mai depărtat pământ al ţării noastre. Antenă stâncoasă şi submarină, ca un imens ochi de melc, care spionează nesfârşirea oceanică”. Aici se află (nu mai ştim acum, în 2013!) un far (al Comisiunii europene a Dunării şi o cazarmă pentru paznici şi câţiva soldaţi de marină) – „ochi pâlpâitor de lumină, în întunericul fără de margini”. Legenda vorbeşte de „insula albă”, „luminoasă”, „insula lui Ahile” sau „Insula fericiţilor”.

Privită în zare, insula pare „un monticul ieşit din ape”. Scriitorul pare a-l compara cu „Farul Songhinaţilor”, în viziunea lui Alphonse Daudet. „De jur împrejur, insula este escarpată (abruptă) şi singuratică.” Are dreptate Jean Bart: marea – „această enigmă vie şi nepătrunsă” – se doreşte cucerită (*În larg*...).

În Insula Şerpilor, aceeaşi impresie de dezolare, de „pustietate” o resimte şi un alt contemporan al lui Lascarov-Moldovanu, e vorba de „faimosul” călător Mihai Tican Rumano (1893-1967). Paginile sale descriptive se doresc învăluite în mister şi prin detaliile oferite de Flavius Arrianus Xenophon (în *Periplus Ponti Euxini*), Phinostrat (în *Heroica*) sau Romulus Seişanu (în *Dobrogea, gurile Dunării şi Insula Şerpilor*).

Mai mult chiar, printr-un recent studiu dedicat acestui loc legendar, publicat în anul 2004, avem posibilitatea să întregim nu doar memorialistica scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu, ci

şi a tuturor cercetătorilor (reţinând că primul specialist român care a efectuat investigaţii pe insulă a fost Gr. G. Tocilescu, Universitatea Bucureşti) şi călătorilor români, de-a lungul timpului. Facem referire la Dominutz Pădurean care, în studiul *Insula Şerpilor* (Constanţa, Ed. „Muntenia", 2004), realizează un tablou complet al acestui tărâm românesc, folosind date istorice, din perioada 777-2003, începând cu Arktinos din Milet (în *Aethopidia*), Pindar, Euripide, Lycophron, Hecateu din Abdera, Scylax, Nicandru, Strabo, Pomponius, Ptolemeu, Flavius... şi până la Apostol D. Culea, Romulus Seişanu ş.a. Este important de reţinut că Dominutz Pădurean a notat (şi analizat) aproximativ 70 de denumiri ale acestei insule, „luminoasă" şi „strălucitoare", dar străină nouă, tuturor, celor de astăzi.

Amintiri cu învăţători

„Dăruiţi-vă!, dăruiţi-vă!...
Iată sensul cel mai înalt al vieţii...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Lui Alexandru Lascarov-Moldovanu îi place să „vâslească prin apele amintirii”, pentru a lăsa întru nemurire şi alte pagini minunate, despre copilărie („m-am născut în casa unei dăscăliţe”), despre mama sa (Zoia, care „a stătut în învăţământ numai vreo douăzeci de ani, ... o casă de copii, ... suferindă...; multă vreme directoare la şcoala nr. 2 de fete din Tecuci... şi bine-mi aduc aminte cât de mult o iubeau fetele, fiind peste fire de bună, de iertătoare şi de îngăduitoare”) şi despre tatăl (Alexandru, care „mult s-a ostenit să ne crească şi să ne facă oameni cinstiţi şi respectuoşi”), despre fraţi şi surori, despre rude şi prieteni, despre bunicul matern (Anghel Ionescu - „trebuie să fi fost un om înţelept şi cu stare acest negustor bârlădean”), despre „casta” dăscălimii tecucene, despre primul profesor (de la Şcoala nr. 1, din „urbea natală”, domnul Dimitrie Pohrib, sub conducerea căruia elevii „cântau tabla înmulţirii”, dar şi despre „nuiaua de alun” – adevărat „Sf. Nicolae”, nelipsit în şcolile timpului), despre nenumăraţii prieteni (unul dintre ei, Nicolae Iordan – „vrednicul fost învăţător din Focşani, frate cu Iorgu Iordan, universitarul de la Iaşi”), despre anii studenţiei (la Bucureşti) sau cei ai războiului.

Anii de şcoală, mai cu seamă: „Bârladul învăţăturii mele”, sunt evocaţi şi în volumul *Drumuri...* (1938), volum dispus în trei părţi: *În valea umbrei morţii*, *Sub cer înseninat* şi *Amintiri*. În fiecare dintre aceste trei capitole, flacăra înduioşărilor se revarsă unduios. Bogăţia de metafore trădează multă sensibilitate şi emoţie. Copilul de altădată tresaltă în ritm duios. O simţim,

în străfulgerările sintagmatice: „snopi de zâmbete”, „bolnavi de aşteptare” (a vacanţelor), „spulber de veselie”.

Şi cum mulţi dintre noi am studiat printre străini (ba chiar – la Bârlad, posibil, chiar... în *mahalaua Muntenilor*...), să ne amintim... cam cum arăta „odăiţa de şcolar” a micuţului Lascarov. Cine ştie?! Poate semăna cu a noastră: „mică, cu divanuri moldoveneşti pe lângă păreţii văruiţi proaspăt, cu o mesuţă în mijloc, pe care stăteau răvăşite cărţile vastei noastre ştiinţe, - un cuier în umbra din fund, plin de umilele noastre haine şcolăreşti, un spălător de brad şi un covoraş pe jos. Din odaie dădeai în tindă, - iar din ea pe prispa totdeauna umbrită de frunzarul pomilor din curte...” (*Pe dealuri şi prin sate*).

Fin psiholog, scriitorul descrie în culori pastelate, cu vibraţii de o sensibilitate aparte, trăiri preadolescentine, ca pe o „simţire rară, fluidă”, „învolburări” ale sufletului care străpung fiinţa plăpândă, cu o „putere lăuntrică”. Dar totul a trecut „ca o aburire de umbră, – ca o ploaie de flori de măr, care fâlfâie o clipă în aer şi pe urmă cad necunoscute la pământ, – ca o sclipire de aur între două întunerece de păcură” (*Şorţul negru*).

Citind evocarea lui Lascarov despre ultima zi de dinaintea vacanţei (de Paşti, spre exemplu), ne vom convinge că se asemănă cu propria noastră perioadă de şcolaritate. Aşa au fost, aşa sunt şi aşa vor fi în toate perioadele:

„Sâmbăta d-a. de dinaintea Floriilor, clasa se golea: nu mai rămâneau decât cei din oraş, şi cei care aveau tren spre seară. Dar mai erau acelea ore de clasă?!... Eram ca şi bolnavi de aşteptare... Nu puteam pune mâna pe nimic, ni erau gândurile acasă, – profesorii întârziau toată ora la cancelarie, – uşile clasei se trânteau, deschizându-se la toată clipa, – clasa era un viespar, – iar afară, vremea senină părea că ne îndeamnă: «Haide, plecaţi, plecaţi!...»” (*Deniile*).

Volumul *Amintiri cu învăţători* se doreşte un omagiu pentru „jertfa învăţătorimii noastre, atât în războiul trecut, cât, mai ales, în războiul acesta” (volumul este semnat şi datat de autor,

26 aprilie-29 iulie 1943), precizând că „vitejia învăţătorilor noştri este atât de vie înaintea tuturor, încât cu uşurinţă o putem recunoaşte ca fiind de cea mai curată frumuseţă". De aceea, merită a reproduce aprecierile de dascăl, la adresa mamei, ca prinos de recunoştinţă pentru întreaga dăscălime din perioada interbelică: „Ades, în închipuirea mea, o văd în mijlocul şcolăriţelor ei surâzând – şi dojenindu-le blajin. Nu ştiu dacă o fi trecut (transmis) ucenicelor sale prea mare «ştiinţă de carte», dar adânc încredinţat sunt că le-a trecut dragoste, blândeţă, netrufie şi acea înaltă şi îngăduitoare privire asupra vieţii şi asupra lumii".

Autorul fixează în memorie momente-cheie din activitatea sa didactică: „adevărata mea atingere cu învăţătorimea noastră am avut-o atunci când, încă foarte tânăr, am plecat pe socoteala mea în viaţă, luând sub conducerea mea administrativă o plasă din judeţul Covurlui", ataşamentul sufletesc pentru lumea satului şi viaţa de obşte. Despre acea experienţă, găsim consemnări interesante şi în volumul *Pe drumuri de ţară. Amintirile unui fost subprefect* (1930). Evocarea unor locuri dragi, „*Barcea copilăriei tecucene*", Focşani (oraşul „plin de grădini şi de lume blajină"), Putna („plin de morminte glorioase"), Soroca – „Sinaia Basarabiei" (în anii când aparţinea Ţării) sau multe alte aşezări basarabene, dar şi experienţa acumulată ca cenzor militar la Poşta Centrală din Bucureşti, devin încrustaţii cu iz de legendă. Numeroase notaţii realiste străbat acest volum: frăţia camaraderească în învolburaţii ani ai războiului, „uraganul" care a sfârtecat atâtea vieţi, reamintind de „tranşeele de nisip de la Nămoloasa", de „noaptea de 12 iulie a anului 1917", de ordinul „aducător de cumplită dezamăgire" („generalul Cristescu plecat de la comandă", „ruşii fugari de pe front", soldaţii „lăsaţi în pustiul iluziei neajunse... mizerie..."), zbucium sufletesc revărsat şi-n volumul *Cohortele morţii* (1930).

După război, urmează „trezirea la viaţă", implicarea în viaţa socială a satului românesc, în „Liga Culturală" şi la „Biblioteca publică", gruparea în jurul „tribunii" „Crai nou", alături

de inimoşi confraţi-dascăli; iar la Bucureşti, alături de Apostol D. Culea (cel care „aducea alt duh, pe acela al cercetătorului răbdător şi meticulos") – la „Fundaţia Regală". Consemnări de natură documentară devin aceste notaţii: „La Bucureşti, ... într-o sală mare şi luminoasă a Academiei..., peste o sută de învăţători şi învăţătoare, cei mai mulţi veniţi pe socoteala lor proprie, au ascultat vreme de o săptămână cursurile de bibliotecari ai Căminelor Culturale săteşti". Frapează un principiu realist, formulat de Alexandru Lascarov-Moldoveanu în anii marilor prefaceri care s-ar impune a fi puse în aplicare şi-n prezent, dacă vrem să renască satul românesc tradiţional: „Cugetam atunci (ar merita şi-acum) că aceste *pepiniere de dascăli de sat* (s.n.) n-ar trebui să fie câtuşi de puţin la oraş, ci în sat, numai în sat", aducând argumente solide, printre care, şi modelul Şcolii de la Vălenii de Munte, patronate de Nicolae Iorga. Cuvinte de aleasă preţuire sunt formulate şi la adresa „eminentului învăţător putnean şi scriitor" – Ion Ciocârlan (1874-1941), legat de lumea satului tradiţional, cel care „a ţinut în mână şi-un condei viguros, curat, dătător... de mari frumuseţi româneşti, păstrate în filele unor cărţi cinstite şi patriarhale". Aprecieri de substanţă dedică Alexandru Lascarov-Moldovanu lui Ion Mihalache („această căpetenie a învăţătorimii noastre..."; un „luptător îndrăzneţ atât pe terenul şcoalei, cât şi pe acel al politicei noi..., vorbitor plin de avânt – şi ostaş vrednic, purtător al cruciuliţei albastre, după războiul unităţii noastre naţionale"), căruia-i dedică întreg capitolul al XV-lea al prezentului volum. Un capitol va fi dedicat amintirii unor inimoşi dascăli ai lumii satului, soţii Ioan şi Natalia Udrişteoiu, coordonatorii şcoliimodel (inaugurată în iarna anului 1940), patronată de Fundaţia Regală, în satul Dioşti (Romanaţi-Gorj). Subtile notaţii putem reţine despre prietenii săi: George Tutoveanu (pseudonimul lui Gheorghe Iorgu Ionescu, 1872-1957) – poet al „albastrului"/ al „plopului", un „inimos şi vrednic dascăl, un poet de calitate", cu versul său „clar şi armonios", „cântăreţ al naturii şi al iubirii",

„iscusit cântăreţ al Patriei"; „blajinul şi tăcutul" Ion Popescu-Băjenaru (eminent pedagog, autor de manuale şcolare); Florian Cristescu (1884-1949) – „dascăl de valoare", „fire vioaie şi deschisă, vorbăreţ şi prietenos", autor de literatură pentru copii; Teodor Castrişanu[1], Stanciu Stoian (1900-1984) – un „viguros purtător de condei", remarcându-se prin lucrări de pedagogie şi de sociologie; B. Jordan (1903-1962) – „romancierul vieţii normaliştilor, a învăţătorilor, a revizorilor, ... romancierul breslei", plăcut pentru „firea lui glumeaţă şi lipsită de răutate"; poetul Octav Sargeţiu (1908-1991); învăţătorii Hondrilă şi Ilie Mirea; Sabin Velican (pseudonim pentru Sabin Popescu-Lupu, 1909-1999), D.V. Ţoni sau Mircea Ispir („mădular al unei numeroase familii nemţene", „dibaci mânuitor de condei, sprinten şi neastâmpărat"); „blajinul şi smeritul învăţător-poet" Ioan Florea-Zeletin (care a semnat „versuri de curată simţire patriotică"). Câteva capitole sunt dedicate eroismului învăţătorilor-luptători în cel de-al doilea Război Mondial, gândind la jertfele lor, la suferinţa familiilor acestora, la vitregiile acelor timpuri.

În studiul *Chipuri de dascăli în literatura română. Pagini din viaţa învăţătorilor* (Editura „Revista Învăţătorilor" Bălţi, 1938), prof. drd. Valentin Gr. Chelaru (1914-1995) subliniază că „literatura moldovenească a adus întotdeauna... o notă de duioşie izvorâtă dintr-o necesitate spirituală, caracteristică omului blând de pe meleagurile Moldovei".

Analizând retrospectiv evoluţia învăţământului românesc din perspectivă literară, de la Heliade Rădulescu şi până la B. Jordan, Val. Gr. Chelaru apreciază că Al. Lascarov-Moldovanu

---

[1] Teodor Castrişanu (1885-1961) este considerat unul dintre fondatorii literaturii pentru copii; a editat revistele „Fluieraşul" (1910) şi „Universul copiilor" (1925) şi a fondat colecţia „Biblioteca pentru toţi copiii" (1914), a publicat 30 de volume de poezii, basme şi povestiri; a luptat la Turtucaia; a fost prizonier şi a stat în detenţie 500 de zile, alături de G. Topârceanu, Iosif Nădejde şi Tony Bulandra; experienţa din detenţie se va reflecta în feeria în versuri: *Darul visului. Versuri din captivitate* (1919).

este o conştiinţă morală, impresionat fiind de subiectul romanului *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (1936), prin reflectarea unui „tablou degradant, al vieţii sociale”, în care învăţătorul Jurca (un învins al societăţii) „apare fantomatic, dispărând cu întreaga lui familie, roasă de racila de neînlăturat a tuberculozei”.

Revărsări peste timp

„Numele omului e ca şi privirea lui, se vede...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Are dreptate poetul, trecutul conservă în magma lui eternă acea „feerie înmărmurită”, care hrăneşte spiritual amintirea, dulcea poveste. Asemenea înaintaşilor săi iubitori de neam şi de ţară, şi Alexandru Lascarov-Moldovanu a fost precum un sâmbure de ghindă care a rodit frumos şi preţios. O dovedesc faptele sale conservate în literă de carte. E drept, risipite în arhive diverse. Dar există. Şi s-aşteaptă a fi însorite... cu litera tiparului.

Parcurgând „drumurile” cugetărilor sale, vom înţelege de ce ***acel*** prezent (ce i-au urmat lui 1940) al plaiului natal îi transpare „mâlos”, străin şi rece. Un prezent încorsetat, o umbră. Nici apa Bârladului nu mai „scânteia în soarele arzător” ca în copilărie. Peste tot şi peste toate „s-a pogorât” un „duh rău”, care a schimbat totul, „ştergând strălucirea pe care le-o dădea seninătatea şi nepăsarea copilăriei” (*Apa Bârladului...*).

Oraşul copilăriei, Tecuci, se cere evocat cu emoţie. Gândind la familia sa, la mama sa – învăţătoare, scriitorul ţine să imortalizeze un fapt deloc de neglijat. În acele vremuri, familiile de învăţători aveau case şi grădini frumoase, dar şi mulţi copii.

Merită să reţinem descrierea „celui dintâi profesor” de la Şcoala nr. 1 din „urbea natală”: Dimitrie Pohrib, care, la matematică, folosea o metodă inedită: copiii *cântau* „tabla înmulţirii”, dar „mânuind” şi pe „Sfântul Neculai”, asemenea, părintele Maican; Gh. Popovici – „plin de dragoste pentru şcoală”; soţii Gheorghe şi Lucia Turtureanu (sora geamănă a lui Calistrat Hogaş); soţii Constantin şi Natalia Manoilescu – părinţii gânditorului Mihail Manoilescu (Tecuci, 1891-1950, Sighet).

Despre Familia Manoilescu, cu precădere despre Natalia Manoilescu, Al. Lascarov-Moldovanu notează, cu emoţie:

„Casa lor era plină de copii, din care s-a ridicat la cele mai înalte situaţii în ţara noastră, Mihail Manoilescu (inginer, profesor, economist, sociolog, om politic, industriaş, finanţist, orator, publicist, memorialist, istoric şi eseist). Prin preajma anului 1900, ei au plecat la Iaşi, unde, cu totul pe neaşteptate, Constantin Manoilescu pieri într-un accident, rămânând ca doamna Natalia să-şi ia asupră-şi întreaga povară şi răspundere a creşterii celor cinci copii". Merită a reţine, Natalia Manoilescu a fost o „femeie de o aleasă distincţie... În ceasurile de duminică după amiază, se făceau în locuinţa ei de directoare de şcoală primară, în Tătăraşii Iaşului, adevărate şedinţe de cenaclu literar şi ştiinţific, cu copiii ei şi cu prietenii lor", printre care s-a numărat şi cel care notează aceste frumoase gânduri (elev fiind la „Naţionalul" ieşean), în volumul *Amintiri cu învăţători*.

Evocând figura unui bun prieten de tinereţe, Costică Gheorghiu, învăţător, care a lăsat în satul Cernicari „bune întemeieri", îşi aminteşte cum au conturat un îndrăzneţ proiect de creare a unei biblioteci publice la Tecuci. Dar cum erau „prea tineri" şi mai ales „nişte celebri necunoscuţi, perfect săraci", vor apela, spre ajutor la doctorul Constantin Petraşcu (născut: Petrovici) – „un om de o rară distincţie sufletească şi de o bunătate angelică" – supranumit „Doctorul săracilor". Cu studii preţioase la Paris şi ucenicind sub bagheta prof. dr. Carol Davila (1828-1884), el devenise *un «pater bonus» al Tecuciului*.

Şi cu elan tineresc, cei doi tineri sprijiniţi material şi spiritual de preablândul dr. Petraşcu, în chiar casa acestuia, se vor pune bazele primei biblioteci publice din Tecuci, fiecare carte purtând o ştampilă special comandată de la Bucureşti.

Ar fi interesant de verificat dacă în actuala bibliotecă a oraşului: Biblioteca Municipală „Ştefan Petică" din Tecuci, mai există (aşa după cum depune mărturie Lascarov şi bunul său

prieten, Gheorghiu, la 1943) cărţi „purtând pecetea rotundă din 1907...” (*Amintiri cu învăţători*).

Chipul mamei rămâne oglindă vie, precum în viziunea lui Vlahuţă:

„Din vremile apuse ş-atât de fericite,
Aducerile-aminte adesea mă-mpresoară.
Ce de viaţă-n urmă!... Ca un potop mă-nghite
Comoara mea de visuri, pierduta mea comoară –
Din vremile apuse ş-atât de fericite!...”

(*Mamei*)

Peste ani, fiul îşi va aminti că „în ceasul cel mare, al plecării... în războiul trecut (1913-1916...), când sufletul ei desigur va fi fost sub cea mai grozavă apăsare, ea, mama, doar atât a putut să-mi spună cu glasu-i gâlgâind de plâns: «Vezi, dragul mamei, să nu răceşti!»” Însă în scrisori, îndemnul era altul: „să-mi fac datoria pe deplin”. Iată cum gândeau generaţiile secolelor al XIX-lea şi al XX-lea!

Şi nu numai mama lui Alexandru, Zoe (1860-1917), a fost una dintre „jertfele războiului”. După ce fiul ei cel mai mare: George Lascarov (1884-1917), ofiţer de cavalerie, a murit pe front, iar Alexandru se afla în „tranşeele de la Nămoloasa”, mama Zoe nu a mai rezistat. A murit profund îndurerată. (*Amintiri cu învăţători*)

Oraşul şcolirii, Bârlad, se vrea elogiat şi-n ritm poeticesc. O face, măiestrit, G.G. Ursu (1911-1980), un alt tecucean, prieten:

„Bârladul e Lancrămul meu,
E prispa de lut de-altădată,
Fântâna cu lanţul ei greu,
Salcâmul din poarta uitată...

Tu, muză, revino, odată
Cu prima ninsoare, mereu!...
Bârladul e Lancrămul meu,
E prispa de lut de-altădată.

Zeiţă eşti tu, eu sunt zeu;
Zăpada e imaculată;
Fiinţe de-azur, tu şi eu,
A cerului rouă ne-mbată...
Bârladul e Lancrămul meu.” (1969)

E drept, uitarea se înscrie în legile firii, dar paşii spre şcoală nu se lasă risipiţi:

„E vreme de atunci... În mahalaua Cimitirului era o căsuţă dosită, dar chemătoare şi prietenoasă, în care stătea un căpitan pensionar. Acolo, într-o toamnă pierdută în zarea amintirii, m'aduse tata şi mă puse'n gazdă, ca elev al liceului «Codreanu». Zicea tata: «Să înveţi şi tu la acelaşi liceu, la care am învăţat carte şi eu...» Şi-mi număra pe degete profesorii care îl învăţaseră pe el şi care aveau să-i înveţe şi odrasla: părintele Catihet, Stroe Belloescu, Pană, Ghiţulescu şi alţii” (*Drumuri...*, *Un prieten*)

Puţine mângâieri avea copilul într-un oraş străin: scrisorile către părinţi şi apropierea de un prieten, Constantin Ursu, fiul unei femei „necunoscute, dintr-o adâncă mahala”. El „înfăţişa” imaginea „suferinţelor umane”. Prietenia lor a fost ca o „frăţie”, „fără umbră de nor”, „vreme de trei ani”. O despărţire cu lacrimi. Pentru Ursu – durere. A murit pe front, lăsându-i prietenului Alexandru un „pachet cu scrisori” şi câteva versuri, „tristă consolare a uitării”.

O tempora, O mores! „O, timpuri, o, moravuri!” (Cicero) Dureroase răsfrângeri de destin, dacă ne gândim la Stroe S. Belloescu (1838-1912) şi la moartea-i năprasnică! Profesor la Liceul „Gh. R. Codreanu”, până la pensionare, survenită în 1898. „Îl văd şi acum: scurt, rotofei, cu cioc sur, încă vioi pentru vârsta lui, cu o privire aproape ironică, dar blajină, şi cu pornirea aceea necurmată de a se apropia de sufletul speriat al copilului”. Şcolarul de altădată rosteşte: „de-o pildă, când nu ştiam lecţia, bătrânul dascăl ne bătea uşor pe spinare şi ne zicea: «mă *băiaţaş* mă, de ce n'ai învăţat lecţia?» *Ruşinarea noastră nu era mică...*”

Nu-i aşa că par minuscule poveşti? Cum este în şcoala mileniului III? Se compară?!...

Lascarov vorbeşte şi de „recunoştinţa umană”. Frumuseţi de pus în ramă... Gândind şi la părintele catehet Carp, fost profesor şi al tatălui, şi al fiului Lascarov...

Dar profesorul de latină, Constantinescu-Basu, poreclit „latinul”? Când elevii nu învăţau, „de atâta indignare, se supărau şi ochelarii de pe nasul profesorului”.

Cine-şi mai aminteşte şi de profesorul de „grecească”, „unde oare-şi poartă sbuciumul”? „Pe care drumuri neştiute de noi..., îşi duce paşii lui de umbră”?!

E minunat să creşti cu inima vibrând faţă de memoria unui drag poet, Alexandru Vlahuţă (1858-1919), fost coleg de bancă cu tatăl scriitorului. Aceste nobile sentimente pot fi estompate păşind prin locuri străbătute şi de poet: Cotu-Negru, „acea mahala liniştită şi plină de pomi, proteguită de deluşorul din spate, ca o cetate de linişte...” (*Pe urmele lui Vlahuţă...*) Ni-l putem imagina pe acel „prieten fidel”, cu o „blândeţe îngerească” şi cu un „glas dulce ca o mângâiere” (după cum afirmă Brătescu-Voineşti), rostindu-şi, cu voce lină, propriile versuri:

„A mele visuri risipite,
Ce-mi umplu inima de jale,
Le văd în frunzele pălite
Şi-n pustiirea de pe vale...”

Povestea vieţii patrupedului Boxu', adus – nu se ştie de unde – de „conu Ionică”, dar care „descindea (totuşi) dintr-un neam vajnic”, ambiţios, cu personalitate, a luptat toată viaţa lui pentru a fi independent şi a nu se lăsa înfrânt de nimeni. Şi cât de mult ne putem asocia unei astfel de vieţi căineşti! Apreciază naratorul. Luptă neostoită, cu multe „javre”, pe care le poţi înfrânge doar la tinereţe. Când puterile (şi influenţele) ţi s-au disipat, nu-ţi rămâne decât resemnarea. Cât miez filosofic într-o povestioară: *Boxul* (publicată în revista „Ramuri”, Craiova, nr. 1-2/1924, director fiind, la acea vreme, N. Iorga).

Viaţa – un drum neostoit, care... nici nu ştii când... te coboară, lin, „în valea umbrei morţii”, lăsând în urmă doar amintirea.

Al. Lascarov-Moldovanu şi-a urmat calea „până la capătul drumului”, mereu, cu „geana înrourată”.

Literatura de război

„Nu vă cere nimeni nimic, copii ai viitorimii,
că suferința ce-am dat, a fost fără gând de răsplătire:
am suferit din porunca încercării Dumnezeieşti."
(Al. Lascarov-Moldovanu)

În orice încercare rânduită din mila Domnului, noi, fărâme mici şi-ndumnezeite, ar fi bine să rămânem mereu „flori de lumină", să „ascultăm de dulcea Lui poruncă" şi să dăruim celor din jurul nostru o fărâmă din lacrima iubirii. Doar o fărâmă. Când treci prin „cumpăna morţii" şi simţi „foame de dragoste", doar un suflet generos te poate „întoarce la viaţă". Iar omul, ofiţerul (pe front), juristul şi scriitorul Alexandru Lascarov-Moldovanu a dovedit aceasta, cu asupra de măsură. Tableta *Flori de lumină* este doar o minimărturie despre generozitatea în faţa *unui prieten necunoscut*. Ca un gest de aleasă generozitate, să privim toate scrierile lui Al. Lascarov-Moldovanu despre Războiul pentru Reîntregire. Iar acestea nu sunt puţine. Aşa a fost marea voinţă ca „rodul suferinţei să pârguie în zarea vremii" (Rev. „Ţara Bârsei", Anul VII, ianuarie-februarie 1935, nr. 1, Cluj, pp. 57-58).

Literatura de război este bogată şi interesantă, mai ales prin obiectivitatea relatării. Doar cei care trec prin „foc şi zloată" pot oglindi dramaticul. Războiul înseamnă suferinţă. Spre exemplu, o scenă din evocarea *Trec ruşii...* (publicată în revista „Ramuri", nr. 1/1926): „Ploaia întovărăşea, zi şi noapte, retragerea noastră prăpăstioasă. Rupturi însângerate din fostele noastre unităţi vagabondau în neştire, prin adânca sloată a drumurilor, undeva, spre un ţel, pe care mai mult din instinct îl ghiceau bietele suflete şi trupuri trudite. Cu mantalele rupte şi pline de nămol, cu bocancii sparţi..., soldaţii... intrau în curţile gospodarilor şi,

cu sufletul în gâtlej, cereau mâncare şi căldură”. Era iarna lui 1916. Pe 6 decembrie, nemţii ocupă Bucureştiul. Dramatice scene compun volumele *Zile de campanie* (1915), *Cohortele morţii* (1930), *Pe drumuri de ţară...* (1930), *Pe urma vijeliei...* (1931), primul capitol din volumul *Drumuri...*, *În Valea umbrei morţii* (1938) şi multe evocări risipite în presa timpului.

Zile de campanie

Motto-ul cărţii rezumă în substanţa sa o dramă („Ostaşilor cu care am făcut în 1913 şi cu care, desigur, face-voi pe 1915-16, pentru isbăvirea Ardealului nostru, închin aceste rânduri rupte din suflet"), comprimată într-o formulare de subtilă esenţă: „idealul nostru naţional nefiind în Balcani, ci la nord, în Ardeal", explicită în capitolele:

Cel dintâi avânt (20-23.06);

Pregătirea (24-30.06);

Plecarea (Tecuci – Barboşi – Feteşti – Bucureşti – Giurgiu – Drăgăneşti);

Pe jos, spre Graniţă (Drăgăneşti – Alexandria – T.- Măgurele – Islaz – Corabia, 3-8.07);

În Bulgaria (Siliştioara – Ghigheni – Staverci, 8-9.07.: „Situaţia bulgarilor devenea disperată. Strânşi de toate părţile într-o menghină de foc, Bulgaria se găsea în clipa fatală, aproape de nimicirea ei politică");

În Staverci, (10-14.07: „Singura clădire de seamă din Staverci era şcoala. În vasta murdărie de pe uliţe, şcoala părea că râde, luminoasă, stând curată şi încăpătoare pe-o muche uşoară de deal");

Prin Staroselţ la Breniţa (14-16.07, „mocirla drumului");

În cantonament, la Breniţa (16-31.07, în convorbirile cu soldaţii, sublocotenentul narator înţelege cât de important este pentru ţăran pământul – *glia*, „noţiune sfântă" – „cum iubeşte arabul calul, turcul femeile, neamţul berea, ovreiul afacerile, aşa iubeşte el pământul: cu ciudă, cu sete sălbatecă, cu deznădejde... Setea de pământ!" „Din cea mai grea captivitate, românul a înfrânt şi moartea, şi a revenit la pământul lui, dus mereu de aceeaşi sete fără hotare." „Când a cântat: de voie

bună, de jale sau de sfruntată bărbăţie, – tot pământul i-a îndemnat sufletul. Izvor nesecat de inspiraţie a fost pământul, cu tot ce-i pe el: codri adânci, păduri cu luminişuri înverzite, lanuri de porumb, copaci stingheri de-a lungul drumurilor mari, ape lucitoare...” „Şi tot pământul l-a făcut pe omul nostru să fie de-o mişelie fără seamăn. Câte zavistii şi crime între fraţi, între taţi şi feciori, – acolo, în lumea umilă a satelor, n-a înfăptuit această sete neistovită de pământ. Nicăieri, ca în lumea Judecăţii, nu se poate vedea mai bine acest lucru.”);

În Bivuac, la Breniţa (1-4.08, câte 8 în cort: „Viaţa în bivuac era foarte plăcută. În zori, când abia mijea o rumeneală opalină spre răsărit şi când de departe se auzeau frânturi cristaline de glas de cocoş, lagărul dormea şi parcă auzeam respirarea lor greoaie...”);

Îndărăt, spre Dunăre (Breniţa – Mahlata – Trestenic – Brejalniţa – Moselievo – Nicopol, 4-8.08, *„singurele rele: căldura, ţânţarii, holera”*);

Pe Dunăre, în şlepuri, la Galaţi (Nicopole – Turnu-Măgurele – Galaţi, 8-13.08, nevoiţi să bea apă din Dunăre, deşi apa putea fi contaminată. La Drăgăneşti, „luară bivuac de carantină”);

În carantină (14-19.08);

Acasă (19.08.1913) – acolo unde, „oştenii redeveneau ţăranii câmpiilor noastre”.

Cohortele morţii

„Nu-i nimic mai trist în viaţa aceasta,
decât dureroasa consolare a uitării...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Un roman de profunzime (publicat în 1930), un schelet naratologic dens, ancorare în dramaticul primului război mondial. Un memorial de război care completează, prin notaţiile şi faptele relatate, un recurs sângeros, sinuos, complicat. Un jurnal de război, dispus în două părţi. Prima parte prezintă *impresii zbuciumate* din primul război mondial (21 texte), iar partea a doua: *După război* (8 texte). Se suprapun notaţii sângerânde, cu referire la actele de jertfelnicie, atât de pe frontul bulgăresc, cât şi de pe cel românesc. În timp ce traversau Carpaţii şi păşeau pe pământ transilvan, află de înfrângerea românilor la Turtucaia: „Azi, în a 13-a zi de război, a căzut Turtucaia şi ostaşii s-au înecat în Dunăre”. Durere sfâşietoate: „Plângea... patria din mine”. Pentru Al. Lascarov-Moldovanu războiul este un „fapt atât de copleşitor, încât e o absurdă temeritate să-l poată cuprinde un biet cap şi o biată inimă omenească”. În Făgăraş, românii sunt nevoiţi să se retragă. Atmosfera din spitale – tragică şi gânduri întristătoare despre dr. Caton, care îşi doarme somnul veşnic în „cimitirul liniştit şi plin de copaci din mica urbe Hârlău, veche ctitorie răzeşească”. Dezordinea permite replierea refugiaţilor: „Cea dintâi dată când m-am întâlnit cu cohorta de tineri refugiaţi a fost pe drumul desfundat care duce spre Mărăşeşti”. E plină de subtilitate afirmaţia: „Greu treceau nopţile în iarna viforoasă a celui dintâi an de război”. Transpar momente de mare răscolire sufletească: „Prin ce se deosebeşte războiul de viaţă?... în război viaţa capătă o intensitate mai mare... şi-atât!... Se îngrămădeşte viaţa între zidurile timpului... În loc ca o sută

de fenomene să se petreacă în zece zile – să zicem, – se petrec în zece minute".

Momente grele vor cunoaşte românii „lăsaţi sub puterea vrăjmaşului" şi obligaţi să treacă prin „vis greu". Doar încurajările („Eu, Regele lor, merg în frunte...") şi speranţa că se jertfesc pentru ca „să dezrobim pământul încălcat de duşman", acolo unde îi „aşteaptă... părinţii şi copiii noştri, ne aşteaptă acolo strămoşii noştri", având credinţa în cuvântul dat, ce se cerea, mereu, transmis: „spuneţi-le că fiecare bucăţică de pământ desrobit de sub călcâiul duşmanului a lor va fi". Şi jertfa românilor a fost pe măsură. Tunurile „băteau cu atâta sete, încât ziua nămiaza-mare, de te urcai în clopotniţa din Clucerul Nămoloase, puteai să vezi centura imensă de foc, roşie şi svâcnită, ca respirări de iad". În zilele de 12-13 iulie, românii au trăit momente de mare cumpănă şi derută: „Bucovina, Brusilov, Ruşii dezertează, părăsesc frontul...". „Simţisem în zilele acelea că ruşii, pe cari ne sprijineam la dreapta şi la stânga, nu ne voiau, şi că nu vor merge cu noi. Şi aşa a fost: în noaptea aceea hotărâtoare, veni stafetă de la ei, că «ei nu merg», şi aceste trei vorbe au năruit cea mai dragă nădejde: reîntoarcerea în pământul nostru. O durere surdă... îmi arse fiinţa..." Consemnarea mărturiei unui ofiţer rus nu poate pune în cumpănă un dureros, dar real fapt istoric. Stabscăpitanul Bronilslav Jegor Şaneavski, ofiţer din artileria împărătească rusă, va rosti un adevăr de necontestat: „Ştiu... Noi v-am făcut cel mai mare rău... Au rupt rândurile, au fugit". Aceasta e vocea istoriei înseşi.

Succinte descrieri pitoreşti fixează locuri şi timpuri, schiţările de portret însă reprezintă imortalizări de dureroasă poveste, gândind doar la evocarea gornistului Spiridache (a însoţitorului său, câinele „Hi-bre"), cel care devine mascota detaşamentului său, înconjurat de soldaţi ca un licăritor de speranţă, „prezicând", la ceasuri de cumpănă, „o mulţime de «viitoruri», că «Hardealul» va fi al nostru, că... tot «idialul» are să fie atins..." Mereu se aud voci întrebătoare: „Ei, Spiridache, ce mai

zic cărţile tale?” În simplitatea, inocenţa şi bunătatea sa, ţiganul le oferea o picătură de speranţă: „Cum să nu chice bine, dacă havem cu noi pe domnu’ghenerar Haverescu?!” Moartea devine oglindă sinistră: „ţeste răzleţe, ciolane albe-cenuşii răvăşite, căşti sparte, centuri putrezite, muşuroaie de cartuşe şi granate, tunici rupte, arme ruginite, baionete frânte, bocanci scorojiţi, sârmă împrăştiată, gropi astupate cu bălării”. Moartea îşi trâmbiţează chemarea: „adunam oseminte şi le sălăşluiam în gropi, înfrăţindu-le pentru vecie în braţele pământului-părinte”.

Timpul îşi deapănă fulguitele-i zdrenţe, dar cel care a înfruntat zvârcolirile focului, boala şi lipsurile, nu poate uita. După terminarea războiului, la câtva timp, fostul ofiţer simte nevoia să revadă locurile unde a luptat, vechile tranşee. Simte nevoia să retrăiască vârtejurile morţii: „...acolo am stat eu, între pereţii de pământ ai tranşeei... Păşind prin iarbă, avui, fulgerător, impresia de atunci... semnul era şi aşa rămânea pe veci” Acolo „văd” atâtea scene de groază. Cine le-a trăit, nu le va uita decât o dată cu îmbrăţişarea pământului-mumă. (În varianta originală: *Hrubarul*, *Prizonierul*..., publicat iniţial în revista „Ramuri”, nr. 7-9/1926.)

Dureroase amintiri: „*Şi acum, treceam prin toate aceste locuri, – şi de pretutindeni se ridicau aducerile aminte, răvăşindu-mi sufletul*”. Dureroase aduceri aminte!

Merită a păstra, precum un talisman, concluzia formulată cu lacrimi de sânge de către fostul ofiţer din armata României Mari, Alexandru Lascarov-Moldovanu: „neamul acesta al nostru a avut de dus în spinarea lui crucea cea mare a veacurilor, iar pe frunte coroana de spini a durerilor nenumărate şi nespuse, toate întru ajungerea la limanul arătat lui de degetul lui Dumnezeu” (1924-1926).

În revista „Gândirea”, la zece ani de la apariţie, Al Bădăuţă, secretar de redacţie, scrie un interesant articol despre literatura de război, încercând, printre alte observaţii pertinente, o comparaţie între romanul lui Camil Petrescu şi romanul lui Al. Lascarov-Moldovanu. Aşadar, reînviind „cohortele morţii”, autorul

„*simte* mai mult decât vede", „*povesteşte*, nu descrie", „schiţele lui Al. Lascarov-Moldovanu adună la un loc imaginea unui război care se articulează şi încheagă din oameni, fapte şi întâmplări cu care autorul a trăit şi a suferit laolaltă" (revista „Gândirea", decembrie 1930, pp. 477-478, Al. Bădăluţă – „Literatura re-actualizată").

Sunt texte în acest volum care ar merita să constituie subiect de dezbatere atât în manualele de istorie, cât şi în manualele de literatură. Indiferent care va fi lectorul acestor pagini, concluzia va fi aceeaşi: „caldă compasiune şi înduioşare creştină", după cum aprecia Al. Bădăuţă, la 1930.

N-avem voie a uita că scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu şi-a presărat gândurile despre „prisaca Morţii" (V. Voiculescu) în presa timpului, în multe colţuri din ţară, cu precădere în Ţara Transilvană, acolo unde suferinţa a curmat brazde adânci, sângerând şi resângerând, mereu-mereu. Astfel, în revista „Ţara noastră", fondată de Octavian Goga, regăsim, sub formă de serial, multe mărturii despre Primul Război Mondial, semnate de Al. Lascarov-Moldovanu. Ultimul text din această serie evocativă, intitulat *Cuvinte de sfârşit*, reprezintă un imn epic, emoţionant: „Iată, copiii mei, am isprăvit cu povestea câtorva întâmplări dintr-o vreme când neamul acesta al nostru a avut de dus în spinarea lui crucea mare a veacurilor, iar pe frunte coroana de spini a durerilor nenumărate şi nespuse, toate întru ajungerea la limanul arătat lui de degetul lui Dumnezeu". Şi naratorul ţine să precizeze că „suferinţele pe care condeiul meu mic şi neputincios le-a schiţat... nu sunt nici a miia parte din Imensa Suferinţă" trăită de neamul românesc. Privind crucile presărate peste tot pământul românesc, ar trebui să ne aducem în memorie şi cuvintele lui Al. Lascarov-Moldovanu, rostite în numele tuturor eroilor noştri: „noi care am stat faţă la alaiul cel tumultuos al suferinţei, care ne-am aşezat cu faţa la cer, pentru ca roatele de foc ale carului zeului încercărilor să treacă peste carnea noastră însângerată şi peste spulberatul nostru suflet". În fond, acesta este „adevărul suferinţei încercate".

Pentru a dovedi că un manual de istorie, de orice nivel ar fi el, se cere a fi însoţit de un text ilustrativ, care să reflecte realităţi, nu basne, oferim cititorilor noştri două fragmente din volumul *Cohortele morţii*, pentru a constata că merită atenţia noastră, a tuturora, învăţăcei sau învăţaţi:

1.

După două zile...

„Şi nu ştiu cum, şi nu ştiu cum, ... deschizând într-un răstimp ochii, văzui în faţa mea un bătrân scurt, cu căciulă, suman..., o desagă. Zise blajin, spre mine: «Au ştii d-ta, dacă aici se află righimentu de infantiri?!»” (regimentul de infanterie). Timiditatea bătrânului este justificată, pentru că a pătrunde în linia frontului era deja o... îndrăzneală. El ştia asta. Dar mai ştia că groaza morţii împrăştie în firea soldatului stări contradictorii, iar bătrânul nu ar fi vrut să creeze o reacţie nedorită. „Îi răspunsei: «Ba-i chiar aici... Şi eu tot din acest reghiment sunt...»” Merită să reţinem că naratorul-personaj răspunde, folosind acelaşi termen popular, precum bătrânul. „Să trăieşti, tinereţe...” O formulă care justifică preţuirea nu doar a răspunsului aşezat, calm şi binevoitor al soldatului, ci slăvirea unei vârste care oricând, nu se ştie de unde, pândeşte sfârşitul. Acest imperativ „să trăieşti” este singura binecuvântare, unica dorinţă, în timp de mare primejdie, precum e războiul. „Zicând astfel, moşneagul lăsă desaga jos şi îşi dădu în lături sumanul. Pe pieptul lui văzui atunci şirul de decoraţii ale războiului neatârnării.” Merită a explica semnificaţia formulării: „războiul neatârnării”. „Simţii o tresărire scurtă în piept... Mi se păru că acest bătrân s-a fost ivit aşa, din adâncimea pământului, şi s-a fost dus în faţă-mi spre a-mi aduce aminte o vreme de slavă a trecutului.” Această *tresărire* este justificată, doar dacă privim pânzele lui Grigorescu, *Atacul de la Smârdan*, spre exemplu, şi ne-nfiorăm... „Trei zile-n urmă am răzbit / Prin Dunărea umflată, / Şi nu departe-am tăbărât / De Plevna blestemată...” Ce simţiţi, ascultându-l pe Alecsandri?...

„Într-o clipită, ca-n vis, avui întreaga vedenie a trecutului: războiul de la '77... Griviţa... Opazul... Plevna... Regele Carol... (care-a fost în fruntea oştenilor săi, mereu, încurajându-i) Copilăria... Tinereţea... Trecutul... «Crucea sfântului Gheorghe şi-a României stea...» Şi văzui în bătrânul care stătea în faţa mea pe sergentul glorios, care primea defilarea oştilor împărăteşti...” (trecând pe sub Arcul de Triumf) „«... C-am venit să văd pe fecioru-meo... şi iaca (arată desaga) i-am adus şi ceva merinde...»”

2.
Regina

Pare o poveste, dar de o crudă realitate. În iulie 1917, „la Iaşi, rusimea beată se plimba pe toate străzile” şi striga că „răsboiul s-a isprăvit”, că „oştimea rusească se va întoarce curând acasă”. În marea dezordine creată, se auzea cuvântul „isbăvitor de răspublică”, dar şi... „capul Regelui şi al Reginei noastre”. Îngrijorarea soldaţilor români creştea, aflându-se singuri în faţa „cutremurului a sute de guri de foc...”. Cine avea să restabilească ordinea? Dar într-o zi, Regina, care se afla în „reşedinţa ei de vară de la Bicaz, spuse că vrea să se ducă la Iaşi”. Deşi este sfătuită să renunţe, pentru că „ruşii nu o iubesc”, Regina cere să aibă multe flori şi să se pregătească trenul regal. „Nimeni nu putu să împiedice rusimea de a năpădi pe peronul gării...” Trenul soseşte. Încordare maximă. „Puhoiul rusesc sloboade un răget sălbatec...” „La uşa vagonului regesc, deodată... se iveşte un forfot alb de flori şi de mătase. Şi Regina surâde, cu ochii senini, din mijlocul florilor. Rusimea încremeneşte... Toată gara tace... Capete curioase se întind spre a privi minunea... Regina priveşte senină şi surâzând, păşeşte pe treapta scării. O clipă, mulţimea pare a se mişca duşmănoasă... Dar, minune!... Regina ia din buchet o floare albă şi, zâmbind, o dă celui dintâi rus din faţa ei... Rusul, ca un hipnotic, o ia, şi plecând fruntea, se

dă în lături... Începe să se croiască o cărare prin mijlocul mulţimii... Regina face încă un pas, şi dă altă floare, – şi alta în stânga, – şi alta unei mâini care se întinde peste capetele celor din faţă, – şi încă una rusului care o priveşte cu ochi înduioşaţi, – tuturora: în dreapta şi în stânga cărării ce se deschide înaintea ei, spre ieşire... ca într-o poveste...” „Regina surâde necontenit şi împarte flori...” „Murmur de adorare...” „...vrăjiţi de puterea sufletului regesc...”

Pe urma vijeliei

Un volum alcătuit din texte de proză scurtă (datate 1924-1926), mărturii pe tema războiului, prin câteva exemplificări, relevante: *Trenul sanitar no. 6* (în timpul retragerii spre Moldova, imagini terifiante, incendiul din gara Mărăşeşti; „*invazia*" ruşilor şi dorinţa lor de a pune stăpânire pe trenul cu refugiaţi, într-un decembrie înfricoşător, când trenul „s-a prăbuşit la Ciurea" şi bieţii oameni au văzut cum „mijeşte moartea" în faţa lor; „cadavre carbonizate", „bucăţi de trupuri omeneşti încă rămase prin sfărâmături"; „privelişte de iad..."); *La un cuptor de deparazitare...* (căsuţe-corturi, pentru bolnavi şi răniţi) sau *Într-un castel dărâmat* (un spital ad-hoc, pentru răniţii de pe front).

Războiul înseamnă executarea de ordine, câteodată atât de drastice sau într-un timp prea scurt, încât mai uşor ar părea trecerea *funiei prin urechile acului* decât neonorarea cuvântului dat. Nota optimistă a vocii naratologicului merită reţinută. Şi cu toate confruntările şi greutăţile frontului, în acele momente de derută, „toţi nădăjduiau că vor ieşi la liman bun". Alteori, ne întristăm, aflând povestea bietului cioban din ţinuturile vrâncene, care şi-a trecut printre gloanţele germane frumoasa-i turmă de mioare, pentru ca să i-o mănânce, cât-ai clipi, soldaţii ruşi, neuitând că alţi fraţi de-ai lor, poposind într-un sat, la Pechea, „începură un trai dumnezeiesc...", îngrozind localitatea care deveni... peste noapte „răspublică", iar „*sovietul*", stăpân peste alimente, dar, mai ales, peste băutură. Meritul scriitorului este de a fi surprins, şi-n proiecţie ficţională, o cruntă şi nemiloasă realitate istorică. Începuse „dezarmarea regimentului ţarist". „Se petrecea lucrul prin luna lui Ghenarie a anului de înalţare, 1918... – când oştenii noştri erau văduviţi până peste cap de lăcustele moscovite..." Merită reţinut că Al. Lascarov-Moldovanu

este singurul ofiţer care relatează, în detaliu, zguduitorul moment al refuzului soldaţilor ruşi de a mai lupta alături de români, în momentul declanşării revoluţiei bolşevice (*Răspublica de la Pechea*).

Războiul este cel mai cumplit rezultant al urii. Aripile sale ard pământul, vegetaţia, fiinţele. Războiul este fiară de foc. Războiul ia minţile celor care-l zămislesc. Declanşarea lui seamănă moartea. Războiul este Moartea însăşi.

Dintre toate textele scrise de Alexandru Lascarov-Moldovanu, cel care reprezintă mica sa bijuterie naratologică, o adevărată capodoperă (îndrăznim a afirma), este *Numărul*... Protagonistul nu are nume. El reprezintă războinicul, omul-soldat aflat în misiune. „O poiană plină de umbre fugare, noroi peste tot..., un cer de cenuşă...” După o confruntare cu duşmanul, românul se „grăbeşte spre adăpostul de noapte”. În spate are carabina, cu seria 1347... Ca din senin, îi apăru în faţă, un soldat neamţ... „Rătăcit sau fugar, soldatul semăna cu un lup, prins la strâmtoare într-o goană de vânătoare... Privea speriat împrejur şi tremura...” Românul ocheşte, soldatul neamţ „desfăcu braţele şi grăi îndurare”, ca un sfâşietor „nu mă omorî!”. O detunătură seacă... soldatul neamţ „se plecă încet în genunchi, strânse mâinile la piept şi ca şi cum s-ar fi închinat, îşi lăsă fruntea în pământul desfundat”. „Soldatul german, împuşcat în poiana din deal, făcea parte dintr-un regiment bavarez şi avea matricola 1347...” În zadar românul îşi va arunca a sa carabină sfărâmată într-un şanţ... În zadar va reveni la viaţa sa de familie Un „fir tremurător de foc” va pune stăpânire pe creierul său, „auzind acelaşi glas, impersonal, blajin şi trist: «nu mă omorî!»”.

Şi în timpul celui de-al doilea război mondial, scriitorimea se implică, dorindu-se a deveni *Stihuitorii de război*, precum glăsuieşte şi I. Valerian: „poeţii de azi, fie că au trăit de aproape sau de departe fiorul luptelor, tind să închege marea epopee a neamului, înveşnicind clipele mari ce le trăim” („Universul literar”, 31.01.1942).

Asemenea, şi Horia Furtună, scriind un amplu poem, de 17 catrene, o *Odă Armatei Române*, de glorificare a românului, „mereu viteaz şi tânăr în timpul cel bătrân”, nu doreşte altceva decât să transmită un mesaj mobilizator:

„Oştean în dulcea ţară de vrednicii tăcute,
În care gândul este curat cum e cristalul,
În ţara Cosânzenei, în ţara unde valul
Din Dunăre în Mare vin poala să-i sărute
Iar munţii strâng cu sete la pieptul lor, Ardealul!...”

(„Universul literar”, 27.06.1942)

În acest context, înţelegem şi rolul lui Al. Lascarov-Moldovanu, prin broşurile: *Vom învinge!* sau *Sus mâinile!*

Explicând „temeiurile războiului nostru dincolo de Nistru”, într-o minibroşură, sub cupola „Biblioteca politică”, în 1943, intitulată: *Vom învinge!*, scriitorul formulează, astfel, un „îndemn pentru vremea de acum”. În cinci minicapitole, se oferă explicaţii, care se doresc lucide: „În Transnistria se află peste un milion de Români”, confraţi care „grăiesc o limbă curată”, fraţi ai noştri care „au păstrat obiceiurile, portul, cântecele, poezia populară...”; „tovărăşia de arme cu germanii” „a fost făcută pentru întreaga durată a războiului...”, amintind de respectarea cuvântului dat şi că „cel mai mare duşman al nostru a fost şi este muscalul, fie el ţarist, fie comunist”, considerând că „numai luptând în Est, ajungem în Vest”. Îndemnul său este unul de „îmbărbătare”, întru „desăvârşire”, de „veghere” şi „tărie în credinţă”, cuvântul de ordine fiind: „datoria”, pentru că „am mai trecut prin încercări”. Ceea ce merită a se reţine este că „În această luptă cu furtunile..., Românul nu numai că n’a pierit, dar încă mai vrednic s’a făcut”, neuitând de Basarabia „ruptă din trunchiul vechi românesc”, de dulcea Basarabie – «Ţara dintre ape», căreia se impune a-i oferi din „darul sufletului nostru”.

[Iată suficiente motivaţii care ne îndreptăţesc să intuim că Al. Lascarov-Moldovanu a plătit într-un fel sau altul, după 1945 şi până la moartea sa, survenită în 1971.]

Tot la „Biblioteca politică", Lascarov va publica volumul *Sus mâinile!* (1943), subintitulat „vorbiri către săteni pentru vremea de acum", care cuprinde minitexte de iniţiere, privind „iubirea de ţară", „vitejia românească", o paralelă între „război cu arma" – „război cu plugul", precizând că „plugarii noştri duc un adevărat război întru a scoate din pământ cât mai multă pâine". Sub înveşmântare naratologică, se doreşte a se crea un punct de egalitate între râvna asupra pământului şi râvna depusă pe câmpul de luptă, ambele având un ţel comun.

Sus inimile!

Un alt minivolum (1943), subintitulat *Vorbiri către săteni. Pentru vremea de acum*. Un îndemn la solidaritate: „toţi trebuie să fim nişte luptători”. Douăsprezece texte care evocă „iubirea de ţară”. Naraţiuni cu tentă creştină. Spre exemplu, sufletul unui om se înfăţişează Sfântului Petru, cu dorinţa de a intra „în împărăţia cerurilor”. Fireşte, va fi întrebat cum s-a comportat în „împărăţia de pe pământ”. Lesne a înţelege că mai uşor „suntem datori a ne jertfi, ca să păstrăm neştirbită, neatârnată şi nejignită Patria noastră”, explicând şi în ce constă „*vitejia*” fiecărui oştean aflat pe câmpul de luptă. Unirea devine un scop: „uniţi precum nuielele de alun ce stau laolaltă”. Prozatorul acordă o atenţie deosebită dăruirii în muncă – „adevărată hrană pentru trup şi pentru suflet”. Şi cum multe dintre zvonurile care circulau printre soldaţi, în timpul primului război mondial, aveau darul să deruteze, scriitorul abordează acest subiect – îndeletnicire vicioasă şi periculoasă, obicei care „năzuieşte a ucide sufletul”, „mult mai de temut decât uciderea trupului”. Pentru înfrângerea oricăror forme de vorbe sau fapte deşarte nu rămâne decât credinţa. Şi-n acest sens sunt formulate multe cuvinte de îmbărbătare: „Sus, să avem inimile!”

De multe sfârtecări avut-am (şi-avem) parte. De nenumărate „umbre bolnave” (Matei Alexandrescu). Cu stoicism, le-am primit (le primim) pe toate. Ne-am deprins a „îndrăgi”, deopotrivă, şi „dărniciile”, şi „nedreptăţile” – „durute poveri”. Şi ce-avem a alege? Doar un „post scriptum”, în viziunea poetei Coca Farago:

„O, Doamne, dă-ne nouă astăzi / Împăcări întru-aşteptarea zilelor noastre de bătrâni!” (*Răvaş*, „Universul literar”, 4.04.1942).

Cutreierând Basarabia desrobită...

Inima lui Lascarov-Moldovanu a vibrat pentru Ţară şi pentru Neamul său cel Creştin. O dovedeşte toată opera sa. Şi nu sunt vorbe mari sau exagerate. E purul adevăr. Dacă privim coperta cărţii *Cutreierând Basarabia desrobită...*, ediţia 1943, să nu ne mirăm că se află înscrisul unui „S”, în stânga copertei, sus. Acel „s” reprezentă rostirea unui timp de tristă amintire, un „s” de „fond secret”, despre care autorul acestei cărţii avea neîndoios ştiinţă, şi arată sfielnică resemnare. Pentru că a trăit şi-acele vremuri. Cartea însă glăsuieşte de alte timpuri. În prefaţa, numită: *În loc de cuvânt-înainte*, ni se aminteşte de durerea unui „comunicat”: teribilul comunicat de sfârtecare a Ţării, momentul 1940. Cartea însă, dispusă în patru capitole, numite „părţi”, reprezintă impresii de călătorie în Basarabia anilor 1941-1942, în plin război. Partea întâi descrie ţinuturile: Cetatea-Albă, Ismail şi Cahul; partea a 2-a: Lăpuşna, Orhei şi Tighina; partea a 3-a: Bălţi, Soroca şi Hotin; partea a 4-a: Vâlcov, Chilia Nouă, Ismail, Cartal şi Reni. Iar *În loc de încheiere*, scriitorul ataşează două poeme în proză despre Basarabia: *Cântare Basarabiei* şi *Ţara de dincolo de Prut*.

Basarabia – pământ sfinţit de sângele străbunilor noştri! Această parte de Românime „atât de frumoasă, atâta de mănoasă şi atâta de plină de «trecut românesc»”. Şi cât „i-a fost dat să sufere de-a lungul vremurilor”?!

Călătoria cu trenul deschide privelişti duioase, în mijlocul cărora triumfă Dunărea – „carapace de argint”. Deopotrivă, se întind, dureros, „mormintele noastre scumpe întru eliberarea Basarabiei rănite”. Şi câţi „balauri” rănit-au acest Colţ de Rai, Doamne! „Gara Reni şi clădirile din jur mai păstrează împroşcăturile gloanţelor şi-ale obuzelor.” „Ogoare întinse de rapiţă

ne însoţesc de-a lungul drumului. Recoltă bună – specială regiunii.” Pe malul Limanului, „într-un loc de un pitoresc calm şi mângâietor...”, la Cetatea-Albă. În Ismail, „oraşul cu flori”, naratorul consemnează prezenţa celor trei biserici ortodoxe, „înşirate în linie, spre port”. Se înalţă şi o întrebare: „De ce-am trecut Nistrul?” La Cahul, înconjurat de luminătorii satelor. Starea bisericilor, sub bolşevism. În Chişinăul „ruinat de pe urma barbarilor”. Sunt vizitate şcoli, biserici, cămine culturale. Se organizează expoziţii de carte şi manuscrise basarabene. Se vorbeşte despre activităţile Fundaţiei Culturale „Regele Mihai I”. Şi legenda Mănăstirii Căpriana, ctitorie a slăvitului Ştefan. Sau... o conversaţie cu guvernatorul Basarabiei. La Orhei, naratorul simte în suflet „o aromă de patriarhală şi voievodală amintire”. Parcă „vede”, cum „pe văi şi prin păduri, – pe tăpşane şi pe maluri de ape, aleargă arcaşii lui Ştefan, gonind pe prădalnicii Tătari...” Parcă vede pe „Nicoară cel focos şi pe Alexandru cel visător, călărind în apus de soare spre Nistrul cel întortocheat”. Trimiterile la romanul lui Mihail Sadoveanu au o semnificaţie aparte. În satul românesc Gruşova, din comuna Ciopleni. Se vizitează liceul şi şcoala normală, de fete, „aflate în vechea şcoală eparhială”. Şi totul renaşte în fiinţa sa: „aici, acum câţiva ani de zile în urmă, pe vremea Serviciului social, am avut multe ceasuri bune de propovăduire naţionalistă şi creştină. Aici era una din localele de comandante ale Serviciului social, iar dincolo, la Facultatea de Teologie, era una de băieţi”.

Pitorească este descrierea aceasta: „Drumul spre Tighina, întru totul asemănător de până acum. Meleaguri basarabene, cu văi domoale şi cu căruţe albe, risipite peste tot – sau agăţate de cine ştie ce vârfuleţ de deal. Recoltă abundentă, – verde de toate nuanţele peste tot. Câmpii întinse de floarea soarelui. Un sat mare – Bulboaca – se întinde pe dreapta asemeni satelor moldoveneşti de peste tot, cu aceeaşi atmosferă de pace şi tihnă, cu casele tăcute în mijloc de ogrăzi largi, în care, la

vremea aceea, nu suflă nimeni. Copăraie peste tot, bănuiesc salcâmi”.

Acest periplu îşi are însemnătatea sa: „La Tiraspol, printre altele, cercetez cursurile a 400 de învăţători moldoveni din Transnistria veniţi la nişte cursuri de perfecţionare, şi le vorbesc despre «Ţara noastră» şi «Şi de ce-am trecut Nistrul»”. De aici, Lascarov-Moldovanu se îndreaptă spre Odesa.

A treia călătorie spre Basarabia are ca ţel vizitarea „ţinuturilor” Bălţi, Soroca, Hotin. Sunt consemnări triste, precum în Pelinia. Cu toate că este un sat bogat, „n-are localuri de şcoală. Cele care sunt, vai de ele – şi mai ales vai de şcolari”. O altă durere: „s-au făcut deportări şi aici...”

Soroca. Alt ţinut românesc. Descris cu dalbă tristeţe: „Ce largă se deschide vederea Sorocei de sus de pe înălţimea de la intrarea în ea! Soroca e o surpriză pentru călătorul care vine întâia dată aici. Nu s’ar aştepta să dea peste o atât de pitorească aşezare. Agăţată pe dealul drept, plin de vii şi de pometuri, Soroca se coboară apoi până în malul Nistrului, care într-o mare meandră încovoiată ca o potcoavă, o înconjoară de la un capăt până la altul. Aşa că oraşul seamănă cu un imens amfiteatru, în care casele simple şi patriarhale se pierd în bogatul frunzar al copacilor, sălaş prietenesc miilor de privighetori, care, la Soroca psalmodiază mai frumos ca oriunde. E, peste tot, o atmosferă de pace răcoroasă, care dă duhului o aplecare spre visare”.

În ţinutul Hotin se vizitează şcoli, biserici şi cămine culturale. Prin ochii naratorului ni se-nfăţişează „casele învăluite cu stuf bine aşezat şi gros”, vreo carieră de piatră sau o altă aşezare: satul Cristineşti, „unde până în vremea bolşevicilor se mai afla casa naşterii marelui Hajdeu. Au dărâmat-o în anul de isbelişte al rămânerii lor aici”.

Vreţi a şti cum arăta Hotinul la 1942? Un „simpatic şi liniştit orăşel de şes”; „case mici, străzi largi, ici colo ruine proaspete”. Şi un teatru – „aşezământ făcut de noi (Fundaţia

Culturală...), în sfertul de veac din urmă şi poartă numele B.P. Haşdeu".

Scriitorul realizează incertitudinea acelui prezent: „De sus, de pe-o punte de piatră privim Nistrul – şi dincolo, Ucraina... Se pierd toate în ceaţa albicioasă a depărtării... E peste tot o linişte patriarhală, ca într-o legendă mută... De demult... De demult...".

Dar pentru cât timp?!

A patra călătorie înspre Basarabia, la mijloc de septembrie, purtat de vraja bătrânului Danubiu, care „îşi plimbă apele sale spre Mare, sub o lumină solară blajină". Înspre Vâlcov, Chilia, Ismail, Cartal, Reni. De pe coverta vaporului, scriitorul priveşte prezentul încrengat de un trecut înnegurat şi înspre un viitor (foarte apropiat), la fel de îndoliat: „Privesc sălaşul malurilor dunărene şi retrăiesc pentru a nu ştiu câta oară toată poezia care se desface dinspre taina acestor hugeaguri" basarabene. Ce simte? „E şi dor, e şi părere de rău, e şi o tainică mângâiere, e şi nu ştiu ce nădejde a unei retrăiri, e şi melancolie, mai ales..." Îi este teamă să rostească, totuşi, ceea ce simte. Un fir optimist îl înconjoară.

Cum să nu se simtă bine la Vâlcov, „aşezare plăcută, cu străzi strâmte şi curate...", adevărată „Venezzie românească"?! Cum să nu fie impresionat de biserica din centrul oraşului Chilia, ctitorită de Vasile Lupu, în 1647-1648, cu o frumoasă icoană a Mântuitorului, de la 1680, „din Galaţiul Moldovei", după cum scrie pe ea?!

Şi iată-l pe Lascarov, în decurs de numai câteva luni (iunie, septembrie) din nou la Ismail: „oraş de muncă şi loc de odihnă, şi mişcare şi visare, şi activitate şi patriarhalism, o îmbinare fericită a unor stări care deodată s-ar părea contrarii".

Pentru Cartal, sat basarabean, soarta s-a vrut de două ori mai grea: valul bolşevic şi... frontul. Apoi, „deportări, asupriri şi... colhoz". Şi la Reni, aceeaşi tristeţe.

Şi-apoi, trenul de Tighina, cu aşteptări, cu „soldaţi veniţi dinspre front trebuind să fie reţinuţi pentru a li se face baie şi deparazitare”. Chiar şi ajuns acasă, gândul spre Basarabia vibrează: „Şi cuget că nu e păcat prea mare, dacă, lăsându-mă în valul unei nevinovate visări, făuresc planuri pentru Basarabia noastră de mâine”.

Ce păcat! O Basarabia „de mâine”, aşa cum şi-ar fi dorit-o nu doar Lascarov-Moldovanu... nu s-a mai vrut a fi!

Iubim întru dulce amintire optimismul omului şi scriitorului Alexandru Lascarov-Moldovanu şi-ale sale două poeme care întregesc volumul *Cutreierând Basarabia desrobită*...

Cântare Basarabiei...

Un monolog adresat trupului sângerând din trupul Ţării. Dorinţa-i fierbinte, evlavioasă: „Şi-mi ziceam..., că de va vrea Dumnezeu să te întorci acasă, niciodată să nu te mai uit”, pregătit fiind să-i „dea sufletul său întreg”, şi puterea, şi mintea, şi hărnicia... Totul.

„Mădular scump şi drag al ţării”, Basarabia este, deopotrivă, şi „raclă de aur în care dorm amintirile cele mari”. Sunt dureri care ard mocnind în sufletele şi-n minţile românilor pentru acest „pământ vechi şi scump păstrător de neuitate aduceri aminte de vitejii voievodale”. Cu pana sau cu arma, mulţi confraţi români şi-au exprimat deschis sentimentele, precum Teodor Al. Munteanu, în a sa *Doină basarabeană*: „Şi tu piatră, frânge-te, / Sfarmă-te, răsfrânge-te; / Svârcoleşte-te, Carpate, / De-atâta nedireptate. / Vulturi, fâlfâiţi pe creste, / Buciumaţi şi daţi de veste / Că-n grădini basarabene / Inima’i un jghiab sub gene”.

Ţara de dincolo de Prut...

„Ţara de dincolo de Prut” este o ţară „primitoare”, o ţară „chemătoare”, o ţară „evlavioasă”, o ţară „cuminte”, o ţară „păstrătoare”, o ţară „mănoasă” şi, totuşi, „necăjită”. Această „ţară creştină” este o ţară „dragă peste fire, dragă ca soarele, dragă ca luna şi ca stelele, dragă ca tot ce poate îi mai drag în pământeasca viaţă...” Trist alean, precum spune poetul George

Murnu: „Biată gintea mea română, / Ce blăstăm, ce crudă mână, / Poteri ca din iad haine, / Pe'nnoptate, pe'nşelate / Puse ghiarele pe tine / Fără milă şi ruşine, / De grumaz morţiş te ţine, / Simte bucurii turbate / Şi te bate şi te bate şi te bate" (*Neamul Românesc*, „Convorbiri literare", nr. 11-12/1941, p. 1251) E drept, peste Ţară, *Apele vieţii*, după cum glăsuieşte Teodor Al. Munteanu, au lăsat, mereu, urme-adânci, dar nu trebuie să ne pierdem nădejdea: „Ţara-i de temei, / Ţara n'are moarte..." (Vasile Voiculescu – *Scrisoare*, „Convorbiri literare", nr. 11-12/1941, p. 1253).

În braţele Thaliei

Iubire!

„Iubirea e şcoala virtuţii şi flagelul viciului.”
(Sfântul Ioan Hrisostom)

Teatrul înseamnă poezie metamorfozată a vieţii înseşi. Nu doar rătăcire prin curburile înnămolirilor cotidiene, ci mai ales reflectare a unor realităţi care şi-au lăsat amprenta în istoria neamurilor. Şi întru strălucire şi străluminare, se impune a avea perspicacitatea lui Hesiod, în a conlucra permanent cu surorile divine. Şi-n acest dans ilustru, îmbrăţişat, deopotrivă, de cele nouă muze, să ai şansa de a o crea pe-a zecea, precum al nostru, preamăritul, Nenea Iancu. Şi, prin binefăcătoarele „lumini ale rampei”, adică prin înlănţuirea întru dăruire a Mitrei şi a Verunei, imaginarul creator să devină Spectacol. Pentru că e bine a nu uita, dramaturg nu este acela care conlucrează cu muzele, inventând scene rupte de viaţă, ci acela care se înfrăţeşte întru comuniune cu Scena. Mereu, mereu, mereu. Tăcerea între filele îngălbenite ale cărţii e umbra a ceea ce numim „dramaturgie”. Scena cheamă valoarea şi o promovează. A scrie teatru nu înseamnă şi reprezentare. Şi, lipsit fiind de bucuria reprezentării pe scenă, rămâi doar cu plăcerea intimă de a te numi „dramaturg”. O mică alinare de orgoliu.

Al. Lascarov-Moldoveanu ne dovedeşte că a iubit Teatrul rupt de/din viaţă. Un singur exemplu – şi pare concludent. În revista gălăţeană, aflată în oblăduirea unui poet patriot, Constantin Z. Buzdugan, „Dunărea de Jos”, în numărul 5, ianuarie 1910, descoperim, cu mare încântare, o cronică de teatru (deopotrivă, cronică literară) semnată A. Lascarov: *Apus de soare* şi *Viforul*, de B. Delavrancea. Şi când ne gândim, juristul de atunci avea doar 25 de ani. Şi după cum ne va obişnui, în stilu-i

caracteristic, textul are forma unei scrisori, folosind formula: „Dragă prietene”.

Incipitul cronicii se transformă într-un expozeu amplu, generos, filosofic: „De-a lungul vremii care înghite şi preface toate, este dat unui neam să-şi aibă pionierii lui sufleteşti, care într-o clipă de stânjenire obştească – clipa grea, – să se ridice, şi, oprind cu o văjnicie sublimă opera de uitare a vremii, să-i strige «Îndărăt!», ca apoi, scoţând din adâncul trecutului nostru strămoşesc icoanele noastre, cari închid făptuirile vitejeşti *de atunci* (cu gândul la perioada medievală, a domniei lui Ştefan cel Mare: 1503-1504 sau a lui Ştefăniţă Vodă: 1524-1527), să le aducă în faţa neamului *de acum* (1910), şi să-i zică: «priveşte, simte, te înalţă, plângi... şi hotărăşte a merge cu încredere înainte!»”.

Elogiul scriitorului Barbu Delavrancea (1958-1918) este ilustrativ: „Şi trăinicia nepătrunsă a vieţii ne-a dat şi nouă un pionier, care, spre cinstea neamului nostru, e mare şi demn de măreţia operei ce întreprinde”.

Teatrul istoric rămâne hrană spirituală, adevărată lecţie de istorie, indiferent de veşmântul ficţional imaginat de scriitor. Şi n-avem voie a „arunca un surâs de neîncredere şi de ironie” faţă de trecut. Şi în acest context (corect a spune: în toată activitatea sa), Lascarov este entuziasmat totalmente: „Cu un curaj, care presupune o minte şi un suflet cald şi viforos, – Delavrancea – acum, «marele nostru Delavrancea» – a cutremurat neamul cu icoanele scumpe ce ne înfăţişează prin cele două piese istorice *Apus de soare* (1909) şi *Viforul* (1910)”.

Cuvintele lui Ştefan, prin vocea lui Delavrancea, ating „grandiosul”, „poruncesc ascultare”: „Pe oasele sfinte ale celor dispăruţi stă temelia Moldovei”. Şi totul, „într-o românească ce încântă... şi subjugă”. Lascarov le consideră, pe drept cuvânt: „epopei naţionale”. Şi vorbea atunci doar de două dintre textele care vor forma *Trilogia Moldovei*.

Scriitorul se întreabă şi, indirect, ne întreabă: „De ce mi-am luat această prea grea sarcină” de a scrie despre aceste drame istorice? Fireşte, asociindu-ne propriei sale judecăţi: „Este prea covârşitor sentimentul ce mă stăpâneşte de când împrejurările mi-au adus prilejul să-mi scald sufletul în lumina orbitoare a acestor epopei măreţe”. Urmează argumentaţii, ce se doresc de substanţă.

Îndemnul lui Lascarov, în faţa unor condeie nebinevoitoare (asta se-ntâmplă de când e lumea şi pământul!), este de „a vorbi însufleţit de lumina bună ce ţi-au revărsat-o în suflet nişte privelişti sublime” şi „să însemnăm cu litere de aur în cartea vieţii, acest popas fericit, făcut de un ales al minţii şi al sufletului românesc”.

Singura piesă de teatru descoperită până în prezent între scrierile lui Al. Lascarov-Moldovanu este în forma unui manuscris dactilografiat, de 164 de pagini, mărimea A^4, aflat în patrimoniul Bibliotecii Sfântului Sinod.

Iubire! O dramă în trei acte. Acţiunea actelor I şi II se desfăşoară în salonul casei familiei Pătraşcu, boieri de viţă veche. Alexandru Pătraşcu şi soţia sa, Maria, de 60, respectiv 55 de ani, par fericiţi. Unicul lor fiu, Vlad, abia întors de la studii, urmează să se căsătorească cu Anişoara, fiica bunului lor prieten, Irimia Muşat. Aşadar, o alianţă benefică, plină de proiecte fireşti. Dialogul dintre Vlad şi Anişoara are vibraţii de o dulceaţă romantică, puerilă. Liniştea familiei şi speranţele tinerilor vor fi spulberate de răzvrătirea ţăranilor, în ţinutul unde aceştia îşi aveau moşiile, în Moldova.

Scheletul dramatic al acestei piese de teatru ne trimite la subiectul romanului *Buga* care, în partea a treia, evocă acţiunea ţăranilor nedreptăţiţi din Straja, uciderea „grecului de la Vicov”, Iani Fraga, apoi, incendirea conacului. Atunci li se va alia ţăranilor şi tânărul boiernaş Sandu Şendrea. Deşi ameninţat cu

mazilirea, acesta va pătrunde, deghizat, în Divanul de Judecată şi va rosti vorbe grele la adresa boierilor trădători de neam şi ţară. Pentru a-i salva viaţa, părintele Nicodim îl va trimite la Mănăstirea Sihăstria, unde va trăi câtva timp, sub binefăcătoare protecţie a trupului şi a sufletului.

În noul schelet dramatic, Lascarov-Moldovanu devine mult mai realist. În momentul în care bătrânul ţăran Ion Mărăcine îl va vesti pe boier de răzmeriţa truditorilor pământului, cel care va voi să se confrunte cu ţăranii este tânărul şcolit, Vlad. În faţa nemulţumirilor generale însă, se cerea o jertfă. Şi acela va fi tânărul şi unicul vlăstar al boierilor, stăpâni ai acelor locuri.

După un an (actul al III-lea), în casa familiei Pătraşcu suferinţa domneşte, săpând cute adânci. Lamentaţiile soţilor Maria şi Alexandru Pătraşcu ne amintesc de scene similare din romanele *Mamina* (1934), *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (1936) sau *Tătunu* (1937). În încrâncenarea suferinţei generale, e nevoie de iertare, pentru ca viaţa (gândind la comuniunea cu lumea satului) să-şi urmeze cursul pe făgaşul său firesc. Şi cum vorba înţeleaptă a bătrânului ţăran Ion se cerea ascultată („Întristarea însuteşte vremea"), fireşte, bătrânul Alexandru Pătraşcu va ceda, iertând fapta necugetată a ţăranilor de pe moşia sa. Un final apoteotic, în linie creştină, gândind şi la zecile de povestiri pilduitoare, pe care scriitorul le-a promovat, în numele Marii şi Unicei Iubiri Creştine.

Ieşind din planul ficţiunii, al dramaticului, Al. Lascarov-Moldovanu însoţeşte textul cu o *Argumentare* (şi în acest caz, amintindu-ne de stilul lui Camil Petrescu care forţează comuniunea între epic şi dramatic), prin care ne explică alegerea temelor literare (lumea satului, familia, iubirea, suferinţa, iertarea), fără a mărturisi filonul autobiografic, propriile gânduri care-i macină fiinţa.

Literatura pentru copii

Fabulistul

Un capitol (deloc de neglijat) din activitatea literară a lui Al. Lascarov-Moldovanu este şi acela de fabulist. Această specie literară dă posibilitatea creatorului de a jongla cu subtilităţile satiricului, îmbrăcând veşmânt de poveţe. Scriitorul a creat fabule atât „pentru tineret" sau „pentru copii" (considerate „originale") cât şi „prelucrări după Esop". Câteva exemplificări pot fi relevante privind rosturile noastre pe acest pământ. „Potrivindu-şi bine plugul", un bou s-apucă, în zori, să are, deşi două surate cucuvele comentau, prefăcându-se îngrijorate că, de-atât efort, bietul de el, ar putea muri. Însă el nu le dă atenţie, şi după o zi de muncă, „cu sudoarea muncii grele", reuşi să are jumătate din suprafaţa respectivă. Continuându-şi „treaba", conştiincios, a doua zi, „până-n seara-a isprăvit". Nici laudele deşarte ale suratelor nu-l impresionară pe boul care găsi de cuviinţă să le recomande: „De cât mereu aţi bârfi, / Ca mine voi aţi munci!" (*Boul şi cucuvelele*).

Aflate în buzunarul unui „gospodar", un bănuţ şi cu o „pafta" (o oarecare tinichea) păreau prieteni. Până-ntr-o zi, când paftaua i se adresă jignitor bănuţului, considerând „tăcerea" un act de superioritate. Acesta nu se va lăsa mai prejos, spunându-i: „Tu, tinichea, / Fă ce vrei, / Şi fii ce-i fi. / Te zbate – aleargă, te frământă, / Spre cele mari tu te avântă...", dar totul va fi în zadar, tot o „tinichea" vei rămâne, „căci tu nici cumperi, nici nu vinzi". Morala este sarcastică: „Grămezi de aur de-om plăti, / Un veac întreg noi de-om munci, / Şi munţi grozavi de-om săpa: / De tinichele n-om scăpa!" (*Banul şi paftaua*)

„Sus, pe-o masă-n piaţa mare / Îmbrăcat de sărbătoare...", vulpoiul orator vorbeşte mulţimii despre cinste, despre muncă, despre lege, considerând că avuţia sa a fost dobândită prin efortul „unei munci prea încordate / Şi a cinstei nepătate..." şi, astfel, se oferă drept exemplu, pentru ca şi cei din jurul său să-şi

însuşească această „taină mare”. Cea care va avea îndrăzneala să-l înfrunte va fi o rândunică (*Vulpoiul înstărit*).

Fălosul gard îşi pierde verticalitatea (cumpătul) din momentul în care „propteaua” de vânt fu doborâtă la pământ (*Gardul şi propteaua*). Infatuata veveriţă, „*semeaţă*” într-un vârf de stejar, se crede stăpâna lumii: „...eu mă-nalţ sus, ca un fulg, / Văzduhurilor eu le smulg / Parfumul bun şi cald; / În raza soarelui mă scald, / Şi simt adânc în gândul meu, / Ca o lumină de smarald, / Ceva din Dumnezeu”. Însă vocea auctorială ne trezeşte la realitate: „Prostia-n lume-i mare, vai!”. Se zice că deşi rostită în mare taină, mustrarea stejarului fu atât de usturătoare, încât codata veveriţă nu-i va mai fi oaspete vreodată (*Veveriţa şi copacul*).

Aruncate într-un sac, sub pat, „cu alte rămăşiţi în vraf”, nişte încălţări uzate, din lac, găsiră de cuviinţă să se laude cu trecutul lor, în faţa unor încălţări din toval (piele de ovine), uitând că, în fapt, indiferent din ce-ar fi fost confecţionate, pe „toate le-nghite-acelaşi val” (*Lacul şi tovalul*).

O „surcică”, în fapt, o ramură desprinsă dintr-un falnic stejar, se lăuda unui drumeţ ce poposise la umbra acestuia că se bucură de libertate deplină, spre deosebire de „greoiul” şi „trândavul” stejar. Binevoitor, doar vântul va readuce-n acel colţ de lume liniştea mult dorită: „Aşa pedeapsă se cuvine / Surcelelor ce-şi râd ades / De trunchiul din care-au purces” (*Stejarul şi surcica*).

Lascarov-Moldovanu scrie, deopotrivă, şi satire, precum: *Nu încă...* (1918), *Leul şi javra, Prostul*, sau fabule pentru copii (după Esop). Demne de reţinut sunt: *Două poloboace* („Un poloboc gol / Mergea de-a rostogol, / Şi gol fiind / Te-asurzea, duruind, / Ca şi un om hai-hui / Cu vorba lui. // Şi-un alt poloboc plin / Cu apă sau cu vin, / Încet în car mergea / De nici nu s-auzea, / Ca şi un om deştept / Şi-n viaţă înţelept / Care tace / Şi face...”), sau: *Câinele pe punte* („Pe-un pârău de munte / Era o punte, / Şi-ntr-o zi / Pe ea se ivi / Un câine, / Având în gură / O-mbucătură / De pâine. / Şi când trecu / În apă văzu Botul. / Atunci, netotul, / Râvnind bucata ce vede-n apă / Gura deschide şi pâinea şi scapă... // La acest lucru neaşteptat / Gura să-nchidă, el a uitat!”).

Furnica[1]

Poem dramatic în versuri
- prolog, epilog, trei acte şi un tablou -

Acest poem dramatic în versuri, publicat în 1940, este precedat de un motto sugestiv: „Dragilor mei copii, drept singură moştenire de la Tătunu”, şi o notaţie, care merită reţinută, şi anume că acest text a fost acceptat de Comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti (şi ne place să credem că textul a cunoscut şi reprezentări, de succes, pe scena bucureşteană).

Poemul preia tema şi subiectul romanului cu acelaşi titlu, publicat în 1936. Pare a fi un dar oferit exclusiv copiilor. Însă şi copiii cei mari par pregătiţi a primi sfaturi subtile. Prologul are, în prim-plan, vocea auctorială, pe Furnica Veche, iar epilogul, fireşte, pe Furnica Nouă. Rolul lor este bine dirijat, în primul caz, pentru a se explica motivele învrăjbirilor dintre legendarele şi mult îndrăgitele personaje: Furnica şi Greierele, iar în final, pentru a înţelege că buna înţelegere este cheia convieţuirii universale.

Rolul lui Pnevma-Kalon-ke-Zoiron (alter ego, centralul, auctorialul romanului-parabolă) este preluat, în poem, de Ghiduşul, personajul care „înfăţişează humorul şi duhul bun al împăcării”, dar care nu uită, când este cazul să fie şi „tăios”, adică, sarcastic: „De proştii îngâmfaţi îmi râd, / De cei bogaţi îmi râd ades, / Dar mai ales / Când cu averea cred că sunt / Stăpânitori pe-acest pământ; / Şi-i plâng / De chipul prea nătâng, / În care-şi preţuiesc ei viaţa”.

Merită a reţine că, în subtext, Ghiduşul îşi dezvăluie adevărata identitate, precum şi distinsu-i (diplomaticul său) rol: „Eu sunt – să ştiţi – gând fără nume. / Că omu’n vorbe îşi preface /

[1] Al. Lascarov-Moldovanu – *Furnica*, Cugetarea Delafras, Bucureşti, IV – str. Popa Nan, nr. 21.

Gândirea lui – înlături, drace! – / Vă rog, mereu luaţi aminte / Că foarte deseori vă minte. / Că sau nu spune tot ce'n minte. / Îi clocește, / Sau nu prea crede, ce'n cuvinte / Vă rostește. / Şi-atuncea eu, *gând fără nume* / Apar, aşa, deodată'n lume, / Şi iau fiinţă de ghiduş / Şi omului îi dau frecuş / De-i iese ochii".

Fireşte, Ghiduşul mai are un rol, cel carnavalesc: „Pe urmă, prins de'mbucurare, / Pornesc în goana mare. / Şăgalnic, ca o zi de vară, / De dimineaţă până' sară, / Eu lumea ocolesc. / Şi pe cât pot / Şi cât socot / Pe oameni veselesc... // Eu sunt Ghiduşul / Spiriduşul, / Ce-arunc o glumă peste toate".

Dar să nu uităm şi de rolul său cel creştinesc: „Şi ne'ncetat, cu glas de frate / Pe oameni la iubire'ndemn", de mesager al armoniei, balsam peste fire: „Şi-s semn / De bine'n omenire / Şi-s vesel peste fire! / Când omu nostru-i întristat / În viaţă-i eu m'am şi-arătat; / Şi-i spun atunci vorbe de duh / De-i svârl năcazul în văzduh".

El ştie că-n momente de mare încordare e nevoie şi de alinare: „Sau sara, pe la şezători, / Eu mă ivesc adeseori, / Şi mă ascund în sân de fată, / Pornesc flăcăii de mă cată / Ca nebunii".

Şi-acolo unde nici nu gândeşti, el, Ghiduşul (n-are-a face cum e deghizat), îşi face apariţia în sufletele noastre: „Sau iarna, când tăciunii / Mocnesc încet în vatră, / Şi'n casă e căldură, / Şi când în bătătură / Câinii latră, / În basm de noapte mă prefac".

Ghiduşul personaj pare a deveni întrupare universală sau, poate, ecoul vocii divine: „Eu toate fac, – şi toate ştiu, / Şi stau aici, de-a-pururi viu, / Să spun la toţi şi ne'ncetat / Că viaţa-i trudă şi păcat, / De stăm departe de Ce-i Sfânt / Pe-acest pământ!".

În poem, reapar: Jupâneasa şi Aprodul – personajele cu rol esenţial în dezvăluirea sentimentelor Furnicii şi, mai ales, în mutaţiile capitale de mentalitate şi de comportament ale acesteia. Reîntâlnim pe Crainicul Averii şi pe cel al Cântării, personaje antinomice, relevante în contextul general al acţiunii, al mesajului, de fapt, al textului. Din această diplomată încrengătură moralizatoare, fireşte, nu putea lipsi nici Cristinel, îngerul cel bun.

Poemul este dispus în trei acte, precum cele trei tablouri ale romanului-parabolă. În prim-plan, apare Furnica (actul I), stăpâna locului care, în prezenţa Jupânesei, a Aprodului şi a Ghiduşului, îşi va exprima sentimentele de regret că s-a certat cu Greierele, de care îi este tare dor. Din această cauză, nimic nu-i mai este pe voie, detestându-şi bogăţiile acumulate şi mărturisind: „Cătuşele averii nu vreau să le mai port!”.

Apariţia Crainicului Averii (actul al II-lea) dezvăluie rolul nefast al acestuia asupra omenirii, perfid diplomat: „Averea ta, Furnico, măreaţă se întinde, / Şi tot pământu'n braţe, cu sete îl cuprinde!”. El întrupează însuşi Maleficul: „Când azi, îţi zic, că'n lume, slăvirea ta e mare / Şi c'Omenirea toată, îţi cântă adorare!”, diabolicul: „Averea este totul, aşa-i de când pământul / Şi-aşa va fi de-a pururi, cât ne va bate vântul”.

Furnica fiind grav bolnavă (tabloul II) are nevoie de intervenţia unor pricepuţi medici, trimişi de Esop, La Fontaine şi Donici, pentru a o consulta. Cel care va dezlega misterul va fi tot Ghiduşul, care va conchide: „Tu n-ai cântat în viaţă de dragul nimănui, / Şi-acum, ţi-e dor de Greier, şi de cântarea lui!”. Aşa că vor pleca într-o lungă şi imprevizibilă călătorie (a se vedea amplitudinea acţiunii din romanul-parabolă), spre Cetatea Greierelui (actul al III-lea). Rolul de prezentator al curioaselor locuri din lumea largă îi revine unui alt personaj, Crainicul Cântării, care este întâmpinat cu iubire de Greiere. Prin intermediul lui Cristinel, se va dezvălui şi marea taină care-l frământă şi pe Greiere: „Cântarea noastră e nimica / Dacă n'o cântă şi Furnica”.

Aşadar, apariţia Furnicii va fi binefăcătoare împăcare, precum şi îndeplinirea unei mari dorinţe, ca şi Furnica să înveţe să cânte, adică să înveţe ce-i armonia, prietenia, iubirea. Acesta este, de fapt, mesajul întregului poem.

Povestitorul

Hotare şi singurătăţi

„...totul nu e decât un fum trecător,
o sclipire de lumină într'o mare de întunerec...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Lascarov-Moldovanu se înscrie în linia cunoscuţilor moralişti din literatura română. Fiecare text al său reprezintă o lecţie de moralitate, un îndreptar etic, bine scris, subtil construit. Povestea fantezistă a unui tânăr dascăl care, la îndemnul părinţilor, şi îmbiat de o posibilă poveste de dragoste, dar şi de o posibilă căsătorie, cu o tânără „cu stare” – „mlădiere de vrajă”, ne coboară-n vraja melancolicului, simţăminte desprinse din hlamida romantismului de secol al XIX-lea (*Zori de ziuă...*). Lăcomia unui morar, nedreptatea unui ţăran păgubit şi o mărturie mincinoasă, tulbură liniştea tânărului implicat fără voia sa în acest incident. Zvârcolirile de regret ale tânărului nu vor lua sfârşit decât în momentul în care va mărturisi adevărul (*La moară*). Un modest secretar de primărie este ferm convins că viaţa de „rentier” ar fi idealul său. În momentul în care o moştenire neaşteptată îl transformă într-un om bogat, într-un „fermier” lipsit de griji, bietul Săndulescu tânjeşte după cei 20 de ani de slujbaş al primăriei, considerând că tot „banul muncit e (mai) gustos...” (*Ideile d-lui Săndulescu*). Atras de frumuseţea incitantă a unei văduve, Corneliu Cădere traversează momente de adânc zbucium sufletesc întru strunirea acestui păcat de moarte (*Mormântul*). Cu o casă împovărată de şapte copilaşi, într-un moment neinspirat, mama decide să dăruiască spre înfiere pe unul dintre ei. Însă nu va cunoaşte liniştea până nu-şi va readuce copilul acasă (*Copil de suflet*). Modestia financiară a familiei naşte câte un subtil proces de conştiinţă în inima protagoniştilor, precum în *Nămezile*. Prozatorul se dovedeşte un vajnic

protector al familiei, iar această sudare, prin iubire şi respect pentru partenerul de viaţă, pentru copii şi familie, în general, se poate recunoaşte şi în schiţele: *Vasul sfărâmat*, *Telegrama* sau *Furia doamnei Volbură*. Pentru bătrânul Matei, amurgul vieţii este ca o trecere lină, reverberantă, o „împăcare duioasă" Acest pas întru eternitate transpare în viziunea scriitorului ca o coborâre în abis (*Amurg*).

Povestirile lui Spulber

Volum de povestiri, cu un singur narator, prinos de recunoştinţă („dragii amintiri a mamei"), la care sporeşte şi-o mărturisire de suflet, formulată, simplu, cu adânc subînţeles, „fărâmă din marele suflet obştesc". Tenta autobiografică se subînscrie din context, detaşat şi afectuos: „Acest Spulber era fecior de târgoveţ. Mama lui fusese pe vremuri profesoară, iar tatăl... agricultor şi mai apoi funcţionar". Conform notaţiei de la sfârşitul volumului, poveştile s-au aşezat în filă de carte, la Focşani, în perioada iulie 1919 - martie 1921.

Din experienţa acumulată „în faţa scaunului dreptăţii", o figură dragă revine în memoria sa afectivă, aceea a lui moş Ion Răgaz, „răzăşul îndărătnic din Moviliţa Putnei", mereu nemulţumit de lăcomia umană. Întâlnirea cu Dragoş – „banditul" – înfioară pe oricine, dar mai ales pe un copil care a auzit destule poveşti despre astfel de răufăcători. Şi totuşi, acest Dragoş a demonstrat că poate fi şi omenos, doar cu oamenii „de treabă". Acestora li se alătură şi păţania părintelui Ştefan Chebac din Vârlezi, care merită a fi istorisită, doar pentru a înţelege că e nevoie de multă dibăcie în a-i înfrânge pe adevăraţii răufăcători, cu propriile lor arme, dovedindu-se, în acest sens, afirmaţia că „Dumnezeu nu lasă pe omul drept la vreme de cumpănă" (*Întâmplarea părintelui Ştefan*). Dacă ai şansa să-l cunoşti pe moş Stoica, lemnarul, vei ajunge la concluzia că „toată viaţa noastră nu-i decât un fir de lumină, pe care-l purtăm ca pe o raclă, până ce plecăm capul în ţărână pentru veşnicie" (*Moş Stoica – arhitectul*).

Durerea este înveşmântată în multe culori: cea a morţii – când, la poarta spitalului, femeia nu găseşte înţelegerea de a-şi lua acasă „omu'" mutilat în urma unor altercaţii necugetate (*Pe stradă*); cea a răutăţii – când o biată văduvă-şi plânge băiatul

ajuns la judecată, bătut şi umilit (*Într-o zi*); cea a nemulţumirii, a descumpănirii pe care-o arată lumii „zdrahonul" din Cudalbi, cel care n-a avut şansa de a cunoaşte „mângâierea vieţii" (*Neculai Hâncu*); cea a sfâşietoarei dureri a omului plecat la oaste, dar care nu-şi poate găsi liniştea, pentru că a lăsat acasă unicul prunc pe patul de moarte şi sărăcia pe masă (*Toader Călmuş*).

Uneori, la judecată, chiar după ani, multă cheltuială şi mult zbucium, e posibil să cunoşti izbânda (*Boul lui Ionaşcu*); alteori, dimpotrivă, un divorţ poate coborî în moarte, dacă minciuna este luată în braţe (*O despărţenie*).

Dacă vom zăbovi puţin în „huceagul de salcie de pe malul Zeletinului", cel „cu apă puţină", vom vedea „dealurile Nărteştilor", ce se ridicau, cândva, „drepte şi văiogoase, ca nişte ziduri de cetate", de pe culmea cărora „se iveau", cândva, şi „livezile gospodarilor din Gohor şi Nărteşti" (*Vatra*). Şi dacă veţi auzi, vreodată, cumva, o şoptire ca de vis: „copilaşul mamii", e foarte posibil să dorim a afla şi trista poveste a vieţii mamei Sultana (*Mama*)! Însoţindu-l pe Spulber, am putea asculta şi o duioasă poveste de dragoste, în acorduri doinite: „Foaie verde, foaie lată... / Am plecat în lumea toată... / Şi mi-i dor şi-mi vine jale / De sulfina de pe vale, / De sulfina văilor / Şi de iarba oilor" (*Doina*).

Nu putem uita un sfat înţelept: „inima omului va să fie veselă, că aşa-i place lui Dumnezeu", sau îndemnul caporalului Drăguşin: „Nu vă jăluiţi, fraţilor, ca muierile... Nu stă frumos, bre!... La noi, la munte, omu' când îi năcăjit, cântă, bre, nu se jăluie".

Merită a-l cunoaşte şi pe moş Şerb Bulimej, cu vorba-i blajină şi-nţeleaptă: „Să te bată o mie de noroace, nepoate... Ai venit pe la bătrâneţe?... Sănătate să-ţi dea Domnul!" (*Bătrânul*) Să-l ascultăm şi pe moş Spulber povestind despre ţinuturi ce par de poveste, care, totuşi, fost-au realitate, undeva, pe drumul înspre Galaţi, pe un „clin de deal", o podgorie renumită a fruntaşului podgorean Frunză, în locurile unde-a trăit, cândva, şi

meşterul Ghiţă, şi-a lui Smărăndiţă (*Butnarii*), sau pe moş Costin, posesor de hrisoave din vremea slăvitului Ştefan, al lui Costache Conachi sau despre „vatra Negreştilor", din vremea când „cinstea şi omenia mai multă era" (*Aşezări vechi*).

Elogiul casei ţărăneşti devine sub pana scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu pecete domnească: „Când intram în odaia care avea să ne adăpostească, întotdeauna simţeam până în adâncul pieptului acel miros fără nume, de mere domneşti, de sulfină, de mentă şi de pelin, – căruia i-aş zice: mirosul casei de la ţară. Aşternuturi curate de zăpadă, perne moi..., învelitoare uşoară de lână" (*Mama*). Naratorul Spulber îşi deapănă povestea, însoţindu-se-n lungu-i pelerinaj evocativ, de mulţi alţi naratori, la fel de sensibili la suferinţa şi nedreptatea semenilor, propovăduitori ai credinţei strămoşeşti, cu învăluiri frazeologice simple şi moralizatoare.

Nopţi de Moldova

Acest volum cuprinde paisprezece povestiri în care „înfloresc grădinile aducerilor aminte”, în parte, mici drame din „ţinutul amintirilor”, Galaţi de Covurlui, „păienjeniş de tristeţe în suflet”, texte datate 1925-1926. Reţin atenţia câteva teme şi motive narative specifice scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu: *chemarea* pământului, pedeapsa celui care săvârşeşte acte nelegiuite împotriva semenilor (*Baladă*), uimirea şi umilinţa fostului ocnaş la revederea locurilor dragi (*Pământul*), gestul prietenesc al câinelui care-şi salvează stăpânul de la îngheţ (*Câinele şchiop*), nechibzuinţa unei vizite care s-a dorit protocolară (*O vizită*) etc. Regăsim autenticul într-un lexic bolovănos, învăluitor, în *La Cassa de bilete* („Ce te-ndeşi, domnule?” / „Ca săntrebi d-ta!” / „Nu fi obraznic!” „Hai te cară, maimuţoiule!”).

În *Noaptea Bobotezei*, acţiunea este plasată într-un timp mitic, limbajul este metaforic, stilizat („de atunci e vac de om”, „inimile noastre ciocăneau în nicovala pieptului”). Anumite pasaje descriptive („în îmbucătura acestor două braţe ale plopului făcuse moşul un adăpost”; o nevăstuică îşi cheamă jivinele: doi urşi mari „cât malu’”, „o duzină de lupi vineţi”, „o căprărie de hulpi”, „puzderie de iepuri”, „câţiva viezuri cu ochii de mărgele”, mistreţi, două vidre, popondoci, zece veveriţe, trei hultani şi un drochioi şchiop; înfrăţirea jivinelor şi a lor „petrecere la toartă”, la „porunca Sfântului”) ne-amintesc de „adunarea jivinelor” la V. Voiculescu. Toponimele sunt reale, deşi descriptivul pare muiat în pana poeticului: „Zarea Dunării albea în depărtare. Uşoare scame de nori se lăsau trândave într-acolo, întristând zarea... Păsări, care nu aveau grijă de vamă, treceau peste Dunăre, în sboruri line şi fâlfâite...” (*Dezertorul*).

Recunoaştem tehnica *povestirii în ramă*, cu binecunoscutul său *ritual* (ca şi cum ne-am afla într-un alt *Han al Ancuţei*):

conversaţia protocolară („să fi văzut atunci iarnă, măi tată!"); *tensiunea aşteptării* („baciul drese focul într-un loc unde nu trebuia dres de fel – şi iar tăcu"); *povestirea propriu-zisă* şi lumea ei de poveste („povestea ca o vietate pătrunse şi ea lângă gura cuptorului, desfăcându-şi tainele una câte una"); *reîntoarcerea în planul realităţii* (Tusea moşului curmă povestea care era aşa de plăcută, parc-ar fi fost aievea. „Noi tăceam, aromiţi de somn şi de poveste"; „păreri de rău pentru o lume care nu mai era"; „Şi focul se stingea de tot în cuptor".)

Aceeaşi îmbrăţişare a trecutului, prin oglindirea unei trăiri, de tinereţe, de sfâşietor regret pentru o iubire pierdută, transpare în povestirea *Într-o toamnă*. Demnă de reţinut, în acest sens, fiind şi povestirea *Baladă*, în care reţinem şirul de nedreptăţi săvârşite de un „fecior din flori" care, dominat de ambiţii deşarte, va pune stăpânire peste pământurile sătenilor, prin mijloace diavoleşti, gesturi care vor fi răsplătite, sinistru, după moartea acestuia.

Pitorească este figura lui *Moş Tacu*, cu păr argintiu, ochi de viezure, ştirb, gârbov. Părea un înţelept al locului, deşi locuinţa sa era într-un poloboc vechi şi dogit, un loc de mare taină, despre care bătrânul spunea, uneori: „locul cel mai bun este locul cu doage – s-aude hăul pământului şi cântă vântul ca o zână..." În iarna grea a ocupaţiei germane, a fost găsit mort, „mititel numai cât un pumn".

În lumea oglindirilor, nu doar Moş Nicu (*Prietenul copiilor*) devine preferatul celor mici, ci şi un patruped docil (*Asinul – prietenul nostru*), care „mergea domol şi plin de înţelepciune". Dacă era „îmboldit" cu brutalitate, asinul devenea „ofensiv", avea personalitate. Natura dezlănţuită devine martoră a naşterii lui Tăuraş care, prin iubirea lui moş Neculai Bălan, baciul, va cunoaşte „glasul cald şi mângâierea ca pentru un copil". Viaţa şi-a urmat cursul, cu „veri bune, cu ploi şi cu soare roditor", dar şi cu altele, „pline de secetă pustiitoare", ierni grele. Tăuraş „le-a petrecut pe toate, boncăluind pe văi şi stând ca un zimbru pe

culmi de dealuri, în înserări dumnezeieşti”, până când moartea a cuprins ţinutul, şi pe el, apoi şi pe stăpânul său (*Tăuraş*).

În simplitatea lor, aceste povestiri conservă o *atmosferă de patriarhalitate, o oază de candidă umanitate*, luminozitatea şi puritatea ţăranului român. Asemenea modelului preluat de însuşi Sadoveanu, din literatura universală, şi lui Alexandru Lascarov-Moldovanu îi place structura dramaticului (armonizarea: prolog-epilog), supunerea în faţa unor tehnici specifice prozei tradiţionale.

Ancadramentul episodic e măiestrit conturat. Peisajul, personajele, întreaga atmosferă se îmbină armonios. Iată, spre exemplu *Baladă*. „Noaptea torcea pânză de tăcere peste tot”. În jurul focului, moş Neculai Balan, baciul, avea câteodată chef de câte-o poveste. Ritualul se respectă. Cu sfinţenie. Toţi privesc şi-ascultă: „Prin locurile istea, de le vedeţi voi, dragii mei, a băciuit îndelungă vreme un om năstruşnic, varga diavolului, putere de urs şi agerime de argint viu... Şi rău, şi vrednic, şi neadormit ca o veveriţă...” Câte încorsetări ale caracterologicului! Aşa este firea umană. Un amalgam. Binele şi răul, nu de puţine ori, sălăşluiesc în acelaşi trup, cu aceeaşi minte. Cine este specia aceasta? Simion Guşatu. Un „guşat”? Nu, un „fecior din flori”, o hidoşenie întrupată-n chip de om. A vrut (şi a şi reuşit), prin vicleşug, să devină stăpân peste pământurile acelei aşezări, dar când i-a venit sfârşitul, pământurile acelea n-au mai vrut să-l primească... pentru odihna veşnică. Şi iată cum s-aşterne liniştea peste focul domolit. Doar „stelele sclipesc, cuminte pe cer”. Şi totuşi... „Prin văzduhul înnoptat părea că trece un oftat prelung, ca o jale a nimănui pentru trudnica viaţă a oamenilor pe acest pământ”. Dar cum scriitorul e un bun creştin, un moralist (ce e drept!), dar iertător, cum putea conchide decât astfel: „Poate că era sufletul Simionului, care cerea iertarea, pe care nimeni nu i-o dădea”.

Prietenia devine, nu arareori, balsam pentru un suflet răvăşit şi însingurat. Şi în aşa situaţie, confesiunea îmbrăţişează firea. Locuri dragi îl recheamă. Nu rezistă tentaţiei. Doreşte să refacă, şi traseul, şi atmosfera timpului trecut, alături de fiinţa dragă a

unui timp de poveste, dar... „nimic din cele trecute”. Confesiunea sa este nostalgică: „Îţi aduci aminte câte legam noi de foşnetul plopilor, în care, la vremuri de toamnă, poposeau cârdurile de cocoare în drumul lor spre miazăzi?!... Acest înalt cântec al frunzelor de plop era cantilena tinereţii noastre... Şi pe atunci cugetam că nu ne vom despărţi niciodată nici de plopi, nici de pământul acela, nici de casa în care adunasem potop de amintiri”.

Bine se ştie, nimic nu rezistă timpului. Orice vis este destinat destrămării. „M-am dus... spre semnul nostru: copacul scrijălat. Nu se mai cunosc cele două iniţiale înlănţuite...” Nimic, doar tăcerea vântului... „Plecând de pe locurile acelea, draga mea prietenă, m-am convins desăvârşit de vorbele tale... «Zadarnic te întorci pe calea vieţii îndărăt, că nu vei găsi nimic, decât doar, o vană tristeţe...» Sufletul îşi are vremile lui, – şi întoarcere nu există...” (*Elegie*).

Selecţia unor succinte aprecieri critice ale timpului par convingătoare, privind volumul *În grădina lui Naş Muşat*, considerată: „cartea humorului moldovenesc” („Neamul Românesc Literar”), „un crâmpei de viaţă calmă, ruptă din traiul potolit şi senin al autorului” („Năzuinţa”), „un colţ de fragedă patriarhalitate”, autenticitatea („Viaţa literară”), sinceritatea evocărilor („Aurora”), minunate pagini „care-ţi dau prilejuri de odihnitoare reculegere sufletească” („Ramuri”). O „carte bună, de reculegere şi de îndemn” („Universul”), în care „dragostea de câmpenie şi patriarhal... aminteşte de moralismul scriitorilor englezi” („Gândul nostru”), „arta” evocării („Rampa”) şi psihologia umană („Adevărul”).

În Arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod, se află două *Fragmente literare risipite*, două schiţe inedite, uşor satirice: *Violete* şi *Visul din grădină*. Spre deosebire de proza deja cunoscută a lui Al. Lascarov-Moldovanu, în aceste două texte literare recunoaştem esenţa moralei, dar totul înveşmântat într-o aură ironică. Fiinţa umană se află în perfectă armonie cu natura, dispusă a ocroti şi a povăţui, deopotrivă.

„Într-o zi, un mănunchi de violete s-a aşezat pe umărul unei domnişoare, şi, în această tovărăşie, au ieşit la plimbare, împreună...” (*Violete*) Dar în lumea asta mare primejdia se iveşte la orice pas. Şi astfel, apariţia unui *impostor* nici nu trebuie să ne mire. Dar domnişoara nu este singură. Apelată, îndrăzneţ şi obraznic („A! Violete... gingăşie şi credinţă!”), violetele au misia să o ocrotească şi chiar să-i şoptească replica potrivită, pentru a-l ruşina pe îndrăzneţul *impostor* („Adică, tocmai ce-ţi lipseşte dumitale!”). Cine-s violetele, ghicit-aţi? Îngerul cel păzitor... şi-ale lui gânduri binecuvântat-ocrotitoare.

În cea de a doua schiţă, adevărată poezie epică, acţiunea se derulează în plan oniric. Plăcută vizualizare a unei tinere – „în pustiul alb al visării”, înconjurată de trandafirii care „tresăltau în surâsuri de parfum”. Iar prezenţa unui tânăr, naşte... povestea unui vis... şi-un „suspin de parfum” (*Visul din grădină*). Parcă ne-am întoarce în plin romantism, dar bine împământeniţi în prezent.

Drumuri...

„Această carte numai cât ce priveşte înfăţişarea ei este... omenească...,
alcătuire de slove... vorbirea din ea – şi duhul –
nu purced de la oameni, ci de-a dreptul de la Dumnezeu. E lege...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Drumul vieţii se cere bătătorit cu evlavie. Şi în toate pătimirile care sunt presărate, precum ne e crucea dată, merită să avem, printre multe altele, şi „cultul trecutului”, al faptelor care compun Cartea unui Neam, Cartea neamului creştin, care se numeşte România. Patriotism, spune-al nostru poet, Mihai Eminescu, nu este numai iubirea „ţărânei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de ţară” (22 iulie 1880).

De aceea, ar merita retipărit şi volumul *Drumuri...*, un remember structurat în trei capitole: *În valea umbrei morţii...* (crâncene experienţe din primul război mondial), *Sub cerul înseninat...* (sfaturi duhovniceşti înveşmântate în aură ficţională) şi *Amintiri* (pagini de viaţă autentică).

Şi nu greşim afirmând că absolut toate naraţiunile create de scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu ar putea avea un titlu comun: *Povestire de iarnă*. Este o poveste la vatra focului însufleţit de flacăra duioasă a sfătoşeniei, prin întămâiere şi sfinţenie. Viaţa şi moartea, frica şi jertfa, iubirea şi credinţa, toate sunt supuse unui ritual ancestral.

Prima parte, intitulată *În valea umbrei morţii...*, cuprinde texte care evocă cumplite momente din primul război mondial. Sunt stări contradictorii, fireşti, omeneşti, care domină fiinţa umană, pe omul trăitor în lumea satului care ştie să se dăruiască muncii şi familiei sale. Plecarea la război este sinonimă cu moartea. Acest presentiment este sfâşietor. „Timpul nu mai are nici un

înţeles", nici în mintea şi în sufletul lui Arsene (*Visul din gară...*), nici al lui Stratin (*Plângea fagul...*). Iubirea pentru fiinţa iubită, soţie sau fiu, devine „întroienire", „pustietate albă". Războiul nu face parte din trăirile omului simplu, pentru el, cea mai de preţ este iubirea de glia străbună, de familia sa, de tot ce-l înconjoară. Surprins de o schijă duşmană, Stratin îmbrăţişează fagul din preajmă, imaginându-şi îmbrăţişarea cu propriul fiu, căruia-i doineşte, în cugetul său preacurat: „Pe Mihuţ tata-l iubeşte / Drăgăliţă, lină, / Cât nime nu-şi chipu(i)eşte... / Drăgăliţă, lină". Şi-n acest timp... fagul plânge. Fagul „lăcrimă picuri grei de sânge cald". Înlăuntrul fiinţei sale, fagul devine ultim stâlp mângâietor. Ultima sfântă-mbrăţişare, lacrimă binecuvântată, într-acel vârtej, când totul în jur „alunecă pe căi de veşnicie...", când „prietenul din dreapta zice tare a!... şi se repède cu furie spre pământ să-l îmbrăţişeze cu cutremur de carne ucisă..." (*Din altă lume*).

În spital (text publicat şi în revista „Ramuri", Craiova, nr. 3-4/1926), sufletul soldatului este sfâşiat de doruri. Confruntarea cu duşmanul se suprapune imaginilor dragi, de-acasă, ultimă şi sfâşietoare mângâiere: „Fetiţa mea frumoasă, / Fetiţa mea". Ce-i viaţa?! „O arsură izbită în ochiul stâng, – şi-atât" (*Amintirea mergea înainte*). Şi câte promisiuni rămân amintire, spulberare în vârtejul numit Mărăşeşti... „şanţuri năruite sub cutremur, -- bufnituri din fundul pământului" „Gândul îngenuncheat nu mai poate cerca o ridicare..." (*Cu faţa spre casă...*)

Partea a doua a volumului, intitulată *Sub cerul înseninat...*, ne oferă, printr-o înveşmântare în mrejele ficţionalului, ceea ce, uneori, în vremuri de restrişte ale sufletului, nu găsim: alinare printre semenii noştri. Căutăm, strigăm, ne lamentăm, dar „*lumina de durere*" n-o vom găsi nicicum decât prin prosternare, rugă şi iertare. Iertare. Doar de la Domnul şi Mântuitorul nostru. Numai Lui să I ne adresăm, numai Lui să-I cerem iertare,

numai Lui să-I cerem descătuşare de păcatele noastre... multe şi grele. Aceasta este cheia naraţiunii *Cine mă va ierta?...*

Colindul fulgilor de zăpadă... este un poem liric de o diafană puritate, precum se dovedeşte şăgalnicul fulg, avântat peste pământ, peste case luminate, „mângâind amurgul” şi topindu-se apoi, duios, în „văpaia de aur a răsăritului”. El, fulgul de nea, este vestitorul:

„Sculaţi cu toţi – şi aflaţi
Florile dalbe, florile dalbe,
Că pentru toţi s'a născut
Florile dalbe, florile dalbe...
Drag şi scump Mântuitor
Florile dalbe, florile dalbe...”

O veste binecuvântată, „o pace şi un bine, ca de veacuri, se aşează în văzduh şi pe pământ”. Sau aşa ar trebui să fie, an de an, cu bucurie şi evlavie.

Şi iată că-ntr-o zi – a reţine: „nu putem şti pe unde are să curgă pârâiaşul capricios al vorbirii” – un grup de prieteni abordară „problema umilirii în viaţă”. Unul dintre ei convins fiind a nu crede în această virtute. Celălalt, cu privirea „prinsă într-un păienjeniş de visare surâzătoare”, va încerca să le explice că umilinţa ni se poate releva ca o înălţare, şi nu ca o înjosire. Şi, întru înţelegere, va povesti o întâmplare din viaţa celui pe care semenii l-au numit, cât a trăit, „Ion Umilitul”. Şi cum un prieten al său, mereu cu fruntea spre soare, crezând că are mereu dreptate, căzu dintr-o dată în neiubire faţă de Ion. Însă acesta, înţelept, prin iubire, a făcut totul pentru „a nărui zidul mândriei” prietenului său. Bunul Dumnezeu îl va ajuta pe-acel prieten „să arunce de pe ochii sufletului solzii ne-vederii”, Iată cum Umilinţa ne poate învăţa „adevărata înţelegere a vieţii...” (*Umilinţa...*)

Bătrânul să plece de la noi... este o parabolă. Şi-al ei incipit, dacă ştim câte ceva despre istoria lumilor, îi vom putea dezlega cheia...

„Era odinioară o ţară în care oamenii s'au răzvrătit împotriva lui Dumnezeu... Au rupt legămintele vechi... au ridicat târnăcoapele asupra lăcaşurilor de închinare şi au pregătit ştreangurile pentru cei ce slujeau altarului...”

Asemenea şi *Drum în noaptea de Crăciun...* Copilul care bate la porţile creştine în noaptea de Crăciun nu este altcineva decât pruncul Iisus. Dar noi nu suntem vrednici, întotdeauna, a-l primi.

„Tu eşti mai tare!...” Acesta este strigătul de disperare al unui soţ împătimit de băutură, înrăit în necredinţă, gata să ridice securea asupra soţiei, pentru că privirea ei blajină îl scotea din minţi. În cele din urmă, din fericire, îşi va recunoaşte neputinţa. Acesta este mesajul pe care-l transmite scriitorul, convins fiind că doar prin credinţă orice rău poate fi înfrânt.

Cea mai înduioşătoare povestire este *Drum cu spini*. Este povestea unui arhivar, bătrân şi sărac, învinovăţit, pe nedrept, că ar fi sustras nişte documente din arhiva pe care el o coordona. Dar o voce interioară părea că-i şopteşte, liniştindu-l: „În vremea aceea a trăit în Palestina Fiul lui Dumnezeu, Care, pentru păcatele noastre, a pătimit pe nedrept... şi a fost pus pe cruce”. Deşi repeta mereu judecătorului că el este un om sărac şi cinstit, totuşi bătrânul se arată pregătit, sufleteşte, să primească o pedeapsă pe care nu o merita.

Pruncucigaşa nu este doar o povestire care relevă un act judiciar. Este o temă care l-a preocupat profund pe juristul Al. Lascarov-Moldovanu, pentru că povestea judecăţii unei pruncucigaşe transpare şi în volumul *Schitul cu plopi* (1933) şi în capitolul *Sub cerul înseninat...* din volumul *Drumuri...* (1938).

Dacă în versiunea din 1933, „destăinuirea (acuzatei) e făcută cu fălcile încleştate şi cu privirea tăioasă, şi mereu pe temeiul unei complete nevinovăţii din parte-i”, achitarea fiind prevestită înainte chiar de judecata cauzei, în varianta redactată în 1938, scriitorul insistă asupra crimei propriu-zise, dar şi asupra a ceea ce a urmat după verdict. Nemulţumit, scriitorul preia subiectul.

Jurist el însuşi, a crezut de cuviinţă să prezinte cele două faţete ale cruntei realităţii. Pe de o parte, sadismul faptei, iar pe de alta, un posibil zbucium al victimei, mai ales după achitarea juridică. Judecata cea mare abia din momentul acela va începe. Putea uita scriitorul că în 1937, scriind romanul *Tătunu*, a descris durerea zămislitoare de prunc? Asta l-a determinat să evoce o stare similară, a „rodirii", dar ca pe o „povară ruşinoasă". De aceea, cu o duşmănie de neînţeles, femeia decide moartea şi îngroparea „firavei scântei de viaţă", pe care o sugrumă cu propriile mâini. Şi iată de ce scriitorul nu poate fi mulţumit. El doreşte ca femeia ucigaşă să simtă arzând „temniţa sufletului" ei. Să se zbuciume şi să-şi ceară iertare. Nu în faţa judecătorului de juri, ci în faţa Judecătorului Divin.

Elogiu

Emoţie şi veneraţie pentru un stâlpnic al istoriei românilor

Merită a reţine că Al. Lascarov-Moldovanu a avut un cult pentru Nicolae Iorga (1871-1940), căruia, în volumul omagial ce i-a fost dedicat în 1921, la împlinirea vârstei de 50 de ani, îi va dărui aceste versuri:

Uitat, umil şi'nsângerat
În zdrenţe negre îmbrăcat,
Şedea tăcut în calea lor
Un cerşetor.

Şi ei treceau măreţi, sublimi,
Şi tresăreau în înălţimi;
De-atâta slavă şi noroc
Nu-şi găseau loc.

La cel din ţărnă, umilit,
Niciunul nu s'a fost oprit,
Şi nimeni nu l-a ridicat
Nici l-a'ntrebat...

Şi sângele curgea mereu;
Pe când Trufia cu pas greu
Prin bălţi de sânge înota
Şi dârz cânta.

Dar iată unul se opri
Spre cerşetor trufaş privi,
Şi printre dinţi aspru gemu:
„Ce mai vrei tu?”

„Acum să mori ţi-a mai rămas,
De-a lungul vremilor popas;
Ce mai aştepţi cu trudnic dor,
Tu, cerşetor?”

Şi vru să dea..., dar se opri
Ca o săgeată-l ţintui
Fulger pornit din văgăuni
De ochi nebuni...

Şi greu – ca din adânc mormânt,
Ca snoave grele de pe vânt,
Se auzi: „Să mori vrei tu?!
Nu încă, nu!...”.[1]

Acest emoţionant poem, *Nu încă...*, devine o amplă rostuire, de un dramatism sfâşietor. O posibilă trăire premoniţială (gândind la marele istoric, gândind la destinul ţării, gândind la sine însuşi)?! Posibil!

Peste câţiva ani, în 1929, Lascarov va traduce din limba franceză, volumul lui N. Iorga *Istoria românilor şi a civilizaţiei lor*, pe care l-a publicat la Editura Fundaţiei „Ferdinand I”. Un gest care dovedeşte nu doar plăcerea traducerii, ca act în sine, bineştiind că Lascarov traducea cursiv şi din engleză, rusă sau germană. E vorba de veneraţia faţă de această proeminentă personalitate a ştiinţei şi culturii româneşti.

---

[1] *Omagiu lui N. Iorga*. Ed. „Ramuri”, Craiova, 1921, pp. 187-188. Volumul se deschide cu evocarea *Singurătate...*, de Ion Agârbiceanu, un imn de slavă pentru dascălul care „trăieşte în singurătatea, în care se pot auzi şoaptele sfinte”. Merită a reţine că toate personalităţile lumii au avut parte şi de elogii, dar şi de contestări răuvoitoare, aşa cum lesne putem constata şi în cazul lui Nicolae Iorga. De exemplu, în lucrarea sa *Mărturia unei generaţii*, publicată la 1928, Felix Aderca nu numai că-l contestă pe Iorga, ci şi pe toţi colaboratorii revistei „Ramuri”, numindu-i „ultima expresie a genului artistic românesc”.

Cu un an mai devreme însă, încă din 1928, Lascarov avea o emisiune permanentă la Radio, intitulată *Ora satului*, foarte populară şi îndrăgită. În acea perioadă, Postul de Radio se difuza dintr-o clădire de pe strada Berthelot, nr. 6, din Bucureşti, director al programelor fiind Adrian Maniu.

„Cugetând cum s-ar putea face din tribuna de la Radio una de mare lucrare românească, cu răsunete cât mai adânci în întregul norod, fireşte gândul îmi merse mai întâi la Iorga. Însă Iorga refuza categoric să vorbească la microfon." La început, nici doamna Catinca Iorga nu era optimistă, afirmând: „Nicu nu vrea cu niciun chip să audă de aşa ceva". Lascarov nu disperă: „Am să-mi dau osteneala să-l conving". Avea nevoie şi de susţinerea soţiei marelui istoric. Dar, „într-una din zile, pretextând un motiv oarecare, i-am cerut să mă primească", acasă, fireşte. „Era prin toamna lui 1930." Aflat în faţa lui Iorga, Lascarov nu-i dă timp de gândire: „Domnule profesor, sunteţi aşteptat la Radio". 10 conferinţe. „Închipuiţi-vă ce-ar fi..." Rostirea unui „trebuie" părea convingător. „Lipsa domnieivoastre de la Radio ar fi o adevărată abdicare de la rolul pe care-l aveţi de zeci de ani în cultura românească. O să vă obişnuiţi. Ştiu, vi se pare un non-sens să vorbiţi unui cub de piatră, singur, într-o cămăruţă. E o impresie penibilă, dar după prima vorbire... veţi vedea..."

Scena are o solemnitate uşor amuzantă: „Iorga mă asculta în tăcere, balansând mereu piciorul şi protestând uşor prin mişcarea umerilor. Îl simţeam că cedează". Şi pentru a nu-i da prilejul să repete refuzul, Lascarov continuă: „Şi-apoi, domnule profesor, îngrijesc eu ca totul să se petreacă în cea mai perfectă ordine. Nu veţi avea nicio neplăcere. Închipuiţi-vă, domnule profesor, ce răsunet vor avea cele zece conferinţe ale dvs. în întreaga ţară".

Zdrobitoare pare afirmaţia: „Lumea... vă aşteaptă, vă doreşte!".

Tonul savantului pare uşor nesigur: „Ei, dragă, cum să vorbesc eu acolo aşa?!”.

Intervenţia doamnei pare încurajatoare: „Nicule dragă, are dreptate prietenul nostru. Trebuie să vorbeşti la Radio!”.

Dezarmantă replică: „Iaca, acuma şi Catinca”.

Fireşte, „amândoi am asediat cu cele din urmă puteri…, silindu-l să se hotărască pe loc”, promiţând că în seara primei conferinţe, îl va conduce, personal, la Radio.

Bineînţeles, marele savant va ceda: „Ei, dragă, am să fac şi asta!”.

Din mărturiile lui Tudor Teodorescu-Branişte, înţelegem că marele savant se prezenta conştiincios la Radio, dar fără a fi redactat vreun discurs. Avea în faţă doar un „petic de hârtie, de dimensiunea unei cărţi de vizită”, pe care se aflau notate câteva cuvinte, ca „punct de reper”. Când începea să vorbească, „întâi cuvintele veneau cu oarecare pauze… Îndată ce se încălzea, frazele se alcătuiau tot mai repezi, tot mai înaripate. Nu ridica niciodată glasul, ca la tribună. Păstra tonul unei discuţii amicale cu ascultătorii nevăzuţi”. Şi aceste „sfaturi pe întuneric” se vor derula în perioada 1931-1940 (fiind apoi editate, o parte dintre ele, de însuşi Iorga). Important de reţinut este că aceste conferinţe, în totalitatea lor, vor fi reeditate, în 2001, inaugurându-se, cu acest prilej, seria „Magister”, din cadrul colecţiei „Biblioteca Radio”, dedicată *valorilor autentice ale culturii radiofonice româneşti* („Cotidianul”, 21.06.2001).

În *Bibliografie Radiofonică Românească*, volumul I, putem cunoaşte care au fost prelecţiunile susţinute de marele savant la Radio: prezentarea de „cărţi reprezentative din literatura universală”, în emisiunea „Programe pentru şcoli” (31 mai 1930); „Istoria Românilor” (noiembrie-decembrie 1930); „Mihai Viteazul” (februarie 1931); „Romantismul” (februarie-martie 1931); „Scriitorii basarabeni” (27 martie 1931); „Sămănătorul” (31 martie 1931); „zile de Paşte în istoria românească” (10 aprilie 1931);

„Relaţiile româno-italiene” (21 aprilie 1931); „Ţări pe care le-am cunoscut”; „Polonia şi România”; „10 Mai”; „Sărbătoarea naţională engleză”; „Independenţa Statelor Unite”; „Reforma şcolară” (septembrie 1931); „Cuvinte pentru şcolari” (noiembrie 1931); „Goethe şi cultura europeană” (31 martie 1932); „Dreptatea istorică” (10 mai 1932); „Formarea poporului românesc” (20.01.1933); „Ce am văzut peste hotare” (19.03.33); „La Bassarabie” (9.04.33); „Botoşanii acum 40 de ani” (14.01.33); „Îndrumări către o sănătoasă lectură” (16.08.33); „Ştefan cel Mare în lumina revendicărilor ungureşti” (27.12.33); „Catalonia şi revoluţia catalană” (ian.34); „Istoria Unirilor” (22.01.1934); „Aşezămintele de cultură”; „Sfaturi pentru muncitori”; „Creaţiunea italiană”; „Datoria noastră faţă de Dinastie” (10.05.34); „Doamna Elena Cuza” (23.06.34); „Rolul artistic al unei biserici” (7.07.34); „Aşezămintele pe care le ofer poporului nostru” (28.07.34); „Cămine pentru studenţi”; „Tragedia studentului român” (7.09.34); „În ce domenii poate folosi ajutorul particular”; „Ce facem cu hârtiile vechi”; „Ce s-a făcut cu arhivele noastre” (27.10); „Muzee europene... şi reforma muzeelor”; „Ce este o bibliotecă” (22.12.34); „Îndreptări literare” (12.01.35); „Ce cere solidaritatea naţională”; „Ce este o capitală”; „Cruciaţii”; „Bucureştiul cultural şi intelectual” (14.05.35); „Ziua eroilor”; „Cum să-şi petreacă vacanţa şcolarii şi studenţii”; „Dimitrie Cantemir” (28.01.35); „Ce cărţi să tipărim?”; „Cariere odată şi acum”; „Apărarea noastră în străinătate”; „cartea înţelepciunii”; „Ce este o colonie”; „Vitalitatea latină”; „Când se face ziuă” (22.11.35); „O civilizaţie de zădărnicie” (14.12.35); „Ignorarea omului în societatea de azi” (19.12.35). „Conferinţă” (02.1936), „Nancy!” (13.03.36), „Spiritul olandez” (27.03.36), „Ce este naţiunea” (12.04.36), „Datini şi sărbători” (16.04.36), „Lucruri văzute pe drum” (6.05.36), „Academia Mihăileană” (25.05.36), „Ce este Academia!” (19.06.36), „În ce direcţie se îndreaptă literatura contemporană” (26.07.36), „Cum se împarte dezvoltarea neamului nostru” (9.08.36), „Naţiunile şi datoria lor faţă de civilizaţie” (22.08.36), „Pe ce ne

sprijinim”, „O romancă printre străini” (20.11.36). „Caracterizarea lui Ştefan cel Mare” (5.02.37), „Basarabia” (9.04), 1938, 1939, 1940 – ultima prelecţiune, 9 august 1940, ora 20.

Cu vădită emoţie, Al. Lascarov-Moldoveanu notează: „Am ascultat cea dintâi vorbire a lui, cu sufletul cuprins de-o curată şi senină mulţumire”.

„Şi de-atunci, până înainte de noiembrie 1940, glasul lui Iorga a plecat în atâtea dăţi din odăiţa microfonului, ca să ducă peste întreaga întindere a sufletului românesc...”, „sfaturi pe întuneric” întru iluminarea românului... de pretutindeni.

În toată viaţa noastră întâlnirea cu suferinţa pare inevitabilă. Ea poate lua forma unui hidos pisc muntos, crescând întru intensitate, sau poate însuma contorsionate zări plane, întinse depărtări, cu o singură menire: să supună, răzvrătind, mutilând. Orbecărire întru schilodire. Alteori, orgoliile-şi revarsă zvâcnirile de jos înspre pisc. Ar fi interesant să-i ascultăm povestea, aşa cum ne-o transmite Lascarov-Moldovanu:

„Se zice că într-o zi, văile joase şi colinele îndoielnice s-au înţeles de minune întru ponegrirea muntelui...”

„– Iată, zise valea, eu am întindere netedă şi mătăsoasă, trupul meu e lin şi nesupărător ochiului..., pe când muntele e abrupt, zgârie ochiul, ofensează proporţiile, şi par’că mereu se arată pe sine, desconsiderându-ne pe noi.”

„– Da, răspunse colina, de aceeaşi părere sunt şi eu, şi voi adăuga chiar că, pe lângă cele spuse de domnia ta, eu mai aflu şi alte multe defecte... ”

Toate acuzele se revărsau, acuzator. Dar muntele a reacţionat? O, nu, el îşi „căuta de visul lui, dominător peste azuriile zări pierdute în abia simţitele depărtări”.

În hăul atotcuprinzător, s-auzi vocea şopotindă a râului:

„Eu vă cunosc pe toţi: munte, colină, vale... şi ştiu că Dumnezeu, în marea lui înţelepciune, a orânduit pentru toţi

un rost, care, poate fi mare, dacă fiecare şi-l face mare. Aşa că nu vă mai lăsaţi cuprinşi de invidie, care e de la Diavol...” (*Povestea muntelui*. Din volumul *Schitul cu plopi*)

Dar răul va sfredeli, semănând răul:

„Au fost tăind un brad bătrân
Fiindcă făcea prea multă umbră...” (N. Iorga)

Înveşmântând trecutul în mantia iertării, n-avem, totuşi, a uita această rostire:

„Moşneagul stând pe culme drept
A fost la drum o călăuză
Şi-n vremea aspră şi hursuză
El cu furtunile-a dat piept.” (N. Iorga)

Da, cu furtuni nedorite, care îndoliază istoria românilor. Aşa că nostalgiile lui Alexandru Lascarov-Moldovanu se revarsă, unduios, ca peste un timp de poveste:

„Visez la o vreme când, în mijlocul unui parc plin de pomi de tot felul, cu brazde de flori, în minunata înflorire primăvăratecă, va sta sub lumina soarelui o măreaţă clădire, pe frontispiciul căreia se va putea citi «Institutul IORGA». În faţa ei, iată-l pe însuşi IORGA, cu capul său plin de expresie, cu barba lui, aşa cum era pe vremea Vălenilor, cu braţul întins, având arătătorul de la dreapta în mişcarea lui atât de cunoscută, cu trupul său uşor aplecat şi cu privirea pătrunzătoare, dar dulce, ca şi cum ar spune: «Pofteşte!» Şi trec tineri şi vârstnici, bărbaţi şi femei, şi privesc la chipul în bronz al marelui înaintaş şi-şi zic: «Ce fericiţi au fost acei care au trăit pe vremea lui!» Şi se lasă prinşi de vraja unui vis care le spune de vremea de odinioară, cea de la Iorga cetire... Pe urmă urcă pe treptele de marmură de la intrare şi intră în clădirea unde-i aşteaptă cărţi, manuscrise, gazete, stampe, tablouri, relicve, din care cu fruntea aplecată curg veşti şi privelişti, cugetări şi maxime, aforisme şi idei, şiraguri întregi de mărgăritare spirituale, cu care îşi împodobesc

şi-şi întăresc duhul pentru lupta care nu se mai isprăveşte niciodată. Şi văd cum stau înclinaţi spre cărţi, ca într-o rugăciune, şi culeg mereu, preocupaţi şi absenţi de loc şi timp, uşor încruntaţi ca într-o încăierare cu o fiinţă nevăzută. Sunt copiii noştri, cei din anii de mai târziu, care îşi adapă mintea şi sufletul la fântâna celor dinainte, părinţii şi strămoşii. Iar după ce, coborându-se înserarea, vor închide tartasele lor cu însemnări şi vor ieşi... pe lângă trupul de bronz al înaintaşului şi aruncându-i priviri de recunoştinţă, vor spune între ei: «Iorga, Iorga!» şi vor da din cap, ca pentru a completa «Mare a fost!...».”

Şi într-adevăr, visul lui Lascarov va deveni realitate: nu numai că se va realiza un bust al marelui istoric, ci şi un institut care să-i poarte numele. Şi, „de peste timp, din bronzul efigiei sale, Iorga pare că urmăreşte şi veghează perindarea nesfârşită a istoriei româneşti”[2].

„Apostolul neamului”, aşa după cum a fost numit Iorga (neuitând că numele acesta era rostit, uneori, chiar cu ironie), şi-a risipit energia în multele segmente ale vieţii ştiinţifice, culturale, sociale sau politice. Dacă facem referire la literatură, pentru N. Iorga, aceasta a avut „un rol social”, ţine să precizeze şi D. Murăraşu, în a sa *Istorie a Literaturii Române* (ediţia 1946). Pentru marele om de cultură, scriitorul „trebuie să stea cu luare aminte, ca unul ce ar aştepta să i se coboare o revelaţie, pentru a cuprinde în el sufletul celor din ţara, din neamul, din vremea lui şi, exprimându-l, să deştepte în inimă frăţia adormită”.

Dacă am dori să răspundem la o prezumptivă întrebare: de ce Lascarov şi-a dorit materializarea proiectului său, ca marele istoric să se adreseze, şi de la tribuna radioului, sătenilor români, răspunsul ar putea fi acesta: la fel ca Mihai Eminescu, şi N. Iorga credea, cu ardoare, că „poporul de jos e adevărata realitate naţională”.

De aceea, el trebuia să se adreseze ţării. Cuvântul său avea un viu fundament creştinesc, moral, istoric.

---

[2] „Magazin istoric”, Anul XXX, nr. 3/martie 1996, pp. 62-64, *Nicolae Iorga la Radio*.

Omagiu lui Apostol D. Culea

Coleg de generaţie cu Al. Lascarov-Moldovanu (1885-1971), Apostol D. Culea (1882-1949) a fost institutor, autor de manuale şcolare, animator cultural, scriitor, traducător, publicist. Mai presus de orice, Apostol D. Culea a fost un om integru, un patriot. A îndeplinit funcţia de şef al serviciului extraşcolar şi de propagandă al Basarabiei (1918-1922). Inspector, subdirector şi director general al Fundaţiei Culturale Regale „Regele Mihai I". În cadrul acestei fundaţii a coordonat activitatea „Şcolii Superioare Ţărăneşti", unde învăţau 80 de elevi şi 65 de „cursanţi ai Universităţii muncitoreşti" (Ioan Pica). A fost un „om de carte", un om „de acţiune, de voinţă disciplinată şi de energetic înfăptuitor în toate domeniile" (B. Jordan). A făcut parte dintr-o „generaţie care şi'a sprijinit năzuinţele şi mai ales le-a dăltuit cu seriozitate pe măsura vremii, a nevoilor şcolii şi poporului în care aceasta îşi avea mai organic rădăcinile unei spiritualităţi proprii, larg cuprinzătoare" (Mircea Ispir).

Volumul omagial ce a fost tipărit în anul 1940 dovedeşte preţuirea de care se bucura acest intelectual al României şi reprezintă un gest colegial, frăţesc şi meritoriu pentru un slujitor al învăţământului românesc, pentru un fiu al neamului său, care n-a încetat, nici măcar în temniţele Aiudului sau ale Sighetului, să uite că este român şi creştin.

Apostol D. Culea s-a născut în anul 1882, în Sudiţi, sat „aşezat pe Bărăganul Ialomiţei", în „Bărăganul lui Odobescu", pe care-l evocă adeseori, cu emoţie. A absolvit Şcoala Normală din Galaţi (1897-1902), iar pentru meritele sale va rămâne învăţător la şcoala de aplicaţie a Şcolii Normale, în oraşul de la Dunăre. A susţinut „înfiinţarea şcolii normale superioare, care urma să funcţioneze în localul spaţios aş Şcolii Normale «C. Negri» din

Galaţi, (desfiinţată în 1905)” (Teodor Iacobescu). D.V. Ţoni ne surprinde printr-o notaţie documentară: „Învăţător la şcoala de aplicaţie de pe lângă Şcoala Normală din Galaţi, a îndrăznit să scrie un articol, într-o revistă învăţătorească, în care aducea critici pentru lipsa unor serioase criterii la selecţionarea profesorilor de şcoli normale şi arăta cât de multe elemente slabe se găsesc la şcoalele cu misiunea de a forma pe viitorii luminători ai poporului”. Urmarea? Aţi ghicit-o! Nu i s-a iertat „cutezanţa”, şi pentru că nu şi-a „retractat” afirmaţiile, va fi transferat, disciplinar, la Tulcea.

A fost „predestinat, prin numele său de botez, ca şi prin cariera sa de dascăl, pentru a se dărui propovăduirii cuvântului scris şi vorbit” (C.N. Ifrim). A scris cărţi „pentru popor”, pentru copii, cărţi didactice. Ca publicist, a condus revistele „Vremea nouă” (timp de patru ani, alături de străluciţii dascăli Ion Mihalache, D.V. Ţoni, T. Iacobescu etc.), „Şcoala Basarabiei” (timp de trei ani), „Albina” (timp de zece ani), „Lamura” (a Fundaţiei Culturale Regale, timp de şapte ani), „Şcoala Ţăranului” (timp de doi ani) şi a colaborat la multe altele.

Prietenii săi de-o viaţă şi-l amintesc ca pe un tip bonom, în ipostaze memorabile, în relatări epistolare, din care reţinem aceste versuri: „Azi e luni şi mâine-i marţi, / Pleacă Culea la Galaţi, / Şi se duce la Sudiţi, / La iubiţii săi părinţi, / Şi de-acolo la Buzău / Până la prietenul său”. Al. Lascarov-Moldovanu l-a cunoscut pe Culea, când erau foarte tineri, unul „avocat începător”, celălalt – învăţător proaspăt transferat, disciplinar, la Tulcea, conturând, cu acest prilej, un portret memorabil.

Interesante rămân notaţiile lui A.D. Culea despre Insula Şerpilor, din iarna anului 1935. Două descrieri-mărturie merită atenţia noastră. Prima consemnare are caracter istoric:

„Ştiţi care e biblioteca populară cea mai bogată din România? A celor 10-12 marinari de pe Insula Şerpilor. Numai Liga Navală, printr-un apel, a adunat vreo 5000 de volume...”

A doua consemnare priveşte descrierea unei furtuni pe Marea Neagră, când la bordul unei nave, s-a simţit „o jucărie a

valurilor”: „Cu tot gerul, vântul şi ninsoarea, stam pe punte, iar când prora vasului se afunda sub valuri, mă refugiam la postul de comandă. Crivăţul se înteţea mereu, iar crestele albe năvăleau tot mai nebunatice spre noi, aruncându-ne stropi ameninţători până sub ochi. Câteodată vasul rămânea călare pe două valuri şi trosnea din încheieturi. Citeam primejdiile furtunii pe faţa tot mai palidă a căpitanului... Atunci catargul îşi boteza vârful în ţâşniturile jucăuşe de deasupra valurilor spumate...” „Plecai cu ultimul vapor spre Galaţi. Duceam cu mine părerea de rău că n-am apucat să aud sus pe Insula Şerpilor spasmurile vântului legendar.”

Concluzia lui Culea lasă loc şi unui farmec, de necontestat, al legendelor marinăreşti, dintotdeauna: „*Las altora să verifice spusele celor mai superstiţioşi oameni din lume*”.

Prima consemnare ar putea fi urmată şi de o întrebare retorică, fireşte: ce s-o fi întâmplat cu acea bibliotecă românească de pe Insula Şerpilor?!

*

Şi Apostol D. Culea, şi Alexandru Lascarov-Moldovanu sunt convinşi că antologiile pe care le-au coordonat vor avea un impact benefic asupra maselor. Astfel, *Cartea apelor* (1930) – culegerea coordonată de A.D. Culea, care adună texte literare, grupate în două secţiuni: *Învăţătură* şi *Luptele şi cuceririle*, se bucură de semnături cunoscute timpului: I. Simionescu, Jean Bart, M. Sadoveanu, Pierre Loti etc. Culegerea coordonată de A.D. Culea şi Al. Lascarov-Modoveanu, intitulată *Antologia Dobrogei* (1928), este mult mai generoasă şi mai profundă, prin suportul valoric, datorat textelor scriitorilor: V. Crăsescu, M. Sadoveanu, Al. Vlahuţă, N. Iorga, Jean Bart, Gala Galaction, N. Dunăreanu, E. Bucuţa, Al. Cazaban şi alţii. Astfel, recunoaştem pe N. Dunăreanu cu un text inedit, *Clementu* – povestea unui bun înotător, curajos pescar, dar imprudent. Notăm

o legenda străveche care glăsuieşte un avertisment ce merită a fi reţinut: când Dunărea este „posomorâtă şi mugeşte”, iar valurile se zbuciumă, „ridicând un glas amarnic”, „fereşte-te!”, ea îşi cere *ofranda*!

Inedită şi subtilă este şi povestirea lui Al. Lascarov-Moldovanu, intitulată: *Dr. Rus.* Acţiunea se desfăşoară la Tulcea şi reprezintă, deopotrivă, un elogiu adus Dunării care, în spaţiul Deltei, „se vede ca o ramă gigantică de argint, unduindu-se şi pierzându-se în ceaţa depărtărilor”, dar şi un remember, înduioşător, prin evocarea unui om al Deltei, un doctor rus, Piotr Feodorovici Alexandrov. Doctorul Deltei care, timp de şapte ani, se dovedeşte foarte generos cu toţi care îi cer ajutorul. Portretul este minuţios conturat, însă ceea ce domină rămâne „lumina ochilor lui buni şi nevinovata ironie care o întovărăşea”.

În octombrie 2012, o fiică a satului Sudiţi, judeţul Ialomiţa, aduce aminte consătenilor său de Apostol D. Culea – printr-o amplă şi bine documentată monografie: *Apostol D. Culea. Dascăl naţional. Monografie* (Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2012), autor Ileana Hogea. Un gest util şi binemeritat!

Imagini citadine

În „Revista Fundaţiilor Regale" (martie 1944), Ovidiu Papadima semnează un interesant studiu despre *Romanul citadin românesc*, dispus în două capitole: romanul „provinciei" şi romanul „capitalei". Un interesant expozeu, în care sunt vizualizaţi romancierii perioadei interbelice, cu detalii succinte, reprezentative pentru epoca respectivă. Întrebarea iniţială se doreşte incitantă în subtextul abordat: „care oraş românesc trăieşte cu adevărat într-un roman, atât de viu, de real, încât să-l recunoşti ca într-o gravură de pe hârtie sau din amintire?". Sunt evidenţiate mai întâi acele creaţii romaneşti care ilustrează „provincia", autori fiind: Jean Bart, M. Sadoveanu, Cezar Petrescu, V. Papilian, Octav Şuluţiu. O. Papadima se arată impresionat de romanul *Trenul albastru*, al „tânărului" B. Jordan, ca fiind una dintre cele mai „interesante încercări de a se desprinde din copleşitoarea atmosferă sadovenisto-petresciană, fără a izbuti întru totul". Din categoria scriitorilor care reflectă atmosfera capitalei, sunt evidenţiate romanele lui D. Bolintineanu, Corneliu Moldovanu, Mircea Eliade, Ion Minulescu, C. Ardeleanu, George Mihail Zamfirescu, Mateiu I. Caragiale, N. Davidescu, Gib Mihăescu, Camil Petrescu, Radu Tudoran, G. Călinescu etc. În ceea ce-l priveşte pe Constantin Fântâneru, creatorul romanului *Interior* (cu titlul iniţial, *Margini de oraş*), Ovidiu Papadima pare impresionat de faptul că „e prima oară când Bucureştii sunt priviţi de ochii unui ţăran fără ură, fără teamă", ci, dimpotrivă, „cu o caldă şi tinerească familiaritate". Ochii săi văd „colţul ierbii fragede, umbra norului de vară, tremurul pe lacuri, bucuria unei crengi înflorite". Cu regret constatăm evitarea romanelor semnate de Al. Lascarov-Moldovanu. Ar fi fost interesant.

*

Scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu reflectă în scrierile sale şi mediul citadin: *Domnul Preşedinte...* (1928) şi *Omul care tace* (1935).

În volumul *Domnul Preşedinte...* (datat de scriitor 1922-1923), relevante sunt: comicul de nume (Putrezeanu, Geantă, Bostănică Chelu, Eliodor Năstăsescu etc.), comicul de limbaj – jargonul („*Mon cher*... eu nu contest: ori proprietar, ori chiriaş, acelaşi animal... Munca noastră însă, trebuie plătită complect... *Secondo*, noi putem vorbi *ouvertement*...”; „trebuie *ancurajată* viaţa sportivă..., cum spunea latinul: *mens sanus in corpus sana*...”) sau termenii de sorginte populară, arhaică („Las'să te omoare, că omu-i *oară* rea, fiinţă crudă şi *pidosnică*...”), comicul de situaţie (preşedintele, „descendentul neamului putrezenesc” „vărsa” invidie în „sufletele colegilor care erau de-o origine mai puţin ilustră...”, „cameleonul” Tase vrea să-i convingă pe ţigani că face parte şi el din aceeaşi tagmă, numai spre a se înfrupta cu o sumă importantă), caricaturalul („Domnul Niculescu, zis şi Castravete... era un om bine statornicit, cu puţină burtă, cu nasul veşnic vânăt şi cu privirea umedă şi binevoitoare. Pleoapa ochiului stâng era căzută puţin pe ochi, dând astfel privirei o uşoară încrucişare..., nasul puţin înfundat în mijlocul a două mustăţi groase şi îmbâcsite de tutun, îl făcea să vorbească puţin fârnâit”), mintea de „topor” a unui ţăran (*N'am femeie de lepădat*) etc. O savoare aparte degajă câteva personaje pitoreşti, din tagma juridică: Andronescu – avocat, „mare om politic al urbei” (*Un om amabil*), „onorabilul domn Kirkor Avakian, negustor de cafea, boabe sau râşniţă...” sau Tase Nicodim – armean, cel care „cunoaşte, cât trebuie ca să se înţeleagă cu-ai săi clienţi, diferite limbi: ovreeşte, ruseşte, ţigăneşte... Ciupeşte puţin greceşte şi bulgăreşte... Te poate chema pe turceşte... Rupe două vorbe englezeşti... Ştie să dea bună ziua în limba sanscrită... şi mai zilele trecute a descifrat în camera avocaţilor chiar un rebus

ieroglific...” (*Cameleonul*) Deşi schiţa *Nebunul* este subintitulată „*fantezie*”, ea trădează, prin tehnica sa compoziţională, o minidramă. Într-o casă de nebuni, singurul locatar cinstit pare a fi cel care este numit „regele ceferiştilor”. Obsedat de lipsa nasturelui de la gulerul cămăşii, bietul Eliodor Năstăsescu devine victima unor încurcături ilogice, acuzat că a jignit „naţia” (*Nasturele* – manuscrisul acestui text se află în arhiva Bibliotecii Metropolitane din Bucureşti, filiala „N. Iorga”). Secretarul Spiridache Ţanţomir găseşte pe masa copiştilor o sumă mare de bani. Nu îndrăzneşte să şi-o însuşească, mai ales că este surprins de aprodul Gheorghe Halunga. Deşi este recompensat cu distincţia „Cavaler al ordinului Coroana României”, pentru „cinstea” sa, bietul om nu pare mulţumit, el şi-ar fi dorit o promovare pe linie ierarhică, partea materială însemnând mult mai mult pentru el (*Funcţionarul de la portărei*). *Arde Bujorul!* este o usturătoare satiră la adresa birocratismului. Conflictul dintre prefect şi comandantul garnizoanei degenerează, orgoliile triumfând în faţa unor dramatisme reale, precum un incendiu de amploare, care punea în pericol viaţa unei localităţi (toponim autentic). Fabulaţia ultimei povestiri, în care protagonişti sunt câteva animale şi-un om, defineşte logicul, mai ales, în judecata vulpii: „Prost şi rău aşa te ştiu de-o viaţă întreagă, – şi aşa ai rămas!” (*Un om, un şarpe şi o vulpe*).

*

Tăcerea se cere a fi strunită, mai ales atunci când durerile te împresoară şi nu găseşti nicicum alinare. Iar dacă vei fi înconjurat de inconştienţa unor oameni iraţionali, îţi vei găsi sfârşitul precum eroul din *Omul care tace*. Este textul care dă titlul volumului editat în 1935, un grupaj de povestiri care confirmă justeţea afirmaţiei lui Chris Simion: „viaţa este o eternă înălţare şi prăbuşire”. În fapt, volumul grupează, în parte, tematic (conform notaţiilor de la sfârşit), texte create în perioada

1923-1930. Întâmplările şi experienţele de viaţă care se derulează în spaţiul urban ilustrează adâncirea prăpastiei dintre două lumi: cea a satului românesc, sfinţit, în simplitatea lui, de onestitate şi credinţă, faţă de vulgaritatea şi iraţionalul plămădit în mediul urban. Dansul, muzica, comportamentul deşănţat destramă raţiunea. Aşa se face că într-o staţiune, unde toţi cei prezenţi se distrează, râd şi glumesc, nu pot sau nu vor să înţeleagă de ce unul dintre ei nu răspunde solicitărilor lor, îmbrăţişând tăcerea. Ei nu au răgazul să afle că, de fapt, acea fiinţă suferea cumplit (un „tumult de durere se topeşte într-un deznădăjduit dor pentru cei prăbuşiţi în prăpastie"). Nimeni nu înţelege că „omul care tace" trăieşte o dramă. O piatră aruncată de o mână inconştientă ucide un suflet nevinovat, care are doar forţa să şoptească: „sărmanii". Câtă dreptate are criticul Stelian N. Cucu: „durerea însingurează şi-l face pe om neînţeles, dar în acelaşi timp, prin ea, omul devine profund iertător şi adânc înţelegător".

Multe şi diverse sunt subiectele abordate de scriitor, dar cu acelaşi mesaj, de a dezvălui: minciuna (*Momentul oportun*), necinstea şi răzbunarea necugetată (*Delicventul, Judecătorul*), credulitatea (*Madame Iosipescu*), lăcomia (*Tălpi de ghete*), ambiţiile deşarte, prin mutilare şi urâţire a fiinţei umane (*Locul vacant, Domnul consilier*), modestia şi bunul simţ – forme de dispreţ (*Peregrinări*), înfrăţirea în suferinţă (*Conacul de la vie*), femeia – punct vulnerabil (*Cheia*), diletantismul, în viaţă (*Teatru de societate*); tramvaiul – scena unor miniaventuri contondente (*În tramvai*, *Copenhaga*, *Sofism*, *Chestiuni de limbă*, *Generaţiile*) etc.

În studiul *Al. Lascarov-Moldovanu, poet al vieţii alese şi al tainicei solidarităţi cu pământul românesc* (1936), Stelian Cucu remarcă „humorul deziluziei", în schiţa *Lada cu haine*, sau „humorul sarcastic", în *Idei înaintate* (o „şarjă la adresa demagogiei") sau *D-l Consilier*. Un bun prilej de a-l aşeza pe scriitor „în rândul marilor noştri humorişti": Caragiale, Brătescu-Voineşti, Bassarabescu.

Dintre toate naraţiunile grupate în acest volum, avem certitudinea, tronează o parabolă, care vizualizează antiteza dintre

Omul cel Mare al Jertfei şi omul cel mic, *Mulţimea*, simbol al nimicniciei. „Tot aurul creierului şi-al sufletului şi-l topise *Omul cel Mare al Jertfei*, spre a-l dărui, cu mâini blajine, *Mulţimii*". Până-ntr-o zi, când „picătura de venin", îndoiala, puse stăpânire peste fiinţa lui. Deşi toţi îi mărturisesc iubirea, el doreşte să ştie cine ar fi în stare să se sacrifice pentru el. „Omul simţi prefăcătoria Mulţimii. Privi... nemărginirea cerului limpede, – şi simţi acelaşi dor adânc de a îmbrăţişa Neantul". Decide să se arunce de la înălţimea balconului său de safir, pentru a vedea cine „îşi va pune trupul lui în calea trupului său, spre a-l scăpa". Fireşte că nimeni n-a săvârşit acest gest. „Stropi de creier, încă svâcnind de viaţă, căzură pe obrazul tuturor celor din Mulţime". Şi de-atunci, fiecare om din mulţimea aceea omenească are pe faţa lui acel semn amintitor, semn al jertfei din partea Omului cel Mare, dar şi semn de trădare al omului cel mic. (*Mulţimea*)

Concluzia? Oraşul mutilează fiinţa. În diversitatea exemplelor oferite, prin încrengături ficţionale, rupte însă din cotidian, totul pare a confirma că oraşul se conturează drept un loc al rătăcirilor, al denaturării realităţii, al înstrăinării de tot ceea ce este omenesc şi creştinesc, deopotrivă.

Scrieri cu tematică religioasă

„Floarea minţii este privegherea întru rugăciuni...”
(*Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*)

Ispititoare-s deşertăciunile acestei lumi. „Zgomotul şi vuietul” acestora „asurzeşte pe om să n-audă chemările Domnului”. Şi pentru îndreptare, avem certitudinea, scriitorul Alexandru Lascarov-Moldovanu a încercat, şi a şi reuşit, să arunce sămânţa învăţăturii, mai ales în lumea satului, prin şcoli, oriunde a înţeles că este ascultat. Aşa s-au născut, precum florile, multe volume de poveşti, povestiri, snoave sau parabole, având ca izvor de ispiraţie *Biblia*, *Vieţile sfinţilor*, *Omiliile*, multe cărţi pilduitoare, îndelungate cercetări hrisostomice.

Înseninare (1928), *Casa din pădure* (1932), *Schitul cu plopi* (1933), *Flori creştine* (1935), *Viaţa creştină în pilde*, „culese şi prelucrate” (1935), *La apusul soarelui* (1938), *Alte flori creştine* (1939), *Stând la foc...* (1941) sunt volume de schiţe şi povestiri cu temă creştină, confesiuni de taină, minidrame: înfrângeri şi confruntări nemeritate, „înseninare” duhovnicească, dezlănţuiri necugetate, pentru a înţelege că „nicio imputare nu-i mai reală ca imputarea pământului, căruia îi uităm darurile...” (*Aproape de pământ*); stări ale omului ajuns la curbura dintre viaţă şi moarte, neînţelese decât atunci când „se va pogorî asupra-ţi bătrâneţea necruţătoare” (*Povara*); iubirea şi respectul pentru fiinţa dragă – „picătură din roua unei lumini dumnezeieşti” (*Tu, – femeia mea...*).

La acestea, merită a aminti volumul *Dacă am cunoaşte... Scrisori creştine* (Bucureşti, 1930), în colecţia „Fântâna darurilor”. Lectura acestor texte devine balsam pentru suflet, reuşind să „descreţească fruntea încutată” – nu de puţine ori – de necazuri,

după cum glăsuieşte o frumoasă cronică semnată de Eugen Constant, la 1928.

Mai mult, Lascarov-Moldovanu a tradus cărţi ale marilor prelaţi ai lumii, încercând o apropiere între diferitele culte, iar în arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod aşteaptă – pentru a fi editate – studii valoroase, de inspiraţie creştină, în care este ilustrată tradiţia patristică.

Înseninare

În 1928, la Editura „Ramuri”, din Craiova, Al. Lascarov-Moldovanu va publica un volum de „scrisori” – cu cheie moralizatoare, având drept motto (laitmotiv) un cuvânt care ar trebui să pecetluiască fiinţa noastră, supusă unor zvârcoliri perpetue. Seninătatea rămâne singura armă în faţa tuturor valurilor vieţii. Şi numărul lor este simbolic: 12. Douăsprezece evocări epistolare, datate 1925-1926 (perioadă extrem de prolifică pentru scriitor – posibil, un refugiu benefic în braţele colilor albe dătătoare de linişte sufletească), douăsprezece dedicaţii, cu tematică (nici nu se putea altfel), vizibil creştină.

Prima dintre acestea: *Înseninarea între oameni...*, este dedicată „prietenului” ing. N. Malaxa (aici avem a reţine o afecţiune reciprocă, care a însemnat mult pentru omul Lascarov-Moldovanu, ca profesor şi mentor al fiului marelui industriaş din vremea interbelică). Această primă povestire filtrează peste un timp al înnegurărilor. Ni se prezintă portretul unui „prieten” care, fără regrete, a renunţat la viaţa de mirean, şi-a dăruit „averea” şi s-a retras într-un schit. Dar revine printre oameni, nu pentru mult timp, la fel de senin, cum plecase, iniţial, îndemnându-şi confraţii înspre cumpătare („fiţi senini, – nu vă întunecaţi sufletele!”). Nu întâmplător acest om este definit „sucit” şi „ciudat”, în sensul neacceptării comportamentului general, acolo unde triumfă „durerosul ghimpe al nedreptăţii, dispreţuitorul rânjet al trufiei, plicticosul ifos al prostiei, clocotul spumos al înavuţirii, vulcanul nestins al ambiţiilor nemăsurate şi bolnave, întreaga învălmăşeală a vieţii omeneşti” (p. 9). Va reveni la schit, acolo unde va îmbrăţişa *înseninarea* şi odihna veşnică. Cine-ar putea fi acest prieten „ciudat” care-şi risipeşte sau căruia i se risipeşte – cu sau fără voie – averea/creaţia?! Poate fi inginerul

Malaxa, poate fi însuşi Lascarov (cu ochiul său vizionar, fireşte). Prea bine se ştie, prin protecţia lui Malaxa (care a cedat statului român toată averea sa), Lascarov nu va cunoaşte detenţia comunistă, dar va cunoaşte vitregiile sistemului, singura soluţie (salvatoare) fiind retragerea în diferite schituri.

Mulţi „prieteni" din stirpea lui Ianus, multe întâmplări şi nedreptăţi: povestea lui Belizarie (*Prietenul meu Belizarie*...), a doctorului Grigoraş (*Dr. Grigoraş*) sau a „melomanului" Cornea (*Tata Cornea*...); armonia dintre natură şi sufletul împăcat al Mariei cu viaţa monahală (*Viaţa înnobilează*) etc.

Interesantă este structura compoziţională a fiecărei naraţiuni, spre exemplu, *Rugăciuni pentru ploaie*...: o armonizare perfectă între incipit („Îţi voi povesti, dragul meu, cum am poposit într-o zi de vară în Bărăganul nostru ars de secetă şi cum am stat faţă la rugăciunea pentru ploaie, făcută de-un norod întreg...") şi desinit („Şi-aşa, prietene dragă, într-o zi în mijlocul Bărăganului, m'am închinat şi eu pentru isbăvirea păcatelor noastre, cerând Domnului apa cea înviorătoare şi roditoare holdelor...", „spălându-mi încăperea sufletului cu apa înseninării şi a dragostei...").

Interesantă geneza lecturării unei „*scrisori*", purtată-n colţii unui sorb... (*Potolire*) Toate amintind de stilul lui Montesquieu, spre exemplu, şi ale lui *Scrisori persane*. Înclinarea spre reflecţii filosofice: „Când rupi legăturile cu oamenii, când reduci viaţa la cea mai firească a ei simplitate, când trăieşti... departe de neagra tulburare a simţurilor, vremea îşi pierde înţelesul..." (*Pe culme*...), se doreşte apropiere de stilul marilor gânditori. În altele, descriptivul dovedeşte simbioza perfectă a omului cu natura: „În zare, munţii îşi alungau linia culmilor până departe, în pâcle viorii-cenuşii..." (*Viaţa înnobilează*...), pentru ca să-l apropie de îndrăgiţii povestitori români.

Textul *Aproape de pământ* are vizibile apropieri cu una dintre pildele (*Cartea cu pilde*, 1940) scriitorului: *Purtătorii de condei*, prin abordarea unui subiect extrem de actual pentru zilele

noastre. Emoţionantă este „epistola" *Povara...* cu trimitere la decizia lui Tătunu, din romanul său omonim.

Cel mai emoţionant dintre toate, lacrimă îmblânzitoare de dulci şi duioase amintiri, odă femeii – soţii şi mame: *Tu, – femeia mea...* Dulci amintiri în umbra timpului... Un text care-şi dezvăluie, întrucâtva misterul, prin comparaţie: soţul revenind în casa armoniei (a împlinirii, cu înfiorările unor duioase amintiri) imaginar pus faţă-n faţă cu descrierea profesorului Liviu Franga. Primul – calcă pragul casei amintirii – reînviind trecutul căsniciei sale; al doilea, revenind în casa propriei copilării, descoperă în biblioteca mamei, păstrat cu evlavie... manuscrisul romanului *Buga*! Iată cum planul imaginar şi cu unul real devin nepreţuite nestemate.

Dintre toate cronicile ce i-au fost dedicate lui Lascarov, cea semnată de Eugen Constant (1890-1975) este precum un poem epic, de o delicateţe şi de o supleţe superbă: „Pana scriitorului dă colorit şi fixitate artistică imaginilor rustice, care beatifică sufletul omului, scăpat de adversitatea, meschin complicată a trecăreţelor nevoi pământeşti...", „Firul de aur al *Înseninării* se deapănă fonetic, în delir epistolar, pacificând inima îndelung pendulată de tragicul decepţionism al vieţii".

Eugen Constant recunoaşte cărţii (volumului) acele vizibile „accente de profeţie biblică", relevante în toate scrierile sale cu acest subiect. O altă precizare merită toată atenţia: „Valul de reminiscenţă tolstoiană inundă cu măreţie poetică, morala unei lumi, scufundate avan în adâncimile neguroase ale păcatului primitiv" (Revista „Ramuri", Craiova, nr. 4/1928).

Sobrietatea exprimării este dublată de justeţea afirmaţiei: „D-l Moldovanu se autointegrează în ierarhia pastorală a predicatorilor evangheliei creştine, ferind însă apele liniştite ale compoziţiei de înotul zgomotos şi inutil al formalismului teologal".

Concluzia este revelatorie: „sunt pagini de reculegere, de armistiţiu psihologic, de reconfortare spirituală, de adevărată *înseninare"*.

Dacă am cunoaşte...

Volumul este tipărit în colecţia „Floarea Darurilor", Tipografia „Oastea Domnului", Sibiu, 1930 şi este subintitulat *Scrisori creştine*. *Precuvântarea*, semnată „Crăciun, Bucureşti, 1928" (textele fiind compuse, după propria consemnare, în perioada 1928-1930), are ca unic subiect de dezbatere problema „harului" divin, care aduce atâta frământare: „Cine ar putea să-l închidă într-o formulă finită a finitului cap omenesc, când el este Infinitul, Dumnezeu Însuşi?!". Şi-n cele douăzeci de minitexte, scriitorul încearcă răspunsul care devine certitudine doar prin credinţa fiecăruia în parte. „De-am cunoaşte adevărul, marele şi singurul adevăr, care e El, Omul şi Dumnezeul, Stânca de care se sfărâmă toate valurile nebuneştilor îndoieli omeneşti!!!" (*Dacă am cunoaşte!...*). Am fi izbăviţi!

Avem un avantaj, spune povestitorul: „Suntem printre neamurile fericite ale lumii, care se găsesc în lagărul creştinismului. Dumnezeu a vrut ca strămoşii noştri să cunoască pe Iisus şi să şi-L însuşească!..." (*Ortodoxie...*). Însă n-avem a uita că sunt şi alte seminţii trăitoare pe acest pământ care se consideră „fericite", justificând această afirmaţie. Aşadar, toleranţa, în credinţă, este o culme de înţelepciune.

Pentru ca miezul credinţei creştine să înflorească în sufletele tinerelor generaţii e nevoie de *Reîncreştinarea şcoalei*, *Mai multă spiritualizare* etc. Câteva dintre texte, precum: *Piatra filosofală*, *Strajă gurii*, *Hristos la Universitate* etc., se regăsesc şi-n alte volume de povestiri cu filon creştin. Sunt „flori" de învăţătură pentru înfruntarea oricăror ispite, pentru că *Laşitatea umbreşte tihna noastră* şi trebuie să ne ferim a ajunge *În pustiul îngheţat*. O mare atenţie trebuie acordată *Familiei creştine* şi protecţiei copiilor de orice „tragedie".

Casa din pădure

În acest volum (1932), emoţia evocării este dublată de pilduitoare scene de viaţă reală, nu fantezii puerile. Câteva dintre schiţele acestui volum sunt de o subtilitate aparte. Înduioşat de suferinţa femeii, cel care este obişnuit doar să folosească „jungherul”, pentru a obţine ofrandă nemuncită, va dărui pe trupul copilului mort „un boţ de hârtie” şi se va face nevăzut, pe fereastră, aşa cum intrase... (*Hoţul*).

Cei patru corbi este o sfâşietoare poveste-parabolă. Într-o împărăţie (care poate fi orice ţară, orice aşezare, orice comunitate), „supuşii se învrăjbeau mai rău ca lupii”. Încercând să îndepărteze această „ură frăţească”, împăratul cere ajutorul rândunicii – să se ducă „*în* ţinutul de rouă al munţilor” şi să aducă „înseninarea nemărginirilor”, vrăbiuţei – să aducă „o picătură de dragoste”, măcăleandrului – „un bob de cântare”, iar ciocârlanului – „un fir de-nţelepciune”. Corbii însă au intervenit şi-au ucis pe cele patru păsărele, aşa că, de supărare, împăratul s-a transformat în stană de piatră.

Povestire pentru o carte... La lumina blândă a lămpii care părea o „mângâiere”, un bătrân îşi petrecea timpul citind din *Cartea* sa, fără să acorde atenţie răutăţilor celor din jurul său, a răuvoitorilor care, într-o zi, hotărâră să dea foc sărăcăcioasei sale căsuţe. Sperau astfel că se va mistui şi *Cartea*. Mare dezamăgire! Sfânta Carte aştepta deschisă, la pagina care glăsuia: „peri-va lumea cea deşartă, – iar eu trăi-voi nesfârşit!”.

La Alexandru Lascarov-Moldovanu surprindem tonul blajin, sfătos, moralizator: căutarea fericirii, care este doar o himeră (*Pustiul*), niciodată nu e prea târziu să găseşti cuvinte de pocăinţă (*Paştele*, *Învierea lui Serafim...*, *Într-o noapte de Crăciun*), nimic nu se poate clădi prin minciună şi înşelătorie (*Palatul neisprăvit*),

rătăcirile gândului viclean, „învârtejit” precum o „caracatiţă”, nu-l poate ocoli nici măcar pe un preot (*Gândul*) iar dorinţa profesorului de a descoperi un copil cu talent se va împlini doar în cântarea divină a marii despărţiri (*Profesorul de vioară*).

Un grupaj de schiţe, sub genericul *Spovedanii*, pare desprinse direct din Marea Carte a Înţelepciunii: *Bate, – şi ţi se va deschide!* (rodnicia unei prietenii binecuvântate), *Du-te în numele Meu!...* (gândului viclean îi va răspunde gândul cel creştinesc), *Casa din pădure* (singurătatea nu-şi va arăta niciodată colţii, dacă îl ai pe Tatăl cu tine), *Povestea talantului* (vrednicia de a pune în practică rosturile muncii, ale dăruirii), iar în *Vinerea Paştelui* – simplitatea înseamnă puritate (bătrânul Tumeleacă „nu făcea rău nimănui, şi-n calea oamenilor, umbră multă nu arunca... trăia singur cu sărăcia lui şi cu Dumnezeu în suflet”).

E foarte posibil ca cititorul mileniului III să nu reţină din aceste texte epice decât unele pasaje descriptive, frazări cu aromă poetică, supleţea metaforelor sau umanizarea naturii, când, în fapt, aceste povestioare sfredelesc sau ar trebui să sfredelească în adâncul conştiinţei noastre.

Nu ştim cât de religios a fost secolul al XX-lea, dar ne-am întrista profund să pierdem din mireasma creştină a anilor de dincolo de aripa anului 2013... şi-ai următorilor, pe care ni-i dorim binecuvântaţi.

Florile de lumină care încheie volumul sunt, în fapt, nişte mini-eseuri, de o puritate soră cu inocenţa, înveşmântări de o simplitate strategică, în care, curios, nu transcende ironia, ci euharistia. Şi-n acest context, ne place să credem, ele îşi cer dreptul la lectură. Luminiţa sfaturilor sale licăreşte încă, cu nobilă tandreţe, în „căsuţa din pădurea” copilăriei plăsmuitoare de fior sublim.

Flori creştine

„Eu am fost numai purtătorul...
Tămăduitorul este altul...
Ştim noi cine-i...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Zeci de minitexte – secvenţe de viaţă înflorind întru înţelegerea frumuseţii vieţii, a armoniei între semeni, a lucrului bine chibzuit, a sporirii prin fuiorul faptelor bune, prin înţelegere şi iertare, prin dăruire, simplitate şi armonie. *Vocea* lui Alexandru Lascarov-Moldovanu este *vocea* bunului creştin, vocea care voroveşte despre fapte reale, trăite, sentimente care i-au rănit sau i-au cristalizat fiinţa. Aceste minitexte nu-s plăsmuiri fanteziste, ci stări vibrante ale unui suflet generos. Sunt *Flori* ale sincerităţii, flori ale bucuriei de a recunoaşte că în fiecare dintre noi există slăbiciuni, greşeli, mici sau mari răutăţi, delăsare, reavoinţă, lene, egoism, pulsaţii ale individualismului, pasivităţi, insensibilităţi. Toate acestea şi câte multe altele compun paşii noştri depărtaţi de la cele sfinte. Lecturând aceste schiţe în proză, ne vom regăsi, fiecare cu slăbiciunile noastre. Nu sunt texte pentru şcolărei. Sunt texte pentru fiecare dintre noi. Cu acelaşi interes, cu aceeaşi preţuire, cu acelaşi har, cu acelaşi miez educativ sunt ele, şi pentru pruncul de doi anişori, ca şi pentru maturul vârstei trecut de nouăzeci de ani. În toată simplitatea lor (ar rosti unele voci), merită să reţinem, sunt şi vor rămâne *flori* ale credinţei, despre cum am putea fi mai buni decât suntem, prin gând şi prin faptă. Şi aceasta, pentru că fiecăruia dintre noi i s-a întâmplat (cel puţin o dată în viaţă) să regrete că nu a miluit sau a trecut indiferent pe lângă o fiinţă necăjită, încât ochii aceluia (aceleia) ne-au rămas impregnaţi în fiinţa noastră, parcă, mustrându-ne (*De ce nu m'am oprit?*) Posibil este să fim tentaţi a pune mâna pe un lucru care nu ne aparţine, şi-atunci

avem a juca rolul omului care a intrat în sfânta biserică, a furat o pălărie, însă aceasta lipindu-se de capul său, răufăcător, îl va determina să-şi recunoască păcatul (*Omul care a furat*). Bine se ştie (sau nu se ştie) că şi indiferenţa se cere corectată, ca în *Tăietorul de lemne*, prin scuturarea de lene. Multe nedumeriri (*Doi oameni*, *Hai cu mine, prietene!*, *Vatmanul S.T.B.1618*), multe ambiţii ne pot otrăvi (*Ambiţii...*), multe întrebări *rătăcite* îşi pot găsi răspunsul şi reinstaura firescul (*Am găsit un copil*), dacă vom avea şansa ca „degetul lui Dumnezeu să filuiască cartea gândurilor" noastre.

Multe petale din florile credinţei ar putea înmiresma şi-nsori firul vieţii fiecăruia dintre noi, acceptând ecoul acestui glas:

„Fiule, oamenii dau cu pietre numai în pomii cu roade. Fii vesel că te asupresc oamenii, căci eşti asemenea pomului cu roade..." (*Pomul cu roade*);

„Soarele coace spicul plin", „pe cel gol îl usucă". Aşa şi Dumnezeu: „îl ajută pe cel credincios, îl «coace» în vrednicie şi în credinţă", iar pe „cel necredincios îl «usucă» în păcate, ajungând în nevrednicie..." (*Cele două spice*);

Domnul i-a dat omului două urechi şi numai o singură gură: „ca să audă mai mult" şi să vorbească mai puţin (*Două urechi şi numai o gură*);

„Pe unde mergi, bagă bine de seamă să închizi întâi uşile urechilor tale la toate şoaptele ispititoare ale Satanei. Pe urmă să închizi uşile ochilor tăi: să nu citeşti cărţi rele, pline de otravă, şi să nu te duci nicăieri unde inima ta se poate otrăvi cu priveliştea ochilor. Tot aşa cu uşa gurii. Adu-ţi aminte de vorba veche: «Pune, Doamne, strajă gurii mele şi uşă de îngrădire buzelor mele». Şi mai adu-ţi aminte de ce-a spus Mântuitorul: pentru orice cuvânt nefolositor sau rău, omul va da socoteală în Ziua judecăţii... Să laşi deschise uşile inimii tale numai pentru Dumnezeu..." (*Să închidem uşile...*);

Dacă vrem să căpătăm mântuirea, trebuie „să lepădăm sticla cu... păcate, pe care o purtăm în buzunarul sufletului nostru..." (*Mai întâi sticla*);

S-avem în minte lăcomia ursului (care a mâncat mulţi faguri şi-a murit), pentru că poţi „muri din otrava dulceţii păcatului". Păcatul este „dulce ca mierea", iar apoi, „amar ca fierea şi te ucide..." (*Ursul, mierea şi păcatul*);

Dar focul clevetirii, al bârfei, al vrajbei? „Despre limbă, Sfânta Scriptură zice: «Iată un foc mic ce mare pădure aprinde!»" (*Focul limbii*);

„Mă hrănesc cu cele ale duhului, ca să pot cu cele ale trupului să hrănesc pe cei ce nu au ce mânca..." (*Hrana duhului*);

„Prieten îmi este cel ce-mi arată greşelile şi duşman cel ce mă laudă..." (*Adevăratul prieten*);

„Cuvântul lui Dumnezeu nu poate fi atins de foc, ci el e stăpân pe foc..." (*Ceea ce nu poate arde*) etc.

Dacă vrem să nu păţim precum un semen al nostru, care se credea nedreptăţit, să ascultăm vocea conştiinţei şi-ndemnul: „nu te vrei pe tine în genunchi în faţa lui Dumnezeu, cerându-i lucruri cuviincioase şi înţelepte?" (*Un cetitor de cărţi*).

Dacă vrem să fim „învăluiţi în mantie de lumină cerească", să ne-nsuşim toate cele deşarte ale lumii, ca şi cum „le-am merita pe bună dreptate..." (*Răbdare...*), străduindu-ne să nu rămânem un „fruct fără roadă" (*Cel ce numai pe sine se iubea...*).

Dacă vrem să luăm asupra-ne păcatele semenilor, putem rămâne un „*prost* (!) asupra acestor mari deşertăciuni ale lumii..." (*Prostul*). Doar astfel vom înţelege ce înseamnă „iubirea iubirilor" – iubirea lui Iisus, pentru că „Fără El, mergem în întuneric, cu El toate se luminează".

Dacă vrem să nu fim „cotropiţi de răutate" (*De ce-o baţi?*), dacă vrem să înţelegem cum o glumă nevinovată poate degenera (*Minciuni nevinovate*), dacă vrem să aflăm cât de firească poate fi compasiunea sau milostenia (*Comisionarul bătrân*, *Ţucherman*), să ne „lepădăm de trufia nătângă".

Poate dorim să ne regăsim în chipul *fariseului* – cel cu ochi „ca de erete" – întruchipare a „trufaşului", în sluga cea *rea* sau în cea credincioasă sau al *mâniosului* care nu-şi recunoaşte fapta, rostind, degajat: „n'am fost eu acela?!"

E posibil (cine ştie?!) a dori să facem cunoştinţă cu-acel *călător cu asinul* care-i tulbura pe cei din jur (*Nu te nelinişti!*) Ar fi util să aflăm cât de „rodnice” sunt cuvintele unor ***atei*** (*Basme*), cum este „a lucra cu Domnul...”, cum este a vinde „tablouri mici” unor creştini cu suflet mare (*Vânzătoarea de tablouri*), ce înseamnă a fi „sclav cuvântului dat” (*Ca şi cum m'ar aştepta Iisus*), ce trăiri duhovniceşti te pot îmbrăţişa într-o noapte cu cerul „spuzit” de stele (*Întâlnire*) sau cum va conştientiza un creştin rătăcit semnificaţia sfintei *Icoane*.

Istorioarele concepute de scriitorul Alexandru Lascarov-Moldovanu ne poartă prin prezentul trăirii, pentru a conştientiza că nu de puţine ori în viaţă avem neşansa să fim nedreptăţiţi. Dintr-o pricină sau alta. Şi-aceasta, pentru că „superiorii” noştri se cred unici. Însă ei sunt doar semenii noştri, „fraţii” noştri. Şi-ar fi bine să-i ajutăm să conştientizeze aceasta (*Lacrima*). Tot aşa şi unui necredincios servitor care, la ivirea *stelei „celei prevestitoare de prunc dumnezeiesc*”, i se demonstrează că lemnele furate pot glăsui, dojedindu-l (*Lemnele văduvei*).

Ce subtilă este povestioara prin care ni se descrie cum prăbuşirea unui zid de la o casă sărmană, asemenea omului ajuns la cărunteţe, va renaşte, prin sprijinul mâinii divine (*Zidul dărâmat*). A mâinii divine care, uneori, „ne biciuieşte iubirea, mărind-o!” (*Bolnavul şi călugăriţa*).

Merită a înţelege cât de învăluitoare pot fi rătăcirile unui preot (*Minunea din Bărăgan*), ce înseamnă a pune la îndoială sfânta Cuminecătură (*Impostorul*), care este ***păcatul leneviei***, cum este a te amăgi că mergi „pe scândura sigură a realităţilor” (*Scândura care nu putrezeşte*), ce preţ are răbdarea, bunătatea şi iubirea (*Cine va răbda până la sfârşit*), cum arată „goana după vânt”, care este sensul gândului îndumnezeit – „nu intră aşa, ca în prag mânia ta! *Fii vesel* şi vei izbuti...” – sau cum să dobândim – prin fapte – „ai cui suntem”.

O istorioară care are valoare documentară, nu doar literar-creştină, este *Alai împărătesc*. Aceasta confirmă că ritualul şi

procesiunile săvârşite în ziua premergătoare şi de sfânta zi a Cuvioasei Parascheva reprezintă o tradiţie.

Pline de miez didactic (în care recunoaşterea unei tehnici narative cunoscute încă de la Montesquieu) sunt şi-acele istorioare, în care facem cunoştinţă cu omul care se crede „desăvârşit”, rostind mereu, formula magică: „Doamne, mila Ta!”, bineştiind că răzvrătirea aduce „val păcătos de gânduri” (*Tu samănă, lasă-mă pe mine să cresc*), iar ceea ce va triumfa întotdeauna este doar tăria credinţei (*Roagă-te*!).

Sărutul leprosului este textul cu o maximă tonalitate şi de o severitate care ar trebui să zdruncine, mai ales, conştiinţele prezentului acestuia, repetând împreună cu protagonistul-narator, care aminteşte de „lepra sufletească”: „O, câţi leproşi ai păcatului sunt în lume – şi ce miazmă, de mii de ori mai grea ca a leprosului, răspândesc ei în văzduhul vieţii noastre!”.

Stând la foc...

Simbol al purificării şi al regenerării, focul poate deveni şi un bun şi credincios prieten. La gura sobei povestea îşi dezvăluie tainele, iar taina devine prinos de aleasă înţelepciune. Iar scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu, bun cunoscător al tainelor strămoşeşti, recurge la vorba înţeleaptă, prin intermediul şezătorii. Al şezătorii tradiţionale, care astăzi a rămas doar amintire.

Volumul *Stând la foc...* (1941) cuprinde un buchet de povestioare pilduitoare, cu un singur fir epic, cu un narator-implicat emoţional şi înzestrat cu darul de a însămânţa sfatul cel bun, pilduitor. Fiecare istorisire se supune canonului clasic, cu un incipit concis, clar, şi un crescendo atotcuprinzător, de tipul: „Prin părţile acelea trăia un crai de neam mare – şi avea curte aleasă, ostaşi mulţi, avere cât nu-i trebuia şi petreceri la tot pasul". (*Cel ce nu se poate odihni*). Frapează acele structuri specifice basmului, şi anume, formula iniţială: „Iată cum a fost..." (*Păcătosul isbăvit*); formula care anticipă povestea: „Iaca, oameni buni, îngăduiţi-mi să vă povestesc o întâmplare prea frumoasă..." (*Lanţurile diavolului*); formula de tip avertisment: „... trăise aproape tot veleatul, în fel de fel de încercări şi năcazuri, dar încă nu ajunsese la ţărmul înţelepciunii" (*Prin locurile izbăvirii*) sau formula finală: „Şi iaca, aşa a fost..." (*Cele două cutii*). Anticiparea povestirii cunoaşte şi ea exprimări specifice stilului scriitoricesc al lui Al. Lascarov-Moldovanu: „Şi acuma, întru a dovedire vorbele noastre, iată, am să vă povestesc o întâmplare, care, chiar dacă nu întru totul s-a fi petrecut, dar cuprinde la sine frumoasă învăţătură" (*Cele două cutii*). Merită reţinută şi preocuparea povestitorului de a realiza un traiect al sfătoşelnicului, între naratori: „Aşa, să vă spun şi eu o întâmplare care se cam potriveşte puţintel cu acestea..."

(*Cel cu musca pe căciulă*), schelet compoziţional care ne trimite la G. Boccaccio, G. Chaucer, Margareta de Navarra, *O mie şi una de nopţi* etc., dar şi la „sufletul monahal" al lui Alexandru Vlahuţă.

Recunoaştem elemente specifice stilului oral: ticul verbal („vasăzică", „carevasăzică"), tonalităţi voit arhaicizate („Şi cum se întâmplă de obicei, s'a fost apropiat şi el de pragul cel nevoit al obşteştei plecării...”), frazări uzuale („am uitat să vă spui că...", „când omul a simţit că-i dă coate moartea...”), interjecţia („iaca"), fraze cu tentă moralizatoare („bine ştiut este, din bătrânii cei mai din bătrâni, că diavolu' nimica n'ar putea face, dacă nu i-am da ajutor...”), formulări uşor umoristice, dar cu tentă ironică („văzând diavolul această trebuşoară, s-a tulburat şi şi-a zis: «Îi scăp şi pe ăştia – şi nu-i bine!»"; „Ce-a fi păţit, pe urmă, diavolaşul care n-a putut face nimic rău în casa tinerilor căsătoriţi, rămâne să-şi închipuiască fiecare"; „şi, ce mai dura-vura, se limpezi repede că, în adevăr, el făcuse momorul acela...”). Remarcăm o familiaritate specifică şezătorilor în jurul focului: „Era unul..., hai să spunem chiar de prin satul dvs., care, despre orice ar fi venit vorba, tot mereu cârtea..." (*Cel ce tot cârtea*). Tonul moralizator, profunzimea judecăţii, arta narării se îmbină armonios cu implantarea întru măreţia pură a naturii, o ieşire dinspre planul ficţional înspre cel al eternei armonii ancestrale: „Pe urmă, toţi tăcură... ci numai un motan cu blana înfoiată torcea de zor, pe când afară *un firicel de vânt, ... -şi cobora cântarea pe hornul vetrei...*" (*Cel cu musca pe căciulă*). Tema centrală este euharistică: păcătosul, ajuns în faţa „Cerescului Judecător", reuşeşte să fie iertat de păcate (*Păcătosul isbăvit*), modalitatea de eliberare din înlănţuirile răului (*Lanţurile diavolului*), exerciţii de ascultare ale „fratelui"-ucenic Dionisie, care află şi-nţelege de la înţeleptul monah Ilarie că există un rai şi-un iad, aici, pe pământ, şi-un rai şi-un iad – *dincolo* (*Două raiuri – două iaduri*), căsătoria bazată pe iubire şi credinţă nu va fi tulburată de intervenţia nici unui diavolaş sau spirit hain

(*Băboiul afurisit*), înţelepciunea împăratului şi lecţia oferită de acesta sfetnicilor săi (*Cele două cutii*), biruinţa îngerului păzitor asupra „diavolaşului şiret" (*Îngerul păzitor*), perspicacitatea potcovarului în faţa lui Dumnezeu şi a Sfântului Petru, „coborâţi pe văile pământului", în veşmânt sărăcăcios (*Potcovarul isteţ*) etc.

Interesantă este frământarea omului care nu are linişte, până nu va afla *izbăvirea*. Şi, însoţit de un călugăr (care întrupa însăşi înţelepciunea), străbătu locuri străine şi cunoscu diferite personaje care se lăudau că pot dărui „mângâierea şi pacea", „slava" sau bogăţia. Însă liniştea şi împăcarea n-o va afla omul decât „în valea tăinuită, în care se simţea uşor miros de levănţică şi de ismă", la „poarta de şindrilă a unei căsuţe îmbrăcată în iedere şi cuprinsă în tăcere", acolo unde sălăşluia însăşi *Credinţa* (*Prin locurile isbăvirii*).

O mică bijuterie moralizatoare este *O întâmplare cu nişte lăutari*. În căutarea unui adăpost, câţiva lăutari-nomazi sunt înconjuraţi de câţiva lupi. Nu au decât o singură idee salvatoare. Muzica instrumentelor lor este atât de asurzitoare şi sperie într-atât pe flămânzii lupi, încât nici nu mai nimeresc spărtura pe unde pătrunseseră în acel adăpost. Aşa că, izbindu-se de pereţi, îşi găsiră sfârşitul, spre bucuria lăutarilor. Tonul sarcastic, auctorial, merită reţinut: „Ca lupii aceştia suntem şi unii din noi... Pătrundem... întocmai ca ei, prin spărtura păcatelor şi intrăm în moara cea părăsită a diavolului, căutând plăceri şi petreceri. Şi acolo, începe huietul cel grozav (parcă ne-aminteşte de discotecile zilelor noastre) al lăutarilor diavoleşti. Iar noi, ca şi lupii, ne dăm cu capul de toţi pereţii, până ce cădem..., frânţi de stricăciune".

O întâmplare de demult ne coboară în mrejele fantasticului, pentru a înţelege vicleniile celui Rău. Asemenea, şi în *Vedenia Părintelui Serafim*, bătrânul schivnic are capacitatea ca, intrând în bisericuţa dintr-un sat, în timpul slujbei, să „vadă" ceea ce un om obişnuit nu ar vedea. Oamenii prezenţi păreau a nu avea cap, ci doar un bolovan pe umeri. Bieţii de ei, „se aflau

acolo numai cu trupul, iar nu cu mintea lor”, gândind „la cine ştie ce lucruri străine”. Iată la ce se referă pilduitorul verset, rostit înaintea procesiunii Sfintelor Daruri: a lepăda „grija cea lumească”. Adevărul este că oricui i se poate întâmpla aşa o slăbiciune, dar morala ni se poate dezlega şi în povestioara *Nişte pietre – şi nişte flori*, cu un mesaj foarte concret: nu-i suficient să ne recunoaştem păcatul, ci să facem totul pentru a nu-l mai repeta. Multe sunt povăţuirile bunului creştin care s-a dovedit a fi Lascarov-Moldovanu, şi-ar merita să aflăm şi lecţia oferită de un stareţ *Ucenicului cârtitor*, cum ar trebui să ne comportăm de *Lăsata Secului* sau care este *Puterea Milosteniei*... şi nu numai.

*

Schitul cu plopi (1933). De această dată scriitorul preferă evocarea unor locuri de taină: un schit de călugări („pitulat, ca de ruşine” între străzi întortocheate din capitală, dar unde îţi poţi regăsi binecuvântata pace – „ison de tăcere”, acea „clipă de reculegere în haotica şi absurda zbatere a zilei”), grădina „dintre ziduri” care pare că „suspină în somnul” unei veşnice tăceri binecuvântate, Iaşul „aromit de veşnica-i visare” şi curtea Mitropoliei cea „plină de mireasmă creştină”, „minunea din Bărăgan” sau „foişorul lui Nicodim” – locuri propice, pentru a reflecta la... „plata păcatului”, la „fariseism”, la „avalanşele răutăţilor”, la „sinistrele” şi mistuitoarele aventuri pământene, întru purificare...

*

Viaţa creştină în pilde (1935) este un volum de texte „culese şi prelucrate” care promovează valorile creştinismului (bunătatea, cinstea, cumpătarea, dragostea, iertarea, mila, milostenia, suferinţele, viaţa veşnică etc.). Adevărate teme de *meditaţie în biserică*, *în şcoală, la cursurile de alfabetizare* sau *în adunările săteşti*,

cu o aşa iscusinţă şi iubire creştină, încât multe dintre cărţile scriitorului sunt reeditate şi în această perioadă.

*

Cartea cu pilde. Este tipărită tot la Editura „Cugetarea”, în 1940, şi este precedată de următoarea explicaţie a autorului: „Pildele din cartea aceasta, ca simple motive, sunt culese din diferite cărţi, reviste, jurnale etc., dar prelucrarea lor literară şi ca duh creştin îmi aparţin în întregime”. Fireşte, sunt motive literare preluate, care l-au inspirat pe autor. Ele au darul de a educa pe creştinii care se lasă purtaţi de instinct sau, pur şi simplu, nu ştiu cum să se comporte în anumite împrejurări. De fapt, toate romanele, piesa de teatru (în manuscris), schiţele, poveştile şi povestirile lui Al. Lascarov-Moldovanu au rol educativ pentru toate fiinţele de la nouă la nouăzeci şi nouă de ani. *Cartea cu pilde*, ediţia 1940, cuprinde 72 de povestioare creştine, dintre care unele pot fi regăsite şi în alte volume. Recunoaştem pilde care vorbesc de drumul cel drept al vieţii, întru necăderea în păcat, întru respectarea poruncilor creştine, întru înţelegerea drumului drept într-această viaţă. În fond, ceea ce se cere este voinţa: „Nu vom putea ajunge la apa cea vie, duhovnicească, dacă nu săpăm din ce în ce mai adânc în brazda vieţii noastre, dacă nu săpăm adânc ogorul faptelor bune şi al smereniei” (*Apa cea vie. Sapă mai adânc!*).

Omul are nevoie de exemple concrete pentru a şti câte deosebiri pot izvorî între „vorbă” şi „faptă”, care sunt faţetele unui „făţarnic” sau/şi ale unui umil credincios. Nu e suficient „să nu faci răul”, important este „să faci binele”. Şi mai ales: „Nu te ruşina când faci binele”: „Binele trebuie făcut din toată inima – şi fără să te ruşinezi de el”. Şi iată cum cură pilduirea: „Iată, am cunoscut doi oameni. Unul era un păcătos, iar altul era un drept. Cel păcătos a venit într-o zi la mine şi mi-a spus că se simte foarte ruşinat în sufletul său, că, deşi luase hotărâre

să nu mai facă răul, l-a făcut din nou. În altă zi am văzut pe acela care se credea drept, ruşinându-se că a făcut un bine. Vă întreb, dragii mei, care dintre aceşti doi este mai plăcut lui Dumnezeu?!"

Ce bine ar fi să ştim ce medicamente pot găsi credincioşii în „farmacia" bisericii şi de ce este nevoie să urcăm în „corabia" aceasta?! Iată, urcându-ne în „corabia bisericii", „valurile vieţii nu ne vor înghiţi"!

O scenetă plină de tâlc vorbeşte despre ce li se întâmplă într-o călătorie: focului, apei şi credinţei, care sunt „negurile sufletului", care este diferenţa dintre „aur, fier şi foc", care este „păcatul desnădejdii" sau „vicleşugul vrăşmaşului".

E bine a şti că „Soarele Vieţii" este Iisus Hristos, „care la vremea judecăţii va veni – şi va topi toate zăpezile uitării, scoţând la iveală toate faptele noastre, răsplătindu-le pe toate, după cuviinţă".

O povestioară ne învaţă cum să ne comportăm atunci când ceva interior ne-ndeamnă a judeca pe semenul nostru. În acele momente, bine-ar fi „să aruncăm piatra asupra noastră înşine".

Ce bine-a cunoaşte „lanţurile dragostei", adică acelea ale devotamentului, cum şi cât se poate jertfi o mamă, care este „cea mai mare bucurie", cum arată „bănuţul dragostei" sau care sunt sfaturile Sfântului Pahomie... Şi ce bine-ar fi să spunem, uneori: „Doamne, te iubesc!".

E bine-a şti: „Să iubim viaţa căutând pe Dumnezeu – şi să iubim moartea fiindcă ne întâlnim cu El". În acest context gândul se-ndreaptă spre *Cântecul creaturilor*, mai precis, spre strofa dedicată „surorii noastre Moartea", în viziunea Sfântului Francisc din Assisi.

Povestioara *Neascultarea* este foarte pilduitoare. Ea ne explică, într-un concentrat dialog, de ce fiul nu ascultă de tatăl său biologic. Pentru că acel tată biologic nu ascultă, la rândul său, de „Tatăl nostru al tuturor".

E bine a şti care este semnificaţia lui „Totdeauna”, care sunt „urmele lui Dumnezeu”, cum arată „Casa de economie din ceruri”, „Cu ce se aseamănă făţărnicia”, cum se traduc cuvintele „Amin” (Da!) şi „Aliluia” („Mulţumesc!), despre ispite şi gânduri rele, despre încercări sau neînchinarea la idoli.

Ştiaţi că există şase de „niciodată”?

Ştiaţi că „mâna cea mai frumoasă este aceea care face milostenia”?

Schiţele create de Al. Lascarov-Moldovanu au rol benefic. Şi merită a reţine. Pentru ca gândul cel bun să fie aducător de roadă, să rostim aşa: „Facă-se voia Ta, Doamne, acum şi totdeauna”!

O, mortală e „muşcătura păcatului”!

Şi-acum, să lecturăm o povestioară:

Păianjenul harnic

„Un păianjen începu să-şi ţese pânza casei sale pe un ceasornic mare de la o clădire. Cu multă hărnicie, fără odihnă şi fără să se hrănească, el izbuti a-şi întinde pânza. Dar venind minutarul în dreptul ei, i-o rupse. Păianjenul nu se lăsă. Şi mai cu hărnicie ţesu din nou pânza. De data aceasta o făcu mai deasă. Dar din nou minutarul veni şi i-o destrămă. Şi aşa, de zeci de ori, de sute de ori, păianjenul făcu o pânză din ce în ce mai tare, – până izbuti să oprească cu ea minutarul pe loc. Isprava aceasta o găsim povestită într-o carte care vorbeşte despre tăria şi stăruinţa animalelor. Minunată pildă este aceasta pentru oameni! *De-am stărui şi noi împotriva minutarului păcatului care vine şi ne rupe pânza sufletului* – şi dacă din ce în ce mai tare am ţese această pânză – ce bine ar fi de viaţa noastră!... Dar noi, spre deosebire de acest păianjen, repede ne lăsăm biruiţi – şi păcatele ne cotropesc."

Pentru a urma drumul drept al vieţii, e bine a cunoaşte: *Coroana răbdării*, *Îmbogăţirea răbdării*, *Roadele răbdării*, pentru că toate instinctele din noi au un punct de plecare: *Relele porniri*. Nu?! Şi, prin rugăciune, fireşte, dialogul cu Dumnezeu ne-ajută să obţinem *Paşaportul Duhului*. Interesantă este şi lecţia preotului despre *Neaua suferinţei*... Aşadar, praful care s-aşterne peste hainele noastre, de zi cu zi, merită a fi perceput drept „păcatul pe care-l avem în haina sufletului nostru..." Şi pentru a ne împăca cu ale noastre... ale vieţii, merită a asculta *glasul vântului*. El „ne va aduce veşti de la alţi fraţi mai necăjiţi", şi-atunci vom găsi alinare. Şi lesne-a reţine: *Casa sufletului* nu-i neapărat frumoasă la exterior.

Ce bine-ar fi de-ar citi pilda aceasta şi *Purtătorii de condei* ai zilelor noastre! „Iată ce s-a întâmplat odată unui purtător de condei. El scria cărţi pline de lucruri rele – şi le împrăştia peste tot, nevoind să asculte de porunca lui Dumnezeu care spune că toate însuşirile ce ni s-au dat, să le punem în slujba lui. Într-o zi însă, scriitorul acesta avu un vis. I se părea că vine la el un bărbat îmbrăcat în alb – şi cu chipul încărcat de lumină. Şi-i zise: «Haide cu mine!» – şi-l luă, ducându-l în nişte locuri necunoscute...” Ajunseră într-o grădină „părăginită”. Acolo văzură un „tânăr spânzurat de un copac”. Şi ce observă? Ţinea în mâini o carte. Şi bărbatul „cel încărcat de lumină” îi spune: „Tu i-ai pus ştreangul la gât!” Merseră şi-ntr-o „crâşmă murdară”. Acolo, nişte tineri „zăceau, beţi, pe jos”. „Tu i-ai adus în halul acesta!” În alt loc, văzură tineri care „făceau desfrânată petrecere”. „Tu i-ai aruncat în această cumplită stare!” Fiecare ţinea în mână câte o carte scrisă de acel „purtător de condei”. „Pentru toţi aceştia, vei avea de dat socoteală lui Dumnezeu, la ceasul cuvenit!” „Înfiorat, scriitorul s-a trezit din somn – şi dându-şi seama de păcatul lui...”, bănuim ce a decis.

O de-am cunoaşte *calea fericirii*, binefacerile unui *surâs*, bine-ar fi! Dar mai presus de toate... a înţelege vorba măiastră: „predaţi-vă Mie, cât timp arde făclia!”. Vrem noi a şti ceva despre „făclia vieţii”?! Merită, dacă vrem s-ajungem, la capăt de drum, în *Cetatea Fericirii*!

Apa cea vie

De o subtilitate aparte sunt „fragmentele evanghelice”, din masivul volum *Apa cea vie* (1943), însoţit de câteva desene – semnate Lena Constante (1909-2005), amprentări în peniţă ale unor scene reprezentative extrase din *Cartea Cărţilor*, mesajul scriitorului fiind acela de a „ieşi din nepăsare şi a ne grăbi spre Cina Domnului. Să nu dăm ascultare glasului iubirii de sine, ci să ascultăm de glasul dumnezeiesc, care se aude, bogat şi cald...”

În 1940, cu prilejul sărbătoririi a 20 de ani de Arhipăstorie a Înaltpreasfinţiei sale dr. Nicolae Bălan (1882-1955), Mitropolit al Ardealului (1920-1955), în volumul omagial, tipărit la Sibiu, pe lângă nume ilustre ale timpului (I.P.S. Patriarh Nicodim, N. Iorga, dr. Sebastian Stanca, Simion Mehedinţi, dr. D. Stăniloaie etc.), recunoaştem şi semnătura lui Al. Lascarov-Moldovanu, cu un text în care domină somptuozitatea portretistică, vizualizare în mişcare, întrupare aproape zeificată a *unui chip de ierarh*, posibil, unic printre prelaţii timpului: „chip liniştit, plin de o lumină de pace, trăsături de mare tip arhieresc, privirea blajină, răsfrângeri de mare putere duhovnicească..., mersul rar şi măsurat, uşor legănat..., liniştitul gest de binecuvântare pentru mulţimea care-l priveşte totdeauna cu interes”.

Cu binecuvântare arhierească, Lascarov-Moldovanu a publicat un număr impresionant de cărţi şi broşuri de popularizare a credinţei, în slujba credincioşilor şi a bisericii ortodoxe. Fie *tălmăciri alese* din viaţa sfinţilor, fie povestiri pilduitoare de viaţă creştină, fie discursuri la zi de sărbătoare, culegeri de rugăciuni etc. De exemplu, în *Viaţa şi pătimirea Sf. Ecaterina, Fecioara cea prea înţeleaptă*, scriitorul recompune un scenariu naratologic palpitant. Important de reţinut este că aceste cărţi au

fost publicate şi apoi vândute în folosul bisericilor care au şi susţinut, uneori, financiar, editarea.

În 1941, Lascarov va publica, la Craiova, cu binecuvântarea I.P.S. Nifon, Mitropolit al Olteniei, lucrarea *Chemări la Domnul*, „scurte lămuriri ale Evangheliilor de peste an”, numite totodată şi „scurte strigări către toţi aceia care, cu suflet smerit şi cu minte neatinsă de trufie, doresc a se atinge mai îndeaproape de sfintele versete ale *Evangheliei*, tocmai întru uşurarea sufletului de sub apăsarea suferinţei”. Accesibilitatea acestor explicaţii lămuritoare este confirmată de retipărirea ei, tot la Craiova, în 2007, la Editura Mitropoliei Olteniei, cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Teofan, Mitropolitul Olteniei (2000-2008), în prezent, Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei.

Evanghelia în război

Este vorba de un volum de însemnări (1944), cu tematică religioasă. Subtitlul *Prin credinţă la izbândă* explică rosturile textelor, acela de mobilizare a soldaţilor români care se dăruiau, jertfelnic, pentru o cauză. Un război care a adus după el nu doar moarte în tranşee, ci multă suferinţă şi multe nedreptăţi, în anii şi deceniile ce i-au urmat. În adevăr, şi în acele momente cumplite, gândindu-ne la cel de-al doilea război mondial, doar Sfânta Evanghelie rămânea „coloana de foc după care ne putem călăuzi existenţele". Scriitorul preia multe dintre textele biblice, pe care le învăluie cu aşa meşteşug, întru conştientizare a timpurilor pe care le trăia Ţara (în perioada când au fost scrise: 1.10.1942-1.10.1943). Fireşte, scriitorul evidenţiază câteva dintre *florile* credinţei: milostenia – „culme a vieţuirii creştine", „izvorul din care ţâşneşte milostivirea lui Dumnezeu"; „Fericirile", care „ne stau înainte ca tot atâtea cărări de aur prin care putem urca Muntele vieţii..."; Pacea – „poarta prin care binele, bunătatea, frumosul intră în sufletul omului, curăţit prin ea de toate tulburările şi mâniile" etc. La multele exemplificări, se adaugă reflecţii pline de subtilitate şi profunzime, precum: „Sufletul, în tăcerea şi smerenia lui, conduce întreaga viaţă a oamenilor – sau ar trebui s-o conducă", sau: „Închidem ochii trupului – şi deschizând, prin credinţă şi prin dragoste, ochii duhului, vedem cu ei vremurile – cele de atunci şi cele ce s-au înlănţuit cu ele până în pragul zilelor noastre".

Deşi publicate la o oarecare distanţă în timp, şi *Scrisori creştine* (1930) şi *Scrisori din război* (1941) urmăresc sensibilizarea şi conştientizarea sentimentului patriotic. Dintre scrisorile „creştine" (redactate în perioada 1928-1930), multe surprind prin justeţea afirmaţiilor, precum textul *Hristos în Universitate*,

un îndemn care pare extrem de util şi astăzi. Volumul editat în 1941, şi dispus în opt capitole, reprezintă rodul documentaţiilor scriitorului în anii de mare jertfă, încercări de stimulare la acel timp (posibil, considerate astăzi, puerile versificări): „Du-te carte sănătoasă / Drept la maica mea pe masă, / Când o lua s'o citească / Lacrimi să o podidească”.

Un tăciune şi-un cărbune...

În colecţia „Povestiri populare”, scriitorul publică o ediţie „de buzunar”, un grupaj de parabole, sub titlul *Un tăciune şi-un cărbune...* (1930), cu un motto relevant, pentru armonizarea pilduitoarelor naraţiuni care au caracter moralizator şi care au ca punct de plecare experienţe acumulate de milenii, şi explicate simplist, dar edificator: „Î-s venite de la tine / Şi-au trecut şi pe la mine, / Le-am adăogat şi eu / Ce m’a’ndrumat Dumnezeu; / Şi aşa, mereu sporite, / La tine, din nou venite, /Spori-vor neîncetat: / Fie Domnul lăudat!”. Mici istorioare care ne ajută să îndepărtăm trufia (*O poveste cu un iepuraş isteţ*), unele slăbiciuni (*Nişte copaci şi nişte oameni de aur*), să aflăm „leacul năcazului” sau „puterea suferinţei”. Aşadar, facem cunoştinţă cu multe personaje, pe care ar fi posibil a le putea recunoaşte şi printre noi. „Şi zi odată – *un tăciune şi-un cărbune* – se afla a fi un om tare nemulţumit cu starea lui, de vreme ce, lacom fiind, toate i se păreau puţine şi repede trecătoare...” Îl putem recunoaşte pe Ghiţă Lăcomie, care şi-a vândut sufletul unei oale de lut fermecate, întru pieire? Fireşte! (*O oală de lut şi-un om lacom*)

E posibil să dorim a descoperi cel mai frumos trandafir din lume, care să ne dăruiască vindecarea unei suferinţe, împreună cu regina din poveste, şi-atunci să-l ascultăm pe-nţeleptul care ne va vorbi de *Trandafirul fără moarte*: „Cei mai frumoşi trandafiri ce-au înflorit vreodată pe pământ şi în ceruri...” sunt „trandafirii mângâierii, ai dragostei de alţii, ai virtuţii, ai vieţii celui fără prihană”, „cei mai frumoşi trandafiri ai vieţii”.

Se-ntreabă naratorul şi ne-ntrebăm şi noi: cine este prietenul „cel bun”, cu adevărat „cel bun” din viaţa noastră? O aflăm într-o parabolă, poate cunoscută sau nu, noi o reproducem.

Merită reamintită, cred. Un om avea trei prieteni, pe primul l-a ajutat mai mult, pe al doilea ceva mai puţin, dar celui de-al treilea nu-i oferise nici un sprijin. Când a ajuns la Marea Judecată, a cerut ajutorul primului, dar acesta l-a refuzat, spunând că este ocupat. Al doilea s-a speriat în faţa judecăţii, şi a fugit. Însă cel de-al treilea se va ruga pentru el, obţinându-i Iertarea. Care este morala? Cine sunt, de fapt, cei trei prieteni? Chemarea la judecată este „vadeaua morţii...", când „vom da socoteală în faţa Marelui Judecător". Primul prieten este „lumea, plăcerile, desfrâul", cel de-al doilea (care merge doar până la uşa judecăţii cu noi) – *rudele (prietenii* trecători), dar cel care ne apără în faţa Marelui Judecător este Domnul nostru Iisus Hristos (*Prietenul cel bun*).

Din toate-avem a reţine că şi cele bune, şi cele mai puţin bune sunt aici, printre noi. După cum s-a fost hotărât: „Lăsaţi să crească neghina împreună cu grâul până la seceriş şi în vremea secerişului voi zice secerătorilor: strângeţi întâi neghinele şi le legaţi snopi ca să le ardem la foc, iar grâul îl strângeţi în grânarul meu" (*O poveste cu nişte albine*).

V-aţi întrebat vreodată care ar putea fi, dacă s-ar descoperi, *leacul necazului*? Şi l-a descoperit. Bineînţeles, cel care îl îndrumă pe om la rău şi rele. Cum arată acel „leac"? O „dulceaţă" înşelătoare, la început, oferită într-un „ulcior mic", apoi, dintr-o „polobocică" şi, în sfârşit, dintr-un „butoi burduhănos". Şi-acest „leac" începu a face atâtea victime într-un sat anume, încât fu nevoie de sfatul bătrânilor... Dar căpetenie era *popa-părintele*... care... va găsi adevăratul *leac*..., voinţa şi credinţa (*Leacul necazului*).

Merită să reflectăm la şugubăţul desinit:

„Rămâne numai să aflăm, au oare, unde se află acel sat?!"

Ne putem imagina oare cât de puternică poate fi suferinţa şi dacă noi, fiinţe obişnuite, avem forţa a o înfrânge?! E adevărat, „omul (deşi bicisnic) poate purta în spinarea sufletului lui câte

necazuri vrei...". Dacă la „începutul începuturilor nu era suferinţă pe lume...", în timp, „relele s-au înmulţit... ca iarba câmpiilor şi ca nisipul mărilor", şi-atunci călători-va, asupră-ne şi... suferinţa. Pentru unii, mare povară, pentru alţii... binecuvântare.

„Şi iată, într-o bună zi, Dumnezeu coborî pe pământ sub chip de om, – aşa cum îi stă bine: bătrân cu barba albă până la brâu şi cu sandale de oţel în picioare. Avea în dreapta, ca întotdeauna, pe purtătorul cheilor raiului, pe Sf. Petru... Ei mergeau alunecând uşor pe meleaguri şi la răstimpuri rupeau câte un crâmpei de vorbă despre una, despre alta..."

La un moment dat, Sf. Petru îi aduse aminte lui Dumnezeu de „chestia" suferinţei.

„Atunci Dumnezeu făcu un semn în văzduh şi suferinţa luă chipul unei arătări spăimoase..." Şi Sf. Petru o aşeză pe-o stâncă – stânca se sfărmă; în atelierul unui „meşter faur", o aşeză pe o nicovală – aceasta se topi ca prin minune, speriind pe cei din jur; şi, în sfârşit, „o aşeză pe sânul unui om", care dormea. Din acel moment, cuprinzându-i sufletul, casa, familia şi gospodăria. Dar omul nu se lăsă doborât. După fiecare necaz, zicea: „Ferească Dumnezeu de mai rău!" Supărată, în cele din urmă, suferinţa „îşi luă tălpăşiţa, spre a se duce pe alte hotare, la alţi oameni!" (*Puterea suferinţei*).

Şi dacă ne vizitează, cumva... carecumva, bine-ar fi, şi noi, să spunem, precum omul din poveste:

„Ferească Dumnezeu de mai rău!"

Deşi texte de popularizare în rândul maselor/creştinilor, cuvântul auctorial este îndreptător şi stimulator. Scriitorul acordă atenţie înveşmântării mesajului său:

„Trufia, fătul meu, mare păcat este. Mai mare uneori decât furtişagul şi decât lăcomia, mai urâcios decât minciuna şi mai asupritor ca bătaia" (*O poveste cu un iepuraş isteţ*);

„Dar mai avan şi mai nesuferit ca omul lacom nu se află să fie altul pe pământul ăsta plin de flori frumoase, dar şi de mulţi scaieţi" (*Nişte copaci şi nişte oameni de aur*);

„Toate cărţile din lume sunt făcute de minte de om, de aceea sunt trecătoare şi pieritoare, pe când Cartea cea cu Sfinte Scripturi nu e de la oameni, ci... numai de la Dumnezeu...” (*Ce putem afla în cartea sfântă*);

„A ajuns vremea că cel cu dreptatea moare şi cel cu strâmbătatea mănâncă şi se îngraşă...” (*O poveste cu judecăţile oamenilor*);

„Adesea... lucrurile se petrec pe lumea aceasta cam deandoaselea de cum ar trebui să se petreacă...” (*Chiamă şi la bine pe Domnul...*).

Şi-ar fi bine să credem acestea... „un cărbune şi-un tăciune n'a minţit niciodată până acuma...”

În toate textele lui Al. Lascarov-Moldovanu recunoaştem valenţele unui eseist de clasă, pentru care supleţea stilului şi încărcătura moralizatoare devin esenţă. În genere, astfel de texte se remarcă printr-o voită concizie, cu o frază de început şi una, de final, de conştientizare a mesajului. Scriitorul nu se pierde în divagaţii obositoare. Şi-un singur argument pare suficient, pentru a fixa miezul unei teme. De aceea textele sale moralizatoare, putem afirma, fără a considera o exagerare, se încadrează în ceea ce astăzi numim *eseu argumentativ*.

Spre exemplu, în *Pedeapsa belşugului*, incipitul fixează ipoteza: „Nu există nimic fără urmare şi fără pedepsire în viaţa pământească a oamenilor”. Acesta este principalul motiv, pentru care se impun argumente implantate în contemporaneitate, prin afirmaţii care deschid fereastra înspre o meditaţie constructivă: „*Oricât* am afecta noi o nepăsare pentru problema metafizică a existenţei, *oricât* am crede că viaţa şi lumea aceasta merg aşa, fără cârmă şi fără controlul unei puteri mai mari decât toate puterile omeneşti, *oricât* ne-am crede noi, oamenii, stăpâni infailibili ai vieţii noastre proprii şi a acelora puşi, vremelnic, sub ocârmuirea noastră în diferite ierarhii sociale, *totuşi*, vine o clipă când trebuie să recunoaştem că există în toate şi peste

toate o ordine morală, care, eludată, aduce din parte-i o reacţiune, care nu-i decât o invitaţie cominatorie la revenirea la comandamentele ei, veşnice în esenţialitatea lor divină" (*Schitul cu plopi*, Fragmente creştine, Sibiu, 1933, p. 129).

Şi-n acest context, argumentele se cer dezvăluite, fără ocolişuri: „Un soţ care-şi înşală soţia [şi, Doamne, ce frecvente sunt aceste zise «mici» păcate!], o soţie care-şi înşală soţul, un prieten care trădează prietenia, un prepus al obştei care-şi face din avutul ei o sursă pentru satisfaceri personale – şi aşa mai încolo, aceste mii de mii de «fapte diverse» nu pot rămâne fără o repercutare precisă şi certă în viaţa morală a individului şi a colectivităţii".

Concretul se impune rupt din experienţe familiare: „Un om, de pildă, care atunci când a avut mijloace de trai îndestulătoare, le-a prefăcut în tot atâtea instrumente de petrecere şi de desfrâu, nu poate rămâne fără reacţiunea pedepsitoare a moralei înfrânte şi nesocotite".

Şi iată, intervine moralistul: „Va veni o clipă când el îşi va aduce aminte de înstrăinarea lui de la cele bune şi va plânge sau se va tulbura în duhul său că n-a ştiut, la vreme, să nu cadă".

Cum este rostită *plăcerea*? O „dulceaţă momentană a păcatului pentru o amărăciune ceva mai lungă". Şi-n această situaţie, care-ar fi adevărata plăcere? „Virtutea unei dulceţi ceva mai prelungite."

Remarcăm o atitudine atât de debordantă, inteligentă, fină şi subtilă, încât nu poţi să nu i te supui, pentru că înseamnă cunoaştere: „Ani de zile am asistat la o colectivă risipă a bunurilor trupeşti, într-o nepăsare egală cu aceea pentru sufletele noastre".

Câtă delicateţe în formularea: „risipă a bunurilor trupeşti". Invitaţia înseamnă deschidere întru autoanaliză: „Să fim sinceri cu noi înşine", „dacă vom fi sinceri cu noi înşine" şi „dacă vom rupe masca sub care ne complacem a ne privi necontenit, vom

găsi, cu certă preciziune, că toţi suntem responsabili şi că toţi trebuie să acceptăm lecţia administrată".

Iată, reţinem, pentru zilele noastre, şocul respingerii impus de impersonalul „trebuie". Şi privim, cu nostalgie, ba nu, cu regret, spre acele timpuri, imperfecte, ale anului 1933, şi-atât de morale, totuşi, în imoralitatea lor, subtilizate de ochiul implacabil al lui Lascarov, pedagogul mulţimilor anonime, cărora li se adresa, zilnic, de la microfonul Radio Bucureşti.

Aşadar, concluzia nu putea să se prezinte drept o nobilă descătuşare, de conştientizare şi aprofundare: „*legea morală, călcată sau nesocotită, îşi are cumplitul ceas al răzbunării*".

La Al. Lascarov-Moldovanu nu impresionează doar stilul, nu cucereşte doar profunzimea judecăţii, nu şochează (posibil) doar sinceritatea afirmaţiilor, ci însuşi lexicul. Scriitorul este un literat de substanţă. Vocea sa coboară spre lector (ascultător), dar cu măiestrie îl înalţă spre el, nu doar conştientizând lecţia de viaţă, pe care se impune a o primi şi a o pune în aplicare, cât mai ales lexicul. Scriitorul îşi cultivă lectorul şi prin utilizarea unor termeni neologici: din franceză: *infailibil* (desăvârşit), *a eluda* (ignora), *cominatoriu* (constrângere), *factice* (nefiresc), *atroce* (lat. „atrox, -cis"), termeni neaclimatizaţi, tot prin filieră franceză: *şomeur* („chômeur") sau „*preciziune*"; termeni proveniţi din germană: *rebel* („rebelle", lat. „rebellis"); termeni juridici: „prevaricaţii, delapidări şi malversaţii" (abuzuri, fraude) sau „moralei ultragiate", *conjunctură* (situaţie); cuvântul *decada* (evoluţia cuvântului, din latinescul *decem* = zece); termeni derivaţi: *repercutare* (răsfrângere) sau *câtime* (*cât*+*-ime*); dar fără a evita şi anumiţi termeni populari, uzuali: *prepus* (bănuială) sau expresii tipice din lexicul oralităţii („şi aşa mai încolo", „de pildă" etc.).

Aşadar, avem a reţine că „belşugul" devine încununare a familiei unite care, prin taina cununiei, întemeiază „sălaş sfinţit". Şi despre acest „sălaş sfinţit", glăsuieşte şi Nicolae Iorga în ale sale *Sfaturi pe întuneric*, la Radio (27.11.1937). Acest „sălaş"

este CASA, casa înnobilată de prunci. Marele istoric ţine să amintească de câteva norme de moralitate ale veacului al XIX-lea, printre care: despre greutatea săvârşirii „despărţeniei” sau despre soarta copiilor „din flori”. Şi-n acest context, avem a reţine că după legile nescrise ale lumii satului, păstrate şi respectate, cu sfinţenie, copiii „din flori” n-aveau drept de moştenire din partea tatălui, întreaga responsabilitate revenind mamei. De aceea, aceşti copii primeau astfel de nume, ca semn de recunoaştere: „a Babei”, „a Preotesei”, „a Gavriloaei” sau „a unei Lăpuşnence...” Aşadar, moştenirea unui nume, pentru a aduce „belşug”, impune responsabilitate morală şi nerisipă faţă de cele sfinte sau sfinţite de vechile tradiţii strămoşeşti. Toate acestea reprezintă semne de smerenie şi de cuminţenie, „cumpăna de chibzuială” a poporului român (N. Iorga, *Sfaturi pe întuneric*, 11.06.1937).

Chemări la Domnul
Scurte lămuriri ale Evangheliilor de peste an

În vreme de restrişte, în plin război mondial, singura speranţă rămâne „Chemarea la Domnul", iar Al. Lascarov-Moldovanu găseşte motivaţia cea mai potrivită în preambulul cărţii, rostind aşa: „*Nicicând mai mult ca azi nu se simte nevoia chemării Domnului Hristos în viaţa noastră cea de toate zilele*!"

Volumul *Chemări la Domnul*, publicat în 1941, cuprinde 50 de texte – adevărate prelecţiuni teologice, prin care se explică – într-o expunere clară, concisă, explicită, parabolele biblice. O armonizare perfectă între momentul vestirii de către îngerul Gavriil a „întrupării" Fiului lui Dumnezeu, care „avea să aducă lumina peste oceanul de întuneric din viaţa oamenilor" şi până la „Patimile şi Învierea Domnului Nostru Iisus Hristos".

Tonalitatea vocii naratorului este blajină, îmbăiată în dulceaţa graiului duhovnicesc: „Da, iubiţii mei, nu poate fi bună şi temeinică începătură întru viaţa adevărat creştinească, dacă, mai înainte de toate, nu intrăm în pocăinţă".

Din fiecare frază înfloreşte o oază întru iluminare:

„Coboare Bunul Dumnezeu asupra tuturor harul Lui, ca fiecare să săvârşească faptele plăcute Lui, întru mântuirea noastră, şi slava Celui Prea Înalt, în veci".

Din fiecare pasaj final, se revarsă asupră-ne, nouă – „preamicilor" (Sf. Isaac Sirul) câte un buchet de-aleasă înmiresmare duhovnicească:

„Să luăm aminte, dragii mei, mai osebit la această pildă a Samariteanului milostiv, şi să căutăm a ne asemăna cât mai săvârşit lui, pentru ca, la vreme potrivită, *Samariteanul dumnezeiesc* să ne răsplătească, dându-ne cununa cea scumpă a mântuirii".

Această lucrare s-a dovedit – şi se dovedeşte o binecuvântare –, prin decizia de a fi retipărită, şi în anul 2007, la Craiova, când Mitropolia Olteniei era păstorită, cu evlavie şi sârg, de Înaltpreasfinţitul Teofan, Mitropolit al Olteniei (2000-2008), actualmente Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei.

Şi în acest binecuvântat an, 2013, rostirea scriitorului, din preambulul cărţii, rămâne la fel de vie, la fel de înmiresmată, la fel de binevenită, ca în urmă cu peste şaizeci de ani. Aşadar:

„Nicicând mai mult ca azi nu se simte nevoia unei trăiri în Domnul Hristos!" „Nicicând mai mult ca azi nu se simte nevoia unei mai stăruitoare alipiri de Sfânta noastră Biserică străbună!" Amin!

Puterea Crucii

„Crucea – izvor rodnic al binecuvântării,
cetatea care asigură mântuirea noastră...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Cum bine se ştie, după 1944, cărţile lui Al. Lascarov-Moldovanu nu doar au fost interzise şi transferate la „fondul secret”, stigmatizate cu-acel „*S*” sinistru, ci majoritatea au fost arse (distruse). De aceea, greu îi găsim cărţile şi manuscrisele. Astfel, despre volumul *Puterea Crucii. Povestiri creştine*, nu aflăm ştire a fi decât în Biblioteca Sfântului Sinod. *Precuvântarea*, semnată de Preasfinţitul Părinte Episcop Grigorie, explică împrejurările publicării acestui volum: „Domnul Al. Lascarov-Moldovanu, cunoscutul scriitor român şi propoveduitor creştin, a venit la chemarea noastră şi a grăit Huşenilor ca un apostol. Sărbătoarea a răscolit sufletele şi prin corul artistic al intelectualilor locali. La plecare, d-sa ne-a lăsat manuscrisul intitulat *Puterea Crucii*, ca să-l dăm la lumină la tiparniţa noastră episcopală”.

Aşadar, acest manuscris va fi tipărit la Editura Sfintei Episcopii a Huşilor, în anul 1943. Şi după cum obişnuia scriitorul, cartea era distribuită în folosul bisericilor, în acest caz, în folosul Episcopiei de Huşi. Fiind război, şi după mărturia Preasfinţitului Părinte Episcop, cartea va fi tipărită în puţine exemplare. Dar nu numai din acest motiv, ea este, acum, o raritate. Ceea ce înţelegem, cu tristeţe, este că în momentul apariţiei cărţii, episcopul de Huşi, Grigorie, nu mai trăia. O dovedeşte semnul crucii, care îi precede numele, la sfârşitul textului „precuvântării”.

*

Pentru iubitorii de istorie creştină, e bine a ne aminti că preasfinţitul Grigorie Leu s-a născut pe 2 mai 1881, în comuna Ţuţcani, judeţul Covurlui, dintr-o familie care „a dat Bisericii

mai mulţi slujitori destoinici". A studiat mai întâi în satul natal, apoi la Bârlad. Seminarul – la Roman, Facultatea de Teologie – la Bucureşti. Preot şi învăţător – la Oancea, Covurlui. În perioada 1918/1919-1924 – director al Seminarului Teologic Ismail. Arhiereu. Vicar. Egumen al Bisericii „Sf. Spiridon" (Iaşi). Episcop de Argeş. În perioada 1940-1949: Episcop de Huşi. „Lupta cu regimul comunist l-a măcinat." În exil, la Mănăstirea Neamţ. Considerat „un pericol", sfârşeşte „tragic", la 1 martie 1949, „ca un martir pe altarul credinţei străbune".

*

Contrar uzanţei, scriitorul nu-şi semnează şi nu-şi datează manuscrisul *Puterea Crucii*. Cartea nu are cuprins. Formatul este: 15,2x20. Circa 40 de parabole extrem de interesante, pilduitoare, au ca punct de plecare învăţătura creştin-ortodoxă. Multe dintre aceste pilde au fost auzite, şi-apoi, cizelate, pe când scriitorul se afla în preajma vreunor preoţi trăitori pe culmi singuratice, „în apropierea hultanilor şi a vântului înalt" (*Cele două întrebări*).

Titlul cărţii, pentru care scriitorul a primit „arhierească binecuvântare", este, deopotrivă, metaforă şi încrustare a jertfei unui păstor al credinţei, „al turmei ce i-a fost încredinţată întru păşunare", pe numele său (posibil, real) Casian, care a consimţit că nimic nu este mai presus decât puterea Crucii.

Dulceaţa vorbirii se cere, precum mâncarea, uşor înmiresmată... cu „un praf uşurel de piper" (*O capră şi un surdomut*). Micile întâmplări rostite de o voce a duhovnicirii devin pilduitoare îndemnuri de *A fi cu băgare de seamă*, de a pune *Strajă gurii* („micul mădular", care, uneori, „aprinde un codru de nelegiuire"), de a ne smeri (*Faima*) – ascunzând harul („taina") ce ni s-a dat „în chiar taina inimii noastre", să fim *buni şi blânzi*, că multe şi necuprinse sunt „minunile răbdării".

De asemenea, avem a reţine că de mare folos este a afla cum să procedăm ca, ajunşi în „ceasul căderii" în păcat, să găsim acele mijloace de a ne „reaprinde în duh", cu şi mai multă

speranţă, precum o face pustnicul din povestirea *Uneltirile cele diavoleşti*. Demn este a nu uita că *Dumnezeu ne cercetează*... cu nemăsurată iubire. După cum dăruieşte belşug, deopotrivă, El „pogoară" şi „pedeapsă asupra poporului Său". Şi „norodul este îndatorat a fi cu băgare de seamă".

Tonul relatării auctoriale are acea dulceaţă a smereniei, a bunului-simţ şi-a modestiei, în speranţa că aceste istorisiri „poate fi-vor de folos cuiva la cine ştie ce cotitură a vieţii sale" (*Este mila lui Dumnezeu?*). Acesta a fost şi motivul pentru care le-a aşternut pe hârtie şi le-a dat formă de carte, tocmai pentru a fi de folos celor care ajung în impas şi aşteaptă „mila lui Dumnezeu". Bine-ar fi să ascultăm mai mult sau să luăm model de la... Leonte Tăcutu, cel din povestirea *De-ai şti să taci*..., să înţelegem că nimic nu este întâmplător într-această viaţă, să nu îmbrăţişăm *Dorinţele unui ne-mintos*, fiind mereu nemulţumiţi de ceea ce avem. Important este să aflăm *Minunile răbdării*... şi-n aşa mod ne vom „apropia de limanul mântuirii". Şi să nu facem precum Vasilache Încremenitu, care şi-a dat seama prea târziu de „încremenirile" sufletului său şi de sfatul biblic: „Veni-va clipa... în care vei dori o zi, măcar un ceas, ca să-ţi curăţeşti sufletul – şi nu ştiu de le vei căpăta".

Asemenea, povestirea *Fariseul şi Vameşul* este un bun exemplu pentru a înţelege ce glas au falsitatea sau/şi smerenia. Şi-oricât vom formula păreri pro şi contra, să nu uităm: doar „*Domnul Dumnezeu cunoaşte şi umbra gândului făpturii zidite de El*".

Şi cum „mari sunt faptele nemintoase ale omului", s-avem grijă cum şi ce vorbim, se ne-nfrânăm „vorba zavistioasă" (*Povestea codobaturei*...), încercând – nu numai la ceas de „umbră şi clătinare" – să trăim în armonie cu noi, cu semenii, cu Dumnezeu (*Pacea*). În pace, în „ne-temere de oameni, de răutatea lor şi de loviturile vieţii. Pacea este trăire în Domnul Hristos, – este neclintire de pe stânca nădejdii lui – Pacea!". Acesta este mesajul bunului creştin, care a fost (şi rămâne) Alexandru Lascarov-Moldovanu.

Fecioara de la Vladimireşti[1]

„Credinţa este marea şcoală deschisă lumii întregi...”
(Sf. Ioan Hrisostom)

Alexandru Lascarov-Moldovanu a fost conştient că vieţile primilor martiri creştini, a sfinţilor pe care religia noastră îi prăznuieşte, cu evlavie, se cer repovestite, într-o formă cursivă, plăcută şi clară. Aşa s-a născut amplul proiect *Vieţile Sfinţilor* (1934-1942), în şapte volume, adevărat periplu al istoriei creştine, prin evocarea vieţii multor preoţi, apostoli, prooroci, mucenici – martiri întru Hristos, personaje biblice care au pătimit încă din zorii creştinismului şi până în epoca modernă. După apariţia primelor patru volume, această „vastă lucrare” va fi distinsă de Patriarhul României cu „Diploma de Onoare”. Cunoscând viaţa şi patimile acestora, vom înţelege că numai prin puterea jertfei, ei au fost învredniciţi întru sfinţenie. Stilul este teologic, dar redarea povestirii dobândeşte o expresivitate plăcută şi cucernică, de aceea, şi în prezent, se realizează reeditări succesive, acceptate fiind de Sfânta noastră Biserică Ortodoxă. Acestor volume li se adăugă şi altele, precum: *Viaţa Sf. Ioan cel Nou de la Suceava*, *Tălmăciri alese din Sf. Ioan Gură-de-Aur*, *Viaţa şi pătimirea Sf. Ecaterina...*, *Carte de rugăciuni*, *Chemări la Domnul...*, *Viaţa creştină în pilde* etc.

În volumul al patrulea (1937), Lascarov prezintă şi viaţa „cuvioşilor părinţi” Metodie şi Constantin „care s-a mai chemat şi Chiril”, episcopi de Moravia (cetatea Panonia), prea cunoscuţi pedagogi, despre care se impune a reţine că s-a folosit în

[1] Al. Lascarov-Moldovanu, *Fecioara de la Vladimireşti*. Ed. Solteris, 2004. Mulţumim d-lui conf. univ. dr. Coriolan Păunescu, pentru amabilitatea de a ne fi dăruit un exemplar al acestei cărţi

documentaţie de varianta modernizată de către arhiereul Nifon N. Ploeşteanu (ediţia 1905), după textul tipărit în 1835-1836: *Viaţa şi ostenelile cuvioşilor părinţi Metodie şi Constantin, care s-a numit Chiril, eposcopii Moraviei şi dascălii slavoneşti* (G. Mihăilă, – *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1972, pp. 59-60).

Fascinează detaşarea de textul original, în sensul că fiecare subiect biblic tratat, deşi păstrează lexicul specific, este supus scheletului structural naratologic, prin:

Dulceaţa frazării:

„Minunatul Spiridon, din ostrovul Ciprului" – „în copilăria lui, a fost păstor de oi şi ajungând vârstnic, s-a împărtăşit minţii celei legiuite şi s-a făcut tată de copii" (vol. VII, 1942, p. 155);

Epicul poetic:

Despre muceniţa Filofteia: „Iar sfântul ei trup rămânând pe pământ, a fost înconjurat de-o mare lumină, pe care văzând-o ticălosul tată, a fost cutremurat de spaimă şi de cutremur" (vol. VII, p. 143);

Particularitatea sfătoşelnică a frazei finale:

„Şi iată aceasta a fost viaţa şi patimile fecioarei sfinte Eugenia, care acum, stând în horele îngerilor, se roagă pentru noi, slăvind pe împărăteasa îngerilor şi pe Domnul Hristos, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin!" (vol. VII, p. 256);

Aşadar, actualizarea limbajului nu înseamnă o ruptură totală de stilul arhaic, ci măiestrie în a conserva dulceaţa frazei medievale: „Dar urâtorul de bine şi pizmăreţul diavol, văzând o asemenea râvnă, deloc nu-l putea suferi pe Antonie (cel Mare)". (vol. I, 1934.);

Autorul păstrează formulele euharistice într-o tonalitate plăcută: „Iar noi, având pe cuviosul părintele nostru Pafnutie,

mijlocitor ales şi fierbinte rugător către Dumnezeu, să slăvim pe Sfânta Treime: pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sf. Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin!" (vol. III, 1936);

Tonul moralizator are tentă îngăduitoare:

„Dumnezeu nu e împotriva bogăţiei, ci urăşte numai dobândirea ei nedreaptă, cum şi cheltuirea ei nedreaptă, cum şi cheltuirea ei în desfătări şi păcate" (vol. II, 1935).

Merită a reţine că scriitorul a fost, deopotrivă, cucerit de viaţa monahală, cât şi de viaţa Măicuţei Veronica, pe care o va numi: *Fecioara de la Vladimireşti*. După propria-i mărturisire, în 1948, „duhul meu a fost cuprins şi câştigat deplin, de o nespusă vrajă duhovnicească, iar când am cunoscut faţă către faţă pe Maica Veronica, mi-am dat seama că am înaintea mea pe o aleasă a Domnului şi a Maicii Sale..., am simţit pentru ea o aleasă preţuire..." „Pe urmă, am rămas acolo vreme de şapte luni de zile..."

În fapt, scriitorul a poposit la mănăstire, unde i s-a repartizat o chilie – lângă Paraclis, din dorinţa de a avea liniştea necesară, ca să scrie. Atmosfera era plăcută: „m-am apucat de lucru, îmbăindu-mi auzul şi sufletul în cerescul zumzet al nesfârşitelor cântări bisericeşti, care veneau mereu pe fereastra deschisă a chiliei în care lucram, ţinând un ison dulce muncii mele". Şi astfel, mărturiseşte scriitorul: „am fost învrednicit a cunoaşte toată *taina cea cerească* a întemeierii acestei Sfinte Mănăstiri, cunoscând totodată şi viaţa Măicuţei...", considerând a face cunoscută această „lucrare", care „nu este a unui om, ci e chiar lucrarea Bunului Dumnezeu".

Aşa se naşte o poveste de viaţă, a unei fecioare orfane, care va suferi mult, în toată copilăria şi adolescenţa sa, dar care – prin viziunile sale – va cunoaşte împlinirea „lucrării" dumnezeieşti, pentru că măicuţa a ascultat sfaturile Preasfintei Fecioare Maria de a respecta, cu sfinţenie, cele *trei virtuţi*: *postul,*

rugăciunea, milostenia. Povestea unei vieţi de aleasă cucernicie (o viaţă martirică, binecunoscută nouă) îşi deapănă firul, care este de cele mai multe ori atât de înnodat, cu pauze-reflecţii ca aceasta: „O ascultam în adâncă tăcere şi-mi simţeam sufletul învăluit într-un strai nevăzut de mângâieri duhovniceşti". Adevărul este că încercările la care, uneori, suntem supuşi, se cer primite cu evlavie şi binecuvântare, iertarea fiind emblema înfrângerii oricăror ispite. Şi cât de evlavios rosteşte scriitorul: „Când în ceasurile de îndoială şi de arşiţă, sufletul nostru ar sta în cumpănă sau când răutatea omenească ne-ar ispiti să intrăm în vreo răzvrătire, o, atunci, fi-va bine să ne aducem aminte şi de aceste cuvinte ale Mântuitorului: *Ci Eu vreau iubirea* voastră!".

Istoria unei vieţi pământene fundamentează istoria unui sfânt lăcaş, un „aşezământ monahal, feminin, din eparhia «Dunărea de Jos», situat între Galaţi şi Tecuci", un spaţiu de sfinţenie clădit pe domeniul ce a aparţinut familiei Măicuţei Veronica, ctitor şi stareţă a Mănăstirii Vladimireşti, până în anul 2005, când fecioara a plecat la Domnul. Ea însă veghează necontenit (fără a ne mira), iar dacă dorim a-i arăta prinos de recunoştinţă, veţi putea simţi vibraţia prezenţei sale neobosite, prin voinţă divină, într-un loc frumos, la stânga intrării în sfânta biserică din incinta mănăstirii, la umbrarul unui dud, şi el binecuvântat. De asemenea, n-avem a uita că-n istoricul acestui sfânt lăcaş avem a alătura şi alte nume de martiri: pr. Ioan Iovan, maica Teodosia (Zorica Laţcu, poet) şi părintele Arsenie Boca. Ce poate fi o mai aleasă încheiere, decât duhovnicescul îndemn, obişnuit a fi rostit de părintele Ioan Iovan: „Vă încredinţez ocrotirii Maicii Domnului!"

Romancierul

Romanul Furnicei

„Ce bine o să fie / În anul una mie /
Şi încă zece sute!.. ./ Din cer o să se mute /
Aicea, pe pământ, / Şi vor lua avânt /
Nespuse fericiri. / Şi veşnice iubiri /
Atunci vor înflori!... / Ce bine-atunci va fi!...”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

Bine se ştie că orice creator va sălăşlui întru amintire prin creaţia sa, care este sau nu supusă judecăţilor critice. Se poate întâmpla ca elogiile prezentului să nu sensibilizeze generaţiile viitoare, şi atunci tristeţea se aşterne peste cei care, s-ar crede, s-au dovedit subiectivişti. Însă, pe de altă parte, şi uitarea se înscrie în firea umanului şi pare firească. Pare, şi nu prea. Răscolind prin colbul amintirilor însă, e foarte posibil să realizăm că merită a scoate la lumină mici bijuterii, care se pot armoniza cu prezentul timpului, cu acest *astăzi*, nu de puţine ori, bulversant. Aşa ni se poate întâmpla, lecturând un roman al scriitorului Alexandru Lascarov-Moldovanu. Un scriitor uitat sau puţin cunoscut, dar apreciat la timpul său ca jurist, avocat, prozator, publicist, traducător. Ca scriitor, a abordat multe genuri şi stiluri literare. Activitatea sa literară cuprinde romane, nuvele, povestiri, fabule şi multă memorialistică de război. Principala sa calitate, ca slujitor al legii, politician, scriitor sau memorialist, a fost sinceritatea afirmaţiilor.

Unul dintre romanele sale de mare subtilitate este *Romanul Furnicei*, publicat în anul 1936. La prima vedere, am fi tentaţi să credem că scriitorul prelucrează binecunoscutul subiect fabulistic, şi-anume, controversa: greierele şi furnica. Însă povestea gândită de Al. Lascarov-Moldovanu este mult mai subtilă. Şi în acest sens, ne vom sluji de nişte afirmaţii descoperite în recentul volum de „inedite”, *Razne*, autor – Emil Cioran. Câtă

dreptate are filosoful spunând că omul este o „furnică bestială”. Cu inteligenţa sa nativă, stăpâneşte perfect „sentimentul vremelniciei”, conştient fiind că „în fiecare făptură zace bunătatea şi răutatea în aceeaşi măsură”, iar gândurile sale (care sapă adânc în propria-i conştiinţă) par „gemetele unei râme călcate de îngeri”. Da, aşa este. Fiecare dintre noi putem îmbrăca o hlamidă cu falduri înşelătoare. Aceasta este marea lecţie pe care ne-a lăsat-o moştenire un scriitor, pe nedrept, uitat: Alexandru Lascarov-Moldovanu.

Furnica. Un roman-parabolă, cu acţiune şi personaje adumbrind un timp care pare şi-al acestui contondent prezent. Picătură curată, cum ar spune românul. Este atât de actual, încât nici nu pare a fi scris la 1934. Ceea ce-l trădează este stilul, simplist, cu tentă profund creştină, lipsit de vulgarităţile şi libertăţile (a se citi, libertinajul verbal) preferate de scriitura mileniului III. O poveste care, deşi pare / ar părea unora simplistă, poartă-n ea veşmânt sacru – boabe de mărgăritar sacerdotal. *Romanul Furnicei* este alcătuit din prolog şi epilog, plus trei părţi: *Furnica*, *Drumul* şi *Greierele*.

Controversele („floretele iuţi ale vorbei”) dintre doi prieteni, Ion şi Ştefan (tineri inocenţi, am zice), sunt doar pretextul, pentru a înţelege că oricând e posibil ca răul-vrajba-ura-lăcomia-orgoliile etc. să ceară a fi înfrânte prin iubire. Rolul de călăuză, de luminător şi mediator în acest joc al orgoliilor copilăreşti îi va reveni lui moş Gustav (vocea auctorială), meşterul „reparator de instrumente muzicale”. Un alt „bătrân mag”, pământean, „în fruntea lui”, asemenea, fiind „strâns un ev de-nţelepciune”. Un bătrân care nu sălăşluieşte pe crestele legendarului „munte Pion”, ci printre semenii săi.

Între cele două „imense falduri de cortină aeriană” (prologul şi epilogul), transpare pilduitoarea poveste despre ceea ce ar trebui să fie în armonie pe-acest pământ binecuvântat, „Grădina Maicii Domnului”.

Supărarea acestui *prezent de poveste* are ca punct de plecare dezarmonia lumii, generată de neiubirea dintre Greiere şi Furnică, de afirmaţii ca acestea: „Greierele stăpâneşte lumea" sau „Ne ucidem unul pe altul, ca să stăpânim cât mai mult din averea Furnicei". Însă (merită a reţine), „dreptatea n-are nevoie de strigăte, ca să fie crezută". Şi cum omul este „hărăzit înfrăţirei", se impune a fi chibzuiţi, pentru a nu „pierde cărarea adevărului" – o spune vocea auctorială, prin al său mesager, înţeleptul moş Gustav.

Meşterul sau dacă doriţi, bătrânul mag (de ce nu? gândind şi la *Povestea magului călător în stele*...) rosteşte plin denţelepciune: „Dacă nu le dai un rost şi dacă nu le dai duh de înţelegere şi de pace, ele, avuţiile lumei, se întorc împotriva celor ce pretind că le stăpânesc... De aici s-au născut... toate urgiile vieţii. Om cu om s-a încleştat... răutate mai mare la răutate s-a adăugat, şi-au pornit războaiele lumei, întru o mai deplină stăpânire asupra avuţiilor".

Privită din unghiuri antitetice, povestea consemnează lăcomia Furnicii, ale căror averi început-au „să putrezească în hambarele" sale, dar şi slăbiciunile Greierelui care „n-a avut totdeauna dreptatea întreagă", cu a sa „cântare", „cu... sau fără ţintă", n-a fost totdeauna „spre folos oamenilor... Dovadă e, că n-a putut cu ea să înmoaie, măcar cât o picătură, inima Furnicei". În fond, „ceva din înţelepciunea de la început a Furnicei trebuia să ia şi Greierele – şi nu să-şi schimbe cântarea într-un fel de trândăveală, şi nimic mai mult... Ar fi trebuit să nu dispreţuiască averea, ci să-i dea un rost înalt".

Stufosul roman (peste trei sute de pagini) al lui Al. Lascarov-Moldovanu este de o sensibilitate pur romantică, dar cu învăluiri parodice, de sorginte creştină, brumată în miresmele folclorului românesc, cu frazări metaforice sau moralizatoare, un lexic – adeseori arhaic, cuvinte înţelepte („Prietenia e veriga de aur cu care se leagă două suflete"), subtile fraze de epică romantică („undeva, departe, se lăsa o umbră peste dragostea

lumei", „singurătatea îi cuprinse pe toţi în largi braţe de tăcere", „noaptea-şi cânta melodiile tăcerei"), încântătoare pasaje descriptive sau minisecvenţe umoristice, cu apostrofări satirice. Scriitorul ne aminteşte, de asemenea, şi de parabola biblică (ca o povestire în ramă), pilda *Divinului Călător* (şi femeia care îl va urma, pentru a scăpa de „apa cea rea" şi „apa vie" care îi „va potoli setea") sau de *Imnul iubirii* (din *Cartea Întâia către Corinteni a Sf. Apostol Pavel*, cap. 13, 1-3).

Partea I, *Furnica*. O subtilă coborâre în vis şi apariţia unui personaj de poveste, Pnevma-Kalon-ke-Zoiron (*L'esprit bon et joyeux*) care va propune celor doi tineri (Ion şi Ştefan) o călătorie în lumea fantastică a celor două personaje, care au generat o aşa aprigă controversă, sacra lor misiune fiind: împăcarea. Şi „încălecând" pe un nor, pe care l-au prefăcut într-un „smeu năzdrăvan", cu „hăţuri de lumină şi zăbale de întuneric", vor ajunge în faţa unei cetăţi cu poartă de aramă. Deşi paznicul nu vrea să le deschidă, cei trei sar poarta şi-şi găsesc culcuş într-un pom stufos din curtea interioară a cetăţii, de unde vor asculta gândurile jupânesei, ale aprodului şi ale *doamnei* Furnica.

Pnevma-Kalon-ke-Zoiron (un alt alter ego, auctorial), care reprezintă gândul cel bun, este cuceritor, în simplitatea sa generoasă: „Eu sunt basm... glumă sau cimilitură... oglindă... sau faţă de râu limpede, în care privesc oamenii... Câteodată sunt şi umbră... sunt şi îndoitul omului". Rolul său este unul al Binelui şi-al Armoniei: „pornesc pe plaiuri şi pe văi – alerg în soare şi în vânt, – ocolesc lumea – şi veselesc pe toţi, chemându-i să cugete gânduri bune şi să-şi înflorească sufletul cu simţiri frumoase" El este, şi o va dovedi: „alungător de necazuri". Prin blândeţea şi calmul său înţelept, Pnevma o va ajuta şi pe Furnică să-şi exprime sincer gândurile: „Şi aşa, veacuri am propovăduit religia averii..." „Diavolească alcătuire!... După ce atâta vreme averea m-a ţinut în braţele ei ucigaşe, înşelându-mă, – acum mă leapădă de la ea, aruncându-mă îndoielii şi morţii".

Înfăţişarea Furnicii (cu „faţa palidă”, pe care se vedeau clar încrustate „dungile suferinţei”) va cunoaşte vizibile metamorfozări abia în momentul în care va începe să realizeze rolul nefast exercitat asupra-i de *Crainicul Averilor* (Bulibejoi, cel care „sugrumă dragostea” şi înfloreşte ura) şi de recunoaşterea unui mare adevăr: *dorul* pentru Greiere, *dorul* de cântecul lui, neputinţa ei de a ajunge la „hotarul Cântării...” acestuia. Însă pentru a putea depăşi toate aceste obstacole ale firii, Furnica trebuia să fie pregătită sufleteşte, pentru a traversa Valea Plângerii, locul în care va face cunoştinţă cu umbrele marilor păcate.

Partea a doua, *Drumul*. Ca-ntr-o *Divina Commedia*, eroii traversează *Infernul* şi *Purgatoriul* pământesc, un tărâm al cunoaşterii, un spaţiu familiar şi, totuşi, unul al putrefacţiei, prin figurile hidoase ce ne sunt înfăţişate, figuri mutilate de păcatele săvârşite de-a lungul vieţii lor, pe care le văd, şi de care se îngrozesc[1]. Cei şase (Pnevma, Ion, Ştefan, Furnica, Jupâneasa şi Aprodul) traversează, ca într-un vis frumos, ţinuturi de poveste din ţara noastră. Descrierile de peisaj moldav ne amintesc de stilul somptuos al lui C. Hogaş sau M. Sadoveanu[2].

---

[1] Acest tărâm al pierzaniei, precum „o cetate de duhuri chinuite”, se regăseşte şi-n povestirea *Tinereţa*, din volumul *Alte flori creştine* (1939), oglindire înfricoşătoare a unor suflete care s-au abătut, în viaţa lor terestră, de la morala creştină, naratorul conchizând că, dintre toate, ar fi bine să nu uităm că tinereţea este „cel mai mare dar pe care Dumnezeu l-a dat omului – şi că, vai, ce durere! tinereţ(e)a nu se mai întoarce niciodată”.

[2] Deşi în *Dicţionarul General al Literaturii Române*, vol. VII (2005) se precizează că *Romanul Furnicei* este „artificios” şi conţine multe „prolixităţi” [*De gustibus (et coloribus) non est disputandum*], noi nu dorim a contrazice afirmaţiile distinşilor cercetători, ci doar vă invităm să lecturaţi acest roman şi, promitem, nu veţi regreta. Pentru subtilele şi profundele pasaje descriptive, veţi avea impresia că vă reîntâlniţi, deopotrivă, cu Dimitrie Cantemir, Calistrat Hogaş sau Mihail Sadoveanu. Şi pentru a vă convinge, iată o comparaţie:

a). „Munţii păreau că-şi rostogolesc stâncile unele peste altele; – văgăunele erau cazane în care fierbeau huietele în clocote apocaliptice... Iar în luminile albastre ale fulgerelor, priveliştile de groază se succedau în valuri

Călătoria plănuită de Pnevma este *un drum al iniţierii*, al conştientizării răului la care suntem tentaţi în toată existenţa noastră. Sunt avertismente care se doresc îndreptar nu doar pentru Furnica din poveste, reţinând că fiecare dintre noi poate îmbrăca veşmântul Furnicii sau al Greierului. Vizualizarea şi descrierea, în detaliu, a chipurilor de umbră (hidoşenii umanoide), supuse pedepsei, în neodihnă continuă, simbolizează „preţul trădării": zgârcenia, lăcomia („ciumafaia"), prefăcutul filantrop, cerşetorul interesat, falşii oratori, ucigaşii, necugetaţii (bărbatul şi femeia) care se căsătoresc doar pentru a sluji lanţurile de fier ale averii, nu iubirea sinceră etc. Pe o insulă plutitoare, drumeţii zăresc un om, pletos, cu privirea rugătoare spre cer, care ţinea în mână o liră fără coarde. Dumnezeu i-a dăruit un har, dar el nu a vrut să-l folosească aşa cum i-a fost menirea, şi astfel este pedepsit. Din „gentilom al artei", el a devenit un „grăjdar al Satanei". În pajiştea înflorită din jurul mănăstirii din dulcea Bucovină, în tăcerea nopţii, îşi face apariţia „un rătăcit", părea un cerşetor, „aproape dezgolit, cu părul răvăşit, cu mâinile uscate, cu încălţări sparte, ochii holbaţi, arătau cât de mare e sforţarea lui de a zice ceva". Era omul care „n-a cântat niciodată în viaţa lui".

---

grăbite" (Al. Lascarov-Moldovanu, *Romanul Furnicei*, Partea a doua: *Drumul. Învălmăşeala*, p. 237).

b). Versuri inserate de Dimitrie Cantemir, în proza fabulei sale, cu rezonanţă preeminesciană, explică osmoza om-natură: „Munţi, crăpaţi! Copaci, vă despicaţi! Pietre, vă fărâmaţi! Asupra lucrului ce s-au făcut plângă piatra cu izvoară, munţii puhoaie pogoară" (Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*).

c). „Codrii uriaşi, ca o mână de vreascuri netrebnice, se zvârcoleau neputincioşi şi ţipau de usturime înăduşită, sub văpaia incendiului universal" sau „Artileria cerească scoborâse treptele văzduhului spre lumea cealaltă" (Calistrat Hogaş, *Singur*).

Singurul exemplar al acestui roman (se pare) se află la BCU Cluj, şi poartă ştampila rotundă şi minusculă cu inscripţia: „Biblioteca Universităţii Regele Ferdinand I". Şi-n acest context, mulţumiri respectuoase BCU Iaşi şi BCU Cluj, care ne-au înlesnit lectura acestui roman extrem de interesant.

Partea a treia, *Greierele*. Drumeţii vor urca „prin dreptul Panaghiei", într-o „caleaşcă de aur", până la castelul Greierului, care avea un oaspete de seamă, pe *Crainicul Cântării*. La şezătoare, Cristinel, „îngerul bun al locului", prezintă „Cântarea viitorului", precum şi o scenetă, pentru împăcarea dintre cei doi mari *învrăjbiţi* de poveste... „Cetatea îşi toarce visul în slobodă desfătare" şi-n acorduri de harpă. Şi povestea, ca orice poveste, are un *happy end*. *Crainicul Cântării* va pleca în lume, vestind împăcarea dintre Greiere şi Furnică, şi-n acest context, „averea va avea (se va înnobila cu) lumina bună a Cântării, iar Cântarea va avea bobul de înţelepciune al Averei". Peste această învolburată lume de poveste, va triumfa cântecul armoniei, al iubirii şi-al înţelepciunii: „Ce bine o să fie / În anul una mie / Şi încă zece sute / Din cer o să se mute / Aicea pe pământ / Şi vor lua avânt / Nespuse fericiri / Şi veşnice iubiri".

Şi desprinzându-ne din învăluirile fantasticului (deşi nu am dezlegat misterul celor doi „învrăjbiţi", şi nici simbolistica „averii"), suntem tentaţi a spune: Şi câtă nevoie avem şi astăzi, de un Pnevma-Kalon-ke-Zoiron şi/sau de un Crainic al Cântării! Acesta s-a dorit a fi mesajul lui Al. Lascarov-Moldovanu, scriitorul pe nedrept uitat şi nevalorificat în marile *Istorii ale Literaturii Româneşti*. Avem a reţine doar atât: *Romanul Furnicei* are taine încifrate, care-l apropie de *Istoria ieroglifică* a cărturarului Dimitrie Cantemir.

Elogiul familiei creştine

Biserica năruită

Romanul respectă scheletul compoziţional care l-a consacrat pe scriitor: un prolog afectat de „candelele amintirilor”, o introspecţie care va înflori într-o romantică poveste de dragoste, pentru ca epilogul să adâncească-n regrete, după un timp de poveste, năruirea tuturor viselor şi idealurilor clădite cu atâta migală. Cele unsprezece capitole sunt precedate de un titlu care anticipă evoluţia evenimentelor. Tonul narativ este înmuiat în miresme de sorginte romantică, cu pasaje descriptive, pitoreşti. Prezentul – oglindit prin prezenţa stafidită a bătrânului dascăl şi a „coanei Marghioliţa” – coborâtoare din „ramura curată stamatinească”, tot bântuie în jurul unei biserici, din care nu a rămas decât umbra ei. Ei sunt reprezentanţii unui timp al ruinei, al decadenţei, al descurajării. Acest prezent al dezolării este amprentat foarte clar, chiar din primul capitol: „Bătrâna stătea în fotoliul şchiop, lângă sobă, privind pâlpâirea roşietică a focului. Venea înserarea mâhnicioasă şi copleşitoare. Ochiul de geam dinspre stradă clipea greu, cuprins de întunerec”. Singurătatea, boala şi neputinţa sporesc suferinţa: „Potolindu-şi plânsul, bătrâna rămase uimită în faţa propriului ei suflet”.

Admirabilă este subtilitatea scriitorului de a şerpui frazeologic, astfel încât transferul spre acel încântător trecut (povestea propriu-zisă) să fie captivant, să îmbie spre lectură, cu o curiozitate crescândă: „Năpădeau amintirile, în galopade isteţe, din străfundurile luminate ale sufletului – şi mai veneau încă o dată spre viaţa de o clipă, să mai fie trăite, să mai fie alintate, înainte de a fi din nou cotropite de acelaşi val mâlos al uitării”.

Şi astfel, povestea-şi urmează cursul, printr-o generoasă invitaţie oferită de titlurile fiecărui capitol: *Cum se cunosc doi tineri, într-o toamnă*: Sandu Chebac şi Mărioara Stamatin,

„petrecere mare”, nunta şi într-un târziu, războiul aducător de moarte. Un ţipăt deznădăjduit, disperat şi dramatic, până când „candelele amintirii se sting” (6 ianuarie – 23 martie 1932).

În aprecierea lui Perpessicius[1], **Biserica năruită** este *„mai puţin un mic roman, cât una din acele povestiri poetizate, o idilă de dulce patriarhalitate, în decorul căreia retrăiesc oameni, obiceiuri şi simţiri înduioşătoare*”. Ceea ce i se reproşează scriitorului este că această poveste de dragoste, care poate fi invidiată chiar de zei, a fost *„tratată*” ca o *„revărsare de draperii descriptive şi de melancolii rustice*”, precum şi folosirea, excesiv, a substantivului *„îmbucurare*” (considerat inestetic). Analizând, la rece, după atâtea decenii, structura romanescului, imaginea bisericii năruite din prolog s-a dorit armonizată cu năruirea unei vieţi tihnite, a unei căsătorii, a fericirii înseşi, după acel dramatic război, unde protagonistul, Sandu Chebac, şi-a găsit sfârşitul. Perpessicius are o atitudine tolerantă totuşi, considerând că dacă s-ar elimina prologul şi epilogul acestui roman, ar *„rămâne o idilă cu bine vădite însuşiri şi de o evidentă năzuinţă artistică*”. Deşi i se recunoaşte romanului ceea ce numim astăzi retrospecţiune, tehnică folosită măiestrit de Sadoveanu, criticul nu vrea să pună semnul egalităţii între cei doi, afirmând doar, cu delicateţe: „are... dezavantajul că vine după dânsul”. Însă „preferă” (apreciază) *Cohortele morţii*, unde „pecetea stilului sadovenian nu este aşa de apăsată”, ceea ce noi am putea spune astăzi, că scriitorului i s-ar putea recunoaşte un stil personal. Oricum, la acel timp, cuvinte elogioase vor fi formulate de criticul Dumitru Murăraşu, în a sa *Istorie a literaturii române* (1940), apreciindu-i-se prozatorului Lascarov, „patriarhalismul fermecător” al romanului.

---

[1] Perpessicius, *Opere. Menţiuni critice*, vol. V, Ed. Minerva, Bucureşti, 1972, pp. 333-334.

Mamina

„O floare rară, o rază de soare blând,
într-o vreme de toamnă posomorâtă...”
(C. Gerota)

Romanul se doreşte o pledoarie-omagiu femeii-mame, devotată soţie, „străjer de veghe al casei ei”, protector, sfătuitor, confident; fiinţă blajină, calmă şi înţeleaptă. Imaginea casei ţărăneşti, a tihnei patriarhale trimite la imaginarul poetic descris şi de Ion Pillat în multe dintre creaţiile sale lirico-epice, „la casa amintirii cu-obloane şi pridvor” (*Aci sosi pe vremuri*) Scriitorul reflectă în culori luminiscente mediul ţărănesc, singurul capabil să păstreze, neîntinat, verticalitatea familiei, credinţa şi cultul pământului. Viaţa, ce e drept, poate fi la fel de învolburată, oriunde te-ai afla, aşa că familia Ian şi Irinuca nu este vitregită de suferinţă, lipsuri, primejdii şi moarte. Uneori, „timpul îşi pierde înţelesul”. Nu pot fi evitate „apusurile de soare triste”, dar, prin credinţa sa, nezdruncinată, omul e dator să conştientizeze că „noaptea se preface şi ea într-o fiinţă de întuneric, plină de şoapte şi de halucinări – şi, din nou, zori palizi de toamnă, de deznădejde”, pentru a retrăi bucuria reîntâmpinării altor „zori” – lumina binefăcătoare a speranţei, a faptelor bune, a împlinirilor (mai mici sau mai mari), cu egală binecuvântare. Dacă doi tineri, Ian şi Irinuca, se bucură de iubirea lor frumoasă, apoi de naşterea celor cinci prunci, era firesc să intervină şi lacrimile, suferinţa, moartea unei fetiţe, războiul (cu implicaţiile lui, la care se adaugă şi importante pagini dedicate Primului Război Mondial, cu precădere jertfei românilor în bătălia de la Mărăşeşti) – şi moartea unui fecior, experienţa nefericită a unei fiice – în vârtejul corupt al vieţii de la oraş, complicaţii financiare, şi câte alte „întâmplări şi mărunţişuri ale vieţii”. Ceea ce rămâne neviciat este armonia familiei, iubirea nestrămutată pentru mama Irina, dezmierdată, Mamina.

Pentru cititorul mileniului al III-lea, fireşte, acest romanesc pare idilic, subiectivist, îmbrăcat în armură romantică, poetizat (pentru alţii, un surogat). E drept, astfel de scrieri conservă un timp, o epocă, un anumit curent literar, şi pare oarecum firesc, pentru acel timp al confesiunii, august 1933, conform notaţiei autorului, pe ultima pagină a cărţii. Finalitatea acestei poveşti de viaţă (aşa, idilică, cum nu putem a evita afirmaţia) este poetică (şi prin titlurile care compun cele trei părţi ale naratologicului), memorabilă. E drept, conservă un timp apus, pe care merită să-l cunoaştem. El a existat, cu adevărat. Nu este doar poveste. Să privim puţin prin perdeaua timpului care a devenit poveste: „Câte s-au perindat pe-aici!... Cerdacul acesta a fost ca un rateş la drumul mare al veşniciei, pe unde au trecut necontenit chervanele vieţii... Lumina îi mângâie pe toţi... Valea îi cheamă să le limpezească sufletele... Dumnezeu stă ascuns undeva ca să-i mângâie pe toţi, – şi să-i ferească de melancolii...” (Partea a treia: *La ţărmul oceanului tainic se află uneori flori şi zâmbete*).

În presa timpului sunt formulate gânduri binevoitoare la adresa romanului *Mamina*, care imortalizează „frumuseţea morală a unui cămin creştin”, din care reţinem: „După ce ai călătorit prin locuri străine, unde ai admirat civilizaţia altor popoare..., simţi nevoia unui apus de soare din ţara ta, te cuprinde o nostalgie din copilăria ta petrecută în mediul primar al satului cu oameni simpli şi tăcuţi, şi te întorci cu mult drag din această călătorie în casa ta dintr-un oraş de provincie sau din coasta unei văi de sat” (C. Gerota, „Convorbiri literare”, nr. 3/1934, pp. 284-285), premiată fiind de S.S.R.).

Mamina (1934), *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (1936), *Tătunu* (1937) înfăţişează frumuseţea morală a căminului creştin românesc tradiţional, implantarea unor principii de morală creştină, care s-ar dori nu doar conservate în paginile unor istorii literare, ci ar trebui preluate, ca model, în viaţa noastră de astăzi. Toate organismele de cultură, şcoala şi biserica s-ar impune a-şi înfrăţi forţele în promovarea adevăratelor valori morale, în cultul pentru familia creştină, cea tradiţional românească.

Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu

„În necazuri fiţi răbdători şi în rugăciune stăruitori!”
(Romani 12, 12)

„Suferinţă, spune / cum să mi te cânt?
ţi-e urcuşul sfânt / ca o rugăciune.”
„Lauda-i săracă, / imnul prea plăpând.../
Vârful tău arzând / Cerul ţi-l îmbracă...”
(Radu Gyr)

„Tu, Doamne, frigi ca o arsură...”
(Radu Gyr)

Şi acest roman păstrează structura romanescă impusă de viziunea compoziţională preferată de scriitor. Un prolog amplu, dispus în segmente care anticipă complexitatea trăirilor unui preot, ajuns la bătrâneţe, copleşit de suferinţe (moartea copilului, a preotesei Elena), răvăşit de remuşcări sau de neîmpliniri duhovniceşti, „retrăind trecutul în cuprinsul câtorva clipe de foc”. Deşi incipitul pare a ilustra un sfârşit, preotul va deveni liantul pentru un copilandru orfan, finul său Mihai, şi care, împreună cu Maghiţa, bătrâna credincioasă a familiei, va înfrunta ale vieţii valuri. Tonul sfătoşelnic, bine plăcut scriitorului, prin abundenţa descriptivului, împrumută fine nestemate graiului cu aromă străveche, pentru a străfulgera un timp – într-o urbe viciată, în continuă prefacere. Devenim martorii mai multor învolburări dramatice, aşa cum e viaţa, de altfel, cu nişte reflecţii şoptite, în taină: „Andrei Pătraşcu se lasă slobod şuvoiului de gânduri, care-l luă din nou pe spinarea apelor de amintiri”. În toate aceste învăluiri, lumina credinţei domină: „După o iarnă de gânduri, unele furtunoase, altele uscate şi prea puţine potolitoare, Andrei Pătraşcu ieşise în primăvară, cu o tresărire de nădejde în zarea cea necontenit alta a sufletului”.

Scriitorului îi plac detaliile şi zăboveşte, îndelung, vorbindu-ne despre Mihai, copilul orfan, luat în grija preotului, copilul care a cunoscut de mic lipsurile şi suferinţa, maturizându-se înainte de vreme. Toate aceste metamorfozări în psihologia copilului cunosc sub pana scriitoricească detalii de fineţe: „Mersul, privirea, toată mişcarea fiinţei lui, pierduseră nesiguranţa şi nelămurirea vârstei copilăreşti, şi luaseră o prematură seriozitate. Mai ales privirea şi reţinerea vorbirii aveau un cumpăt de început de maturitate".

Necredinţa şi duhul răului sporesc în portretizări umane, prin învăluiri cotidiene, sfredeliri de un sfâşietor realism. Cu referire la tipuri inumane, spre exemplu: Grindă, poliţistul, răzvrătit asupra oamenilor şi asupra lui Dumnezeu; profesorul Popescu sau gazetarul Lazăr Froihmann – cu gesturile, comportamentul şi excentricităţile lor verbale. Preotul Andrei Pătraşcu nu găseşte rezolvare acestor nefireşti ale lumii, nu ştie cum să răspundă iraţiunilor acestora şi cum să le potolească trufia. Multe gânduri îi „vântură" prin suflet, se adânceşte în „peştera duhului", dar nu găseşte dezlegare. Şi-atunci când se simte-n mare neputinţă, se-ndreaptă către chilia părintelui Ieremia, pentru a înţelege că „unele lucruri, pe care, cu slaba noastră minte, trebuie să le lăsăm aşa, că ele, poate, sunt lăsate tocmai ca să ne umilim mai mult"?! Ispita naşte trufia. „Nemulţumirea e semn că Domnul lucrează în duhul cuiva...; mulţumirea, ispită este..." Putem înţelege miezul rostirii: „Să ne păzim de trufia umilinţei"?! „E cea mai grea cumpănă!" „În noi" sălăşluieşte „duşmanul cel mare..., cancerul care roade". Multiple frământări, întrebări răscolitoare – „ca o pajură de întuneric", învăluie „întreaga poiană a cugetării", neputinţe ale echilibrului sufletesc se cer consemnate în pagini de jurnal.

Şi astfel, pătrundem în tainiţele unor cugetări. Şi ce aflăm? Ideal ar fi „să căutăm suferinţa", „mărgăritarul cel de preţ", voinţa de a ne „adânci din ce în ce mai mult în această peşteră vrăjită". Doar aşa Îl vom cunoaşte pe Dumnezeu. Ideal ar fi să

dorim, cu toată fiinţa noastră să dobândim „dulceaţa suferinţei", să o îmbrăţişăm, să o mângâiem... ca pe o favoare... Suferinţa „spulberă tot praful de plumb de pe aripile sufletului – şi le face... să bată în voie şi să se ridice spre culmile cele curate ale înaltului". Suferinţa este „pavăza împotriva căderilor, a păcatelor", prin ea „nu mai poate răzbate stricăciunea". Suferinţa este „marea binefacere pe care Dumnezeu a dat-o oamenilor, cei căzuţi dintru Adam, ca prin ea să se ridice iarăşi la asemănarea din început, cu El, Făcătorul".

Avem sfânta încredinţare că, la anul 1936, când Al. Lascarov-Moldovanu scria aceste sângerânde fraze despre suferinţă (capit. III 4), nu se gândea la sine, la ceea ce (avem certitudinea, ca om şcolit, cu experienţă, şi purtat prin lume) intuia că avea să i se întâmple (şi familiei sale, negreşit), după 1944, ci anticipa valurile de sângerândă nedreptate exercitată asupra evreilor şi asupra românilor care vor opune rezistenţă anticomunistă (schingiuiţi şi ucişi, nu doar în închisori).

Da, numai când totul se aşază în făgaşul normalităţii realizăm că suferinţa... sfinţeşte. Şi numai intrând în Osuarul de la Aiud... şi pare suficient... Scriitorul pare a ne şopti un mare adevăr, şi-anume, că la „fântâna" suferinţei ne putem adăpa oriunde şi oricând, dacă este Voia Tatălui Ceresc. „Fântâna" credinţei este în noi şi numai prin rugăciune vom alunga „demoniaca" din trupurile neputinţelor noastre. Numai prin rugă se topesc împietririle împietririlor. Şi, deşi menirea preotului este de a salva sufletele rătăcite, şi lui îi este dat a retrăi experienţe ale neputinţei. „Pietroiul urii" nu alege. Aşa i se va întâmpla şi părintelui Andrei Pătraşcu în momentul în care crede că merită a-l ajuta, la grea cumpănă, pe evreul Lazăr Bacal, zis Froihmann. Doar şi el este un fiu al Tatălui.

Paginile de jurnal ale lui Andrei Pătraşcu ne-ndeamnă să acceptăm ideea că pe oricine dintre noi poate să ne-mpresure o „Săptămână a Patimilor". Se cere întâmpinată, cu evlavie. Da,

suferinţele se cer a fi acceptate ca pe nişte „patimi" bine-meritate. Nu de puţine ori merităm „biciul de foc", pentru relele din sufletul nostru. Să fim mereu pregătiţi pentru „Logodna cu Cerul". De aceea ne oferă şi-un exemplu. Cel al păcătoasei. O, nu cea din Sfânta Scriptură, ci o alta, de aiurea... La aceea la care părintele se va duce, la îndemnul bătrânei Maghiţa. O păcătoasă care cere iertare în ultima licărire. Şi părintele îi va da dezlegare. „Linguriţa din doctoria cea dătătoare de viaţă" va atinge „buzele arse de suferinţă". Astfel, şi-această fostă rătăcită fiinţă va cunoaşte *pacea în moarte*. Niciodată nu-i prea târziu. Prin iertare, „se trezeşte din adormire candela pe care o atinsese păcatul".

Scriitorul ne oferă marea lecţie a credinţei: pentru fiecare zi din marea Zi a Suferinţei Mântuitorului, ne oferă câte un model de nevrednicie pământească, tocmai întru înţelepţire şi întru convingerea că numai prin credinţă, chiar şi-n ultima noastră licărire de viaţă, putem dobândi iertarea, marea iertare. Dar prin pioasă mărturisire. În Vinerea Mare, însă, vocea părintelui rosteşte: „Azi e Vineri, Mihai... În cenuşă şi sac să ne prosternăm... Oţet şi fiere se cade să luăm... Plâns şi jelire asupra noastră să facem... Azi, Mihai, Stăpânul ia crucea pentru noi... Se cade, aşadar, să..." Şi cum în *Vinerea Mare* se cere o jertfă, ni se descrie o revoltă a muncitorilor, dintr-un atelier „pentru repararea autobuzelor Statului" (imortalizare a grevelor din 1933?!). Baricade... împuşcături... bătăi... Părintele şi Mihai vor să intervină. Sunt şi ei arestaţi. Lovituri. E *Sâmbătă*, linişte. „A doua zi după măcelul de la Ateliere". Se află că poliţistul Grindă l-a urmat pe... Iuda... în Tartar. Iată cum, raiul şi iadul sunt şi-aici, pe pământ (preluare a motivului epic dintr-o altă povestire).

Ieşirea din ficţional (epilogul) devine o binecuvântare a unui prezent eternizat de pana credinţei. „Peste tot s-aşterne tăcere necurmată." „Suferinţa, umbra omului" se disipi. „Hristos

a'nviat!" „Adevărat a'nviat!" Pecetea punctează o dată: iulie-august 1936.

În epocă, romanele lui Al. Lascarov-Moldovanu au fost preţuite, au cunoscut cronici literare favorabile, dobândind şi multe premii. *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu*, considerat *„o cântare a iubirii creştine*" („Apostolul"), „imn de iubire în înţelesul creştin al cuvântului, de pătrundere şi de înţelegere sufletească, de supremă comunitate interioară" („Sfarmă-Piatră"), a fost răsplătit cu diploma de onoare a Patriarhului României, cu premiul „I. Al. Brătescu-Voineşti" (dar şi cu o „călduroasă scrisoare de recomandare către preoţi şi laici, ca o lucrare care poate folosi mult în zbuciumul sufletesc de azi") şi cu premiul S.S.R. Acest roman îşi păstrează emoţia lirică, iar aprecierile formulate în revista „Neamul Românesc" se confirmă şi astăzi: „*Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* rămâne printre cărţile rare, scrise cu pietate şi neclintită credinţă într-un ideal, cărţi care la răspântia vremilor tulburi, plăsmuiesc atmosfera de refacere spirituală a unui popor".

Încercând a realiza un arc peste timp, în 1991, Mircea Ciobanu întreabă pe Majestatea sa Mihai I dacă mai crede că natura omului este perfectibilă. Răspunsul oferit îmbrăţişează într-un tot armonios toată strădania romanescă a neobositului Alexandru Lascarov-Moldovanu:

„Ceea ce suntem e darul dat de Dumnezeu nouă. Ceea ce devenim este darul nostru către Dumnezeu. Este unul din acele gânduri atât de simple şi atât de adevărate, încât omul pare să se fi născut cu ele."[1]

---

[1] Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, 1992, p. 208.

Tătunu

„... în focul cel cumplit al suferinţelor,
glas de răzvrătire împotriva lui Dumnezeu n-a dat...”
(Iov)

Mamina (1934), *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (1936) şi *Tătunu* (1937) sunt romane de o profundă vibraţie sufletească. În prim-plan se află familia creştină. Model de moralitate. Recunoaştem exprimări de suflet aproape unice în literatura română, acea trăire, părintească, de profunzime emoţională, în aşteptarea pruncului-zămislire din tine, carne din carnea ta, trup din trupul tău, fruct al iubirii întru înflorirea familiei tale – a marii familii care este Neamul tău străbun, Neamul tău Îndumnezeit de la Tatăl Ceresc: „Mă uit la «burtica-mare-mare» – şi am cam un fel de spaimă plăcută, gândind ce minune fără asemănare se ascunde acolo... Lupt să înţeleg, mă rătăcesc, - dar din nou vin la făgaş... mi-e dragă fiinţa care e gata să vină... E ceva cu totul mai greu şi mai amestecat... Sunt lucruri de dincolo de înţelegerea obişnuită...”[1].

Un alt moment unic, de tresăltare, are în prim-plan pe „meşterul faur al existenţelor”. Tresăltare întru trezie. El, doar el, este acela care „porunceşte vieţii celei noi să se mişte şi să-şi ceară dreptul la trai...” Lui îi revine misia de a trimite „puteri în adâncuri spre a săvârşi porunca-i, fără putinţă de împotrivire”.

---

[1] Tema maternităţii este preferată mai ales în pictură şi în sculptură. În literatură, ceva mai rar. La emoţia sublimă exprimată de Alexandru Lascarov-Moldovanu, adăugăm şi poezia *Ctitorie*, de Marin Sorescu, extrasă din volumul *Poeme* (1965): „Aşa cum stai, / Dreaptă, / Cu braţele moi / Pe pântecul plin, / Pari o veche soţie de voievod / Ţinându-şi ctitoria. // Şi parcă aud un glas / Venind de dincolo / De dispariţia materiei: «Noi, Ion şi Ioana, / Cu puterile noastre / Am durat acest sfânt / Copil / Întru veşnica pomenire / A acestui soare / Şi-a acestui pământ»”.

Porunca sa dictează şi durerii. El, doar el, „meşterul faur al existenţelor" „dă dreptul" durerii de-a se arăta şi de a consfinţi... frumuseţea. Durerea zămislitoare de prunc. „Şi la porunca fără putinţă de împotrivire, durerea scoase din bogata ei panoplie o săgeată ascuţită, - şi, ridicând-o în înălţime, îi făcu vânt, să meargă într-un loc. Săgeata porni, de mii de ori mai grabnic ca gândul, şi se cuibări în locul acela, făcându-se cârcel de oţel. Îi răspunse un geamăt surd în întunericul unui somn... Durerea era ca o iezătură arzătoare care vrea să cotropească întreaga fiinţă..."

Sub pana lui Alexandru Lascarov-Moldovanu, trecutul şi prezentul plăsmuirii atâtor frumoase destine, învăluite în falduri tresăltând prin iubire şi suferinţă, în lipsuri şi încrâncenări înspumate-n mireasma credinţei, se-nfrăţesc armonios. E marea lui plăcere de a se lăsa „dus de şuvoiul cald şi mângâietor" al aducerilor-aminte.

Din marea iubire de semeni, din dăruirea întru armonie a unei familii trainice, armonioase, păstrătoare a ritmurilor eticii străbune, îşi au obârşia şi-alinturile Mamina sau Tătunu. O *Mamina* şi-un *Tătunu*, plăsmuiri pe poveste, din timpuri de poveste.

Un Tătunu nu poate arăta altfel decât îmbrăţişându-şi pruncii, legănându-le copilăria şi somnul: „Cu coada ochiului, Tătunu văzu cum fruntea lui Gan se apleacă sigur spre somn – aşa că mărgini povestea la două cuvinte, spuse din ce în ce mai încet şi mai rar... Cu capul lui Nel căzut pe umăr, cu acel al lui Gan pe pulpă, – şi cu Elvira strânsă la piept, – Tătunu adormise şi el, cu capul sprijinit în cot – şi cu povestirea... neisprăvită".

După cum prea bine se ştie, şarpele gândului demonic poate ciopârţi orice suflet. „Ce putere ticăloasă" are îndrăzneala să ia (să fure) „limpezimea cugetului şi frâul voinţei"? Scriitorul prezintă faptele, cititorului îi revine misia a reflecta. Ispita poate-a se întrupa în chipul unei văduve frumoase sau nu. Nu are importanţă cum este ea, ispita, întrupată sau înveşmântată (chip feminin sau masculin). Important este zbuciumul fiinţei încolăcite

de şarpele demonic. Gândul străin pătrunde în suflet, agonia se declanşează. Dorinţa de a o întâlni pe femeia de care se simte puternic atras sporeşte mai presus de fire. Îşi ia drept aliaţi înstrăinarea, minciuna, duplicitatea. Zbuciumul încolăceşte: „Gândurile acestea destrămaseră până şi cele din urmă fire care ţineau legat sufletul lui Tătunu de întregul lui trecut, de viaţa lui de până atunci... O tristeţă leşuită coborâse peste zările sufleteşti – şi numai într-o singură parte, străjuia, ca o vatră incandescentă, patima chemătoare. Trupul îi tresărea ca de friguri, gura îi era năclăită şi amară, tâmplele îi svâcneau dureros, spinarea îi era pădure de ace fine... – toată fiinţa îi stătea ca într-o cumpănă de moarte".

Va avea puterea Tătunu să „lege firul rupt" al vieţii sale de familie, alături de copiii şi soţia sa? Fireşte, „biciul ruşinării" îşi ridică fruntea. Gândul viclean înrobeşte doar pe acela care a uitat de *păcat*, a uitat de *jurământul* creştinesc, a uitat de *taina cununiei*; gândul viclean înrobeşte doar pe acela care s-a uitat pe sine şi preferă rătăcirea.

Aceleaşi tresăltări ale conştiinţei le regăsim şi la Ernesto Sabato, într-o altă formă, cu o altă evoluţie, brăzdări înnegurate de mantia păcatului. Şi-ar merita să-l ascultăm, spicuind, pentru a înţelege cum se plăsmuiesc unii germeni ai suferinţei: „Cu o imensă mâhnire mă gândesc la tot ceea ce a suferit (soţia, Matilde) din cauza mea... De atâtea ori am părăsit-o pe femeia... care şi-a dat sufletul şi viaţa pentru mine... În anii din urmă, când am văzut-o devastată de boală, am iubit-o cel mai adânc..." (*Înainte de tăcere*).

Imortalizarea unei case ţărăneşti şi a unei familii de buni creştini devine prilej de a înţelege că şi-n timpuri îndepărtate, mai precis, înainte de jumătatea secolului al XX-lea (având în vedere că romanul a fost finalizat în august-septembrie 1937), curăţenia întru sfinţenie era, totuşi, lucru de mirare, dar de aleasă binecuvântare. Dialogul cu bădia Tuderiţă care îşi însoţea fiecare gând al său cu sintagma: „Doamne, mila Ta" sau

„Mila Ta, Doamne" (formulare extrasă din *Psaltire*: „Fie, Doamne, mila Ta spre noi, precum am nădăjduit întru Tine!") se dovedeşte bun povăţuitor şi îndreptător, învrednicire întru ascultare.

Armonia îndumnezeită se reflectă într-un pasaj de poveste, care dovedeşte că un succes profesional se cere sărbătorit de toată familia, de întreg „poporul lui Tătunu". În egală măsură, şi suferinţa se cere drămuită generos, familiei tale, fără ocoliş. Gândurile poposesc „ostenite şi înceţoşate ca în vis".

Nici bucuriilor, nici necazurilor nu le poţi pune stavilă. Ni se oferă drept pildă şi „lecţia" lui Iov[2] din *Vechiul Testament*, pentru a înţelege că viaţa îşi are ale ei cotloane de taină.

Multe valuri duşmănoase-au umbrit tihna familiei lui Tătunu şi ale ţării întregi, mai ales în anii războiului, însă, de fiecare dată, bunul creştin a simţit „mângâierea nădejdei".

---

[2] „Lecţia" lui Iov i-a fost dăruită, fireşte, la alte dimensiuni, şi omului Alexandru Lascarov-Moldovanu: nu doar ca părinte, ci şi ca scriitor. După 1945, cărţile sale au fost interzise, spre publicare, reeditare sau lectură. O confirmă „Monitorul Oficial", din: 21.03.1945 (*Scrisori din război*), 23.03.1945 (*Scrisori din război*), 10.07.1945 (*Cruce şi naţionalism*, *Evanghelia în război*, *Desluşirea legilor...*), 25.03.1947 (*Stând la foc...*), 14.08.1947 (*Cutreierând Basarabia*, *Vom învinge!*, *Sus mâinile!*), 9.02. 1948 (*Cohortele morţii*, *Pe drumuri de ţară*) etc.

Fiul risipitor

„Fii stăpânul voinţei şi sclavul conştiinţei tale!”
(Tóth Tihamér)
„Ia-ţi partea ta de suferinţă,
ca un bun ostaş al lui Hristos Iisus!”
(2 Timotei 2, 3)

Romanul *Fiul risipitor* urma să fie tipărit cu mulţi ani în urmă. N-a fost să fie. De ce? Domnul Dumnezeu le ştie şi le ordonează pe toate. Noi nu avem altceva de făcut decât să fim răbdători şi să spunem, cu evlavie: *După voia Ta, Doamne!*

Povestea acestui roman dovedeşte – fără alte explicaţii – sinuosul traiect al vieţii omului şi scriitorului Alexandru Lascarov-Moldovanu.

Nici nu o să vă vină să credeţi!

Şi, totuşi, vă rugăm!

Manuscrisul romanului *Fiul risipitor* odihneşte, dactilografiat, în format A^4, în arhiva B.S.S. (donaţie: 1957) Cota: III 1699. Pe pagina de gardă, citim: 1948-1949, dar la sfârşitul primei părţi, apare datarea: „iunie 1950”. O consemnare, olograf, precizează corectura completă şi „bun de tipar”, semnătura autorului şi data: 26 februarie 1950. Romanul are şi câteva dedicaţii, demne a fi reţinute: „Părintelui Iosif, Episcop al Argeşului” (în stânga paginii), „Măicuţei Veronica, stareţa de la Vladimireşti” (în dreapta paginii), „Fraţilor şi surorilor din «Oaste», în frunte cu părintele Gheorghe şi fratele Oprişan” (în mijlocul paginii), „Smerită închinare de la Tătunu” (în dreapta paginii, jos).

„Fratele” Oprişan este de fapt I. Gr. Oprişan, autorul mai multor lucrări de preaslăvire a Societăţii misionare ortodoxe „Oastea Domnului”.

Părintele Iosif nu este altul decât Iosif Gafton (1896-1984) – fost episcop de Râmnic şi Argeş timp de 40 de ani. Acest mare

duhovnic şi prelat s-a născut la Puţeni de Tecuci, judeţul Galaţi. Poate şi în acest fel ne explicăm apropierea, sufleteşte, de Alexandru Lascarov-Moldovanu, tecucean get-beget. Iată că inima vibrează, deopotrivă, în Domnul, dar şi înspre locurile de obârşie.

La Vladimireşti, în sălaşul sfânt al Maicii Domnului, a locuit multe luni, în mai multe perioade, însuşi scriitorul, însoţit de „fratele" Oprişan. Aici a conceput – cu certitudine – romanul *Fiul risipitor*.

Acest roman are structura binecunoscută de dramă antică: prolog, trei tablouri şi un epilog, modalitate mult plăcută scriitorului, recunoscută în mai toate prozele sale de largă respiraţie.

În arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod odihnesc: *Prologul* şi primele două părţi: *Întunericul* (paginile mss. 1-109) şi *Zorile* (paginile mss. A[4]: 110-235).

În arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române odihnesc partea a treia: *Lumina* (paginile mss. 236-338) şi *Epilogul* (paginile mss. 339-347).

Şi-această descoperire are o frumoasă şi duhovnicească poveste, demnă pentru o altă evocare. O prea dulce binecuvântare! Sufletul lui Alexandru Lascarov-Moldovanu a tresăltat de dincolo de Timp, văzându-şi, în mâna mea romanul întregit. Mulţumescu-ţi, Doamne!

Manuscrisul dactilografiat aflat în posesia M.N.L.R. poartă pe ultima pagină două notaţii: o însemnare, olograf, cu cerneală roşie (un scris caligrafic, îngrijit şi ordonat), aparţinând lui Al. Lascarov-Moldovanu: „21 Aprilie 1949. În foişorul singurătăţii mele, în Joia mare a Patimilor Domnului Hristos", care se doreşte a fi anterior consemnării dactilografului, care fixează un timp de istorie literară: „18 iunie 1950, R. Vâlcea. Cu mare dragoste am lucrat la maşină această frumoasă carte de renaştere sufletească. Rog, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeu şi pe Maica Domnului, să ajute ca să vadă lumina

tiparului cât mai curând, trimiţându-mi-se şi mie un exemplar, acolo unde voi fi. Totodată rog pe Prea Sfinţitul Iosif, să mă ierte de întârziere şi greşelile făcute în lucrare". Aceasta ce dovedeşte? Romanul a fost conceput şi scris, în parte, la Vladimireşti, sub protecţia Măicuţei Veronica, dar şi la Râmnic, sub protecţia preasfinţitului părinte episcop Iosif Gafton, unde a şi fost dactilografiat – de către un călugăr.

Demn de reţinut că pe manuscrisul dactilografiat pot fi remarcate două corecţii: cea cu cerneală roşie – sigur este intervenţia autorului, iar cea cu un creion negru – posibil – a „Prea Sfinţitului Iosif".

Să mai privim încă o dată, atent, peste cele trei înscrisuri, olograf:

- pe prima pagină a părţii întâi, *Întunericul*, scrie: „Exemplar corectat, complect. Bun de tipar. Semnătura. 22 februarie 1950";
- pe verso titlului părţii a doua, *Zorile*, scrie: „Corectat complect. Bun de tipar. Semnătura. iunie 1950";
- pe ultima pagină (347) a manuscrisului părţii a treia, *Lumina*, în partea stângă, jos, a paginii, citim: „21 aprilie 1949. În foişorul singurătăţii mele (în chilia de lângă Paraclisul mănăstirii, avându-l tovarăş de taină pe „fratele" Oprişan), în Joia cea mare Patimei Domnului Hristos".

În partea dreaptă, jos, se află dactilografiat, de către persoana care a dactilografiat manuscrisul: „18 iunie 1950, R. Vâlcea. Cu toată dragostea am lucrat această frumoasă carte de renaştere sufletească".

E posibil, ca toate cele trei părţi ale romanului să fi fost dactilografiate de aceeaşi persoană, aşadar, la Râmnicu-Vâlcea. Ne-o confirmă caracterul literelor maşinii de scris.

Ei bine, îndrăznim următoarea interpretare: partea a treia a fost scrisă anterior părţilor întâi şi a doua. Partea *Lumina* a fost concepută la Vladimireşti, acolo unde, bolnav fiind, scriitorul a rămas mult timp.

În mod cert, decizia de a uni cele trei părţi într-un corp comun are şi o explicaţie logică, după cum vom constata, analizând întreaga compoziţie romanescă.

Acest roman inedit oferă cititorului un traiect tridemensional: *Întunericul*, *Zorile* şi *Lumina*, din sufletul unui creştin, cu rătăciri inepuizabile, care nu ne sunt străine, şi care se călătoresc în fiinţe slabe – pustiitoare, descumpănitoare, maladice.

Fiul rătăcitor este un roman psihologic, înveşmântat în aură creştină, pilduitor şi foarte actual. Scenariul romanesc este dominat de stările contradictorii ale unui tânăr, răvăşit de remuşcări. Autorul îi dăruieşte eroului său slăbiciuni, sodomisme, neputinţe salvatoare tocmai pentru a înţelege că, orice faptă reprobabilă am săvârşi, vindecarea (salvarea sufletului, mai ales) este posibilă.

Ceea ce merită a reţine, că întru salvarea oricărei rătăciri... este nevoie de iubirea – conştientizată – a celor din jurul nostru. De răbdare, de calm, de blândeţe, de iubire duhovnicească.

Şi nu întâmplător protagonistul se numeşte Augustin Pătraşcu. O geneză patronimică interesantă, dacă ne gândim la adjectivul latinesc „augustus”, la numele slăvit – „Pătru” înfrăţit / îngemănat cu sufixul pur, de sorginte autohtonă – „(e)scu”.

Dar numele Pătraşcu îl regăsim şi în două dintre creaţiile scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu, mai precis: în romanul *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (publicat în anul 1937, dar finalizat, în „iulie-august 1936”) şi în piesa de teatru-manuscris, în trei acte: *Iubire!* (arhiva B.S.S.), text nedatat, dar care pare o posibilă (voită) continuare a dramaticelor răzvrătiri ţărăneşti, descrise în romanul *Buga* (ediţie postumă, scriere finalizată de Lascarov-Moldovanu în „august-septembrie 1949”).

Şi pentru că intuim acest triunghi genetic: *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* – *Iubire!* – *Fiul risipitor*, vom încerca o apropiere. O intruziune în geneza acestor trei creaţii.

Să ne amintim că finalul romanului *Întoarcerea lui Andrei Pătraşcu* (1937) punctează un moment de curbură în existenţa

bătrânului preot Andrei Pătraşcu şi a „finului" său, Mihai. Sunt eliberaţi din închisoare, într-o zi mare, Învierea Domnului. Un final apoteotic, cu deschidere înspre un alt început:

Părintele Andrei simţi în sine o putere nouă, smerită, dar de neînvins.

Privi încă o dată spre cetatea din faţă – şi mai înainte de a păşi, zise... – cu sufletul încărcat de-o nesfârşită iubire:

– Da, dragii mei, să mergem... Sunt atâtea de făcut!...

Drama *Iubire!* (mss., arhiva B.S.S.) este însoţită de o „Argumentare", dorinţa autorului de a explica motivele care l-au îndemnat să ofere cititorilor săi o lecţie de viaţă. În încrâncenarea suferinţei generale, gestul iertării se îmbrăţişează cu iubirea. Fără iubire nu putem ierta, fără iertare – nu putem iubi. Fiul boierului Pătraşcu este ucis de ţăranii răsculaţi. Se frânge o frumoasă iubire dintre Vlad şi Ana. Răscolitoarea suferinţă se cerea iertată, pentru ca iubirea – însăşi viaţa – să triumfe.

Şi iată că ne regăsim în miezul unei alte drame, la fel de răscolitoare, având în prim-plan familia Pătraşcu. Scheletul naratologic al romanului-manuscris *Fiul risipitor* se doreşte o conştientizare a parabolei biblice: *Pilda Fiului risipitor* (Luca 15, 11-32).

Prologul este generos, explicativ.

Augustin Pătraşcu revine acasă, după câţiva ani de rătăciri mistuitoare. Şi-a risipit moştenirea, dobândită – cu forţa – de la bătrânul său tată – plecând (rătăcind, sodomic) în lume. S-a lăsat „sorbit de viforul sufletesc" al pornirilor tinereşti. S-a lăsat curtat de-o „zbuciumată existenţă", efemeră, s-a cufundat în „vârtejul negru al greşelilor şi al păcatelor". Când totul părea pierdut, iar „apa corosivă a părerilor de rău", gata-gata să-l înece, şi-a amintit de ţara sa, de familia sa, de părintele său. Singura salvare. Regrete tardive. Nu-şi mai găseşte tatăl în viaţă, pentru

a-i cere iertare. Va trăi într-o singurătate vinovată şi nemărturisită. Iubeşte în taină pe Ana, pe care o regăseşte deja domnişoară, ea însăşi îndrăgostită de un fost coleg de-al lui. Gelozia îi surpă sufletul, mai ales în momentul în care fata îi cere şi sfatul. Se lasă „copleşit de gânduri şi îndoieli". Originală comparaţie – întru oglindirea zbuciumului interior: „Brusc, toate gândurile... se risipeau ca stolul de vrăbii speriat de piatra omului rău". În van orice compasiune – „paharul negru al îndoielii şi al tulburării" merita a-l încolăci, dureros.

Întunericul (partea I) ne introduce în drama unei interiorizări culpabile. Va avea protagonistul şansa reabilitării, prin vibraţie prelung maladică? I se va oferi şansa revenirii la matcă?

Din vasta moşie părintească (a familiei Pătraşcu) se mai salvase o casă – la oraş şi o „căsuţă şi puţin loc de arătură" – într-un sat apropiat.

Retras şi înstrăinat de tot şi de toate, Augustin gândeşte doar la Ana – de care se îndrăgostise încă de când aceasta era o copilă. Acum avea 21 de ani, era frumoasă şi curtată de doi dintre foştii lui colegi de şcoală: Gheorghe Andronescu şi Ştefan Deleanu. O „melancolie vie ca o fiinţă de duh" va pune stăpânire pe el. Trecutul vinovat se doreşte învăluit în miresmele unei iubiri pentru o vestală. Un vis himeric, un refugiu vinovat. Emoţii care se revarsă, fără bază logică, între filele unui caiet, ca o revărsare a golului din el.

Povestea vieţii lui Augustin Pătraşcu se reconstituie asemenea unui joc de puzzle, între filele jurnalului său: *Din carnetul lui Augustin*. Un jurnal al interiorizării, al intimităţii vinovate, al inferiorităţii faţă de prietenii săi, faţă de cei din jur. Tocmai de aceea este numit, cu ironie: „sihastrul" Augustin. Dar totul evoluează din rău în mai rău. Gelozia se transformă în ură, iar ura în gest necugetat. La un moment dat, confruntarea cu Andronescu ar fi putut fi tragică. Încearcă să-şi dojenească fostul

coleg, el – el însuşi – un munte de vinovăţie. Faţă de familia sa, faţă de tatăl său, faţă de sine însuşi.

Se interpune preotul Ion. Timid. Rezervat. Ar fi vrut să-l elibereze de povara sufletului, dar nu îndrăzneşte, ba dimpotrivă, se dovedeşte prea îngăduitor cu Augustin. Nu era momentul, doar, în treacăt, puţine cuvinte... despre păcatul – „cancer al sufletului", care se profilează amăgitor „ca un fel de cumătră guralivă care, ca să nu i se descopere şiretenia, te laudă şi te îmbrobodeşte".

Dar Augustin nu conştientizează încă golul din fiinţa sa. Se crede salvat prin iubirea pentru inocenta Ana. Revărsări ale neputinţei:

„...Stau la picioarele tale, Ana, şi-ţi las întreg sufletul meu, întreaga mea viaţă... Simt o nevoie să mă spovedesc ţie, – ţie şi numai ţie... "

Conştientizează că este pierdut, în momentul în care fata îi va mărturisi că-l iubeşte pe George... şi-i cere ajutorul. Augustin este disperat. Pleacă spre pădure, în preajma unui lac. În tulburarea sa, îi răsună în suflet cuvintele lui Ştefan: „La ce bună viaţa, dacă nu ai realizat iubirea?" Se îndreaptă spre lac, hotărât să se arunce în unda lui *nămoloasă*, pentru a-şi îneca toată suferinţa.

Dar vocea auctorială ne avertizase deja că rugăciunile „Oastei lui Hristos", din porunca părintelui Ion, vor să-i fie salvarea... „Augustin căzu cu faţa în iarbă, întinzând mâinile înainte, ca spre a îmbrăţişa pământului..."

Partea a doua, *Zorile* (pp. 110-235), ni-l prezintă pe Augustin – grav bolnav – pe patul de suferinţă, într-un „sanatoriu". Într-o stare de totală letargie, fără voinţă, punând stavilă între „aici" (spitalul, salvarea) şi „acolo" (pădurea, lacul, dorinţa de eliberare, prin moarte). Ceva îl „împingea", „acolo", spre „apa molcomă a lacului, şoptindu-i ademenirea unei negre beatitudin*i*". Simţea că „se duce, fără voie, spre adânc, ca într-o încremenită răzvrătire împotriva... împotriva cui?". Ce putea fi? Propriile-i

slăbiciuni, care i-au paralizat voinţa... şi-nainte de plecarea de-acasă şi după ce a revenit în ţară. Dar această „slăbiciune” poartă un singur nume: Necredinţa.

Ceea ce-şi aminteşte, vag, este momentul căderii sale, în pădure, cu faţa în iarbă... Şi după un timp, mâna protectoare a părintelui Ion îşi face simţită prezenţa, şoptind... „Fiule Augustin, eu sunt...” Nici „şocul cu insulină” nu pare a fi promiţător. Persistă pasivitatea pacientului. Dar preotul este convins că o boală a sufletului se tratează prin mijloace sufleteşti, nu cu insulină. Tratamentul a fost dur şi dureros.

Augustin va reveni acasă, dar fără voinţă şi interes pentru viaţă. Ar fi vrut să-şi exprime recunoştinţa faţă de preotul care l-a îngrijit cu devoţiune şi care s-a rugat pentru el, dar indiferenţa continua să-l stăpânească. Ceea ce i se cere este să „nădăjduiască”, să „cugete nădejdea”. Să spere.

În micile sale plimbări pe câmp, se simţea bine cu „firul” gândurilor sale. Cugeta asupra suferinţei şi „se minuna văzând cât de firesc şi cât de luminos se lega firul”. Gândul la tatăl său stătea ca o arsură în sufletul său răvăşit de regrete, în totala neputinţă a mărturisirii, a descărcării de-această povară.

Şi totuşi, pe câmp, în spaţiul departelui şi-al liniştii, Augustin nu se simte singur. Sau doar „ciudata impresie că nu e singur...”?! „Avea crezarea că undeva, în afară de el, departe, o putere covârşitoare, de ardere sufletească, se mistuia pentru el, numai pentru el, într-un elan de dezinteresare, de jertfie...”

Nu-şi putea explica sieşi toate aceste trăiri. În toată această dezarmonizare a fiinţei, părea s-audă doar vocea părintelui Ion care, la spital fiind, în patul de suferinţă, îi şoptise: „Lasă-ne să trăim noi pentru tine”.

Era „plăcut surprins” că acele trăiri, neînţelese, nu se risipeau, ci „se întemeiau încă şi mai bine în sufletul său”. „O, Doamne!...” Propria-i şoptire-l surprinse. O „cutremurare în duh”, o „dulceaţă mângâietoare”-n toată fiinţa... Se lăsă purtat în „voia proaspetelor simţiri”. Era frământat de stări contradictorii. Un „gol

sufletesc” îi măcina fiinţa. Îngenunche în plină câmpie. Din adâncul fiinţei sale s-auzi rostind: „Ce să fac? Ce să fac, Doamne?”.

Vizualul domină psihologicul. Cu mâinile întinse, întru „*înălţare*” şi-n cucernică aşteptare, ca o „dulce răpire”. „Un glas se-auzi atunci: «Fă binele!»” Vocea parcă semăna cu a părintelui Ion, dar era alta. În acel: „Fă binele!” tresăltau: intonaţie şi poruncă, sfat şi iubire, deopotrivă. Urmă o altă voce, străpungându-i fiinţa – „cu o putere de nebiruit”. Şi-a treia oară, „glasul” acela aducea cu sine o lumină „biruitoare”, „surâzând văzduhului”.

Al. Lascarov-Moldovanu ne dăruieşte câteva pagini de poezie epică, de euharistie, de înduioşare creştină, de o aleasă puritate, de adâncă trăire duhovnicească. Superioritatea părţii a doua a romanului, *Zorile*, ne îndreptăţeşte a crede în succesul romanului *Fiul risipitor* – printre cititorii noştri, care-şi doresc pagini de lectură de mângâiere, întru armonizare binecuvântată între fiinţa naturii şi propria noastră fiinţă, nu de puţine ori încorsetată de vijeliile păgânătăţilor deşarte.

Sufletul răvăşit al protagonistului îşi va găsi unduioase alinări, ajutând un cerşetor sau găsind compasiune pentru o vecină – „madam” Iosipescu, al cărei fiu, greşit educat, va muri în închisoare, iar ea – împovărată într-o sărăcie lucie.

O secvenţă zguduitoare – extrem de actuală – este intervenţia decisivă a lui Augustin de a o ajuta pe mama Mariei – femeia care-şi iartă fiica în momentele de totală decădere morală. Îndrăzneala autoritară, de a pătrunde în acea casă a pierzaniei („un local de prostituţie”), doar pentru a salva un suflet sodomic, devine desţelenire din propria carapace.

Augustin găseşte înţelegere şi pentru Titi, şi pentru Maria, pentru toate acele suflete „naufragiate”, aşa cum fusese şi el, cândva. Dacă şi-ar fi putut găsi alinarea, prin iertare, bine-ar fi

fost. Dar frământările sale păreau a fi fără de leac. Şi cât de mult şi-ar fi dorit să rostească:

„Tată, iartă-mă!... Iartă-mă!... Am greşit, tată!”

Ar fi vrut să-i audă glasul de iertare. O, cât de mult şi-ar fi dorit s-audă:

„Eu, Augustine, copilul meu, te-am iertat de mult. Vino acasă... Bine-ai venit acasă. Tu eşti copilul meu, Augustine, te-am iertat!”

Regăsirea – într-un azil de bătrâni – a lui Matei, „câinele credincios al casei”, slujitorul familiei, „devotatul prieten smerit al tatălui său”, a însemnat redobândirea liniştii de care avea atâta nevoie sufletul său zbuciumat. Matei rămăsese singura mărturie a gândurilor tatălui faţă de fiu. Dorinţa de a afla că tatăl şi-a iertat fiul.

Dar şi prietenia pe care i-o dăruiesc Anghel şi Benedict este înţeleasă de Augustin ca o binecuvântare. Replicile între ei se desfăşoară prin „grăirea cea minunată a tăcerii”. O „putere nespusă de a grăi prin zâmbet”. Gesturile celor doi sunt balsam pentru Augustin. Se priveau, îşi surâdeau şi-şi „ghiceau gândurile”.

Ofrandă a acestei prietenii va fi un dar, o carte – *Vivlia* – „cartea cărţilor”, un „vivlion”, „masivă, neagră” şi-o cruce „aurie”. De ce „neagră” (şi cum s-au auzit, cândva, voci întrebătoare, încercăm un răspuns)? Pentru că negrul înseamnă sobrietate. Pentru că negrul transmite acea necesară stare de cumpănire, care ar trebui să ne stăpânească în toată viaţa noastră, conştientizare că... din *pulbere* am ieşit şi în *pulbere* ne-ntoarcem (Ecclesiastul 3, 20).

Scena din bisericuţa de la marginea satului, unde au intrat – la un moment dat – cei trei tineri, este relevantă pentru starea de restrişte în care încă se afla Augustin, pentru acel „început de vifor sufletesc” pentru acea „uşoară trenă de melancolie” care-i macină fiinţa.

Interesantă este comparaţia cu traiectul lui Iisus, alături de doi dintre ucenicii săi, spre Emaus. „Stăteau tustrei pe cerdacul

unei case din marginea unui sat, priveau câmpia care se desfăcea largă spre marginea verde a unui râuleţ cu cotituri multe", iar Anghel povesteşte (cum o va face şi evanghelistul Luca) despre acest „drum", când „ucenicii" îl vor recunoaşte pe Domnul, „în clipa frângerii pâinii". Se încearcă o comparaţie? Augustin „asculta cu inimă bună, urmărind în gând meandrele povestirii, deschizând, la răstimpuri, ochii mari, ca şi cum o lumină tare l-ar fi izbit, – sau ca şi cum ar fi vrut să înghită în sine cât mai multă câtime din această bună şi mângâietoare lumină care se desfăcea din povestirea lui Anghel".

Augustin decide să ardă jurnalul în care-şi notase toate frământările iubirii sale pentru Ana. Şi cum ea era deja căsătorită, iar acele pagini imortalizau slăbiciunile sale, decizia de a-l distruge pare logică. Deschide totuşi carnetul – pentru „a sorbi întreaga cupă cu otravă". Şi astfel, „trecutul invadă, tiranic, în sufletul nemintosului călător". Aşa că, partea a doua a zilei, deşi în compania bunilor săi prieteni, aduce cu ea tristeţe generală.

A doua zi însă, Anghel îi va trimite lui Augustin o scrisoare, prin care-şi exprimă compasiunea faţă de suferinţa prietenului său: „Atâta de frumoasă a fost dimineaţa călătoriei noastre, – şi cât de amară după-amiaza! În tăcerea mohorâtă a drumului, simţeam cum trecutul vrea să-ţi răpească tot câştigul...". O sinceritate dureros de reală străpungea foaia de hârtie: „puterea neagră te vrea reîntors la ea" Singurul îndemn este clar formulat: „Pe cele din urmă lasă-le...", „priveşte numai înainte"

Dar Augustin nu este încă „despovărat" de „trecutul său de păcătoşenie". „Cu toate schimbările din ultimul timp din sufletul său, Augustin simţea limpede şi cu putere, că din spinarea sufletului nu dispăruseră niciun dram din povara păcatului său." Ba erau momente când „această povară" devenea „mai apăsătoare".

Ar fi fost momentul să iasă în întâmpinarea prietenilor săi, dar clipa următoare îl pune în faţa unei scene dramatice din viaţa

bătrânei Iosipescu. Fusese tocmai evacuată din propria casă, iar văduva avea nevoie, urgent, de ajutorul său. Alte evenimente vor marca fiinţa sa răvăşită.

Însoţindu-l pe părintele Ion şi pe-ai săi „oşteni”, prin spitale, în demersul lor caritabil, Augustin va reflecta la puterea răbdării în suferinţă. Impresionează tabloul descriptiv al acestui sobru peisaj uman. Acest pasaj devine (sau ar trebui să devină), pentru cititorul de astăzi, oglinda spitalelor cu bolnavi incurabili sau a azilelor de bătrâni, din perioada 1950-1989.

Remarcăm la Al. Lascarov-Moldovanu o subtilitate şi-o învăluire pictural-afectivă în scheletul portretistic conturat preotului Ion: „cu barba uşor răvăşită şi cu privirea-i bună în ochii săi mici, cenuşii, în decorul acela iernatic, un adevărat Moş Crăciun care vine cu oştenii lui spre a aduce daruri şi mângâieri, la cei pe care, rar de-i mai cerceta cineva”. În mijlocul bolnavilor, „părintele stătea ca însuşi stâlpul de care se rezema întregul grup, bărbaţi şi femei”.

Cunoscând activitatea caritabilă şi de predicator la Biserica „Sf. Ecaterina” din Bucureşti (ctitorie de secol al XV-lea, în prezent, paraclis al Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”), intuim că acest portret se doreşte (aşa ne place să credem) un elogiu – peste timp – faţă de gestul caritabil al slujitorilor întru Domnul...

Cuvintele de mângâiere adresate bolnavilor devin „val mângâietor”. Doar prin rugăciune, suferinţa fizică va deveni mângâietoare pentru suferinţa sufletului. Ele se doresc a fi în perfectă armonie.

Scriitorul revarsă asupra protagonistului său un cumul de alese sentimente, zvârcolinde, ajutându-l să se elibereze şi, în cele din urmă, să se purifice. Gesturile tactice ale părintelui şi ale prietenilor săi au un rol precumpănitor, salvator, benefic. Cu o deschidere spre un final al romanescului, înălţător, apoteotic.

Dar eliberarea de povara răului din sufletul nostru nu se va disipa decât prin mărturisire, prin recunoaşterea propriilor

slăbiciuni. Experienţa lui Augustin are un adânc tâlc pilduitor: „Lucraţi adânc ţarina inimilor voastre!” – „Plângeţi asupra păcatelor voastre, ca să nu aveţi a plânge asupra pedepsei!” (Sf. Ioan Hrisostom)

A treia parte a romanului, intitulată: *Lumina* (şi care odihneşte în arhiva M.N.L.R.), ne plasează la graniţa dintre ficţional şi nonficţional, cu filon istorico-religios. Naratologicul fixează concepţii de viaţă neîntinată, cu răsfrângeri spre miez de creştinism. *Lumina* devine o pledoarie întru dăruire totală faţă de credinţa creştină. Romancierul simte o bucurie nedisimulată în descrierea – cu detalii – a interioarelor unei biserici, precum aceea recent renovată, prin osârdia preotului Ion (nu este altăcineva decât prototipul părintelui Ioan Iovan), vrednicul „păstor”, „garantul din fruntea” obştii, pentru care parohia era tot ce avea el mai sfânt. Impresionează termenul pe care-l foloseşte scriitorul şi pe care-l repetă, cu insistenţă: „miliţienii lui Hristos”. Acest termen, în forma lui de masculin sau feminin, este repetat, cu obstinaţie, şi tot de atâtea ori corectat cam până la pagina 261 (mss.), apoi uşor subliniat, pentru ca să nu i se mai acorde atenţie, întru corecţie. Concurenţa: „oştean” – „miliţian al lui Hristos” (am crede) nu mai ridică pentru nimeni vreun semn de întrebare. De altfel, scriitorul preferă metafore care să întregească iubirea creştină. Biserica devine „mireasa Domnului”, „temelia care nu piere” sau „temelia frăţietăţii din oştirea noastră”. Maximele doresc a însufleţi mesajul epic: „Acolo, unde calcă talpa lui locul de sub icoană, vor fi căzut lacrimile tatălui”. Se insistă îndelung asupra pregătirii sfintei împărtăşanii a „oştenilor lui Hristos” în duminica *Fiului Risipitor*.

Îmbrăţişând armura observatorului reflector şi al moralistului, scriitorul preferă dialogul constructiv. În prim-plan sunt două personaje: Anghel – iniţiatul şi Augustin – ucenicul, cel care vizualizează şi evocă impresiile sale la adunările „mari” de la biserică sau cele din cursul săptămânii – în mijlocul comunităţii. Scriitorul conturează o comunitate umană, definită de el „miliţienii /

oştenii lui Hristos”, cu un program strict, pur moral. Apar termenii specifici: „adunare”, „vorbire”, „imens stup omenesc, cântător”, intonările „Cu noi este Dumnezeu...”, formula de salut „Mărit fie Domnul” etc.

Prin reflectarea acestei comunităţi, a acestei frăţietăţi religioase (cu deplasare, precum un pelerinaj, dintr-un loc în altul, încolonaţi, în frunte având un purtător de „flamură”), scriitorul doreşte să refacă – în mod cert – momentul iniţial al primilor creştini, după cum afirmă Părintele (un alter ego auctorial): „Duhul meu îmi spune că aşa trebuie să se fi adunat creştinii la început. Ce mângâietor este acest gând!”.

Prozatorul este un susţinător al simplităţii în ritualul creştin, în care dominantă să fie rugăciunea, cântările religioase, smerenia, ordinea. Natura rezonează cu bogăţia sufletească a acestei mici comunităţi de „oşteni”. Modestia Părintelui Ion (care se consideră „tinichea ruginită”, „cofă dogită”) ne aminteşte de evlavia Părintelui Ilie Cleopa, care-şi zicea... „putregai”, dar un putregai slăvit... Efortul acestei mici grupări de a îngriji pe copiii sărmani (ocrotiţi în conacul „sorei” Maria) sau pe „fraţii” „ţigani” (mss., pp. 301-304) dovedeşte altruism – „năzuinţa de a face bine” semenilor aflaţi în dificultate., într-o „Betanie” a spaţiului românesc.

Începând cu subcapitolul 9 (mss., p. 317), ni se prezintă istoricul construirii mănăstirii din comuna Vultureni (adică: Vladimireşti), frânturi de viaţă duhovnicească a Măicuţei Veronica – numită în roman Smaranda. Viziunea copilei aflate la vârsta adolescentină ne aminteşte de „întâlnirile” copiilor de la Fatima. Părintele Ion îi însoţeşte pe Anghel, Benedict, Augustin şi Mariana spre „depărtata comună a Vulturenilor”, „sat de plină câmpie, bătut de vânturi şi de viscole”. Povestea înălţării mănăstirii a declanşat un „uragan duhovnicesc”, o adevărată „cruntă rupere între oameni”, dar Smaranda rămânând întru sfântă „ascultare”. Descrierea mănăstirii, a aleii care ne conduce înspre acest lăcaş este emoţionantă: „De la poartă pornea o lungă alee, pe marginile căreia tinerii pruni erau încă în plină floare... parcul larg cu pomi roditori şi cu semănături... Înainte,

biserica, albă şi sveltă ca o fecioară. De jur în jurul mănăstirii gard de salcâmi... crescuseră îndestul, ca să dea, priviţi de la depărtare, înfăţişarea unei pădurici, având în mijlocul ei cetatea mănăstirii şi biserica...” (mss. dactilografiat, pp. 317-318)

Detaliile oferite: întâmpinarea oaspeţilor de către grupul de măicuţe – „aproape nişte copile” şi „întreg soborul” (a se reţine: în acest sfânt lăcaş sunt acceptate doar fecioare), care se bucură nespus de prezenţa în mijlocul lor a „prea cucernicului părinte Ion”, care, „de cum venise, fusese asaltat cu spovedaniile, în chilia părintelui Serafim...”, ne îndreptăţesc să credem că este vorba despre Părintele Arsenie Boca.

Şi avem confirmare. În adevăr, Părintele Arsenie Boca (1910-1989) a zăbovit mai multe săptămâni în atmosfera binecuvântată a mănăstirii Vladimireşti. Şi un alt important detaliu: în pelerinajul său prin Muntenia – ne mărturiseşte tânăra măicuţă Ştefania, ghid al mănăstirii Viforâta (Aninoasa) – trecând pe lângă mănăstirea Viforâta, Părintele Arsenia Boca ar fi exclamat: *„Aici se simte duh de rugăciune*!”.

Despre părintele Serafim, naratorul precizează că a fost „hirotonisit *anume* pentru această mănăstire”. Acesta nu poate fi altcineva decât părintele Ioan Iovan (1922-2008). Fireşte.

Acest pasaj descriptiv nu transmite doar emoţie, ci este trăirea însăşi a unui dar: „Măicuţa? O copilărie plină de asupriri şi de suferinţe. Orfană de mică. Persecutată de nişte fraţi vitregi, fără milă. În vârstă de opt ani, lăsată afară în frig, numai într-o cămeşuţă, cu picioarele goale. Doarme în grajduri în paiele din iesle, – o încălzeşte o vacă bună, cu suflarea ei. Dar ea nu simte nici răceala viscolului, nici pe aceea a zăpezii de la fântână, unde o trimit fraţii să aducă apă”. Unul dintre tratamentele la care – de-a lungul mileniilor – au fost supuşi creştinii pentru evlavia lor. Dar „cu cât mai prigonită, cu atât mai apărată de Maica Domnului”. „Deasupra capului ei licărea lumina unei alegeri. Pe urmă glasul lui Dumnezeu. Pornirea la propovăduire. Dezbinări. Alte prigoane...” Numai credinţa o

ajută să biruie orice prigoană... Numai astfel poţi ajunge o... „sfântă fecioară”. Prin jertfă.

Acest manuscris, adică, partea a treia a romanului *Fiul risipitor*, poate fi alăturat lucrării *Fecioara de la Vladimireşti*. (Avem în vedere ediţia Solteris, 2009, cu o precizare, utilă, din partea editorului Alexandru Arbore Iacob, care ne ajută să înţelegem anumite detalii privind laboratorul de creaţie.)

Şi pentru a înţelege că omul Al. Lascarov-Moldovanu a fost impresionat profund de viaţa Măicuţei, că a dorit să ajungă la Vladimireşti şi să o cunoască, personal, pe Măicuţa, o dovedesc cele două segmente de roman:

a) În capitolul *Lumina* (manuscris dactilografiat, pagina 322), vocea auctorială glăsuieşte: „Augustin nu se putea desmetici din vârtejul ameţitor al primelor impresii, care, încă mult peste aşteptările sale, îl depăşiseră, şi-l copleşiseră... De la început îşi dădu seama... că are înainte, o *aleasă*...”;

b) În volumul *Fecioara de la Vladimireşti*, capitolul *Glorie eternă lui Hristos!*, pagina 23 (ediţia 2009), se precizează: „Pentru a scrie această carte UNICĂ, Al. Lascarov-Moldovanu a locuit, câtva timp, chiar în Mănăstirea Vladimireşti – locul pe care «coborâse» DUMNEZEU. Maicile îi spuneau *Tătunul*, referire la romanul cu acelaşi nume, scris de el în 1937”.

Aşadar, în personajul Augustin am putea recunoaşte – cu precădere, în capitolul *Lumina* – pe autorul însuşi.

Interesante sunt notaţiile din studiul *Faptul de la Vultureni*, despre: „Corabia lui Noe” (care „închipuieşte şi pe Maica Domnului, care ne scapă sufletele din înecul păcatelor”), „Turnul zidit de David”, „Chivotul sfânt”, „Marea cea neumblată de nimeni”, „Scara lui Iacov”, „Rugul care ardea dar nu se mistuia”, „Toiagul care înverzeşte, al lui Aaron”, „Lâna lui Ghedeon” etc. sau detalii despre Slujba mezonopticei (mss., p. 329), Utrenia sau lectura Psalmilor de pocăinţă. Vibraţie profundă, rostind: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte,

miluieşte-ne pre noi!", „strigarea" este „aşa de avântată, de parcă ar fi vrut să spargă cerul, ca să ajungă la tronul Celui prea înalt" (mss., p. 332).

Nu putem evita notaţiile, privind istoricul crucii de marmură neagră, din dreapta intrării în biserică, pe care este înscris „condacul" Maicii Domnului – „stareţa de obşte din ceruri". Dacă aveţi fericirea de a privi acel „condac", vă rugăm: atenţie la medalionul de pe cruce: Maica Domnului – în genunchi, rugându-se „pentru păcatele oamenilor".

Impresionează, deopotrivă, notaţiile scriitorului, cu referire la *vedeniile Măicuţei*, şi-am putea reţine tâlcul şoptirilor divine:

„Biserica mea nimeni nu o va sfărâma, dar, să ştii că nu vorbesc de biserica de zid, ci de Biserica vie, care este inimile ce-mi sunt predate."

„În inima ce mă cheamă pe mine şi pe Maica mea, cu tot dorul, eu vin cu tot cerul şi o fac biserică, altarul meu!"

„Dragostea uneşte pământul cu cerul."

„Nu mâncare şi haină vreau eu de la voi, ci dragostea voastră. Vreau inima voastră!"

Epilogul acestui roman devine cunună binecuvântată. Nu recunoaştem doar înălţare a unui suflet răvăşit, cel al protagonistului Augustin, ci şi o pledoarie în numele iubirii creştine, a sfinţeniei unei prietenii, frăţeşti, dintre Augustin şi Mariana, „încoronare pământească" (mss., p. 342) – amintitoare de o altă slăvită prietenie: Sfântul Hristodom – Sfânta diaconiţă Olimpiada.

Binecuvântat fie gândul înţelepciunii care grăieşte aşa: „Iubirea s'o dai mai ales acelora care nu se iubesc sau acelora care nu o cunosc încă".

Istorie şi credinţă

Buga

„Credinţa este temelia însăşi a Moldovei.”
(Al. Lascarov-Moldovanu)

„Bu-ga... Bu-ga!...”

Sonorităţi prin veacuri de restrişte.

Şte-fan... Şte-fan!...”

Tresăltări de ecou ale unui slăvit voievod.

„Ţara-i apăsată. Moldova zace în robie. Ispăşim păcate multe... Lesne nu s-or isprăvi acestea. Va veni vreme încă mai grea... Ţara se va rupe şi apăsare tot mai mare va fi... Ani şi ani vor trece aşa. Va fi izbire, vor fi ruperi, va curge sânge...Dar... toate s-or drege. Dumnezeu e bun şi mare... Maica Domnului o iubeşte şi se roagă pentru ea. Da, da, Maica Domnului, fiule. Este ţara ei... ”

Tainice revărsări despre timpuri vijelioase, cu multe învăluiri, în subtext, într-o Moldovă medievală, cu străfulgerări înspre destinele unei Ţări Mari. Acesta este miezul romanului-mit, *Buga*, care traversează veacurile, impregnând Istoriei Neamului notaţii desprinse din cronici, din Biblie, din folclor, din tradiţiile şi obiceiurile moldoveneşti, din vatra strămoşească, din lacrimi şi dor, din jertfă iubitoare pentru neam şi ţară.

Pana scriitorului a pecetluit manuscrisul, printr-o dată: „august-septembrie 1949, Bucureşti”. Dora Mezdrea (îngrijitoarea unicei ediţii, 2002) vorbeşte de adnotaţii pe manuscrisul iniţial.

În adevăr, scriitorul făcea corecturi pe absolut toate copiile lucrărilor sale. De reţinut: toate scrierile sale – rămase în manuscris – erau dactilografiate în mai multe exemplare – şi dăruite prietenilor. Celor de nădejde.

Aşadar, în momentul în care Muzeul Naţional al Literaturii Române decide publicarea acestui volum postum, dăruit

de domnul prof. univ. dr. Liviu Franga, considerându-se a fi unicul exemplar... Surpriză!

Încă din 1975, odihneşte în arhiva Bibliotecii Sfântului Sonod, o soră geamănă – întru dactilografiere, cu multe corecţii – cu cerneală albastră, 386 de pagini, format A^4, exemplar broşat (în acelaşi mod, precum toate volumele purtând semnătura Al. Lascarov-Moldovanu), subintitulat „povestire istorică" şi având următoarea dedicaţie:

„Dragilor mei copii Denu şi Titiţa, precum şi casei lor, cu toată dragostea de la..." Semnătura olograf a scriitorului.

Ediţia postumă, 2002 (Editura „Muzeul Literaturii Române"), se bucură de o prefaţă atotcuprinzătoare, semnată de Liviu Franga, şi de o cronică în revista „România literară", semnată de Cornelia Ştefănescu.

Romanul preia elemente specifice dramei antice, prin implantarea în scheletul romanescului a unui prolog şi a unui epilog. Un *prolog*, prin care suntem familiarizaţi cu vitregiile Moldovei medievale, împovărată cu „vecini numeroşi şi hulpavi", o Ţară care trudea pentru „tributul către Poartă, scos din sângele norodului". Distingem un drastic rechizitoriu la adresa boierimii şcolite în Fanar, o caldă solidaritate faţă de soarta ţărănimii („temei a toate"), supremaţia boierimii pământene – prin fructificarea ideilor sămănătoriste. Frapează tonul sfătos (à la Neculce, Creangă, Hogaş, Sadoveanu), autorul încrustând, prin învolburare, un timp de legendă („o, dar acum, când stăm gata a începe povestirea noastră..."), distingând dorinţa auctorială de a deveni personaj în acest univers ficţional, cu revărsări de istorie şi de trăire autentică. Cuvântul maxim al romanului este un clopot, *Buga*, confecţionat la 1484, din porunca slăvitului Ştefan; clopotul-tunet, ajuns după sute de ani, un bătrân cu plete ruginite şi „glas jalnic"; clopotul-simbol, clopotul-mit, clopotul dătător de speranţe.

Scheletul romanesc reprezintă o triadă a suferinţei unui neam, o trinitate... oglindire zvârcolindă: curtea domnească de

la Iaşi, reînsufleţirea mănăstirii Putna, pribegia lui Sandu Şendrea (precum un itinerariu triumfal, de jertfă, din timpul lui Ştefan cel Mare). Apreciem stilul presărat cu termeni arhaici, biblici sau de sorginte populară, formulări metaforice („biserica-temelia Moldovei", „credinţa este temelia însăşi a Moldovei", „apa curăţitoare a rugăciunii"), subtilitatea şi fineţea portretistică, evocarea unor ritualuri specific moldoveneşti etc. Merită a reţine că nu doar lectura unui uric sau glăsuirea unui blestem revarsă o „tăcere de veacuri" peste sufletele aflate într-o chilie mănăstirească, ci o „tăcere de veacuri" se răsfrânge asupră-ne, după lectura acestui tulburător roman-poveste despre destinul poporului moldav, în mai multe ale sale tresăltări spumegânde.

Partea I. Scriitorul reface atmosfera Moldovei (şi a Iaşului medieval) din timpul lui Ion Toader Callimachi (1758-1761), principele Moldovei, urcat pe tron, după îndelungă cumpătare boierească, doar datorită viţei sale de răzăş orheian. Curând însă, preasfinţitul Iacov va regreta sprijinul acordat. La curte se vorbeşte greceşte, legile devin împovărătoare pentru bietul popor care, în cele din urmă, se va revolta. Tonul naratologicului este sobru şi sumbru. Firesc, amintind că urmaşii lui Ştefan se poartă necruţător cu Ţara Moldovei. Stilul împrumută din măreţia medieval-cronicărească. Ni se dăruiesc detalii privind viaţa de obşte, cea monahicească: „Mâncarea era puţină şi simplă, dar din ea nu lipseau aproape niciodată mierea, fructele şi peştele, cu care «însuşi Mântuitorul nostru S-a hrănit în viaţa lui pământeană»". Este elogiată limba strămoşilor, care se va impune în bisericile româneşti, „limba moldovenească izbutise să se urce la altare". O altă binecuvântată reuşită o va constitui tipărirea cărţilor de cult, frumuseţea stihurilor abia tălmăcite: „Toate deşertăciuni sunt / Câte se văd pe pământ. / Că slava, cinstea, bogăţia, / Neamul mare şi boieria / Cu sine să le ducă nu poate".

Întâmpinarea noului domn şi ritualul înscăunării surprind atmosfera, autenticul: „Coborând din careta largă în care făcea

drumul de la Galaţi până la Ieşi, domnitorul încălecă... pe calul care-l aştepta la marginea cetăţii de scaun, după ce-şi îmbrăcă veşmântul de sărbătoare, cabaniţa, mantia... cu mâneci lungi, îmblănite, cu guler de samur, cu ceaprazari de fir şi cu copci de aur, şi după ce-şi puse pe cap cuca, având surugiu de pene, prins în pietre de rubin". În preajmă-i vor fi boierii (la rândul lor, înveşmântaţi în „dulame blănite, purtând pe cap cuşme de blăni rare"), precum şi norodul, curios. „Clopotele celor patruzeci de biserici ale cetăţii" vestesc apropierea alaiului, care se îndreaptă spre curtea domnească. Întreg ritualul înscăunării cunoaşte detalii pline de autenticitate, ceea ce dovedeşte că scriitorul s-a documentat riguros. Cu aceeaşi minuţie remarcăm şi schiţările de portret.

Vodă este nemulţumit că preasfinţitul nu „consimte să ridice afurisenia de peste darea văcăritului". Aceasta se va finaliza prin renunţarea acestuia la scaunul arhieresc, retrăgându-se la Putna. Atitudinea diplomatică a lui vodă este subtil descrisă de autor, prin folosirea monologului interior sau a oximoronului de diplomaţie domnească: „vodă... veni spre prea sfinţitul... cu tot cu acel zâmbet mieros şi mincinos". Şi pentru ca vocea conştiinţei să vibreze puternic, naratorul omniscient devine şi reflector, pentru a surprinde detalii caracterologice subtile.

Pentru creştinătatea moldoveană, Putna transpare în viziunea lui Alexandru Lascarov-Moldovanu drept o Mecca a străfulgerărilor. Frazări meritorii şi despre domnitorii cu dragoste de neam şi ţară: „Doamne, Doamne, pomeneşte pe cei care, aleşi de Tine, au stătut pe tronul Moldovei ca domni ai ei: Alexandru Voievod, cel Bătrân şi Bun, Bogdan Voievod, Petru Voievod... şi dă, Doamne, odihnă sufletelor lor, răsplătindu-le pentru dragostea şi grija ce-au avut de ţara Moldovei".

Partea a doua. Viziunea naratologică vizează, în paralel, viaţa monahală de la Putna, precum şi destinul tânărului boier moldovean, Sandu Şendrea, proaspăt revenit de la Istanbul, unde a fost şcolit cinci ani. Dacă Prea Sfinţitul este profund

afectat de starea jalnică a Mănăstirii, despre tânărul Şendrea aflăm că nu mai simte decât o „rămăşiţă de aducere-aminte" faţă de Moldova. Deşi se spune că este „mărinimos şi înclinat spre dreptate", „plin de înfocare", cu „gândul şi vorbirea" „încinse ca într-o vâlvătaie", visul său este să obţină o funcţie importantă, pentru a deveni „unealtă folositoare în treburile dragomanatului". Nu doreşte să rămână în Moldova, ţară pe care o crede „fără prea mare însemnătate", de aceea nici nu acordă înţelegere vorbelor rostite de Prea Sfinţitul. Intră în slujba curţii, dar fără să dorească a-şi revedea moşia sa de la Straja, pe care o încredinţase întru administrare unui arendaş grec. Mai interesante erau petrecerile de la Curte şi proiecţiile ambiţiilor sale. Curând, lui Sandu Şendrea totul părea să i se împlinească după voinţă. Obţinuse dregătoria de comis şi urma să devină ginerele lui Iani Franga, „grecu'de la Vicovu". Dar nemulţumirile ţăranilor din Straja îl neliniştesc într-atât, încât tânărul se va duce la Putna să se sfătuiască cu Prea Sfinţitul. Deşi sfaturile bătrânului prelat par convingătoare, Şendrea este măcinat de sentimente contradictorii. Să-i creadă sau nu pe ţăranii care se revoltau şi blestemau? „*Ştia* el că mai toţi ţăranii sunt... încăpăţânaţi, că întind mâna şi hrăpesc ce nu este al lor, că mint, că-s şireţi şi că nu-şi ţin cuvântul..." *Ştia* acestea Sandu Şendrea? Sau aceste gânduri i-au fost inoculate? Cu multă sensibilitate sunt redate frământările sufleteşti ale tânărului boier. Iubeşte şi urăşte, se revoltă şi iar renunţă, crede şi nu crede... Va face cale-ntoarsă la Putna, pentru a afla *cine este el*. Şi părintele îi va arăta două urice semnate şi pecetluite de măritul Ştefan, precum şi câteva detalii despre strămoşii săi, iubitori de neam şi Ţară. Vocea conştiinţei îl determină s-audă sfatul părintesc: „Să iubeşti pe ţăran, Sandule, că toată puterea neamului nostru în el se află!". Încet-încet, trecutul îi răscoleşte sufletul: „tu eşti moldovan, tu cobori de-a dreptul dintr-un trunchi moldovenesc!". Străbunii săi, Groza Orheianul şi comisul Sandu Şendrea, au fost ctitori ai sfintei mănăstiri Putna. „Câte

asupriri, câte băjenii, câte războiaie, câte încălcări, câte nedreptăţi", pe toate le-au înfruntat alături de Slăvitul Ştefan cel Mare! El, Sandu Şendrea de astăzi, „se trăgea din acela (Sandu Şendrea) de la Liman (Nistru), care murise apărând Moldova". Atmosfera medievală este redată cu dăruită autenticitate, prin onomastica şi toponimele care recompun atmosfera de profundă vibraţie patriotică. Nu poate să nu tresalte fiinţa!... Cum să nu vibreze sufletul, auzind, ca un ecou: „Aici, fiule Sandu, *fiecare colţişor îşi are fiinţa lui*...Toate au graiul lor... Pe aici a trecut vremea, fiule..., şi şi-a lăsat urmele paşilor ei, pe care *nimeni şi nimic nu le poate şterge!*".

Nu avem a uita, cu toţii, ei sunt „copiii lui Ştefan"!

Revenind în satul copilăriei, în casa credincioşilor ţărani, din vremea părinţilor săi, Sandu Şendrea va cunoaşte dulcea ospitalitate moldovenească. Suntem frapaţi de autenticul descriptiv al casei ţărăneşti, tradiţionale: „casa mare... odăile din faţă ale casei..., pe policioară câteva smocuri de busuioc şi de mintă, iar sub icoana de la răsărit ... candela... pâlpâind uşor..., pat curat, cu perne mari..., pe ogheal o cămaşă largă de in, cu înflorituri roşii şi albastre". Şi ospăţul este unul autentic, moldovenesc: „pui... frigare, ... mujdei de usturoi, ... învârtită cu aluat gros, ... mămăliga, ... brânză de oi, ouă fierte... smântână acrişoară, ... vin... rachioaş, bun de dat coraj".

Ca într-un vis de poveste va fi scoasă la lumină (din *ascunzătoare*) lada străveche, în care va afla „documentul Strajei" şi veşmintele unui străbun de-al său: „veşminte de catifea, cu ceaprazuri de fir şi cu blăniţe de samur şi de jder; erau tunici de mătasă cu nasturi de argint, tivite cu fir de aur; erau dulame grele de brocart veneţian, cu gulere de scons şi de vidră; erau cuşme cu surguciu de rubin şi de safir; erau cingători de piele subţire, cu paftale de argint ciocănit; erau inele grele de aur, cu boabe de pietre scumpe, lucrate în filigran, ca pânza de păianjen; erau brăţări de argint şlefuit, cu diferite împodobiri; erau marame de borangic străveziu; erau cizmuliţe de marochin subţire, cu

pinteni de argint; erau junghere cu prăsele de aramă sau cu copite de căprioară; erau zale de oţel”.

Şi cum clopotul Buga urma a fi trimis la Liov să „treacă prin focul sleirii”, şi-al „pocăinţei”, pentru a reînvia, meşterul Teodor Pollanchi va oferi informaţii utile despre menirea clopotelor: „pentru strigare mare, cu sunet ca de trâmbiţă, altele pentru strigare jalnică, altele, voioase, ca zurgălăii, altele pline, cu chemare arhierească”.

Dar cum „stoluri de lumină” înmiresmau locul, nu puteau să nu reconstituie şi portretul lui Ştefan, cel clasic, de la Ureche *cetire*, dar mult elogios, din care nu se puteau omite meritele, de necontestat, ale lui Vodă, cel care a „înfruntat pe toţi vecinii care voiau să îngenunche Moldova”. Sunt evocate biruinţele de la Podul Înalt, Baia, Codrii Cosminului, Liman şi Chilia, Hotin şi Soroca... „O jumătate de veac a fost pavăză Moldovei, fără hodină şi fără plată... cu o mână ţinea sabia ca să se apere de duşmani şi cu cealaltă zidea ţara Moldovei.” Am zice, fără să greşim, că acesta este un atotcuprinzător (dacă ni s-ar permite şi-un superlativ, ce bine-ar fi!) portret al măritului Ştefan.

Partea a treia. La Divan, se judecă jalba ţăranilor din Straja contra lui Iani Franga. Sfatul domnesc este alcătuit, în majoritate, din greci şi „moldovenia pierdută”, de faţă se află şi vodă. Deşi ţăranii au prezentat uricul semnat de însuşi Ştefan Voievod, „grecul de la Vicov” îi jigneşte, triumfând. Spre uimirea tuturor, apare, ca din senin, în faţa divanului, un tânăr „ciudat îmbrăcat, în straie de vechime, în botfori cu pinten de argint, în tunică de mătasă cu nasturi de argint, având în şold un jungher cu prăsăle de copită de căprioară” şi care, plin de mânie, rosteşte ameninţător: „Zădarnic aşteptaţi dreptate de la acest Divan!”. Surprinzătoare i-a fost şi apariţia, şi pledoaria, dar şi dispariţia. Însă toţi au realizat că deghizatul nu era altul decât Sandu Şendrea, cel care fusese, în prealabil, ameninţat cu mazilirea, dacă va încerca să-i apere pe ţăranii săi. Aşa că el va lua drumul pribegiei. Având-ul alături pe fostul său tovarăş de copilărie,

pe Ion, Şendrea străbate un traseu de o mare însemnătate istorică – urme de mare biruinţă ale slăvitului Ştefan: Cetatea Limanului („talpa Moldovei”, „trup din trupul Moldovei”), dinspre valea Bârladului, înspre „apele de oţel lucitor ale Siretului”, până la Baia. Aici, vor poposi la conacul lui Ieremia Boldur („strănepotul lui Vlad Boldur, postelnic, căpitan de-al lui Ştefan Voievod...” Aceasta ne-aminteşte şi de *Apus de Soare*, al lui Delavrancea, nu?!), unde vor cunoaşte frumoasă găzduire şi prietenie. Veştile primite nu-s îmbucurătoare: ţăranii, nedreptăţiţi, îl vor ucide pe grecul de la Vicov şi vor da foc acelui conac, iar Şendrea este acuzat de trădare şi căutat de trimişi domneşti. În aceste condiţii, Sandu Şendrea se va retrage la Mănăstirea Sihăstria (acolo unde convieţuiau o mână de călugări care, „traşi din lume, se apropiaseră atât de tare de pragurile Împărăţiei cereşti, încât mai-mai nu mai trăiau pe pământ”), sub ocrotirea părintelui Nicodim, cel care „căpătase la sine podoaba tăcerii... una din puterile cele mai de seamă ale monahului”. Protecţie binefăcătoare trupului şi sufletului său.

Epilog în trei părţi

1. Ochiul auctorial străbate timpul istoric al Ţării, amintindu-ni-se de două mari zvârcoliri care au sfârtecat trupul Moldovei. Şi-n acest mod, scriitorul ne invită să răsfoim Cartea Mare a Neamului, pentru a afla multe... După Pacea de la Kuciuk-Kainargi (urmare a războiului ruso-turc, 1788-1744), Poarta Otomană semnează, la 7 mai 1775, Convenţia de cedare a Nordului Moldovei (Bucovina), deşi Austria se înfruptase deja de teritoriul românesc, încă din 2 august 1774, sub motiv de ocrotire a populaţiei împotriva ciumei şi trimiţând (în acest scop?!), în acest ţinut, două escadroane de husari, cinci batalioane de infanterie, două baterii de artilerie cu câte patru tunuri fiecare. Vreţi, dragi cititori, să aflaţi cum s-a obţinut acest teritoriu românesc? Cu un dar de 5000 de galbeni şi o tabacheră cu briliante, pentru mareşalul rus Rumianţev, ca să închidă ochii la operaţiunile de ocupaţie ale austriecilor, şi să retragă, astfel, şi

el, unităţile ruseşti din teritoriul ocupat. Şi uite-aşa, se fixează „pajurile" imperiale de-a lungul noilor graniţe, dinspre Moldova şi raiaua Hotin. S-au ocupat 119 sate din ţinutul Cernăuţi, 142 de sate din ţinutul Suceava şi 9 sate din raiaua vecină, Hotin. Actul de „cesiune" a fost semnat la 2 iulie 1776. Şi astfel, Austria se îmbogăţeşte (pentru cât timp? asta-i altă sângerândă poveste...) cu 278 de localităţi, pe o suprafaţă de 10441 km^2 şi o populaţie de 70 de mii de suflete. Acestea sunt date istorice, nu basne. Multe s-ar impune a mai spune, cert este că după aceste tulburi fapte şi ucigătoare nedreptăţi, avea să cadă şi capul lui Grigore Ghica al III-lea (în noaptea 30.09-1.10.1777, Beilic-Iaşi). Dar iată, naratorul nu ne slăbeşte cu evenimentele, pulsând spre un altul: trădarea lui Tudor Vladimirescu (1821), căzut, la datorie, „sub viclenele lovituri ale lui Ipsilante", amintindu-ni-se că o jertfă de sânge poartă şi numele lui Teodor Şendrea, fiul eroului nostru (de român), Sandu Şendrea.

2. Pentru Alexandru Lascarov-Moldovanu, Primul Război Mondial înscrie o filă de flacără arzândă: Mărăşeştii şi deviza: „Pe aici nu se trece!". A luptat acolo şi a presărat în cărţile sale multe lacrimi de sânge. Iar în acest spaţiu bătătorit de oase străbune, nu putea să nu mai fie şi o jertfă din viţa Şendrenilor: „căpitanul de rezervă Ştefan Şendrea-Străjescu, inginer în viaţa civilă", „strănepotul celor doi, Sandu Şendrea şi al lui Teodor, căzut la 1821". Iată cum numai un erou precum Alexandru Lascarov-Moldovanu putea să vadă *Jertfa*... sub forma unei *Flori*: „pe pieptul lui desfăcut, o rană mare, în dreptul inimii, părea o floare roşie, căzută din cer, iar chipu-i părea încă viu, surâzând liniştit, spre înalt". Şi nu greşim, defel, numindu-l pe Alexandru Lascarov... un erou. El şi-a implantat la tulpina numelui său, ca o flacără veşnic arzândă, un sfânt nume: Moldova. Moldovanu. Veţi regăsi în acest roman un strigăt-ecou: „Să nu uiţi că eşti moldovan!". Şi-am zice şi noi, arc peste timp: *Să nu uiţi, frate, că eşti român, din viţă traco-daco-getică, din dacii LIBERI!*

De aceea – zic – dacă-ar avea cine să ne-asculte!, că nu ar trebui să lipsească – din nici un manual de Literatură – cel puţin un text despre eroismul ostaşilor noştri de la Mărăşeşti. Există încă realităţi necunoscute pentru fiii noştri, elevii.

Prin lectura acestui roman, te simţi vibrând întru iubire de neam şi ţară, posibil, să doriţi a merge la Putna. La Putna lui Ştefan. Poate, pentru a mângâia un clopot. Dar nu unul oarecare, ci pe... Buga lui Ştefan voievod! Şi, cine ştie, veţi auzi între faldurile firii... o vibraţie, divină: „Bu-ga!... Buga!...” sau „Ştefan!... Ştefan!...”. Sau... cine mai ştie!... poate... veţi retrăi viziunea unui Prea Înalt..., şi-a unui Sandu Şendrea..., pe zidul mănăstirii... *umbra* măritului Ştefan... pe-un cal alb... Cine mai ştie?! Imaginarul nostru n-are limite (avându-l model pe scriitorul nostru), când este vorba de slăvitul Domn cel Mare!

3. Fiecare epilog transpare, precum o scară a jertfelniciei. Imaginea ultimului epilog s-apropie de zilele noastre şi aminteşte de rezistenţa comunistă în munţi. Tonul auctorial străpunge firea. Posibil, sunt lacrimi de sânge ale omului Alexandru Lascarov-Moldovanu: „Acum, când stăm gata (se referă la anul 1949?! O, nu!... şi mai departe...) să închidem această lungă cronică, plină de suferinţe, dar şi de nădejdi, în temniţa de la Suceava (înţelegând: Aiud, Gherla, Sighet...) zace Sandu Şendrea-Străjescu, doctorul, feciorul lui Ştefan Şendrea, cel de la Răzoare”. Printre cele de pe urmă cuvinte ale sale, înainte de a fi executat, n-avem voie a uita, pe acestea: „Aflaţi... că Basarabia şi Bucovina sunt româneşti şi au să se întoarcă acasă”.

Da, *cândva*, se vor întoarce acasă... Viţa Şendrenilor nu a pierit, îl are pe Ştefăniţă... Ştefăniţă... pe un alt Sandu... şi tot aşa... Nici unul nu va uita: „noi suntem ai neamului”. Al acestui Neam.

Ştefan cel Mare încă aşteaptă.

Traducătorul

„Ce ochi de ghiaţă mă privesc din stele,
Când zăbovesc pe-o carte desfoiată?
Ce deget straniu calea mi-o arată,
Spre luna rece, printre largi perdele?”
(Ştefan Baciu)

În nobila sa activitate de popularizare a învăţăturii creştine şi de toleranţă faţă de toate cultele, lui Alexandru Lascarov-Moldovanu i-au slujit şi traducerile, mijloc de oglindire a talazurilor care înveşmântează zbuciumata noastră viaţă. Şi cum „cele mai mari rele ale noastre ne vin de la noi înşine şi în noi”, n-avem altă soluţie, o spune Jeremy Taylor, prin vocea traducătorului Lascarov, decât „a căuta binele nostru cel mai mare”. În noi, în sufletul nostru se află puterea de „a face din iad paradis, sau din paradis iad”, ne atrage atenţia Milton. Aşa am putea să ne explicăm de ce înclinaţia lui Lascarov spre o asemenea diversitate de texte din literatura universală: de la Turgheniev la Lübbock, de la cardinalul Wiseman la monseniorul Ghika, de la Sandeau la Daudet ş.a., tocmai pentru a învăţa că merită a cunoaşte şi a purta povara răului (răsplată), decât a-l săvârşi; pentru a învăţa că fericirea este precedată, de cele mai multe ori, de spasmele nefericirilor.

Sub bagheta stilistică a lui Turgheniev (şi nu numai), ne simţim luminaţi de motivaţiile maximei *Qui me néglige, me perd*, deşi eroina din *Ancier sau Arborele morţii* (roman tradus de Lascarov) s-a călăuzit după un moral principiu („Nu trebuie neglijat nimic în viaţa asta. Trebuie cerut mult, ca să capeţi puţin”), care însă nu i-a folosit la nimic. Destinul Mariei Nadejda s-a frânt – în unda lacului mâlos... de multitudinea de... „trebuie”.

Deopotrivă, Al. Lascarov-Moldovanu se doreşte vocea gândului preţios, traducând şi publicând (în parte) unele conferinţe ale unor oaspeţi străini, prezenţi la cursurile de vară, din cadrul Universităţii Populare „N. Iorga", de la Vălenii-de-Munte. Astfel, în revista „Ramuri" (Craiova, nr. 7-9/1925), ni se prezintă traducerea textului prezentat de prof. Otokar Hnik, cu titlul: *Literatura ceho-slovacă de la Hus până azi*. Un expozeu foarte interesant, o „schiţare" a evoluţiei literaturii ceho-slovace. Profesorul praghez vorbeşte despre Jan Hus (1369-1415) şi-a lui „frumoasă pildă de înălţare morală", „scriitor şi gramatic", „patriot arzător", „teolog şi reformator". Deopotrivă, frumoase gânduri despre Comenius (1592-1670), „cea din urmă floare care a înflorit pe pământul Boemiei", un mare poligraf al Evului Mediu, bătrânul nobil care a lăsat un sublim testament:

„În clipa despărţirii supreme, către tine, popor ceh şi morav al meu, către tine, o, scumpă patrie, ... vă încredinţez comorile pe care Dumnezeu mi le-a dăruit..."

Îndemnul său testamentar s-ar potrivi şi nouă, românilor de astăzi:

„Trăieşte, o, poporul meu închinat Domnului, nu muri!"

Profesorul ceh face referire şi la meritele scriitorului Alois Jirásek (1851-1930), patriot înflăcărat, precum şi la Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937) – un susţinător asiduu al independenţei poporului ceho-slovac.

Răsfoind *Împotriva tuturor (Proti všem)*, vastul volum al scriitorului ceh Alois Jirásek, subintitulat „o pagină din epopeea cehă" (1950), negreşit, vom fi frapaţi de aceste versuri, imbold, conştientizare, spirit reformist:

„Cu mic şi mare glasul să unim
Pe Dumnezeu din ceruri să slăvim
Să-I mulţumim!
Căci vlagă dând braţului nostru slab
El a gonit şi risipit cu groază

În toată zarea până hăt departe
Pe nemţi, saxoni, unguri şi şvabi,
Pe-austrieci şi cehii trădători.
Noi, cehii credincioşi credinţei Tale
Osana! Îţi cântăm, Părinte!"
(traducere: Traian Ionescu-Nişcov şi Emanoil Cerbu, 1957)

În ceea ce-l priveşte pe Masaryk, merită să amintim că, în octombrie 1917 (dovadă sunt memoriile lui I. Gh. Duca), a făcut o vizită la Iaşi, unde a fost întâmpinat cu onoruri militare şi a avut o întrevedere cu Regele Ferdinand, solicitând sprijinul, în proiectul convocării congresului antiaustriac al naţionalităţilor asuprite (proiect care a eşuat). Cu acel prilej, a primit şi aprobarea (cu susţinerea generalului Berthelot) pentru transferul Corpului de Voluntari Ceho-Slovaci din Rusia pe frontul din Moldova (demers reuşit).

Profesorul aminteşte cursanţilor că la Praga fiinţează de câţiva ani o „societate ceho-română", „unde se ţin cursuri în limba română". Aşadar, prietenia dintre Jan Urban Jarnik (1848-1923) – specialist în romanistică, bun cunoscător al limbii române şi al folclorului românesc – şi Nicolae Iorga au dat roade. Profesorul conchide mulţumit:

„Sămânţa aruncată de Urban Jarnik a căzut pe pământ roditor..."

*

În 1937, Lascarov-Moldovanu va publica o traducere a romanului *Fabiola* (*Biserica din catabombe*)[1], cu un subiect extrem

[1] Roman publicat de cardinalul Nicolas Wiseman (1802-1864), la 1854, şi tradus deja, în româneşte, la 1911, de către Natalia Negru. Varianta tradusă în 1937 şi mult mai populară, realizată de Lascarov-Moldovanu, va mai cunoaşte o reeditate, la Editura Libra din Bucureşti, în 1991.

de interesant, privind zorii creştinismului care au însemnat persecuţii şi jertfe. Acţiunea se desfăşoară la Roma începutului de secol IV, în timpul domniei împăratului Diocleţian, cunoscut ca unul dintre aprigii prigonitori ai creştinilor[2]. Romanul prezintă sinuozităţile unor convertiri (Fabiola sau Fulvius, tineri bogaţi şi vicioşi), agresivităţile comise de tânărul Corvinus împotriva creştinilor care se refugiau în catacombe sau evoluţia dramatică a tânărului creştin Pancratius, dispus a se jertfi, precum tatăl său, în numele credinţei creştine.

În 1938, Lascarov va traduce piesa de teatru *Femeia adulteră*, a monseniorului Vladimir Ghika (1873-1954), text dramatic, supranumit de autor „mister evanghelic", prin preluarea, în prim-plan, a motivului biblic al jertfei Mântuitorului, dar recompunând o dureroasă lecţie de moralitate creştină: *Tabla Legii* lui Moise. Mulţimea (înţelegând, comunitatea creştină) devine judecător şi executant. Păcatul femeii adultere se cere pedepsit: în piaţa publică, prin lovituri cu pietre. Deşi soţul, cel înşelat, se luptă cu propriile-i sentimente, nu are forţa să împiedice aplicarea pedepsei. Discursul dramatic urmează litera *Vechiului Testament*. Autorul nu se putea distanţa de mitul biblic. Rolul traducătorului este acela de a ilustra, prin creatorul său, Monseniorul Ghika, în fapt, „povestea omenirii noastre vinovate", povestea acestei omeniri, care-şi spune creştină, dar care pune mai presus de toate, voinţa şi dorinţa de a pedepsi, cu orice preţ, uitând de propriile ispite, de propriile inechităţi.

Traducerea, în 1939, a volumului *Fericirea de a trăi*, al lui Sir John Lübbock (1834-1913), are darul de a implanta în sufletul cititorului, de orice vârstă, reguli de comportament, minilecţii de moralitate, înscrisuri de o subtilitate aparte: de la „fericirea datoriei" în familie sau în societate; „binefacerile" prieteniei

---

[2] Gaius Aurelius Valerius Diocletianus (244-311), împărat roman (noiembrie 284 - mai 305), s-a dovedit un reformist al vieţii religioase, impunând cultul lui Jupiter şi promulgând patru edicte anticreştine.

sau ale iubirii; cum se armonizează munca, studiul şi odihna; beneficiile spirituale pe care ni le oferă poezia, muzica, artele în general ş.a.

Descoperim, prin traducătorul Lascarov-Moldovanu, veşmântul de fin psiholog al lui Sir John Lübbock, vorbind despre cel mai frumos şi nobil sentiment din lume:

„Dragostea este soarele şi lumina vieţii. Nu putem să ne bucurăm desăvârşit de nimic, dacă o fiinţă iubită nu se bucură împreună cu noi. Când suntem singuri, strângem vistierii de bucurii, nădăjduind că le vom împărtăşi, într-o zi, cu acei pe care-i iubim. Dragostea ţine cât şi viaţa şi se schimbă cu vârsta şi cu împrejurările. În copilărie, ţinta ei este tata şi mama, în vârsta bărbăţiei, soţia, la bătrâneţe, copiii – şi în toată vremea, fraţii, surorile, rudele şi prietenii. Tăria prieteniei e străveche, şi uneori, ca în aceea a lui David cu Ionatan, ea depăşeşte chiar dragostea pentru femeie...”

Din literatura franceză, Lascarov-Moldovanu traduce romanul *Madeleine* (1848), de Jules Sandeau (1811-1883), *Les lettres de mon moulin* (1869), de Alphonse Daudet (1840-1897) etc.

Tradusă în 1923, culegerea de povestiri moralizatoare, *Scrisori din moara mea*, pare a-l cuceri pe Lascarov-Moldovanu, prin împletirea, armonios, a unor stări psihologice contradictorii: duioşie, amărăciune, umor, sarcasm. Şi-un singur exemplu şi pare edificator. *Legenda omului cu creier de aur* devine oglindirea unui har care se va irosi din prea multă bunătate, credulitate, dar şi din nechibzuinţă. Un cap, neîncoronat, dar pulsând strălucire, „se ridică sub lumina soarelui ca un frumos măslin”. Îi hrăneşte pe cei din jurul său, din preaplinul înzestrării sale, dar fără a fi fericit sau fără a cunoaşte fericirea.

În 1935, Lascarov-Moldovanu traduce studiul lui S. Smiles: *Ajută-te singur!* Util şi astăzi. Aşa ne explicăm de ce, în 1992, această ediţie va fi preluată de Editura Socec, din Bucureşti, operând o selecţie şi o transliterare minimală, realizată de Cornel Brahas. Reţinem câteva dintre capitole: *Întemeietorii de industrie*

(cu explicaţii despre „istoria fabricării olăriilor" sau „arta ceramicii în Anglia"), *Întemeietori şi producători* (cu detalii despre „maşina cu aburi", „maşina de ţesut – de tors inul, de pieptănat bumbacul" etc), *Puterea aplicaţiunii în artele frumoase*, despre *Energie şi curaj*, despre *Oamenii de afaceri* şi *Taina îmbogăţirii*, despre *Educaţia prin tine însuţi* sau *Nobleţea de caracter*.

La timpul respectiv, cartea lui S. Smiles (1812-1904) a fost elogiată, mai mult chiar, comparată de P.I. Teodorescu (revista „Ţara Bârsei", nr. 1-1/1937) cu alte lucrări de referinţă, precum *Educaţia Voinţei*, de Jules Payot, sau *Cartea Vieţii*, de Fr. W. Foerster. De asemenea, o prezentare favorabilă găsim şi în revista „Ţara noastră" (Sibiu, 5.12.1935).

În 1941, se va publica traducerea romanului *Magdalena*, varianta Lascarov-Moldovanu. Motto-ul cărţii ar putea fi această reflecţie, care face trimitere nu doar la rătăcirile lui Mauriciu (protagonistul), fiul cavalerului de Valtravers, ci la fiecare dintre noi, într-o anumită sau în orice treaptă a vieţii: „O dată ce-ai pus piciorul în mărăcinişul vieţii, e greu să mai ieşi".

Acest roman are o puternică tentă educativă. De aceea Lascarov l-a tradus, gândind, avem certitudinea, şi la fiii săi care, umblând prin lume, ar fi trebuit să se gândească şi la moştenirea lăsată de tatăl lor, aşa cum Mauriciu (protagonistul acestui roman), ajutat de înţeleapta lui verişoară, Magdalena, va găsi mijloacele să corecteze un traiect vicios al vieţii.

Şi acest mesaj, cu vibraţie autobiografică, merită a-l reproduce. Este un pasaj din opera *Wilhelm Tell* (1829), de Gioachino Rossini (1792-1868): „Suspinele lui Arnold, în clipa când află de moartea tatălui său, treziră în el amintirea cavalerului, plecat fără ca să-i fi strâns pentru cea din urmă dată mâna-i cuprinsă de moarte".

Atâta timp cât tânărul a crescut şi a convieţuit în sânul familiei sale, totul era firesc şi sfânt. Din momentul în care el este trimis în lume, pentru a o cunoaşte şi pentru a se maturiza, lucrurile au luat o turnură dramatică. O înţelegem, şi fără detalii,

din vocea auctorială: „Scrisorile tatălui său îl sâcâiau într-ascuns, cu toate că erau duioase şi pline de dragoste de mamă, dojanele bunei marchize îl făceau să surâdă de milă, sau îl făceau să izbucnească violent, ca un leu rănit". Rătăcirile sale au o singură finalitate: risipirea moştenirii rămase de la tatăl său. Orfana Magdalena, plecată din München, înfruntă necunoscutul şi are tăria să rostească, cu demnitate, la timpul potrivit, verişorului ei: „Sărăcia mea nu va fi o sarcină pentru bogăţia ta". Iată cum învolburările vieţii te pot ajuta să vezi calea cea dreaptă. Acesta este şi meritul scriitorului Jules Sandeau, de a fi introdus subtilităţi pline de savoare moralizatoare, de profundă duritate, la adresa eroului său: „În viaţa lui trândavă şi împrăştiată, rareori deschisese o carte. În mijlocul nebuneştilor lui risipiri, se îndeletnicise" cu lucruri mărunte, dar „nu căutase deloc în cetire o hrană fie pentru cugetarea, fie pentru visarea lui".

*

Interesantă implantarea unui subiect de roman, *Vicarul din Wakefield* (1766), al scriitorului englez Oliver Goldsmith (1730-1744), un text moralizator, care surprinde cele trei calităţi ale dr.-lui Primrose, de preot, soţ şi tată, care are de luptat cu vanitatea (soţiei şi a fiicelor sale), cu îmbălsămările diverse ale destinului, arătând că doar prin credinţă biruinţa va fi deplină. Prezentarea şi unei alte lecturi (fără a o numi – ca să nu ne smintim – fireşte) are darul de a crea şi un contrast. Şi totul, pentru ca protagonistul să se reînalţe „din adâncul prăpastiei în care căzuse".

Credinţa că orice poate fi readus pe calea mântuirii, pe calea dreaptă a unei vieţii conştientizate, o determină pe Magdalena să însceneze pierderea oricărei surse financiare, pentru a-l determina pe Mauriciu să conştientizeze că are, totuşi, o responsabilitate faţă de verişoara ei şi faţă de micuţa Ursula,

pupila lui. La Paris, trăind o viaţă modestă, dar utilă, şi ajutată de prieteni devotaţi, Magdalena s-a folosit de un scenariu bine ticluit, pentru a-l ajuta pe Mauriciu „să renască, să treacă prin sărăcie, prin muncă şi abnegaţie".

Din acel moment, redeşteptat şi recules, misia lui Mauriciu este formulată, înţelept, de sir Edward: „Veghează bine asupra fericirii d-tale... (Magdalena)... e o floare delicată care are nevoie de îngrijiri sârguitoare".

Magdalena rămâne un roman care se poate citi, cu acelaşi interes, şi în acest mileniu al III-lea, şi-ar putea fi / ar trebui să fie / un ghid nepreţuit, gândind la tinerii care-şi găsesc, în genere, modele găunoase, la distanţă stelară de ceea ce numim moralitate.

Vicarul din Wakefield, tradus de Al. Lascarov-Moldovanu, în 1940, debutează cu un motto semnificativ: „Nădăjduiţi cei năcăjiţi, / Temeţi-vă, cei fericiţi!", miezul romanului bucurându-se de explicaţiile lămuritoare ale autorului însuşi: „Eroul strânge la sine trei din cele mai mari însuşiri din toate câte pot fi pe pământ: e preot, plugar şi tată de familie. E înfăţişat tot pe atât gata de a propovădui cât şi de a asculta, simplu în îmbelşugare, vrednic de încercări. Într-un cerc de lux şi subţirime, cui putea-va să placă un asemenea model? Cei cărora le stau calde la suflet priveliştile din lumea mare, îşi vor întoarce cu dispreţ privirea de la acest cămin rustic, nevinovatele lui convorbiri părea-vor fără duh acelora care confundă neobrăzarea cu veselia, iar cei care obişnuiesc să nesocotească religia, vor râde de-un om, care-şi culege temeiurile de mângâiere din nădejdea altei vieţi" (Oliver Goldsmith).

Romanul este dispus în două părţi, partea I are 19 capitole, iar partea a II-a, 13 capitole. Încă din incipit, tonul moralizator abundă ascensional: „Omul cumsecade care se însoară şi ridică o numeroasă familie, aduce mai multă slujire omenirii, decât acela care, trăind singur, se îndeletniceşte cu găsirea celor mai grozave temeiuri cu privire la populaţie".

Dar Alexandru Lascarov-Moldovanu nu este recunoscut doar ca un prestigios traducător, ci şi ca un subtil comentator al unor cărţi traduse în limba română. Aşadar, lui îi datorăm recenzii interesante la unele cărţi, precum: *O carte epocală «Viaţa lui Iisus»*, de Giovanni Papini, în traducerea lui Al Marcu („Răsăritul", nr. 4/dec. 1928) sau *Dostoievsky* (Ed. Gallimard, Paris), autor fiind soţia scriitorului, Ana Gregorievna Dostoievskaia („Floarea darurilor", dec. 1930). Multe dintre aceste cronici se află în Arhiva B.S.S., în partea a treia a volumului, înregistrat la cota: III 1710, sub titulatura *Cărţi şi reviste franceze. Dări de seamă*. Un număr impresionant de cronici de carte, traduse din franceză, în total: 154 de pagini.

Interesant este volumul manuscris, dactilografiat (cota III 1700), o traducere a Cardinalului Verdier, Arhiepiscop al Parisului – *Biserica în faţa lumii moderne* (1937), alcătuit din următoarele capitole: *O lume fără suflet. Criza conştiinţei*, *A restaura morala creştină*, *Pacea prin biserică – Religie şi patriotism*, *Cunoaşteţi doctrina Bisericii*?, *Rolul social al Bisericilor* şi *Chemare către tineri*.

*

Volumul *Tălmăciri alese*, editat la Institutul de Arte grafice „Cugetarea" (str. Popa Nan, 21, Bucureşti, IV), poartă pe ultima pagină (206) data de „iulie-august 1937". Cele 95 de texte traduse din vasta operă a Sfântului Ioan Gură de Aur sunt precedate de un amplu expozeu despre: *Viaţa Sf. Ioan Gură de Aur*.

Primul text: *Viaţa pământeană asemuită cu o reprezentaţie de teatru* ne aminteşte de *Glossa* lui Eminescu şi înţelegem că ideea e străveche, iar viziunea sfântului este dureros de realistă, indiferent dacă evoluăm pe scena improvizată sau pe scena vieţii: „Unul se înfăţişează ca filosof – şi nu-i filosof; altul rege, fără să fie, ci numai îmbrăcat ca rege, căci aşa cere piesa...";

altul o face pe „sclavul, cu toate că-i slobod; celălalt pe profesorul, fără să aibă ştiinţă de profesor". „Ei nu par ceea ce sunt, – ci par ce nu sunt: doctor fără ştiinţă doftoricească, filosof din pricina părului care-i împodobeşte masca, soldat, din pricina uniformei." Iată, aşadar, câte măşti putem prelua! „Masca ne dă o închipuire, dar nu face mincinoasă firea, ci numai ascunde adevărul." Când spectacolul ia sfârşit, fiecare-şi reia fizionomia iniţială.

Avem a reţine că: „Lumea e teatrul, stările omeneşti, bogăţia, sărăcia, puterea, supunerea... sunt măştile actoriceşti". Dar veni-va timpul când „vom da samă" pentru fiecare „mască" a zilelor noastre (pp. 17-18).

Într-un alt capitol: *De ce unii răi sunt pedepsiţi din lumea aceasta, şi de ce nu toţi*, aflăm că e foarte posibil ca „bogatul care săvârşeşte asuprirea, hrăpirea, nedreptatea", să nu aibă „nimic a suferi". Dar să nu uităm, veni-va „o altă vreme când toţi îşi vor primi răsplata". Întotdeauna e timp şi pentru răsplată, şi pentru mângâiere.

Să nu uităm: „Săracul gustă mai multe plăceri decât bogatul", „Moleşeala trupului lucrează asupra sufletului", „Lipsa de ruşine jigneşte pe Dumnezeu în lucrările sale", „Nu trebuie să ne arătăm îngăduitori sau nepăsători faţă de greşalele aproapelui", „Putem şi trebuie să facem orice pentru dragostea lui Dumnezeu", „Greşalele mici aduc pe cele mari", „Trebuie să ne ferim de tot ceea ce ne împinge spre păcat", „Trebuie s'o rupem cu cei răi", „Nu trebuie să vă puneţi cu cei furioşi", „Să nu ne lăsăm doborâţi de încercări", „Nu trebuie niciodată să deznădăjduim de propria-ne mântuire şi nici de milostivirea dumnezeiască", „Bunurile noastre nu ne sunt date decât cu împrumut", „Putem, dacă vrem, să ajungem la virtutea sfinţilor".

Suntem îndrumaţi a afla care este „temeiul postului": „Nu-i nicio vinovăţie să mănânci... Ceea ce strică este pofticiunea,

îmbuibarea peste ceea ce trebuie", ce înseamnă „frăţietate creştină", „foloasele şi vredniciile iertării", cum se dobândeşte virtutea, cum să cunoaştem „dulceaţa" trândăviei, dar şi bucuriile muncii.

Un bun creştin ar trebui să ştie că cea dintâi treaptă a „renunţării" este *milostenia*. Mare poate fi „snopul" milosteniei!

Să nu uităm *Să cercetăm cimitirele*: „în tot ce veţi spune, cugetaţi la clipele cele de pe urmă, şi niciodată nu veţi păcătui".

Fiece zi ar trebui să fie sărbătoare pentru creştin

„Nu data este îndreptarul sărbătoarei, ci curăţia gândului." „O sărbătoare... nu-i nimic altăceva decât bucurie, – dar bucuria duhovnicească n'are alt isvor decât gândul că ai săvârşit fapte bune."

Câtă subtilitate în capitolul *Virtutea e cu putinţă oricare ar fi starea cuiva*: „Unul străluceşte în sărăcie, altul în bogăţie. Ilie în sărăcie, – Avraam în bogăţie... Unul străluceşte în căsătorie – Avraam, – altul în feciorie, – Ilie. urmaţi calea pe care o vreţi – şi una şi alta duce la cer. Unul străluceşte în postire, – Ioan; altul fără postire, Iov".

Povăţuire aleasă primim de la Sf. Ioan Gură de Aur în *Cercetarea conştiinţei*. Sfinţia sa spune: „Trebuie totdeauna să avem privirile întoarse către judecătorul nostru – şi să facem pentru greşalele noastre ceea ce facem pentru cheltuielile noastre". Bine ar fi ca în toate momentele zilei, şi dimineaţa, dar mai ales seara, să ne filtrăm faptele, gesturile, acţiunile, gândurile. Seara, când devenim „descătuşaţi" de toate „înlănţuirile" de peste zi, când ajungem singuri, „cu noi înşine", în „pace desăvârşită", „să adunăm la patul nostru tribunalul, şi purcedând la judecată, să ne facem plăcuţi lui Dumnezeu".

Ce bine-ar fi să şi punem în aplicare această aleasă povăţuire!

Din volumul *Tălmăciri alese* am desprind şi câteva vorbe duhovniceşti, de aleasă simţire, rostiri ale Sfântului Ioan Gură de Aur:

„Nimic nu dezbină mai mult ca invidia."

„Să fugim de bârfire, dragii mei!"

„Dacă trufia vine din necunoaşterea lui Dumnezeu, - cunoaşterea lui Dumnezeu o va goni."

„A fi umil, e a nu-ţi face de tine însuţi cine ştie ce gând mare, cu toate că ai cugetul că multe lucruri bune ai săvârşit."

„Nu vă mândriţi cu umilinţa voastră!"

„Prietenul credincios mângâiere este în viaţă."

„Dragostea e mai trainică decât un zid, mai tare ca diamantul."

„Dumnezeu preţuieşte duhul dăruirii, iar nu însemnătatea darului." „Rădăcina tuturor relelor este iubirea de arginţi" – spune Apostolul. Ce este prea mult, „zămisleşte păcatul". „Preamultul şi păcatul una sunt..."

*

Imitatio Christi. Asemănarea cu Domnul Hristos. Versiune nouă (Tipografia „Cugetarea", Bucureşti, 1940, 367 pagini). În postfaţă, preotul paroh de la Biserica „Sf. Ecaterina", din Bucureşti, precizează că această lucrare a fost tipărită după marele cutremur din 1940 şi reprezintă ofranda autorului pentru ajutorarea acestui sfânt lăcaş. De altfel, şi scriitorul precizează că acest studiu a fost realizat în perioada 8 iunie - 23 august 1940. Nu este propriu-zis o traducere. Este o prelucrare după originalul, al cărui autor nu este cunoscut, dar care circulă, în diferite versiuni, încă din secolul al XV-lea. Lucrarea are patru părţi. Fiecare capitol este însoţit de câte o „meditaţie" a lui J. Lamennais (preot francez). *Cartea* I (*Sfaturi folositoare pentru*

viaţa duhovnicească) evidenţiază râvna „creştinului care se trudeşte să ajungă la desăvârşire”, neuitând că „viaţa omului pe pământ, o necontenită luptă este”, iar „suferinţa... marea povară pe care trebuie să o purtăm de la naştere până la moarte” *Cărţile* a doua şi a treia fixează anumite *Îndrumări pentru propăşirea în viaţa lăuntrică*, iar cartea a patra descrie *Sf. Taină a Împărtăşaniei*. Recunoaştem pasaje moralizatoare: despre „vorbirea nefolositoare”, „vălmăşagul oamenilor” şi „trufia” care „pătează şi zălogeşte duhul” etc., urmate de câte o „meditaţie”: „Scris este că vom da socoteală, la ziua judecăţii, de orice vorbă zădarnică. Să nu ne mirăm de această asprime: totul este serios în viaţa omenească, şi orice clipă a ei poate avea urmări covârşitoare. Vremea pe care o risipiţi în convorbiri deşarte, vă fusese dată să câştigaţi cerul. Puneţi în cumpănă ţelul pentru care aţi primit viaţa, cu ceea ce faceţi din ea, şi ştiţi, oare, dacă vă mai este dat de trăit măcar un ceas?”

*

Nicolas Ségur – *Saint François d’Assise/ Sf. Francisc din Assisi*

Despre Sfântul Francisc din Assisi s-au scris multe studii, foarte interesante, demne de toată atenţia. Dacă studiul lui Nicolas Ségur, publicat în 1926, în varianta tradusă de Al. Lascarov-Moldovanu, nu ne este încă lesne spre lectură, putem alege studiul lui Michel Feuillet, traducere şi publicare realizată de către Editura Humanitas, în 1992.

Între manuscrisele dactilografiate, aflate în arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod (cota: III 1700), putem lectura varianta românească a lui Lascarov-Moldovanu (90 pagini, dactilografiate, mărimea A[4]). *Cinquième Évangile. Saint François d’Assise*, de Nicolas Ségur (Paris, Bibliotheque-Charpentier, 1926). Inedită. Studiul lui Ségur debutează cu mărturisirea: *Par un heureux*

printemps d'Ombrie, je communiquai intimement dans les cryptes de la basilique d'Assise, avec saint François, şi e dispus în şapte capitole: 1. *La voix de la Cigale*; 2. *La joie parfaite*; 3. *La Noël de François*; 4. *Le roi des vers*; 5. *Les flammes de l'amour*; 6. *Les divine blessures*; 7. *Le chant des alouettes*.

Reţine atenţia, în primul capitol, *Glasul greierului*, cu îndemnul: „Iubeşte chiar de acum cele ce ai de detestat şi iubeşte-le până la a te face una cu ele". În fond, ce este mai presus de orice într-această viaţă decât frumuseţea sufletească, iubirea divină? „*Laudă crinii câmpului care nici nu se ostenesc, nici nu torc şi paserile care sunt prea desăvârşitele făpturi ale Domnului*". În adevăr, nu este altă „bucurie deplină" (capitolul al doilea) decât „flăcările iubirii" (capitolul al cincilea), şi-al său imn de laudă: „Lăudat fii, Doamne al meu, pentru toate făpturile / Lăudat fii, Doamne al meu, pentru sora mea Luna şi Stelele, / Lăudat fii, Doamne al meu, pentru fratele nostru Vântul... / pentru sora noastră: Apa".

„Dotat cu darul ubicuităţii, atât de frecvente îi sunt drumurile", notează Michel Feuillet, în al său studiu despre *Vieţile sfinţilor* (Humanitas, 1996), Sf. Francisc a compus *Cântecul creaturilor* – adevărat „act de graţie adresat lui Dumnezeu", „celebrare la care îşi asociază toate făpturile".

Strofa dedicată „surorii noastre Moartea" a fost creată în septembrie 1226: „Laudă ţie, Doamne al meu, întru sora noastră moartea trupească / De care niciun om trăitor nu poate fugi. / Vai celor care în păcate aşa de grele mor, / Fericiţi cei care vor fi găsiţi împlinind prea sfintele porunci, / Cei care, în moartea din urmă, durere nu vor afla".

În ultima zi a vieţii pământeşti, pe 2 octombrie 1226, Sfântul Francisc cere să fie aşezat pe pământul gol, pentru a i se presăra pe trup cenuşă, „ca semn al decăderii". La lăsarea serii, cu voce slabă, el intonează un imn de penitenţă:

„Glasul meu strigă Iahve,
cu vocea mea Îl rog pe Domnul;

Îmi vărs lacrimile în faţa Lui,
Înaintea Lui îmi dezvălui durerea”.

Ultimele versuri exprimă durerea, dar şi credinţa absolută în iertare şi mântuire:

„Apleacă-Ţi urechea la rugile mele,
căci sunt cuprins cu totul de durere;
scapă-mă de cei ce mă urmăresc,
căci sunt mai tari ca mine.
Scoate-mi sufletul din temniţă,
ca să pot slăvi numele Tău;
cei drepţi mă aşteaptă:
Răsplăteşte-mă!”

Textului lui Ségur (prin traducerea lui Al. Lascarov-Moldovanu) i-am adăugat observaţiile critice ale lui Michel Feuillet, în sensul întregirii portretului unui sfânt, pentru care moartea i-a fost aidoma vieţii, în pace şi în iubire.

Omiliile

În Arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod sunt conservate 30 de volume traduse de Al. Lascarov-Moldovanu din bogata bibliografie a cunoscutului Sf. Ioan Gură de Aur, în principal: *Omiliile*. De fapt, în literatura patristică românească sunt cunoscute multe ediţii ale cuvântărilor bisericeşti ale Sfântului Ioan Chrysostomus, precum cele nouă cărţi despre *Pocăinţă*, care au stat la baza reflecţiilor *anahoretului*, deopotrivă *ucenicului* întru Hristos, Al. Lascarov-Moldovanu... Merită a reţine şi alte ediţii, relativ recente, precum cele ale Editurii Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 2007, prin care sunt prezentate *Omilii la Ana*, *Omilii la David şi Saul*, *Omilii la Serafimi*. Şi exemplele pot continua. Conform *Dicţionarului Limbii Române* (Editura Academiei, 2010), termenul „omilie" provine din ngr. *ομιλία*, apare în scrierile religioase româneşti, abia la 1775, cu sensul de „discurs, cuvântare bisericească, predică". *Omiliile* sunt scrieri extrem de instructive, care se cer lecturate, iar „tablele" legii creştine – respectate.

Povestea unui suflet

Thérèse de Lisieux (1873-1897) este cunoscută – printre creştinii romano-catolici – drept Sf. Tereza a Pruncului Iisus. Se ştie că, încă de copilă, Tereza a fost protejată în mănăstirea carmelitană din Lisieux şi, apoi, venerată ca Sfânta Teresa a Pruncului Iisus şi a Sfintei Feţe, considerată fiind „doctor al bisericii”.

În traducere românească există o ediţie anterioară celei semnate de Alexandru Lascarov-Moldovanu. Editată de Tipografia Seminarului Teologic Greco-Catolic, din Blaj, în 1929, lucrarea are titlul: *Istoria unui suflet. Viaţa Sfintei Teresa din Lisieux*, cu menţiunea „traducere după autobiografia originală”, imprimator: Dr. Augustin Tatar, 220 de pagini, precedată de o prefaţă, fără a se specifica numele traducătorului.

Al. Lascarov-Moldovanu i-a dedicat o vastă monografie. Nu este doar o traducere (din limba franceză), precum ediţia „Blaj, 1929”. În stilu-i caracteristic, Lascarov-Moldovanu nu se depărtează de textul original, dar are – de fiecare dată – un mod personal de abordare, printr-o *Prefaţă* atotcuprinzătoare şi minuţioasă. Volumul manuscris, dactilografiat, format A^4, legat, conţine 526 de pagini. Demers finalizat: „Bucureşti, 29 iulie 1949”. Volumul a fost dăruit B.S.S., în anul 1975.

Capitolul I, intitulat *Sfaturi şi Amintiri*, oferă cititorului detalii pertinente despre viaţa şi cucernicia Sfintei Tereza. Din convorbirile sfintei cu ucenicele sale, ni se dezvăluie preţioase învăţături. Lucrarea domină, majestuos, printr-o bogată creaţie lirică, de profundă cucernicie: „Pacea-mi este singurătatea, / Nimic mai mult nu cer. / Gândul meu este să fiu ţie pe plac, / Iar fericirea mea / Tu eşti, Iisuse!”.

Lascarov-Moldovanu traduce versurile (care, la timpul lor, au fost imnuri de slavă) compuse de Sf. Teresa. Unele dintre ele – de o sensibilă înălţare spirituală, precum *Speranţa mea*: „O, dă-mi Iisuse, aripi albe, / Ca înspre tine zboru-mi să iau. / Vreau să m-avânt spre ţărmul cel veşnic. / Vreau să te văd, comoara-mi divină: / Vreau să zbor în braţele Mariei / Să-mi odihnesc fruntea pe-acest tron ales, / Şi să primesc de la mama mea, scumpă, / Dulcele sărut pentru întâia oară" (12 iunie 1896). Cu meticulozitatea-i caracteristică, Lascarov-Moldovanu pătrunde-n laboratorul de creaţie al Sfintei Tereza, fixând în date, concrete, perioada de creaţie poetică: prima poezie – *Roua Divină* (2 februarie 1893), iar ultima – *De ce te iubesc, o, Marie!* (cel mai amplu poem al ei, 25 de strofe a câte opt versuri fiecare, datat: mai 1897).

Sfânta Tereza se consideră „copilul" ascultător şi prea supus, „lucrarea iubirii" divine, cu sârg presărând „flori" de taină, mereu-mereu, câte „un crin în mijlocul spinilor" (1897). Jertfa iubirii sale supreme devine floare, adică puritate: „Doamne, de frumuseţea ta sufletu-mi e prins; / Vreau să-ţi dăruiesc miresmele şi florile mele" (28 iunie 1896).

În versurile sale recunoaştem fineţe şi cizelare, precum chiasmul, din poemul *Iisus singur*: „Singura-mi pace, şi singura mea fericire, / Singura mea fericire, eşti, Tu, Doamne!"

Considerată „floare aleasă a Carmelului", Sfânta Tereza este un *model de ascultare* pentru toţi creştinii.

Alte traduceri, în manuscris, la Biblioteca Sfântului Sinod

În partea a treia a volumului, înregistrat la cota: III 1710, sub titulatura *Cărţi şi reviste franceze. Dări de seamă*, recunoaştem un număr impresionant de cronici de carte, traduse din franceză, în total: 154 de pagini.

Cântările şi laudele aduse Maicii Domnului de către Biserica noastră ortodoxă, Antologie marială, 225 p.;

Convertiţii din veacul al XX-lea, Caietele 1-9,11, de Ferdinand Letotte, Lausanne, 1967-1968;

Cardinal Verdier, arhiepiscop al Parisului, *Biserica în faţa lumii moderne* (1937);

Jacques-Benigne Bossuet, *Asupra legii lui Dumnezeu*. 1653, 107 p.; *Despre ambiţie*, 1661, 106 p.; *Despre curăţirea Sf. Fecioare*, 1662, 90 p.; *Despre devoţiunea Sf. Fecioare*, 1657. 98 p.; *Despre Duminica Mare*, 1667, 106 p.; *Despre Patima Domnului nostru*, 1662, 126 p.; *Despre pocăinţă,* 1656, 105 p.; *Despre predicarea evanghelică,* 1662, 85 p.; *Despre smerenie,* 351 p.; *Despre supunerea la cuvântul lui Iisus Hristos*, 1660; *Înălţarea Sf. Cruci. Despre pocăinţă,* 1659, 11 p.; *Săracii în biserică*, 1659, 118 p.; *Tratat de concupiscenţă*. 100 p.; *Zadarnicele acoperiri ale păcătoşilor*, 1660, 121 p.; *Ziua de Crăciun,* 1667, 105 p.;

Epistolele povestite pentru tineret, 5 vol. + *Evanghelia povestită tinerilor*, 5 vol, Lausanne, 1969, 837 p.;

Sf. Ioan Gură de Aur, *Sf. Fecioară la Elisabeta,* 1659, 119 p.; *Lecturi spirituale asupra virtuţilor creştine,* 3 vol., dactilografiate şi broşate;

Mântuirea şi liberul arbitru în învăţătura şi în trăirea creştină. Încercări apologetice, Bucureşti, 1965, 124 p.;

Louis Bourdaloue (1632-1704), *Predici*, 5 vol.;

Joseph Schijvers (1876-1945), *Suflete încrezătoare*, 1947, 9 capitole, 242 p., dactilografiat, broşat;

Henri Gheon (1875-1944), *Le Saint Curé d'Ars* (1933);

Convertiri din secolul al XX-lea, 11 volume;

Trece Iisus. Marginalii, 181 p., cota 1705;

Meditaţii zilnice, 15 volume, cota III 1730;

Louis Bourdoloue (1632-1704), iezuit francez, *Predici*, două volume, dactilografiate şi broşate, cota III 1740;

Antologie marială. Scurte rugăciuni către Maica Domnului, cota III 1692; *Anexă la Antologie* (1969), cota III 1692. Pentru viaţa fiecărui sfânt şi o scurtă rugăciune; *Anexă la Antologia Marială. Maica Domnului şi Convertirea*, Lausanne, 1969, 59 de pagini, 20 convertiri din secolul al XX-lea – lucrare descoperită de Lascarov-Moldovanu, în Librăria catolică „Le Nef", din Lausanne, în februarie 1969. Autor: abatele francez Lelatte. Traducere, cinci volume; *Antologie marială*, Anexa I, *Rugăciuni către Maica Domnului*, 103 pagini, cota III 1742; Anexa II, 110 pagini; *Antologie marială. Strigări către Maica Domnului*, Anexa III. 1959-1961, cota III 1742; Abatele Martin d'Agde (preot în Montpellier), *Viaţa Sf. Iisus Hristos*, 2 volume, cota III 1730;

Sfânta Fecioară cântată de unii poeţi francezi, Tălmăciri libere, datat: 19 februarie 1959, 200 de pagini, manuscris, dactilografiat şi broşat, cota 1742. Iată câteva versuri, ilustrative:

„Mă-nchin în faţa ta, o dulce, Mama mea,
Şi-o floare îţi aduc – şi cu smerenie-o aşez,
La sfintele-ţi picioare: e floarea bucuriei
Şi-a recunoştinţei, că-n lume m-a adus
Semănătorul cel ceresc, Acela care este
Scump Fiul Tău, o, Mamă,
Şi-al nostru Dumnezeu..."

Toată colecţia – semnată: Al. Lascarov-Moldovanu, aflată în manuscris, dactilografiat, este broşată şi cotată. Sunt lucrări originale, precum şi traduceri. Un număr impresionant de volume.

Toate interesante, actuale, valoroase, care-şi aşteaptă editorul. Şi-ar merita. Ele au fost predate (sau vândute) Bibliotecii Sfântului Sinod, în ani diferiţi: 1975, 1979, 1981, 1984. Cu certitudine, acele persoane au primit, în dar, de la autorul lor manuscrisele – ori cu dedicaţie, ori pentru protecţie. Unul dintre posesorii unor manuscrise (predate, ori vândute) ne este deja cunoscut: actorul Nicolae Secăreanu (1901-1992).

Inedite literar-creştine aflate în Arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod

În Arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod se află multe lucrări şi manuscrise dactilografiate care reprezintă o parte din zestrea de scriitor şi de traducător a lui Alexandru Lascarov-Moldovanu. Majoritatea sunt lucrări inedite, extrem de valoroase atât din punct de vedere literar, cât mai ales din punct de vedere teologic. Nominalizarea acestor documente, ilustrarea lor, prin succinte exemplificări, ar putea fi de un real folos pentru viitorii cercetători – teologi sau istorici şi critici literari.

Ceea ce frapează este că toate manuscrisele sunt donaţiile oferite târziu după moartea scriitorului. Conform fişelor de inventar, constatăm că aceste manuscrise au fost predate B.S.S. în mai multe perioade: 1975, 1979, 1981, 1984. La rubrica „donator" se înscrie (în parte) numele scriitorul. Ştiind că Lascarov a murit în 1971, nu el este donatorul. Înseamnă că persoanele care au donat toate aceste manuscrise au dorit să-şi păstreze anonimatul. Aceasta este dovada că, în timpul vieţii, scriitorul nu şi-a păstrat manuscrisele în propria-i locuinţă, ci pe la cele mai apropiate cunoştinţe, de încredere, fie dăruindu-le cu dedicaţie, fie întru conservarea lor.

O dovadă certă este manuscrisul romanului („povestire istorică") *Buga*. Un exemplar odihneşte în arhiva B.S.S. – încă din 1975, cota: III 1711, 386 pagini, mss., dactilografiat şi broşat, iar celelălalt exemplar a constituit marea descoperire a domnului prof. univ. dr. Liviu Franga, în biblioteca mamei sale, târziu, târziu de tot, în vara anului 2000: „...încercând să separ continentul cărţilor din biblioteca mamei de oceanul dimprejur plutitor al celor aflate până atunci în biblioteca tatei, am scos într-o seară ploioasă o carte – aşa îmi părea la prima vedere –

destul de groasă, făcută, tocmai din pricina mărimii şi solidităţii ei, să sprijine un raft întreg de deasupra, care avea suporţi roşi şi se ţinea doar în cărţile de dedesupt. Scoţând-o, acelea s-au şi risipit, parcă îşi aşteptau de mult eliberarea de povară.

Greu de ţinut şi cu ambele mâini, ca să poată fi citită, fără să cadă, ceea ce credeam eu a fi o carte avea două coperţi de carton galben-maroniu, foarte pătate şi roase pe toate cele trei laturi. Dădea semn a fi trecut prin multe felurite mâini, locuri şi împrejurări. Deschizând-o, paginile, scrise la maşină şi legate, se lăsau citite doar pe partea dreaptă. Erau lucioase şi galbene de asemenea, cu litere mici, multe şterse, unele, pe-o pagină sau alta, aproape dispărute din cuvinte. Din loc în loc, o mână nervoasă tăiase cuvinte şi le înlocuise cu altele, ori adăugase unele uitate şi dorite, de la câteva la un rând întreg până la o pagină completă. Corectura era făcută uniform, cu aceeaşi nuanţă înnegrită a cernelii de stilou, cândva albastră".

Iată un manuscris extrem de valoros, al unui roman cu temă istorică, *Buga*, scriere care se lăsase mult aşteptată, la fel ca şi alte două romane: *Fiul risipitor* şi *Valea plângerii*, vestite de scriitor... încă din 1936. Între timp, am descoperit şi romanul *Fiul risipitor*: primele două părţi – în arhiva B.S.S., iar cea de a treia parte – în arhiva M.N.L.R.

O minune s-a înfăptuit. Publicarea romanului *Buga*, în 2002. După o aşteptare de o jumătate de secol... şi mai bine. Acum, ar fi momentul ca Biblioteca Sfântului Sinod şi Muzeul Naţional al Literaturii Române să-şi unească forţele, pentru a publica şi romanul *Fiul risipitor*. Şi de ce nu, de continuat cercetările. Pe undeva... aşteaptă şi... *Valea plângerii*. Negreşit.

Să nu uităm, la Biblioteca Sfântului Sinod se află o micămare comoară. O preasfântă comoară! Zeci şi zeci de manuscrise. Multe romane. Multe. Cărţi originale, cu profil literar şi teologic. Şi totuşi, întrebarea: Dar *Fiul risipitor*? Dacă la jumătatea lunii lui

cireşar, 2013, citim manuscrisul romanului *Fiul risipitor* – bucurie înlăcrimată... de fericire, presupunem... într-un alt cireşar!...

Valea plângerii... se doreşte a rămâne-n aşteptare. Mai sunt lacrimi învăluite-n cenuşiul mister. Răbdare! Răbdare! Răbdare! Dulce, înlăcrimat, străvechi termen: „răbdare". DEX-ul nostru-l consemnează (a răbda - răbdare) „et. nec" (aşa să fie?!). Dar străbunii noştri traco-daco-geţii (prea bine, se ştie) au încă *răbdare*! Şi câtă *Răbdare*, Doamne!

Convorbiri între un anahoret şi un ucenic

„Rugăciunea – trandafir al sufletului...”

Roman, inedit, datat: 1 ianuarie 1960 - 22 ianuarie 1963. 150 de „convorbiri”. Acest manuscris, dactilografiat, din Arhiva B.S.S. (cota III 1735), este dispus în două documente: Seria I cuprinde primele 50 de „convorbiri” (1-50) dintre un „ucenic” şi „învăţătorul” său. În total: 227 de pagini. Seria a II-a cuprinde „convorbirile” 101 până la 150. „Convorbirile” 51-100 se regăsesc, disparat, într-un alt volum (aceeaşi cotă: III 1735, 243 de pagini), cu titlul: *Convorbiri între un anahoret şi un ucenic despre credinţă* (seria a doua), recunoscând o formă uşor special gândită faţă de celelalte corpuri ale lucrării.

Inspirată din cei 150 de *Psalmi*, fiecare „convorbire” transmite un mesaj creştinesc, moralizator, bine conturat. Documentul are format A4 şi este scris doar pe o parte a colii albe. Copertele sunt cartonate.

Romanul se deschide cu o prefaţă, intitulată: *De ce?* O justificare a motivelor care l-au determinat pe scriitor să abordeze această temă euharistică, prezentată în forma unui dialog între un iniţiat şi un novice, şi întrebarea: „De ce am conceput aceste «convorbiri»?”

În fond, înfrăţirea „bătrân-tânăr” şi/sau „anahoret-ucenic” vor aduce un surplus de-nţelepciune, dacă se vor afla „sub lumina învăţăturii lui Hristos Mântuitorul”. Intenţia autorului este explicit formulată: „de a fi de folos semenului meu”, „de a îndeplini o mică parte din recunoştinţa vie pe care vreau s-o arăt Aceluia care mi-a fost Călăuză, Prieten, Stăpân şi Mântuitor: Domnul Nostru Iisus Hristos”.

Încă din prefaţă recunoaştem dulceaţa stilului euharistic al scriitorului Lascarov-Moldoveanu, stil bine cunoscut şi inconfundabil, în toată literatura noastră românească. E adevărat,

criticii literari au încercat o timidă apropiere între scriitorii epocii din care face parte, dar stilul scriitorului Alexandru Lascarov-Moldovanu are o notă definitorie aparte, precum şi o cheie moralizatoare care-i dă unicitate şi valoare, fără a ne pierde-n ierarhizări ce nu-şi au sensul.

Se ştie prea bine, un om evlavios va recunoaşte când învăţătura creştină, pe care şi-o însuşeşte de-a lungul vieţii, este „îndrumător în bine”, dar şi „dojenitor în rele”. Lascarov-Moldovanu recunoaşte, deschis, sincer şi fără emfază, că învăţătura creştină „a lăsat” asupră-i „ploaia iubirii sale”, rodind, benefic.

Şi acesta este motivul trudniciei sale: „Să stau de vorbă cu un ucenic tânăr al lui, în numele său sfânt. Prin gura mea să grăiască Învăţătorul. Eu să fiu găleata omenească, destul de ciocnită, totuşi curată, cu care să aduc la buzele ucenicului apa luată de la izvorul vieţii, adică de la El, de la Viaţa însăşi”.

Ce poate fi mai pur decât: „Să adăp pe cei mai mici ca mine cu învăţătura sa sfântă, unică şi mântuitoare...”: „Să chem aproape de Domnul, prin sufletul meu, sufletul tânărului ucenic, doritor de a cunoaşte”.

Şi invitaţia fiind atât de generoasă: „Aşadar, prea iubit ucenic al meu, pune-mi întrebări...”, finalitatea e una singură: „prin glasul meu va vorbi El”. Şi ce firesc îndemn: „Haide, întreabă-mă!” De reţinut, fiecare „convorbire” are un titlu, fiecare titlu reprezintă o temă euharistică, care se finalizează printr-un „sfat”.

Fiecare „convorbire” este mai mult decât o oră de religie, este, am zice, fără exagerare, o utilă şi nepreţuită lecţie de viaţă, de la care avem mereu câte ceva de învăţat noi toţi, indiferent de vârstă sau pregătire intelectuală. În faţa întrebărilor, devenim parcă mai mici, tot mai mici, însă răspunsurile oferite sporesc încrustând fărâme în cunoaştere, bobiţe care, negreşit, au şansa să rodească-n fiinţa noastră, mereu, mereu, în modelare. De aceea, credem, cu tărie, volumul acesta s-ar impune a fi tipărit, multiplicat, cunoscut. Acest roman îşi cere dreptul la

viaţă. Şi prin aceste fraze, tocmai aceasta susţinem: tipărirea cărţii *Convorbiri între un anahoret şi un ucenic*.

Convorbirea întâi se intitulează *Despre sfinţenie*, sfinţenia care reprezintă „ţinta cea mai înaltă a omului în viaţa lui pe pământ". Şi ca orice dialog constructiv, un sfat, fireşte, e întotdeauna binevenit, mai ales când ucenicul spune: „Astăzi, părinte, ce poruncă duhovnicească binevoieşti să-mi dai?" Iar anahoretul, pregătit fiind, rosteşte: „Să fii bun şi să te sileşti să faci binele".

Convorbirile a 2-a şi a 3-a au temă comună: *Fapta cea bună*, care impune explicarea termenului „faptă" ca „transformare a ceva nevăzut în ceva văzut". Spre exemplu: „voinţa de a merge la biserică" înseamnă „a transforma gândul în faptă", „a săvârşi ceva văzut din ceva nevăzut". În fond, „fiecare faptă porneşte dintr-o intenţie". Aşa va fi şi dacă se va pune în aplicare cele două sfaturi: „Cercetează-ţi mereu cugetul – şi caută să vezi din ce intenţie a pornit fapta ta" şi „Priveşte întâi la sufletul tău cu asprime şi apoi priveşte la sufletul semenului cu blândeţă".

Şi-avem a reţine că fiecare „sfat" (din cele 150) devine o minitemă de reflecţie, pe baza „convorbirii" iniţiale.

Convorbirea a 4-a: *Asprime cu sine – blândeţă cu alţii*, naşte întrebarea: De ce a fost Fiul Omului aspru cu Sine? Şi răspunsul ni se conturează din pildele oferite: Ca să ne mântuiască. De aici şi formularea înţeleptului sfat: „Pe tine priveşte-te ca pe un străin, iar pe străin priveşte-l ca pe tine". Şi ca să ne reuşească, avem nevoie de smerenie.

Şi-aceasta va fi şi tema următoarelor trei convorbiri: *Smerenia*. Ei, dar pentru a înţelege sensurile duhovniceşti ale cuvântului „smerenie", anahoretul ne invită într-o călătorie, imaginară, pe o câmpie, în noapte, cu ochii înspre cer, spre a admira „noianul de stele" şi-ntrebându-ne ce este dincolo. Câte înţelesuri ascunse ne despart şi aici, şi dincolo. Şi-avem a nu uita: „Tu eşti un fir de nisip de pe malul unui ocean fără maluri, *Dumnezeu este*

acest ocean". Şi să fim întru ascultare: „Priveşte cât mai des cerul noaptea, priveşte marea când o bate soarele, priveşte câmpia când o frământă furtuna şi priveşte în tine însuţi, despre tine însuţi, când priveşti toate acestea". Şi vei căpăta mare învăţătură cunoscând şi lecţia de smerenie oferită de o ucenică a lui Hristos, într-o mănăstire, numită de surate „Izidora cea nebună", dar în faţa căreia însuşi episcopul s-a închinat. Nici un sfat nu este prea grăitor fără o pildă: „Numai a vorbi despre creştinism şi a nu-l trăi, este a face o lucrare cu totul nefolositoare şi chiar stricătoare ţie şi altora".

Morala convorbirii a şaptea, *Cum să trăim creştinătatea noastră*, este pertinentă: „Când vezi pe altul că face bine, să te bucuri şi să cauţi şi tu să faci ca el, dacă vezi pe altul că face rău, să nu te bucuri că tu nu eşti rău, ci să-ţi pară rău că el nu-i bun şi să doreşti să ajungă şi el bun".

Recunoştinţei îi sunt dedicate mai multe convorbiri, iar sfaturile întregesc pildele şi exemplificările oferite. Astfel, „Cel care dă pentru a primi în schimb ceva e tot atât de vinovat ca acela care primeşte ceva şi nu mulţumeşte celui de la care a primit" (C. 8); „Pomul care nu dă roade e cu mult mai de preţ decât omul care nu dă recunoştinţă lui Dumnezeu" (C. 9); „Ferice de cel care deşi ştie multe, îşi dă seama că ştie foarte puţin, şi vai de acela care, deşi nu ştie decât puţin, crede că ştie multe" (C. 10); „E mai bine pentru suflet să sufere o nedreptate, decât să se trufească că a făcut o faptă de dreptate" (C. 11).

Şi *Trufia* implică multă dezbatere, pentru că ea este „prea marea şi neîngăduita iubire de sine", iar noi ne vrem „îndestulători nouă înşine", precum Adam sau Lucifer. Aşa că merită-a reţine sfatul cel înţelept: „Când vezi pe cineva păcătuind, nu te gândi la păcatul pe care el îl săvârşeşte, ci, întreabă-te, mai întâi, dacă n-ai săvârşit şi tu o dată măcar, păcatul acela" (C. 12). Pentru ca trupul şi sufletul să fie deopotrivă-n lesne împăcare, bine-ar fi să aflăm deosebirea între trufaş şi păcătos. De aici şi reflecţia: „Ce e mai rău? A nu vedea nici o calitate la un om pe care nu-l iubeşti sau a nu vedea niciun defect la un om pe care-l

iubeşti?" (C. 15). Lupta cu trufia este anevoioasă: „E mult mai grea lupta cu un smerit care în sine e trufaş – decât cu un trufaş care vrea să pară smerit" (C. 17).

Merită a nu uita că *trufia* este un „taler cu două feţe: o faţă albă (înşelătoare, o părere, o ispită) şi una neagră (un adevăr)" (C. 32).

Am reflectat vreodată care sunt *gândurile* noastre *proaste* (C.18)? Şi anahoretul subliniază: „E tare lupta cu păcătosul acela care se ştie slab, dar crede în puterea Domnului, şi e slab acela care se crede tare, dar nu crede în puterea Domnului".

Următoarele două convorbiri dezbat problema *Aproapelui*. Iar sfatul dat este pe măsura aşteptărilor: „Când îţi este greu să cugeţi şi să crezi că trebuie să iubeşti pe toţi – gândeşte-te la tine şi te întreabă «Ce-aş simţi dacă aş şti că nu sunt iubit?» şi pe urmă dă răspuns îndoielii tale" (C. 20).

Suntem noi *răbdători* cu aproapele?! Ce spune învăţătorul? „E mai puţin primejdios acela care răspunde cu violenţă la o jignire primită decât acela care răspunzând cu tăcerea, îşi pune în gând să se răzbune..." (C. 21)

Şi-atunci cum să ne purtăm noi cu cel păcătos? Privind cu asprime înspre tine (C. 23), reţinând, totodată, că: „Străluceşte mai tare firicelul de nisip de pe malul mării când razele soarelui cad peste el, decât un drob de aur care stă într-o peşteră întunecoasă" (C. 24).

Convorbiri care strunesc firea pătimaşă a omului sunt şi acelea care fac referire la: *pofta trupească*, *tristeţe*, *dreapta socoteală*, *post*. Aşadar, prin spovedanie, îţi poţi *mântui sufletul*, alegând între a deveni „rob al păcatului şi al întunericului", ori „rob al Domnului şi al Luminii" (C. 30).

Milostenia, ca treaptă întru desăvârşire, impune ca atunci când „treci pe lângă un frate care cheamă spre el milostenia ta, nu amâna până mâine, căci poate mâine, n-ai să-l mai găseşti la locul acela" (C. 36).

Tatăl Nostru... este „scara" spre Tatăl Ceresc. În total, şapte „trepte" (C. 37). Merită a cugeta la „floarea trăirii creştine" (C. 41).

Atenţia noastră s-ar impune sporită înspre binele din noi, pentru a preţui cele trei „făgaşe ale vieţii sufletului: inteligenţa, simţirea, voinţa” (C. 50).

Convorbirea 51 este dedicată *Rugăciunii* – „una dintre armele cele mai însemnate, atât în lupta pe care o dăm cu păcatul, cât şi, îndeobşte, în lucrarea noastră de mântuire”.

Şi n-avem a uita, nicicum: „Plânsul este ca o monedă, cu o faţă de aur şi cu una de pământ. Pe amândouă feţele este efigia sufletului nostru. Pe faţa de aur sufletul îşi plânge păcatul, pe faţa de pământ se plânge pe sine. Sub plâns, faţa de aur străluceşte mai tare, – sub plâns, faţa de pământ se face noroi” (*Fericirea a doua*).

Antinomia celei de a treia *Fericiri* este metaforic exprimată de cucernicul Lascarov-Moldovanu: „*Trufia* şi *blândeţea* sunt chei. Cu cheia trufiei nu vom deschide niciodată poarta blândeţii, şi nici poarta cerului. Cu cheia blândeţii vom putea nădăjdui să deschidem uneori poarta cetăţii trufiei – şi să deschidem totdeauna poarta cerului” (*Fericirea a treia*).

Dar *Milostenia*? Iată ce descoperim în cea de a cincea *Fericire*: „Milostenia, pentru a fi plăcută lui Dumnezeu, trebuie să se asemene cu o cenuşăreasă ca celeia din poveste, va să rămână mereu necunoscută, spre a-şi păstra întreaga ei frumuseţe. Altfel, şi-i pierde şi devine o făţărnicie pretenţioasă, adică nimic din ordinea mântuirii sufletului”.

În Convorbirea 73, subtilă şi pilduitoare este explicaţia anahoretului despre „sarea pământului” („ucenicii Domnului”), apoi, şi despre „lumina lumii”: „Sarea şi lumina sunt două daruri mari cu care Domnul a împodobit viaţa omului pe pământ” (gândind la binecuvântătoarele-i foloase). În fond care este mai de folos? Sarea – din bucatele zilnice – sau „sarea din bucatele noastre duhovniceşti”?! Faptele noastre merită a fi „gustoase”, pentru a deveni virtuţi! Dacă nu sunt „gustoase”, adică preaplăcute Domnului, vorbim deja de vicii. Balsam sufletului este a auzi: „Voi sunteţi sarea pământului!”

În „trăirea creştină", omul „se oglindeşte" diferit. Şi nu de puţine ori, *vorbirea* sa poate deveni „unealta virtuţii" sau „unealta viciului" (Convorbirea 77).

Câtă subtilitate în jocul grăitor al Convorbirii 80: „Cel ce vrea să ispitească ispita, poate cădea pradă celei mai grele ispite. Cugetă, vezi şi urmează!".

Şi să nu ne întristăm, dacă – vreodată – şi ni se întâmplă, adeseori – ne vizitează *Suferinţa*. Ea este „îngăduită de Dumnezeu" „întru mântuirea noastră".

Următoarea serie cuprinde „convorbirile" 101-150. *Iubirea pentru Domnul* este o temă, o amplă dezbatere. Intrarea pe „poarta mântuirii" (C. 104) cere voinţă („subţiaţi-vă sufletele, spălaţi-vă de zgură, lepădaţi-vă de rele"). Câtă subtilitate şi profunzime în armonia duhovnicească, în înfrăţirea cea tainică (C. 106), cu trimitere la versetele biblice: „Pe când grăia Iisus mulţimilor, iată Mama şi fraţii Lui stăteau afară şi întreabă de El" (Sf. Matei) sau „Iată Mama Ta, fraţii Tăi şi surorile Tale sunt afară şi întreabă de Tine" (Sf. Marcu). Intervenţia anahoretului este binevenită: „În grăirea ebraică nu era cuvânt anumit pentru *veri*, ci li se spunea *fraţi*".

Răzbunarea (C. 107), *Împlinirea legii de către Domnul* (C. 108), *Slujirea la doi stăpâni* (C. 109) impun un tratament special, de mare fineţe, Lascarov-Moldovanu recunoscut fiind ca un desăvârşit moralist: „Dacă nu prefaci în faptă vorbele din Carte, degeaba cunoşti cu mintea cele cuprinse în ea" (C. 110). Ce poate fi mai lesne decât a reflecta asupra *poftei trupeşti* (desfrânarea, adulterul, lăcomia, furtul, invidia)?! Aşadar, mare atenţie asupra celor trei „rădăcini otrăvite" (pofta trupească, slava lumii, trufia)?! Şi cât de surpătoare sunt aceste ispitiri!

Convorbirile 112-116 au ca temă, amplă, *iubirea vrăjmaşului*. Lămuritoare sunt „convorbirile" care explică „deosebirea dintre viaţa lumească şi cea harică", ce înseamnă „reîndumnezeirea noastră", „cum se face drumul de la viaţa lumească la

viaţa harică” (pentru eliberarea de un mare păcat: „călcarea voii şi legilor lui Dumnezeu”).

Maicii noastre Preacurate îi sunt dăruite întru înţelegere „convorbirile” 121-129, reţinând sfatul acesta: „Când te gândeşti la Maica Domnului, închipuieşte-ţi un diamant mare, cu zeci de feţe, asupra căruia cade de-a dreptul lumina soarelui”.

Extrem de utile şi pline de învăţăminte sunt „convorbirile” despre *liturghie* („slujba dumnezeiască cea de obşte”), despre alte slujbe creştine (vecernia, utrenia, sfeştania, slujba mică), despre treptele preoţeşti şi călugăreşti (C. 132), despre secte (C. 133) sau despre spiritism (C. 134).

Şi cu „mărturisirea întregii noastre credinţe ortodoxe”, merită a cugeta la marile taine dezlegătoare de mister şi cuprinse-n rugăciunea *Crezul*. (C. 135-145)

Cât despre *sfintele taine* (botezul, preoţia, cununia, maslul, mirungerea, spovedania, împărtăşania), e bine a nu uita: „Când negura întristării se pogoară asupra sufletului, sfat îţi dau: munceşte şi te roagă, roagă-te şi munceşte... Şi vei vedea...” (C. 146-148).

Sfânta Cruce, „comoară a adevărului şi a frumuseţii” (C. 149-150), să fie semnul nostru de mare taină, salvatoarea.

Acest masiv volum este împodobit, apoi, cu un *Cuvânt de despărţire*, binevenit, pentru toţi ucenicii întru Hristos, întru iubirea către Mântuitorul, către Maica Domnului, către „îngerul paznic”, către toţi sfinţii şi mucenicii creştini. După atâtea pilde şi-nvăţături, fireşte, ucenicul va purcede pe calea cea dreaptă, promiţând: „Părinte iubit, îţi sărut dreapta, ... şi făgăduială-ţi fac că mă voi sili... să le prefac în faptă”.

Undeva, într-o sihăstrie...

Lucrare originală. Inedită. Manuscris dactilografiat, aflat în Arhiva B.S.S. Cota: III 1709. Textul este precedat de una dintre cele mai emoţionante şi sfârşietoare dedicaţii ale scriitorului: „Amintirii dragilor mei copii plecaţi IONEL (m. 1929) şi ZOICA (m. 1915), dedic acest volum de povestiri... *Tătunu*" şi-am mai adăuga noi, copiilor care nu s-au mai întors în ţară... odihnind în eternitate... foarte departe...

Undeva, într-o sihăstrie... este o carte de meditaţie, o invitaţie de desprindere de ceea ce scriitorul numeşte „tălăzuirile cele nebuneşti ale lumii".

Volumul are zece capitole: *Urcuşul*, *Obârşia*, *În înserare*, *Peştera*, *Sfinţii*, *Povestirea părintelui Ilarion*, *Mezonoptica*, *Pe culme*, *Despărţirea*, *Coborâşul*.

Urcuşul reprezintă prologul, iar *Coborâşul* – epilogul. Incipitul este o descriere de un lirism specific stilului scriitoricesc al lui Al. Lascarov-Moldovanu:

„Era o zi de august... Cerul era încă văratic, şi uşoare scame de nori stăteau nemişcate în văzduhul liniştit... Pajiştile erau plăcute vederii cu iarba lor înaltă, în care, curând, avea să intre coasa. Flori roşii şi albastre, ca nişte stropituri de smalţ dumnezeiesc, dădeau ochi şi mişcare verdelui nesfârşit şi uşor împalidat al fâneţelor, din ascunzişul cărora, se iveau, într-o ţesătură de armonii necăutate, toate cânturile gâzelor nevăzute. De peste tot se ridica, asemeni fumului jertfelor, amestecatele miresme ale tuturor smeritelor flori câmpeneşti, stăpânind pe deasupra a-toate mirosul de levănţică şi de mentă." (mss., p. 3)

Pentru prozator, această generalizantă deschidere-invitaţie se doreşte percepută ca o armonizare duhovnicească între fiinţa umană şi cea a naturii, ambele zămisliri ale Dumnezeieştii Creaţii

Divine, *cuvântul* dobândind valenţe euharistice. Şi văile înmiresmate, şi culmile înrourate, sunt întru îmbrăţişare, întru aşteptare:

„De acolo, de lângă *râu* (loc al genezei), am pornit într-o zi spre un loc de *munte* (care poate fi spaţiu al sacralităţii), unde se afla ascunsă o *sihăstrie* (spaţiul hărăzit comuniunii sacre), în care vreo şapte-opt călugări îşi duceau viaţa, rugându-se pentru iertarea păcatelor tuturor...”

Suntem invitaţi a-l însoţi pe narator într-acest pelerinaj, dar nu pentru a sta la sfat sfătoşelnic (după cum ne-au obişnuit povestitorii generaţiei sale, prea lăudaţi), cu trăitorii acelor locuri depărtate de lume. O, nu! Ci pentru a asculta sfântă povaţă. Mai mult privind... Mai mult ascultând glasul tăcerii. Al tăcerii... în toată regeasca sa cuminecătură.

Acest voit refugiu, pe coaste de munte – nu avem a-l percepe ca o înstrăinare de tot ce este lumesc, nu! Ci ca pe o reculegere. Un timp al tăcerii binecuvântate. Ca o „mângâiere” a propriei fiinţe. Nu deconectare, ci „o mai apropiată alipire de Acela care, singur, adevăr şi neclintit temei este” (mss., p. 48).

Merită a reţine că unduirea unor fraze, precum acestea: „o mai apropiată alipire de Acela care, singur, adevăr şi neclintit temei *este*” (mss., p. 48) sau „colo, în lume, iaz adânc de răutăţi *se află*” (mss., p. 52), cu verbul-predicat final, specific latinei clasice, pare o înveşmântare în aură christică, de început de lume.

Şi-n acest context, ar fi bine să ne-ntrebăm când anume şi de ce anume a decis naratorul-pelerin acest traiect întru regăsirea cu sinele? Dacă vrem, aflăm:

„Doream să mă *deslipesc de lume* câteva zile”, „potolindumi valurile sufletului”, „să încerc a mă apropia mai tare de Dumnezeu”. Din nefericire... „se coborâse peste lume val greu de uri şi de răutate, care mă întristase” (mss., p. 3-4). Reflectând asupra vârstei părintelui Nicanor, naratorul-reflector (recunoscând, în fapt, pe autorul abstract) se-ntreabă: „Eu? Iaca împlinesc şaizeci...”. Aşadar, decizia aceasta de a fugi de „apăsătoarele”

„clătinări” nu putea fi decât zvârcolindul timp: 1944-1945 (mss., p. 24) Şi, departe de „faptele vremii”, împreună cu sinele răvăşit, moment propice, pentru a medita la cele petrecute „în largul lumii clătinată de război şi de răutăţi” (mss., p. 47). Iar aceste reflecţii, pe drept cuvânt, sunt pecetluite în epilogul cărţii: „De-atunci au trecut câţiva ani. Ani grei şi răi, – ani plini de ticăloşii şi de răutăţi, – ani de descumpăniri şi de suferinţe” (mss., p. 60).

În acest traiect spre sihăstrie, spre tărâmul rugăciunii şi al tăcerii, călăuze îi vor fi părintele egumen Ilarion şi căluţul acestuia, care pare a fi împrumutat trăsături duhovniceşti şi el, patruped sfios şi bun la toate („ochi vioi şi blajini”, „picioare subţiri şi bune de drum”), iar „copita sa bătea cadenţa” unei melodii „infinite”, „serafice”.

Cât de vie e dorinţa de a ajunge în acel departe, la... „picioarele tronului dumnezeiesc”! Un loc al unui departe care... nu-i hărăzit oricui. Într-un spaţiu unde nu se află nici frică de urs, de lupi, de jivine fioroase. Într-un loc unde să te poţi lăsa îmbrăţişat de umbra tăcerii.

Sihăstria (*chinovia*)? „străpunsă de-o poartă cu fruntea rotundă... De după zid, se prelinge un pârâiaş, cu ape săltăreţe şi clare”, peste un „podeţ” (asemuindu-l cu cel de la Cetatea Neamţului, protectorul?!), „se furişa spre jgheabul de piatră şi de frunzar uscat care duce jos, în fundul unei văgăuni” (spaţiu protector).

*

Şi având ca punct de plecare această succintă descriere, interesant este a afla detalii. În primul rând:

De ce şi-au durat acel „schituleţ” – „în fundul unei văgăuni”?

Iniţial, într-acel loc a fost o stână, dar „unul din ciobani, care tot privind cerul înstelat şi ascultând mereu huietul din văzduhuri al vântoaselor, începuse a avea unele tainice revărsări asupra-şi ale Duhului Sfânt Însuşi” (Capitolul *Obârşia*, mss., p. 8).

De ce sihaştrii îşi durează locaş de închinăciune, în inima şi sub protecţia muntelui, din pieptul căruia respiră fuior de lacrimă lină, binecuvântată?

Muntele, lăcaşul lui Zeus, conform mitologiilor lumii, devine protectorul şi-al lui Zalmoxis, şi-al primilor creştini...

Iar binecuvântata *apă*...

Să gândim la... *Cartea Cărţilor*... Ea este „creaţiunea cuvântului”, neuitând măreţia unui cuvânt: „Cine va bea din apa pe care i-o voi da eu, nu va înseta în veac!” Merită, deopotrivă, a reţine şi reflecţia scriitorului: „Tu eşti Râul Cuvântului lui Dumnezeu care curge peste şi în sufletele oamenilor, pentru a le da prefacere, întărire, viaţă, nădejde, mântuire”. (Arhiva B.S.S.): *Plante, animale, lucruri, locuri şi cetăţi din Sfânta Evanghelie* (Bucureşti, 1969, pp. 25-33, Cota: III 1702).

Un imn Apei, dătătoare de Viaţă, dedică Al. Lascarov-Moldovanu şi în lucrarea inedită, manuscris dactilografiat (Arhiva B.S.S.):

„În toate aceste ipostase, tu, Apă, eşti încă o pildă de-a lungul vieţii noastre, cea care merge spre ţărmurile înflorite ale veşniciei” (Arhiva B.S.S.): *Plante, animale, lucruri, locuri şi cetăţi din Sfânta Evanghelie* (Bucureşti, 1969, pp. 25-33, Cota: III 1702).

*

Şi aşa, în timp, s-a înălţat o bisericuţă din lemn, chiliile, „viaţa de obşte” (chinovia) – „unire în duh”, „un stup spre care se îndreptară câteva albine venite din lume, ca să culeagă miere pentru Domnul Hristos şi pentru Maica Domnului” (mss., p. 9). Prin altă strădanie, s-a înălţat şi „biserica mare de zid, cu chilii statornice şi trapeză (sală de mese pentru călugări)”.

În acest colţ de rai, toate „se mişcă domol, alunecând pe vreme” (Capitolul *În înserare*..., mss., p. 13). O metaforă, cu-alese şi tainice înţelesuri. Ordinea domneşte: şi-n biserică, şi-n bucătărie, şi în grădină, şi în grajduri... În acest spaţiu, ochiul auctorial vede „o altă lume”, „o altă durată de viaţă”, „altăceva”.

Scriitorul acordă atenţie duhovnicească portretizării fiecărui călugăr: egumenul Ilarion („chip bucuros”, „barbă castanie şi deasă”); părintele Nicanor (ochii „blânzi şi obosiţi”, trup „slăbănog”, împuţinat de ani şi de zile); părintele Agatanghel („lumina zâmbitoare din ochii săi buni şi nefăţarnici”). Important de reţinut, toate răspunsurile călugărilor sunt versete biblice. Aleasă binecuvântare. Avem prilejul să înţelegem când un călugăr se simte împlinit – din momentul în care hotărăşte să rămână în mănăstire, nu o mai părăseşte până la sfârşitul vieţii; nu mănâncă decât mâncare de post, nu-şi tunde părul şi barba, respectă „*ascultarea*” şi... tăcerea. Într-un aşa mod şi-a petrecut viaţa cuviosul Atanasie, conform povestirii părintelui Ilarion. „El a plecat la Domnul”, după 60 de ani de monahism, fără să ştie de tren sau vreo altă „maşinărie ieşită din mintea omului”.

Importantă informaţia despre ritualul mănăstiresc al înmormântării: „Îi înfăşurăm în rasa lor cea mai purtată, le punem comănacul pe cap, o cărămidă drept căpătâi – şi, fără sicriu, îi îngropăm aşa: trupul lor şi pământul, în înfrăţire...” (mss., p. 16).

„Înfrăţire cu pământul din care au purces.”

Sunt multe pasajele în care reflecţiile naratorului-pelerin se cer dezlegate cu evlavie, precum aceasta: „am ostenit... cu duhul”. Cât de greu este pentru un mirean neinstruit să înţeleagă ce înseamnă a „mucenici” într-un loc al uitării de lume!... Sau să înţelegi sensurile deloc încifrate ale afirmaţiei: „Duhul lui Anatolie proteguia (ocrotea), din voia lui Dumnezeu, întreaga aşezare de jos – şi, aşa, şi pe mine, fiul risipitor întors în casa Tatălui” (Capitolul *Peştera*).

Ascultând povestea vieţii părintelui Veniamin, care slujeşte, cu devoţiune, de două veacuri, întru „ascultare”, vară şi iarnă, umblând desculţ (pentru iertarea păcatelor), dar numai în biserică purtând „nişte tălpi de lemn”, prinse în curele (Capitolul *Sfinţii*..., mss., p. 27). După judecata sa: „nu se cuvine a păşi cu pielea noastră cea putregăioasă pe locul unde se plimbă Domnul

Hristos şi Maica Domnului". Înţelegem noi deplin această „ascultare", precum şi concluzia naratorului: „mă simţeam ruşinat şi zdrobit" (mss., p. 27), precum şi nemăsurata fericire de a se fi desprins, chiar şi numai pentru câteva zile, de „tălăzuirile cele nebuneşti ale lumii"?! Fericirea de a escalada pieptul muntelui, spre peştera unde a vieţuit un sihastru, Anatolie monahul... Şi ca el... câţi sunt, Doamne! Mâncând ce le-a fost trimis prin „mâini de îngeri". În tovărăşia sălbătăciunilor, care îl însoţeau şi-i „slujeau". Această jertfă a lor este o binecuvântare: „ca să ierte Dumnezeu păcatele lumii", pentru ca „Numele Cel Sfânt să fie prea-mărit!" (mss., p. 20).

Popasul naratorului-pelerin într-acel loc binecuvântat se întregeşte, cerând şi câte un *cuvânt de mântuire* de la sfinţii părinţi. Cu toţii avem nevoie. Depinde dacă ne străduim să-i înţelegem sensurile:

„Teme-te de Dumnezeu!" (părintele Nicanor);

„Să ai inimă zdrobită şi duh smerit, văzându-ţi păcatele... şi Dumnezeu vede – şi iartă..." (părintele Agatanghel);

„Ascultare, fiule, ascultare!..." (părintele Veniamin).

Vorbele pilduitoare sunt rodul nu doar al lecturilor, ci mai cu seamă al filelor scorojite ale zilelor omului trăitor în pustnicie. Acestea au un scop de îndreptare, pentru cine le ascultă. Dacă le ascultă: „Singurătatea este şi puterea şi slăbiciunea monahului". Ea poate aduce şi *mângâiere*, dar şi *grele ispite* (Capitolul *Povestirea părintelui Ilarion*).

Unul dintre cele mai emoţionante pasaje le recunoaştem uşor în capitolul *Mezonoptica*. Nu-i uşor a-ţi înfrâna „slăbiciunea şi nevrednicia" sinelui, pentru a te lăsa purtat de vraja clopotelor care vestesc chemarea: „Mezo-nop-ti-ca", „ţesătură de vis". Sunt sfârtecări dureroase ale unui suflet răvăşit de nimicniciile vieţii. Şi-n această stare, zbaterile fiinţei sunt multiple.

Doar „trupul trainic şi neclintit al bisericii” (mss., p. 40) te trezeşte la realitate.

Urcuşul pe munte este sinonim cu o escaladare spre „cupola de mătase cerească a văzduhului”. De pe acel piedestal, sonorităţile clopotelor din valea îndepărtată sunt asemuite cu „bătaia unui ornic al veacului” (Capitolul *Pe culme...*)

Prezenţa a trei tineri (doi băieţi şi o fată), care-i apar, nu se ştie cum, aievea, într-acel loc îndepărtat de lume, pare nefirească. Trei vlăstare care hălăduiesc peste culmi necuprinse şi necunoscute. Tonul vocii pelerinului, greu încercat de multe în viaţă, este de tandreţe părintească:

„Dragi copii, frumoşi şi prea-dulci copii ai mei, ai pământului şi ai văzduhului..., să căutaţi totdeauna Frumuseţea, să mergeţi spre ea, s-o faceţi să fie a voastră – şi s-o îmbogăţiţi mereu cu alte şi alte înfăţişări ale ei, de trup şi de duh, întâlnite în calea zilelor voastre cercetătoare”.

Ca „părinte în duh” ce se doreşte, naratorul-pelerin conchide:

„Aşa, dragii mei. Păziţi comoara tinereţii, punând strajă în jurul cetăţii ei, pe însuşi nebiruita şi pururi-minunata Frumuseţe”.

Vocea auctorială devine vocea reflector pentru o generaţie care abia începe a da piept cu valurile vieţii. Aşadar, e momentul propice întru dreaptă povăţuire:

„Toate vin drapate în înşelătoare vesminte, chemătoare şi ademenitoare” (mss., p. 45).

Şi pentru ca paşii tineri să primească dreaptă povaţă, privirile merită a se îndrepta „Acolo”. În lăcaşul liniştii. În sfântul lăcaş, acolo unde „pacea şi neclintirea sunt desăvârşite” (mss., p. 15).

Acest presupus dialog este o dreaptă îndreptare, care s-ar impune, cu mai mult sârg, în şcoala românească de secol al XXI-lea:

„Mai ales pentru tinereţea voastră, – mai ales pentru neliniştita voastră căutare, – mai ales pentru drăceasca ispitire care necontenit mişună în jurul comorii voastre, adesea nepăzită, adesea prăpădită”.

Câtă dulceaţă-n vorbele acestea aducătoare de rod duhovnicesc:

„O, dragii mei copii, puneţi drept strajă tinereţii, ca s-o păziţi şi s-o păstraţi întreagă, Frumuseţea lui Dumnezeu".

Ce poate fi mai înălţător decât iubirea şi rugăciunea pentru *ei toţi*, pentru „Tinereţea însăşi", „cerând lui Dumnezeu, stăpânul a-toată Frumuseţea să-i ajute s-o aibă şi s-o păstreze în sufletul lor neîntinată şi neîmpuţinată!" (mss., p. 46).

Atotcuprinzătoare şi de nestăvilit este puterea noastră de a străbate distanţele, de a îmbrăţişa frumosul, de a ne reculege: „iar eu, reîncepui călătoria mea, prin Efes".

Putem crede că mintea lui Al. Lascarov-Moldovanu se îndreaptă spre un timp al altui pelerinaj? Spre mica aşezare din Asia Mică, Efesul antic, cu gândul la Casa Maicii Domnului – cea înveşmântată în verdeaţă... sau cu gândul la Peştera celor şapte tineri adormiţi, de pe Muntele Ohlon?!

Posibil! Dar un asemenea Efes creştin poate fi şi oricare sihăstrie românească...

Din acest amplu expozeu romanesc, avem a reţine *Antiteza*. Pe de o parte: simplitatea bisericilor, a chiliilor, a vieţii monahiceşti faţă de fastul deşănţat din văile mulţimilor aflate pradă superficialităţii. Pe de o parte: „singurătatea şi nemărginirile, vântul şi miresmele, clopotul şi rugăciunile" – în spaţiul duhovnicesc, iar pe de alta: „răutatea... (care) se plimbă nesupărată pe uliţe şi în case, în suflete şi în cugete... Ea face stricăciune multă... lucrând depărtare de la Domnul şi de la Biserica lui sfântă" (Capitolul *Despărţirea*).

Concluzia cărţii, prin vocea auctorială, este a ridica „zid de împotrivire" (mss., p. 52) atâtor „munţi de păcate" care ne-ncolăcesc în această lume a nimicniciei. E mare lucru să „Fii din lume, dar (să) nu fii al ei!" (Capitolul *Coborâşul...*, mss., p. 58).

Cei zece leproşi

Volum manuscris, dactilografiat, inedit: *Cei zece leproşi*, cu subtitlul: *Chipuri din alt veac*. Finalizat în 1951. Are 195 de pagini, volum legat, înregistrat în arhiva B.S.S. (Cota III 1707). Este o creaţie literară, cu un pronunţat caracter moralizator, având la bază parabola biblică. Dovada că volumul a fost deja pregătit pentru editare este dată de textul intitulat *Prezentarea editorului*, fără ca identitatea acestuia să ne fie dezvăluită. Lucrarea are şi o dedicaţie: „Lui Nelu Doicescu, iubitul meu copil sufletesc". Deşi punctul forte al acestui roman îl constituie Sfânta Evanghelie, este foarte posibil ca motivul inspiraţiei să aibă şi o oarecare tentă autobiografică. Structural, romanul ne trimite la *Decameronul* lui Boccaccio, prin binecunoscuta tehnică a manuscrisului. În acest context, aparţinătorul se doreşte a fi un prieten scriitor, Adrian.

Romanul ni se înfăţişează precum un jurnal dispus în tablouri. Fiecare dintre ele ne dezvăluie povestea unui personaj: Gheorghe – pictorul, Vasile – arhivarul, Victor – pictorul idealist, Tinca – văduva, Botez – actorul, Liviu – zugravul, Andreev – cerşetorul etc. Şi cum „slobodă-i voinţa omului", fiecare dintre noi putem juca rolul unui lepros şi oricând ne putem imagina călătorind „pe drumul Calvarului". Oricând putem trăi în necurăţenie, în necredinţă, în păcat. Fiecare dintre noi putem deveni un personaj care să avem – sau nu – fericirea să realizăm acea trezire despre care se străduieşte scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu în toată opera sa. Şi-această conştientizare o resimţim în fiecare parabolă a sa, dar cu o finalitate întru generozitate, în cel de-al zecelea tablou, al zecelea lepros: Ion, copilul meu sufletesc.

Vom remarca – fiecare capitol are un titlu, numele personajului care poartă pecetea moralei unei parabole create de scriitor. Şi pentru a ne familiariza, să-l cunoaştem pe cel de-al treilea „lepros”, pe Victor – „poetul idealist”. Într-o zi ploioasă de noiembrie, ud şi înfrigurat, fără palton, tuşind şi lăcrimând, se prezintă la scriitorul Adrian, abia îndrăznind să-i ceară, cu împrumut, o mare sumă de bani. Fireşte că cererea-i va fi îndeplinită, fără vreun regret că tânărul poet nu-şi va respecta cuvântul. Timpul trece, însă prin cunoscuţi şi binevoitori prieteni, Adrian află că tânărul respectiv rostea critici nemeritate la adresa sa. Deşi îndurerat, se străduieşte ca aceste detalii transmise să fie „lepădate în lada necercetată a uitării”. Dar în momentul în care va citi un articol scris de acel poet, prin care îi nesocotea creaţia, „şarpele trufiei” doreşte să-i cuprindă sufletul. Sfatul duhovnicesc (de înlăturare a puterii întunecate), propria sa credinţă îl vor elibera de „drojdia” cumplitei amărăciuni. Morala? Să nu jucăm niciodată rolul aceluia care seamănă sămânţa trufiei.

Din cele zece povestiri, cea de-a cincea poartă un mare semn de întrebare (?) în loc de titlu. Şi naratorul se explică şi ne explică motivele. A existat un personaj, ba chiar şi o poveste. Dar cum acesta, între timp, „a dat semnele unei adevărate şi mari pocăinţe, recunoscându-şi greşeala ce săvârşise faţă de cel ce-i făcuse un mare bine odinioară”, a decis să renunţe la textul iniţial: „am avut în suflet o lumină şi în inimă o mare înduioşare”. Acesta e semnul iubirii semenului tău. Acesta e gestul iertării aproapelui. Aceasta e răsplata credinţei. Nu putem şti cum ne putem şi noi înveşmânta în hlamida nerecunoştinţei. Vocea auctorială străpunge timpul:

„Mă aşez pe mine însumi… cercetându-mi trecutul, am găsit că şi eu am fost, măcar de câteva ori, nerecunoscător faţă de binefăcătorul meu – necăutând să răscumpăr această greşeală”.

Şi cum se „răscumpără” el? Dar eu? Eu cum mă „răscumpăr”?

Dacă auzim vocea auctorială, am putea repeta după ea:

„Am fost nerecunoscător, – iartă-mă! – ca astfel să scap de sub apăsarea semnului de întrebare”.

Iată explicaţia folosirii semnului de întrebare care înlocuieşte titlul. Acest semn de întrebare s-ar cuveni să ne călăuzească în toată viaţa noastră... Acesta ar fi: „gândul cel bun”.

Despre smerenie

Smerenia – *„temelia creştinismului*!"

Un masiv volum, dispus în 38 de capitole. Inedit. Manuscris dactilografiat. În arhiva B.S.S. Dăruit: în 1957. Cota: III 1712, 349 de pagini A4. Lucrarea poartă două date, care reprezintă perioada de creaţie: 22.11.1957 şi 14.02.1958. Scriitorul a fost extrem de meticulos, imortalizând fiecare efort al său intelectual. Acest volum are tematică – strict – religioasă, învăluită într-o mantie literar-moralizatoare.

„Cartea" I este intitulată *Trufia* (nedescoperită, încă, între manuscrisele scriitorului... unde o fi odihnind?!). *„Cartea"* a doua – *Smerenia*. *Intrarea* (cuvântul introductiv) explică geneza şi structura cărţii: „Iată, *fiule Fortunat*, am străbătut un drum lung, foarte lung, până să ajungem aici, la poarta aceasta... Am străbătut prin pustietatea cea fără de sfârşit a tuturor păcatelor lumii. Am stat faţă la atâtea privelişti..., unul mai isbitor ca altul, tot mai multă înţelegere a lucrurilor vieţii şi tot mai multă înţelepciune în purtarea pe care trebuie s-o avem în acest răstimp de existenţă, care se numeşte viaţa noastră a fiecăruia în parte şi a tuturor laolaltă pe acest pământ".

Şi ce acumulăm într-o viaţă? „Roadele răutăţii, ale deşartelor ambiţii, ale răpirilor de tot felul..." Urcuş, pe „muntele arid al tuturor făţărniciilor", popas la „malul apelor lâncede şi rău mirositoare ale invidiilor, în neisprăvitele lor forme", multe „furtuni" şi „vijelii" învăluiri ale păcatului. Dar singura speranţă... rămâne putinţa de a dobândi iertarea.

Aşadar, invitaţia către „fiul" Fortunat înseamnă pregătirea de a „intra" pe o anumită „uşă". Este „strâmtă" (precum „poarta") şi-i de „aur". „Uşa aceasta este Însuşi Domnul Iisus Hristos."

În Evanghelia după Ioan (10, 7), citim: „Eu sunt uşa!” Şi-apoi: „Eu sunt uşa oilor!”. Să reţinem: „Prin mine (adică, prin uşa aceasta) de va intra cineva, se va mântui... Va intra şi păşune va afla”. Câtă subtilitate în explicarea strâmtorării acelei *intrări*. Pe acea *poartă* puţini vor intra...

Invitaţia către „fiul” Fortunat, către fiii care se zbat în furtunile acestei lumi deşarte (am zice noi), este pregătirea de a intra în „cetatea” *Smereniei*.

Şi-n acest context, se impune a se explica termenul de „smerenie” (capitolul IV). Merită a reţine o cugetare a Monseniorului Ghika: „Umilinţă, tu, care pui lucrurile la scara lui Dumnezeu, eşti... scara care îngăduie a urca la Dumnezeu”.

Trufia are „Smerenia drept umbră”.

Cât de subtilă este această judecată: „Faptul poate avea o intenţie trufaşă sau poate avea o intenţie smerită. Dacă are o intenţie trufaşă, vine Smerenia şi-l denunţă ca atare, – dar dacă are o intenţie smerită, vine Trufia să-l atace, răstălmăcind această intenţie”. Şi ce constatăm?

„Mai totdeauna smeritul va fi învinuit de Trufie, şi trufaşului i se va putea atribui o intenţie smerită.” Şi între „viţiu” şi „virtute” – neîncetata „luptă”. Şi ce reţinem? „Viaţa omului pe pământ este o necontenită luptă între Trufie şi Smerenie.”

Vocea auctorială este vocea înţelepciunii care glăsuieşte: „Trufia este întuneric, Smerenia este lumină”, „Trufia este urâţenie, Smerenia este frumuseţe”, „Trufia este răzvrătire, Smerenia este pace”, „Trufia este osândă, Smerenia este mântuire”.

„Smerenia este Domnul.” „Trufia este diavolul.”

Multe şi pilduitoare sunt trimiterile la *Vechiul* şi *Noul Testament*!

Întru înţelegerea acestei zguduitoare antonimii (ale firii), s-ascultăm şi pilda Sfântului Hrisostom:

„Închipuiţi-vă două care. Înhămaţi la unul dreptatea şi trufia, iar la celălalt păcatul şi smerenia, – şi veţi vedea carul păcatului luând înaintea celui al dreptăţii, nu atât datorită

puterii însăşi a păcatului, ci tăriei smereniei, tovarăşa lui. Smerenia, prin avântul puternic care o însufleţeşte, biruieşte greutatea păcatului şi izbuteşte a se urca la cer. Trufia, prin trupul ei greoi, sfârşeşte prin a ucide avântul dreptăţii, - şi-o trage spre cele de jos."

Cât adevăr duhovnicesc!

Să reţinem:

„Nu pentru cei drepţi am venit, ci pentru cei păcătoşi, ca să întoarcă şi să fie iarăşi vii!"

Pentru această „întoarcere", e nevoie de *Smerenie*.

Vocea auctorială ne avertizează: „Trufia distruge până şi dreptatea, sau cel puţin o paralizează, – pe când Smerenia ridică paralizia de care este cuprins păcătosul".

Şi cât ne-am dori să rostim împreună cu tine, micule slujitor al Domnului, tu, înţeleaptă voce auctorială:

„O, sfântă putere a Smereniei, fă-ţi sălaş şi în inimile noastre, ca să putem şi noi să biruim cu tine, ticăloasa putere a păcatului, adus de Trufie. Tu, Doamne Iisuse Hristoase, Smerenia cea vie şi veşnică, te rugăm să te faci locuinţă în sufletele noastre – pentru că noi te iubim şi noi nu vrem să ne despărţim niciodată de tine. Rămâi cu noi, Doamne, mai osebit la ceasul încercărilor, la ceasul tristeţilor, pe care tot tu le-ai îngăduit să se lase peste sufletele noastre... Întru aceasta, cădem şi la tine, o, Maică a îndurărilor şi a Smereniei, şi te rugăm, să nu ne laşi în ceasul greu – şi mai osebit, în ceasul trecerii... Fii cu noi şi nu ne lăsa, căci tu eşti Mama cea prea iubită a sufletelor noastre, tu, preacurată Fecioară şi Maica lui Dumnezeu!"

Capitolul al XIII-lea, intitulat *Smerenia şi Pocăinţa* ne oferă o benefică înlănţuire între două „virtuţi de căpetenie ale învăţăturii şi ale trăirii creştine". Şi pe drept cuvânt, „fără smerenie nu ajungem la pocăinţă". Doar sufletul care se smereşte „va merge, ca de la sine, spre pocănţă", prin recunoaşterea şi mărturisirea păcatului, fireşte. Pocăinţa – „dalbă mireasă a sufletului omenesc". „Începătura pocăinţei este vederea" propriului păcat,

având ca model pilda „fiului risipitor". Şi pentru aceasta, s-ascultăm de îndemnul: „Înarmaţi-vă împotriva voastră înşivă cu sabia pocăinţei!" Fiul risipitor a făcut-o! Avem model acestuia. Important este să ne întristăm de ale noastre fapte reprobabile, să ni le asumăm. Lacrima este un prim pas. Ea este „roua" care „va rodi sâmânţa pietăţii", glăsuieşte Fericitul Augustin. Asemenea şi Sf. Hrisostom, care ne-ndeamnă: „Plângeţi asupra păcatelor voastre, ca să aveţi a plânge asupra pedepsei".

Câtă subtilitate desprindem în capitolul al XV-lea: *Smerenia – Vorbirea şi Tăcerea*. Înlăuntrul nostru mocnesc toate. Şi cugetele cele bune, dar şi cele rele. Se impune măsură-n tot şi în toate. Şi în grai, şi în privire. Ne este cunoscută această glăsuire? „...pentru tot cuvântul deşert ce-l vor vorbi oamenii, vor da socoteală în ziua judecăţii; căci din cuvintele tale te vei îndrepta şi din cuvintele tale te vei osândi" (Matei 12). Am ascultat vreodată de acest sfat? „Nicio vorbă putredă să nu iasă din gura voastră, ci numai cuvinte bune, pentru întărirea în credinţă" (Efes. 4, 29). Paza gurii, a privirii şi-a gândului rămâne smerenia. „Pune, Doamne, strajă gurii mele şi uşă de stăpânire buzelor mele!" (Ps. 140, 3)

Naratorul, înţelept învăţător, are dreptate spunând că, în viaţa sa, omul se luptă, adeseori, cu suferinţa – cea fizică şi cea morală. În capitolele al XIX-lea şi al XX-lea: *Smerenia – şi Suferinţa*, se doreşte să se elucideze acest subtil subiect. Dacă am asculta de sfatul înţeleptului Sirah, posibil, am înfrunta-o mai lesne. Dar ascultăm noi oare? „Tot ce ţi se va întâmpla, primeşte cu plăcere şi, în necazurile tale, fii îndelung răbdător, că în foc se lămureşte aurul, iar oamenii cei plăcuţi Domnului în cuptorul Smereniei" (Cartea înţelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah 2, 4-5).

Suntem noi conştienţi că: „omul îşi naşte singur suferinţa" (Iov), asemenea vulturilor? Încifrat avertisment: „Ia seama, nu-ţi da coatele cu necredinţa, căci tu alegi păcatul în locul suferinţei!..." (Iov 36, 21). Şi-n acest context, naratorul ne sfătuieşte

că bine-ar fi să acceptăm suferinţa, pentru că în aşa fel vom îndepărta păcatul şi astfel, ne vom salva sufletul. Avem ca model şi pilda Slăbănogului din Capernaum: înainte de a-l vindeca, Domnul îi iartă păcatele. Acesta este semnul că păcatul cheamă la el suferinţa. Aşadar, în puterea noastră stă liniştea sufletului nostru. Suferinţa este doar „rodul amar al păcatului". În necazuri e bine să fim răddători, însuşindu-ne slăbiciunile. „Cine va răbda până la sfârşit, va fi mântuit!" (Matei 10, 22; 24, 13; Marcu 13, 13).

Un binecuvântat model pilduitor ni-l oferă, printre multele, descrise de Al. Lascarov-Moldovanu: *suferinţa lui Iov*. Dezvoltat în capitolul al XXXIV-lea. Un smerit creştin „înainte de creştinism".

În nimicnicia noastră, e drept, deseori, nu ne-acceptăm suferinţa, nesmerindu-ne sau, şi mai rău, îmbrăcând hlamida unei false smerenii, conştientizând, prea târziu (uneori, defel) că: „Nu este nimic acoperit, care să nu iasă la iveală!" (Luca 8, 17) Astfel că pledoaria oferită de Al. Lascarov-Moldovanu, sub forma unui monolog adresat „fiului Fortunat", ni se adresează de fapt nouă, tuturora, tineri sau vârstnici, cu evlavie şi iubire creştină.

Schiţe şi flori duhovniceşti

Volumele *Schiţe şi flori duhovniceşti* (Cotele III 1706 şi 1707) cuprind alte manuscrise, dactilografiate, inedite, în format A4, broşate. Sunt creaţii literare care au temă creştină: *Eu iubesc pe toată lumea*, *Doctorul cel bun*, *Când l-au părăsit toţi*, *Neînţelesul cel înţeles*.

Povestirea *Neînţelesul cel înţeles* ne aminteşte de una dintre predicile din *Convorbiri între un anahoret şi un ucenic* şi de una dintre tehnicile predilecte, „povestirea în ramă", înălţătoare prin mesajul transmis. La întrebarea unui „credincios" (care încă-şi pune întrebări) de ce „a fost nevoie de jertfa Mântuitorului", „îngerul paznic" îl va trimite-n pustnicie, ca să se-nţelepţească. Şi-aşa va afla povestea femeii care şi-a sfâşiat pieptul, pentru ca pruncul ei să trăiască. Fireşte, dacă nu vei înţelege care sunt tainele jertfei, nu vei putea auzi vreodată vocea divină care glăsuieşte: „Ci Eu, de 2000 de ani îmi vărs sângele, ca voi, bându-l, să trăiţi, să fiţi vii!".

La fel de pilduitoare sunt şi schiţele-parabolă: *Firul de busuioc*; *Cel ce se credea nefericit*; *Vameşul şi fariseul*; *Crucea*; *Cerşetorul; Samariteanul milostiv*; *Ca un arbore fălos*; *Tu, de ce nu vii la biserică?*; *Insula din marea cea rea*; *Fraţii cei mici*; *Sfânta Ecaterina*; *Cărbuni aprinşi* (subintitulată: *„fantezie creştină"*); *Înmulţirea pâinii* etc.

Numai unul singur, – Nu! Un remember pilduitor, privind „vălul uitării" peste timpuri, peste oameni, peste fapte. Totul se vrea – ori nu – coboară-n mantia uitării, vrem-nu vrem. Însă vocea auctorială ţine a ne avertiza, blajin – întru smerenie, iubire şi iertare – că ceea ce ar trebui să dorim în eternă neuitare – să fie *lumina credinţei*.

Cu acelaşi interes, merită a medita asupra sensurilor, deloc încifrate, din povestirea: *Sora Paraschiva şi tâlharul*. Şi astfel vom înţelege că oricând un tâlhar ne poate pricinui un rău şi

că – bine-ar fi – să nu ne grăbim a-l judeca, ci folositor ar fi să ne rugăm pentru el. Putem înţelege noi acest îndemn? Da, numai dacă vom conştientiza că fiecare dintre noi suntem – sau putem deveni – *tâlhari*. Atenţie:

„Toţi putem tâlhări într-un fel pe Domnul Hristos prin faptele noastre” (prin cuvânt, „cu gândul”, cu privirea, cu fapta).

Nona, femeia sfântă. Interesantă această povestire, care e deschizătoare de reflecţie, prin prologul: „Adeseori, iubite prieten, noi greşim cugetând că pe sfinţi trebuie să-i căutăm numai şi numai fie în crăpăturile pământului, fie în pustie, fie în mănăstiri”. Smerenia poate rodi şi-n sufletul unui pământean de lângă noi, din mijlocul nostru, precum este Nona, bătrâna de 70 de ani, italiancă de origine, mamă, soţie supusă şi iertătoare; femeie pe care „nevoile n-au ocolit-o”, dar, prin „răbdare”, lacrimile i-au ţinut tovărăşie până-n anii marii singurătăţi. Vorba ei e plină de înţelesuri duhovniceşti: „Trebuie rebdare... Gândesco eu, Tătunule, che asta trebuie la oameni: rebdare...”

Asemenea: *Domnişoara Alma*, *Părintele Ion*, *De ce te-ai îndoit?*, *Ispititorii*, *Păcatele*, *Rugăciunea neprimită*, *Sluga sutaşului*, *Micul dicţionar*... şi plăcerea de a asculta vocea auctorială: „Iată, dragul meu, am să-ţi povestesc o faptă a mea, de care, necontenit, mă ruşinez, dar pe care am ispăşit-o printr-o părere de rău adâncă”.

Asprimea şi duioşia, tonalităţile dojenitoare şi cele ale blândeţii, orgoliul şi smerenia – toate sunt feţe ale lui Ianus. Dar Ianus poate fi oricare dintre noi. Fiecare dintre noi. Depinde de pe ce taler al balanţei glăsuieşti. În mod cert, a reţine: iubirea nu face casă bună cu asprimea, orgoliul sau infatuarea.

Ce blândă pare afirmaţia: „Eu iubesc pe toată lumea”, răspunsul unui tânăr înţelept. Al unui tânăr care a suferit mult încă din copilărie, dar pe care Bunul Dumnezeu l-a însoţit, încontinuu, ocrotindu-l, prin stăpânul său. Aşa se explică de ce părea extrem de liniştit în faţa valurilor dojenitoare, care-l împresurau uneori.

Aceasta ne-aminteşte de vorbirea biblică: „Iubiţilor, dacă aşa ne-a iubit Dumnezeu, apoi şi noi suntem datori să ne iubim unul pe altul” (Ioan 4, 11).

Doar prin iubire, iertare, calm şi smerenie, ne vom purifica. Demn a nu uita: „Dumnezeu aşteaptă de la tine vrednicie şi frumuseţe” (*Când l-au părăsit toţi*).

Textul epic: *Sfânta...* este mai mult decât o schiţă cu tematică euharistică. Sunt îngemănate, în frazări metaforice, deopotrivă, iubire creştină, elogiu *Cuvioasei Parascheva*, plus o notaţie pur istorică.

Războiul – cumplit moment de sfârtecare şi mutilare – a determinat (cu referire, de această dată, la cel de-al doilea război mondial) mutarea moaştelor Cuvioasei Parascheva în Muntenia. Dar, după uşoară limpezire, ce s-a abătut asupra ţării, decizia de a restrămuta moaştele, în inima Moldovei, pare firească. Într-acest traiect – spre lăcaşul preaiubit de Sfântă – avea a se trece, cu-n scurt popas, şi pe dealul Mitropoliei, aşteptată fiind de mulţime de popor. „Flori, rugăciuni, vegheri, lacrimi, căinţe, spovedanii... toate alcătuiau tot atâtea cununi de duh care plouau peste osemintele atâta de dragi şi de venerate...” Dinspre „Cetatea cea plină de atâtea greşeli şi păcate” înspre „odihna osemintelor ei în locul cel atât de iubit de ea”. Iar în urmă-i, „cel mai pios noian de creştini”, în „pioasă reculegere”.

Şi, la Iaşi, „i-au ieşit înainte prea-necăjiţii copii sufleteşti ai ei din vechea şi înstrăinata Cetate a Moldovei, având în frunte pe ierarhul VALERIU, cel care în faţa urgiei n-a voit a părăsi locul peste care se prăbuşea vâltoare”.

Demn a reţine, ierarhul numit este vicarul Valeriu Maglan Botoşăneanul, care a slujit alături de Mitropolitul Moldovei, Irineu Mihălcescu.

Întru întâmpinarea Luminătoarei şi Ocrotitoarei Moldovei, nu i se aduc decât lacrimile credincioşilor – rod al pocăinţei, regretului şi smereniei, lacrimi de dragoste pentru cea care este – şi va rămâne – „adunătoarea cereştilor daruri”, după cum glăsuieşte *Acatistul* ce-i este dedicat Preasfintei Muceniţe, ea însăşi: „leacul durerii, mâna vindecării, raza mângâierii”.

Într-o cetate, – odată!...

Când se abate vântul pustiitor peste o cetate a necredinţei (şi istoria o confirmă), sufletul tău să rămână treaz întru desăvârşire. Să creadă. Domnul nu-Şi va părăsi niciodată fiii. Pe fiii Săi – cei cu gând curat şi smerit. Vântul va pustii, va învârtoşa răul, dar pe cel cu inima curată nu-l va disipa. Şi pentru a crede, intră-n cetatea bunului gând. Închide ochii. Relaxează-te. Întoarce-te înspre primăvara creştinătăţii. Deschide Poarta, trece-i pragul... Simţi mireasma tămâii şi-a smirnei?... Îndrăzneşte, şi vezi „imensa orgă omenească". Vei auzi acorduri de liră... pe patru voci... „Cred întru Unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor..." Cum, n-aţi ştiut că şi *Crezul*, precum *Tatăl nostru* – se cântă?... Nu-i nimic, acum, aibi împlinirea. Simt „adierea unui vânt din cer...", „valurile cântării tălăzuiesc spre altar..." „Sufletul, mângâiat de simţiri curate ca roua..." E bine? O, da... „mlădiţă, mică şi neînsemnată din marele Arbore al mulţimii credincioase..." Aceasta-i marea TAINĂ... Alătură-te mulţimii, mulţimii „ascunse-n cotloane, departe de lume", acolo unde Stăpânul îi păzeşte... în veci..., „învăluindu-i în Mantia de aur a Iubirii Lui" şi învăţându-i că Biserica Lui „nu o vor birui nici porţile Iadului". Şi-acum, să rostim, întru binecuvântare: „Ajută, Doamne, necredinţei mele!"

O meditaţie în fiecare zi a anului

Prea bine se ştie, Al. Lascarov-Moldovanu şi-a dorit o apropiere între culte. De aceea a tradus sau a prelucrat lucrări aparţinătoare a mai multor confesiuni. În acest context, vorbim de Charles H. Spurgeon (1834-1892) – predicator baptist reformat britanic, autorul unei lucrări interesante: *Dimineaţa şi seara. Meditaţii pentru fiecare zi a anului* (recent tradusă şi în româneşte, mai precis, în 2006, la Suceava, editura „Little Lamb", în colecţia „Picuri din Faguri"; un volum masiv de 746 de pagini).

Lascarov-Moldovanu a cunoscut bine această carte, care-i va inspira un exerciţiu creştinesc, gândind, precum Spurgeon (considerat astăzi un „clasic al literaturii devoţionale"), câte un amplu expozeu – meditaţie, una dimineaţa, alta seara, timp de 365 de zile, conform calendarului creştin-ortodox al anului 1967.

În arhiva B.S.S. sunt conservate XVII volume masive, manuscrise dactilografiate, broşate, format A[4]. Deşi la sfârşitul volumului al X-lea se află notată data de 14 iunie 1968, avem convingerea, această migăloasă muncă s-a prelungit, posibil, până spre sfârşitul acelui an. Sau poate mai devreme, cunoscând deja (o confirmă multitudinea de manuscrise) uşurinţa şi dezinvoltura în procesul său creator, cu tematică – strict – euharistică.

Îndrăznim să facem o comparaţie succintă între lucrarea lui Spurgeon (ediţia 2006) şi manuscrisul lui Lascarov-Moldovanu.

La Spurgeon: Pentru fiecare zi a anului, dimineaţa şi seara există câte o „meditaţie". Motto-ul zilei de 1 ianuarie este extras din *Vechiul Testament*: „Au mâncat din roadele ţării Canaanului în anul acela" (Iosua 5, 12). Prima frază a primei zile din an este atotcuprinzătoare, prin mesajul ei, gândind la un „drum" (an)

finit şi un altul – ce se pregăteşte: „Călătoriile obositoare se terminaseră pentru Israel, fiindcă ajunsese la odihna făgăduită... poate în anul care începe acum, iubite cititor creştin, se va întâmpla la fel cu tine sau cu mine... dacă ţinem credinţa trează, se va împlini”. Adică, după cum vom semăna, vom culege roadele. Ultima frază, în seara de 1 ianuarie este optimistă: „Să deschidem porţile veseliei în ianuarie, şi să le închidem cu bucurie, în decembrie, prin Iisus”. La cumpăna dintre ani, 31 decembrie, seara, vocea auctorială s-aude ca un ecou: „Buzele rănite, leproase şi murdare pot atinge izvorul iubirii divine; nu îl vor întina, ci vor fi ei înşişi purificaţi. Dragă cititorule, ascultă vocea iubitoare a Mântuitorului, care strigă fiecăruia dintre noi: «Dacă însetează cineva, să vină la Mine şi să bea!»”.

În viziunea lui Lascarov-Moldovanu, meditaţiile – cele de dimineaţă şi cele de seară – au ca miez duhovnicesc:

Sfintele Evanghelii, după Matei, Marcu, Luca şi Ioan;
Faptele Sfinţilor Apostoli;
Epistolele Sfântului Apostol Pavel;
Epistolele soborniceşti.

„Eu sunt...”

Ce-a afirmat Domnul despre sine în Evanghelie
Alte parafraze evanghelice

Acest volum cuprinde două părţi. Prima parte se intitulează *Ce-a afirmat Domnul despre sine ca Fiu al lui Dumnezeu* şi cuprinde 24 de capitole, iar partea a doua: *Ce-a afirmat Domnul despre sine ca Fiul Omului*, are 16 capitole. Manuscrisului dactilografiat, format A[4] (cota: III 1878) îi este ataşată şi o scrisoare, datată 1 martie 1966. „Prea iubiţii mei, Năică şi Cornelia, V-am făgăduit că dacă Domnul mă va ajuta şi voi sfârşi cu bine mss. *eu sunt...*, vi-l voi dărui vouă, ca semn de prietenie în Domnul şi în Maica sa”. Aşadar, aceasta este o lucrare – „mărţişor” duhovnicesc, la care scriitorul a lucrat, în perioada, conform notaţiei de la sfârşitul manuscrisului: 1.01. – 27.02.1966, Bucureşti. Documentul a fost dăruit B.S.S. în anul 1984.

Prima parte este precedată de o *Justificare*. Sobrietatea expozeului dobândeşte tentă filosofică: „Nu încerca să prinzi în cuprins necuprinsul, în inteligibil neinteligibilul, în mărginit nemărginitul”. Aceasta ar fi o mare cutezanţă. Noi nu putem spune despre noi: „Eu sunt”. Numai singur Dumnezeu poate spune: „Eu sunt”. „Eu sunt cel ce este.”

Nu avem voie să cădem în *neascultare* şi să ne trufim. Şi cum filosofia e chistică (precizează Constantin Noica), scriitorul ne avertizează: „Fatalul «Eu» scris cu literă mare, afirmat în adunări, scris pe hârtie, clamat pe toate străzile”, adică „pus în slujba trufiei” devine un mare pericol pentru fiinţa umană.

În această primă parte, scriitorul preia versetele în care Domnul vorbeşte direct despre sine („Eu sunt Stăpânul casei

mele”, „Eu sunt şarpele înălţat în pustie”, „Eu sunt cel profetizat”, „Eu sunt cel ce grăiesc cu tine”, „Eu sunt smerenie şi blândeţe”, „Eu sunt cel aşteptat de Ioan”, „Eu sunt pâinea vieţii!”, „Eu sunt uşa”, „Eu sunt lumina lumii”, „Eu sunt păstorul cel bun”, „Eu sunt viţa cea adevărată”, „Eu sunt calea”, „Eu sunt adevărul”, „Eu sunt viaţa”, „Eu sunt învierea” etc.) şi le analizează punct cu punct, cu exigenţă şi responsabilitate.

A doua parte este precedată de un *Cuvânt de legătură*. Dacă în prima parte a studiului său, autorul încearcă să „pună în lumină” acele pasaje din Sfânta Evanghelie în care „Domnul vorbeşte şi afirmă despre Sine în ipostaza de Fiu al lui Dumnezeu”, în partea a doua, vom remarca „ipostaza de Fiu al Omului”. Şi avem a reţine că atunci când Domnul „foloseşte prima titulatură, nu o depărtează pe a doua, şi invers”. „Uneori le foloseşte pe amândouă, simultan.” „Când vorbeşte ca Fiu al lui Dumnezeu, El rămâne totuşi şi Fiu al Omului, iar când vorbeşte ca Fiu al Omului, El rămâne totuşi şi Fiu al lui Dumnezeu”. Să reţinem: unitatea Om-Dumnezeu, Dumnezeul-Om, Mântuitorul, Izbăvitorul, Mielul lui Dumnezeu.

Fiecare capitol din partea a doua a acestui studiu face trimitere şi la alte monografii realizate de Al. Lascarov-Moldovanu: *Despre prietenie*, *Despre smerenie*, *Despre trufie*, *Despre mânie* etc.

Încărcate de evlavie sunt capitolele: *Fiul Omului poate ierta păcatele*, *Fiul Omului a venit să slujească*, *Fiul Omului va pătimi, va muri, dar a treia zi va învia*, *Fiul Omului va mărturisi de noi înaintea lui Dumnezeu*, *Fiul Omului samănă sămânţa cea bună*, *Fiul Omului va pătimi ca Ioan*, *Fiul Omului fi-va semn precum Ioan* etc. În capitolul *Fiul Omului va veni pe norii cerului spre judecată*, reţinem sfatul: „Să fim atenţi, să fim veghetori, să fim aşa cum ne vrea Domnul şi Mântuitorul nostru, care ne-a proclamat cu glas divin «Voi sunteţi prietenii mei!»”.

Temeiul acestei analize este unul înălţător:

„Eu sunt” – „Domnul, Făcătorul a toate...”

Fericiri şi vaiuri în Sfânta Scriptură

Această monografie cuprinde 30 de capitole. A fost finalizată pe 21 februarie 1957. Manuscris, dactilografiat, în arhiva B.S.S. (cota III 1737). În total, 150 de pagini, format A4. În titlu se împletesc, voit, două antonime, tocmai pentru a remarca însăşi dualitatea fiinţei umane. „Dacă privim viaţa omenească de-a lungul veacurilor care s-au scurs până azi, vom putea lesne deosebi acea împletire necontenită a răului cu binele.” Fireşte, binele şi răul se-ngemănează, aşa cum lumina se lasă umbrită sau, dimpotrivă, triumfă întunericului. Lupta este tiranică. Are dreptate autorul: „Toţi suntem supuşi acestei «tiranii»”. În adevăr, răul şi binele „se săvârşesc în aceeaşi fiinţă omenească”. Şi putem a crede: „răul a avut în jurul lui o aureolă neagră, o nefericire, – iar binele a avut o aureolă în înţelesul ei propriu de lumină, de aur, de strălucire”, care s-ar putea numi fericire.

O faptă rea aduce după sine o rostire, un „*vai*!”, nu doar al uimirii, ci „urâciunea răutăţii”. „În faţa unei fapte bune”, „ţâşneşte” acel binecuvântat – „ferice!”. Şi-un bun prilej, întru profundă analiză: „Ferice de cel ce-şi păzesc neprihănită calea, care urmează legea Domnului. Ferice de cei ce păzesc învăţăturile Lui şi de cei ce-L caută cu toată inima” (Ps. 118, 1-2). Este cel mai mare psalm. Are 176 de versete. Prin enunţarea primei fericiri, „se vede, lămurit”, apreciază autorul, „numai cei care urmează legea lui Dumnezeu îşi păzesc curată calea vieţii lor”. Succint, această fericire ar putea fi reformulată astfel: „Fericiţi cei care sunt cu Dumnezeu”. Important este a reţine că fericirea întâi o completează pe a doua: „Ferice de cei ce păzesc învăţăturile Lui şi de cei ce-L caută cu toată inima”. Aceasta înseamnă a „păzi neprihănită calea urmând legea

Domnului”. Aici intervine judecata lui Lascarov-Moldovanu: una e să spui că eşti „creştin” şi alta este a dovedi prin fapte aceasta.

Cât priveşte versetul: „A căuta pe Domnul cu toată inima...”, înseamnă a nu avea gând ascuns, viclean, trufaş. Înainte de toate, sinceritate, smerenie, credinţă. Avea dreptate Părintele Constantin Galeriu (1918-2003), afirmând: „Credinţa e un frumos curcubeu care uneşte cerul cu pământul”.

Iubirea în Noul Testament

Iubirea este o temă de meditaţie universală, care ne înnobilează, dacă vom şti să preţuim şi să împodobim propria viaţă, precum şi vieţiile celor din jurul nostru. Lascarov-Moldovanu a scris mult pe această temă, mai ales că *Noul Testament* oferă multiple subiecte de meditaţie pe această temă.

Iubirea în Noul Testament este o carte inedită şi, în parte, originală. A fost concepută la Lausanne şi consemnează anul 1969. Volumul conţine 284 de pagini, format A^4, text dactilografiat. Face parte din zestrea B.S.S., cota: III 1713.

Locul redactării, Lausanne, însoţeşte multe dintre cărţile manuscris (ba chiar şi câteva tipărite) ale scriitorului. Să ne întrebăm cum a fost posibil ca în acei ani cumpliţi Al. Lascarov-Moldovanu să ajungă la Lausanne? Ca protejat al Preasfinţitului Părinte Episcop Iosif Gafton al Râmnicului şi al Argeşului (1944-1984), şi nu ne îndoim, al Preafericitului Patriarh Iustinian Marina (1948-1977), i s-a permis să meargă la fiica sa: Ileana/Ruru (n. 1919). Avea 84 de ani. Acolo, în frumosul oraş aflat pe malul lacului Geneva, în mijlocul familiei fiicei sale Ileana (Ruru), şi-a găsit omul Al. Lascarov-Moldovanu liniştea. S-a recules şi s-a dăruit scrisului. Negreşit (ne place să credem), paşii l-au purtat şi spre bătrâna Catedrală Lausanne, pentru a cere binecuvântare şi de la Fecioara Maria, patroana acestui sfânt lăcaş gotic.

Pentru Lascarov, anii ce au urmat lui 1945 au fost tulburi şi încărcaţi de multă durere. După moartea soţiei, în 1967, scriitorul locuieşte doar cu numele în Bucureşti, el fiind mai mult plecat. Nu de puţine ori, se refugiază prin ţară, la diferite mănăstiri sau schituri mănăstireşti, întru reculegere şi alinare a sufletului său răvăşit de suferinţă şi de nedreptate. Şi totuşi Bunul Dumnezeu l-a ocrotit. L-a ocrotit.

Nevoia de confesiune este mare. Şi-atunci găseşte o *voce*, un personaj de dialog interior. Acesta se va numi *Fiul Fortunat*, care-l va *însoţi* în multele-i monologuri dialogate.

Fiul Fortunat nu-i un coborâtor din mit, ci falnic confident şi discipol, căruia îi va oferi atâtea *lecţii* de viaţă duhovnicească, multe *seminţe* de-nţelepciune...

În *Preambul*, scriitorul îl pregăteşte pe „*fiu*", fireşte, şi pe noi, cititorii, asupra traiectului ce-l avem de parcurs: „În clipa aceasta, fiule Fortunat, ne aflăm în faţa unei imense *porţi* de aur, bătută în tot felul de pietre preţioase, care sclipeşte în lumina soarelui vieţii, cum nu sclipeşte nimic altăceva. Este o poartă unică, divină, splendidă şi fără ca asupra ei să poată lucra vreo deformare a nici unei puteri omeneşti, fie ea a celui mai mare filosof al Lumii din toate vremurile".

Poarta – ca spaţiu de Trecere – înspre sau dinspre – dinspre întuneric înspre lumină. Aşa ar trebui a înţelege. Dinspre întunericul necunoştinţei (sau al păcatului) înspre lumina cunoaşterii (sau a curăţeniei sufleteşti şi trupeşti). Şi fiecare dintre noi putem deschide – în orice zi dăruită de Domnul – portiţa-i aurită, înmiresmată, dăltuită de iubire, de multă iubire.

Oricine dintre noi, cu puţină voinţă, putem deschide *portiţa* înspre „Grădina Smereniei", a „Răbdării", a „Supunerii", a „Bunătăţii", a „Blândeţii", ba chiar şi a „Trufiei". În total: 14, ar fi.

Şi iată-i în faţa celei mai de preţ „porţi": cea a „Iubirii creştine, superlativă şi unică, divina şi atotdeterminatoarea virtute", dintre toate virtuţile creştine. În Grădina Iubirii Domnului Hristos! Prealuminată „călătorie"!

Scriitorul crede de cuviinţă că mai are nevoie de o „prealabilă lămurire", înainte de a intra în subiect. Şi cum noi suntem răbdători, precum strămoşii noştri traco-daco-geţii, îngăduitori şi cu DEX-ul, care precizează că „a răbda" are etimologie necunoscută. Aşa, ca să iasă basma curată – din controversa latin-autohton (traco-daco-getic)!

Cât de multă răbdare-i trebuie acestui urmaş de Dac?! Probabil, „până de 70 de ori câte 7…" (Matei 18, 21).

Aşadar, scriitorul ţine a conştientiza că Iubirea Creştină, acel *Summum al Iubirii*, se cere revărsare duhovnicească, folosind „Sinopsa greacă a celor patru sfinte Evanghelii, a părintelui, preacunoscut, Legrange" – teologul dominican Reginald Garrigou-Lagrange (1877-1964), autorul lucrării *L'Amour de Dieu et la croix de Jessus: étude de théologie mystique* (1929).

Doar intrând (încercând a intra) te poţi minuna de frumuseţile ce le-ai putea „culege" acolo…, în biserica noastră creştină. Pentru aceasta se impune a ajunge la acea „maturitate", „cea de pe urmă". O călătorie ce se doreşte binecuvântată…

E foarte important a reţine că scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu a citit şi a tradus multe studii şi lucrări teologice, s-a experimentat într-atât, încât va atinge performanţa de a prelua teme şi motive biblice ale unor mari prelaţi ai lumii, prelucrându-le, dar nu copiindu-le. Ar fi bine să reţinem că românul Lascarov nu va fi considerat niciodată un epigon, ci un bun creştin care în toată viaţa sa a desfăşurat o frumoasă activitate apologetică, literară şi misionară. Aşadar, remarcăm puncte de plecare (inspiratorii) de la mari nume ale literaturii biblice universale, dar tratate din/în viziune personală, adaptate stilului nostru de viaţă balcanic.

Titlul *Iubirea în Noul Testament* ne poate duce cu gândul la alte titluri, cunoscute sau nu, dar acest manuscris, la care facem referire, şi care poartă semnătura lui Al. Lascarov-Moldovanu, reflectă judecata bunului creştin, care nu se abate nicicum de la *Litera* Sfintelor Evanghelii.

Şi chiar aşa se numeşte tulpina acestei cărţi: *Evanghelia*. Şi cuprinde opt capitole: *Întruparea*, *Vestirea cea bună*, *Nativitate*,

Traiul la Nazaret..., *Botezul şi ispitirea*, *Începutul propovăduirii*, *Predica de pe munte*, *Alegerea ucenicilor*.

Jucând rolul învăţătorului, i se explică *fiului* Fortunat sensurile cuvântului „Evanghelie" – „vestea cea bună", precum şi motivele care l-au determinat pe Domnul Hristos să o „aducă pe lume".

Expunerea faptelor biblice ni se dezvăluie într-o formă plăcută, sensibilă, pertinentă. „Când fariseii, mereu ispititori şi făţarnici, au întrebat pe Domnul când va veni Împărăţia lui Dumnezeu, El a răspuns spre surprinderea lor: «Împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru»."

„Împărăţia cerurilor" – „chiar cel care rostea aceste cuvinte"!

Şi-o interpretare pe înţelesul tuturor: „De îndată ce noi primim noua învăţătură şi o lucrăm cu propria noastră viaţă, însemnează că avem în noi însăşi împărăţia cerurilor". Şi-avem a reţine: „Domnul nostru Iisus Hristos trăieşte-n noi!" „El este lucrătorul divin al virtuţilor noastre" (mss. dactilografiat, p. 165). „El este cel care ne-a transformat fiinţa!" În acest mod înţelegem că avem înlăuntrul nostru „împărăţia cerurilor". Aşa vom dobândi în noi lumina, devenind *fii ai luminii*.

Dar să recurgem la Sfânta Evanghelie: *Cartea Întâia către Tesaloniceni a Sf. Apostol Pavel*: „voi cu toţii sunteţi fiii luminii şi fiii zilei" (5.5).

Şi care ar fi o primă concluzie ce se desprinde, după voinţa învăţătorului către fiul său Fortunat? „A avea în noi împărăţia lui Dumnezeu însemnează... că avem în noi Iubirea pentru Dumnezeu şi pentru aproapele nostru!"

O atenţie deosebită acordă scriitorul celor 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel. Ceea ce impresionează în aceste Epistole este „imensa iubire a lui Pavel pentru Dumnezeu şi a iubirii către fraţi pentru iubirea lui Dumnezeu" (mss., dactilografiat, p. 251).

Cartea către Romani a Sf. Ap. Pavel. Pentru cei cunoscători, ştim prea bine ce se glăsuieşte, ca preambul, la capitolul I. Iată:

„Evanghelia e putere dumnezeiască, ce mântuie pe om şi-l face fericit".

Fiul Fortunat va asculta vocea înţeleaptă care, prin el, se cere a fi auzită şi de noi, cei de azi, cei dintotdeauna: „Suntem, fiule Fortunat, în clipa aceasta, în dreptul florilor iubirii..." Dacă vom lectura această „Carte către Romani", vom înţelege că „iubirea Apostolului pentru credincioşii Romei se simte... mai ales în bunele sfaturi pe care le dă, spre a duce o viaţă de mântuire".

A nu uita ce spune Sf. Ap. Pavel:

„Iubirea este împlinirea legii" (13.10). Iubirea înseamnă lumină: „să lepădăm... lucrurile întunericului şi să ne îmbrăcăm în armele luminii" (13.12).

Şi iată cum conchide naratorul-personaj:

„Vedem şi simţim, fiule Fortunat, care este importanţa iubirii în trăirea creştină de mântuire, – şi cum ea sfinţeşte şi îndrumează viaţa cea nouă, inaugurată de Domnul Hristos, Care din iubire pentru noi S-a întrupat şi a propovăduit. Da, fiule Fortunat, nu poate fi în lumea creştină o putere mai de nebiruit ca iubirea!"

Aşa cum ne-a obişnuit scriitorul, *Epilogul*, intitulat (mss., pp. 292-294): *Omul zilelor şi al trăirilor*, înscrie-n fiinţa noastră finalitatea unei binemeritate aşteptări: Bucuria de a fi întâmpinaţi în pragul porţii înspre sau dinspre „Grădina Iubirii" de către cel fără vârstă, de „Omul zilelor şi al trăirilor". Rolul său este acela de a consemna toate ale firii noastre... în mistuirea noastră prin... „Grădina Iubirii". Dar să-l ascultăm:

„Unii au iubit-o – şi pe urmă s-au lăsat. Alţii au iubit mereu. Iar alţii au iubit în anii cărunţăţii. Cei care au iubit şi au uitat, amar fost-a de ei. Cei ce au iubit-o mereu au fost fericiţi... Cel mai rău este de cei care nu au intrat niciodată, până la moarte, în această Grădină a Iubirii."

Şi nu se putea un alt punct gândurilor bunului şi neostoitului creştin, care a fost Alexandru Lascarov-Moldovanu:

„Ajută, Doamne, acestui gând bun al nostru!”

Iubirea în Noul Testament este o carte plăcută, utilă, educativă. Plăsmuirea sa s-a realizat într-un timp record, la Lausanne, în atmosfera plăcută, înmiresmată de iubirea fiicei sale Ruru: 15 septembrie - 29 octombrie 1969. Şi să nu uităm, Alexandru Lascarov-Moldovanu avea 84 de ani. 84 de ani! Câtă luciditate, câtă înţelepciune, câtă Iubire!

Concordanţă a Noului Testament

Acesta este un îndreptar alfabetic pentru o grabnică cercetare în Noul Testament. Aprobată de Sfântul Sinod. Ed. I, Bucureşti, 1932. În *Precuvântare*, Al. Lascarov-Moldovanu precizează: „Cercetarea Noului Testament este anevoioasă fără o călăuză care să ne poarte... spre isvorul după care însetează sufletul nostru. De aici a purces gândul de a da la iveală acest îndreptar alfabetic portativ, cu ajutorul căruia toţi însetaţii după învăţătura Domnului şi Mântuitorului Nostru Iisus Christos să poată afla repede ceea ce caută. Dar în afară de astfel de trebuinţă, o călăuză de acest soi poate fi şi de un netăgăduit folos sufletesc, întru aceia că poate îndemna la cercetarea Scripturii, răscolind în minţi o pornire mai mare de cunoaştere şi în inimi un duh mai fierbinte de dragoste pentru învăţătura cea fără preţ, fără asemănare şi fără piericiune. O asemenea călăuză mai poate fi o bună ajutătoare a memoriei, precum şi o supusă împrăştietoare a cunoştinţelor evanghelice". Acest dicţionar a fost finalizat, la Bucureşti, de Sfintele sărbători de Florii ale anului 1932.

Pentru a înţelege cum a fost gândit şi care este esenţa acestei lucrări, vom oferi un exemplu pentru cuvântul „iubire" şi sinonimul său, „dragoste":

„Dragoste" (Ioan XV 9, Rom. XIV 15, 1 Cor. XIII 1, Gal. V 22, Efes. IV 15, 1 Rim. VI 11, 2 Tim. II 22, Iuda I 2);

„Dragostea acopere o sumedenie de păcate" (1 Petru IV 8);

„Dragostea adevărului" (2 Tesal. II 10);

„Dragostea aproapelui" (Rom. XIII 9);

„Dragostea care întrece orice cunoştinţă" (Efes III 19);

„Dragostea cea mare a lui Dumnezeu" (Efes III 19);

„Dragostea crede totul" (1 Cor. XIII 7);

„Dragostea, creştere în ea" (1 Tesal. III 12);

„Dragostea de fraţi" (1 Petru I 22);
„Dragostea de fraţi – iubirea de oameni" (2 Petru I 7);
„Dragostea desăvârşită alungă frica" (Ioan IV 18);
„Dragostea dintâi" (Apost. II 4);
„Dragostea – Dumnezeu este dragoste" (1 Ioan IX 8);
„Dragostea este de la Dumnezeu" (1 Ioan IV 7);
„Dragostea este îndelung răbdătoare" (1 Cor. XIII 4);
„Dragostea este plină de bunătate" (Rom. XIII 10);
„Dragostea este împlinirea legii" (Rom. XIII 10);
„Dragostea este îndelung răbdătoare" (1 Cor. XIII 4);
„Dragostea este plină de bunătate" (1 Cor. XIII 4);
„Dragostea este să umblăm după poruncile lui Dumnezeu" (2 Ioan I 6);
„Dragostea este ţinta poruncii" (1 Tim. I 5);
„Dragostea firească" (Rom. I 31);
„Dragostea frăţească" (Ioan XIII 31, Ioan XV 12, 1 Tes. IV 9);
„Dragostea frăţească, rămâneţi în ea!" (Evr. XII 1);
„Dragostea în Duhul" (Colos. I 3);
„Dragostea, legătura desăvârşirii" (Colos. III 14);
„Dragostea lui Christos" (2 Cor. V 14, Efes III 19);
„Dragostea lui Christos şi-a pus sufletul pentru noi" (1 Ioan III 16);
„Dragostea lui Dumnezeu" (Matei III 17, Ioan XVII 26, Rom. V 5, Tes. III 5, Tit. III 4, Iuda I 21);
„Dragostea lui Dumnezeu s'a arătat către noi, că pe fiul Său, Cel unul născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viaţă să avem" (1 Ioan IV 9);
„Dragostea, mai multă dragoste decât aceasta nimeni nu are, că viaţa lui să şi-o pună pentru prieteni" (Ioan XV 13);
„Dragostea, mângâiere în ea" (Filip. II 3);
„Dragostea nădăjduieşte toate" (1 Cor. XIII 7);
„Dragostea să fie nefăţarnică" (Rom. XII 9);
„Dragostea nu caută ale sale" (1 Cor. XIII 5);
„Dragostea nu face rău aproapelui" (Rom. XIII 10);
„Dragostea nu piere niciodată" (1 Cor. XIII 3);
„Dragostea nu pismuieşte" (1 Cor. XIII 4);
„Dragostea nu se aprinde de mânie" (1 Cor. XIII 5);
„Dragostea nu se bucură de nedreptate" (1 Cor. XIII 6);
„Dragostea nu se laudă" (1 Cor. XIII 4);
„Dragostea nu se trufeşte" (1 Cor. XIII 4);
„Dragostea, pentru toţi sfinţii" (Efes. I 15);
„Dragostea, platoşa ei" (1 Tesal. V 8);
„Dragostea, prin îngăduinţă" (Efes. IV 2);

„Dragostea se bucură de adevăr” (1 Cor. XIII 6);
„Dragoste, – slujiţi-vă unii pe alţii în dragoste” (Gal. V 13);
„Dragostea suferă toate” (1 Cor. XIII 7);
„Dragostea, zidirea în ea” (Efes. IV 16);
„Iubirea” (Luca VI 32);
„Iubirea aproapelui” (Rom. XIII 9);
„Iubirea, cu fapta şi cu adevărul” (1 Ioan III 18);
„Iubirea – datoria de a vă iubi unii pe alţii” (Rom. XIII 8);
„Iubirea de arginţi e rădăcina tuturor răutăţilor” (1Tim. VI 10);
„Iubirea de sine” (2 Timp. III 2);
„Iubirea este împlinirea Legii” (Rom. XIII 10);
„Iubirea fratelui” (1 Ioan II 10);
„Iubirea frăţească” (Ioan XIII 31);
„Iubirea lui Iisus” (Ioan XIII 1);
„Iubirea nu face rău aproapelui” (Rom. XIII 10);
„Iubirea, – prin ea să sporim întru toate” (Efes. IV 15);
„Iubirea vrăşmaşilor” (Luca V 27);
„Iubiţi pe vrăşmaşi!” (Matei V 44, Luca VI 27);
„Iubiţi-vă unii pe alţii, cum v-am iubit Eu” (Ioan XV 12);
„Iubiţi-vă unii pe alţii, în iubire frăţească” (Rom. XII 10).

Ce bine-ar fi să putem îndeplini aceste precepte!

Evanghelia povestită tinerilor băieţi şi fete

În atmosfera plăcută şi liniştită a familiei fiicei sale Ileana/ Ruru, Alexandru Lascarov-Moldovanu va redacta o altă interesantă şi utilă lucrare, gândită, avem certitudinea, ca prelecţiuni pentru tinerii neiniţiaţi în tainele Sfintei Evanghelii. În stilu-i prea bine cunoscut, scriitorul devine un predicator care ştie, cu tact şi slăvită înţelepciune să se-apropie de auditoriul său, indiferent de vârstă, confesiune sau pregătire intelectuală. Expunerea sa este plăcută. Ludicul domină povestea. Vocea auctorială străbate spaţiul, într-o dulce îmbrăţişare duhovnicească, tentaţi fiind să repetăm, precum a făcut-o G. Călinescu despre Ion Creangă. Parcă am sta pe o laviţă, în bătătura casei strămoşeşti, şi-am asculta povestea depănată, fir cu fir, de vocea molcomă şi înţeleaptă a înţeleptului lumii satului nostru străbun.

În arhiva B.S.S., cota III 1691, trei volume manuscris, dactilografiate, cartonate, însumând 839 de pagini A^4. Donaţie: 1957. Pe ultima pagină, înscrisul autorului: Lausanne, 4 noiembrie 1969.

Proiecţia acestei cărţi urmăreşte Istoria Creştinismului. Partea introductivă este lămuritoare. Partenerul de dialog nu mai este „fiul" Fortunat, ci Cristina. Tenta autobiografică a acestei cărţi are ca principal mesaj: o ofrandă binecuvântată celor dragi, respectiv, unei rude de sânge. Aceasta este geneza cărţii (manuscris): *Evanghelia povestită tinerilor băieţi şi fete.*

În loc de prefaţă: „Te-am cunoscut, dragă Cristina, în anii bătrâneţii mele avansate. Deşi coborâm din acelaşi străbun matern, totuşi împrejurările vieţii au făcut ca să nu ne cunoaştem decât abia acum un an, în 1969, când eu intram în al 85-lea an al vieţii mele, iar tu erai politehniciană în Capitală, în anul al treilea, şi abia trecuseşi de douăzeci de ani. Era o adunare

familiară provocată de mine, în care eu fiind cel mai vârstnic, am fost chemat s-o prezidez. Eram în *casa bunicului tău patern, văr primar cu mine*. Atunci, în acea adunare (binecunoscute, de neuitat, duminicile după-aminaza, la Biserica „Sf. Ecaterina" din Bucureşti?!), eu te-am remarcat, nu atât în primul rând ca fizic, ci ca suflet. V-am vorbit despre lucruri duhovniceşti, şi din toţi cei tineri, tu mă urmăreai cu ochi curioşi, în care eu am văzut dorinţa ta de a cunoaşte lucruri de ale credinţei, pe care prea puţin le cunoşteai. Erai avidă să cunoşti. Se vedea în străfundul ochilor tăi negri şi expresivi. Ochii – oglindă a sufletului – mă făcură să văd că tu eşti un element ales, ieşit din comun. Am avut atunci, prin tine, o pornire de curată afecţiune şi o dorinţă de a-ţi cunoaşte mai îndeaproape sufletul. Plecând de la adunare, însoţit de tatăl tău, inginer, l-am întrebat: «Cristina, dragul meu, este în realitate aceea ce pare?» Iar tatăl tău mi-a răspuns, cu asigurare: «Da, este aşa cum pare...» Atunci i-am zis: «Trimite-o mâine (era vacanţa mare din 1969) la mine, dimpreună cu mama ei». A doua zi, am primit vizita lor, eu, din pricina infirmităţii picioarelor mele, fiind în imposibilitate de a merge mai mult. A fost pentru mine un ceas de-o curată desfătare spirituală. Toate calităţile tale, învăluite într-o prea plăcută timiditate, mi-au apărut în deplina lor lumină: o inteligenţă vie, o castitate plină de gingăşie şi candoare, o totală ne-iubire de sine, o precoce înţelepciune fără niciun fel de pretenţie – şi mai presus de toate, o feminitate de un farmec cu totul deosebit".

Plăcerea conturării unui portret, prin care să se evidenţiere, mai cu sârg, partea nevăzută a fiinţei umane, devine pentru scriitor aleasă preocupare. Pentru el, predicator sensibil, avea o mare relevanţă cui aruncă minuscula sământă de muştar a înţelepciunii creştine.

„Din toate ale tale, se degaja o inocenţă rar întâlnită, o dorinţă de a cunoaşte şi plăcută naivitate, dublată însă de o voinţă

şi de-o putere de muncă, nebiruite, ceea ce făcea ca atât la examenul de maturitate să iai notele cele mai mari, ca apoi, în anii politehnicei, să continui seria ta de succese studenţeşti."

Unde eşti, acum, Cristina? Câte mărturii interesante ai avea de oferit despre omul Alexandru Lascarov-Moldovanu? Poate (o supoziţie) nu ţi-au fost străine multe din manuscrisele sale, ce stau acum, cuminţi, în rafturile B.S.S.?! După mărturisirea autorului, un exemplar dactilografiat ţi-a fost dăruit şi s-a odihnit pe biroul şi-n biblioteca ta, nu?! Şi l-ai predat, în 1975, Bibliotecii Sfântului Sinod?!

„Din ceasul acela a început prietenia noastră, care a devenit, apoi, una din cele mai plăcute legături, între o fată de douăzeci de ani (care acum, în 2013, să ai 64 de ani, nu?!) şi un bătrân de 85 (născut în 1885), care a adus în singurătatea mea o lumină de-o candoare şi de-o frumuseţă spirituală din cele rareori întâlnite."

Singurătatea e dulce povară. Şi-un suflet tânăr, în preajmă, ce binecuvântat balsam!

„Pe urmă ai venit mereu la mine şi – împreună – am discutat tot felul de probleme, de artă, de literatură, de estetică, eu punându-ţi la îndemână îndelungata mea experienţă de viaţă – iar tu aviditatea de a şti, de a cunoaşte, de a pătrunde mai adânc în misterioasa peşteră care este existenţa omenească pe acest pământ."

Şi ce informaţie preţioasă primim?!

„Cu acest prilej, tu mi-ai cetit nişte poezii de ale tale, care vădeau, în adevăr, o aplecare spre literatură, spunându-mi preferinţa ta pentru poezia lui Eminescu..."

Pe bătrânul predicator însă îl preocupa altăceva...

„O mare deficienţă... sălăşluia în spiritul tău... creştinătatea ta era ca şi absentă... "

Iată şi prima mărturisire găsită într-un manuscris:

„În vremea aceasta, eu plecam în Elveţia la fiica mea (Ileana/Ruru), aşa încât mă despărţeam de tine, spre regretul nostru reciproc. Ţi-am făgăduit, atunci, că-ţi voi scrie...”

La momentul acela, scrisorile expediate din străinătate nu erau doar cenzurate, dar puteau face rău, mult rău... „o pricină de neplăceri...” Şi-atunci i-a venit ideea salvatoare:

„M-am gândit să prefac proiectatele scrisori” într-o carte. Şi ea se va numi: *Evanghelia povestită tinerilor băieţi şi fete***.**

„Iată... după o muncă de opt-nouă luni, în Elveţia şi aici în Bucureşti, am terminat manuscrisul cărţii hărăzită ţie şi tineretului nostru, care prea puţin ştie din frumuseţile învăţăturii lui Hristos.”

Acum urmează o dezvăluire-şoc, o dezvăluire care dovedeşte precauţie, ca să nu spunem altcum:

„Ca semn de recunoştinţă al acestei geneze, ţi-am încredinţat, drept amintire (pe lângă acea copie, iniţială), *manuscrisul în original*, deşi, de obicei, *eu distrug manuscrisele, după ce le dactilografiez*.”

Se-nţelege, munca nu era în van, pentru că multe copii ale cărţii (cărţilor) erau dăruite. Şi poate, multe dintre manuscrisele conservate, bine legate, ordonate, catalogate, cu sfinţenie păstrate în arhiva B.S.S., să mai existe pe undeva, prin ţară... Dacă, nu cumva, din frică... sau... nu vrem a pronunţa... au fost distruse.

Părintesc îndemn:

„Păstrează-l ca aducere aminte a plăcutelor ceasuri petrecute împreună, în discuţii în care strălucea lumina iubirii Domnului Hristos!”

Acesta este motivul central al acestei instructive Cărţi: *Evanghelia povestită tinerilor băieţi şi fete*!

„Nu există viaţă adevărată decât aceea petrecută sub lumina învăţăturii noastre creştine, iar prin viaţă adevărată, înţeleg viaţă virtuoasă care, singură, ne aduce la mântuirea sufletului şi ne deschide porţile împărăţiei cerurilor.”

În loc de introducere. „Vă vorbeşte aici experienţa unei jumătăţi de veac, a unuia care a trecut de mult şi de patriarhala vârstă...” Ascultând de „porunca Stăpânului lumii” (care glăsuieşte: „Du şi altora din lumina pe care ţi-am dăruit-o ţie!”) şi conştient că în „vâltoarea tinereţii” multe ispite se nasc, este util a povesti tinerilor „fără niciun fel de pretenţie filosofică sau teologică” care este învăţătura creştină.

Asemenea, se impune şi un *Preambul*: „Lumea, dragii mei, până la anul unu al erei inaugurate de venirea Domnului, zăcea, de fapt, într-un întuneric. Păgânismul... nu fusese în stare să spargă cerul, pentru a aduce pe pământ răspunsurile la marile întrebări ale vieţii şi ale morţii”. O traversare prin zbuciumata istorie creştină se impunea, iar scriitorul aduce elemente de esenţă, pentru a înţelege că fiinţa umană a fost dintotdeauna „supusă erorii şi păcatului”. „Imperfecţiunea este de esenţa existenţei noastre”. Regula de aur este: „trăirea creştină”. Recunoaştem subtilitatea exprimării sale: „Noi stăm în faţa a două porţi, ducând cu sine desaga – mai mare sau mai mică – a păcatelor noastre”. Prin spovedanie şi smerenie, vom cunoaşte mântuirea. Multe parabole sunt repovestite – cu mult har.

Parabola mărgăritarului ascuns

În cea de a 56-a povestire, scriitorul explică semnificaţiile parabolei despre „mărgăritarul ascuns”. „Urmând cu o tărie şi cu o dragoste nedesminţită grăirea sa asupra comparaţiilor privitoare la împărăţia cerurilor, Domnul ne dă o scurtă, dar tot atât de grăitoare parabolă a mărgăritarului ascuns...” Şi pentru ca înţelegerea să fie deplină, se explică etimologia cuvântului, interacţiunea sa în diferite contexte, pentru a se ajunge la esenţa: „Împărăţia cerurilor este asemenea unei comori ascunse într-o perlă”. Iar omul, pentru a dobândi frumuseţea de „perlă”, prin „scufundarea în apele vieţii”, are datoria de a „păstra” şi a „împodobi şiragul de perle ale virtuţilor sale”. Acest colier – spre care aspirăm cu toţii – s-ar impune să

ne-ncunune doar alese virtuţi, şi nicidecum „perlele negre ale păcatului” (şi în acest context, exemplele sunt multiple). Luarea aminte este fundamentată şi de-acest avertisment: „De nu aţi fi ştiut, vină nu aţi avea, dar acum când ştiţi, vina voastră fi-va şi mai mare, ca şi pedepsirea ei”. „*Luaţi aminte, copiii mei*!...”

Concluzia naratorului dezvăluie multă evlavie şi înţelepciune: „Mă uit la tine, scumpă tinereţe, din vârful înalt al anilor mei – 85 – şi mă rog pentru tine: Ai grijă, Doamne, de această tinereţe creată de mâna Ta puternică, şi n-o lăsa în voia ei!”

Scrisorile bătrânului Terţiu către strănepoata sa Cristina

Un manuscris, dactilografiat, de 306 pagini, format A[4], finalizat la 16 august 1970, cu precizarea „a doua zi de Sf. Marie Mare", şi-am adăuga noi, cu circa şapte luni înainte de marea despărţire. Vocea auctorială se adresează, de asemenea, Cristinei, fiica vărului său primar, patern, „fost colonel în armata" regală. Apropierea dintre adolescenta Cristina (20 de ani, studentă, în 1969, la Politehnică, în Bucureşti) – „o fată ieşită din comun, plină de însuşiri alese, o inteligenţă vie, dar smerită, o candoare puţin obişnuită, o sfială sinceră..." – şi octogenarul Al. Lascarov-Moldovanu, s-a finalizat printr-o prietenie „potrivită ca suflet". Pentru strănepoata sa, pentru toate tinerele fete, îi „încolţeşte" ideea de a scrie o „povestire" a Evangheliei şi a Epistolelor, folositoare. În adevăr, materialul acesta, aflat în manuscris, este original, în sensul că sfaturile formulate, având ca fundament Sf. Evanghelie, sunt puncte de vedere personale ale scriitorului, adaptate la deceniul şapte al secolului al XX-lea. Primele două capitole ale cărţii-manuscris sunt dedicate „Trupului" şi „Sufletului", acea „legătură misterioasă care face ca unul fără celălalt să nu poată exista" („trupul–adăpost Duhului Sfânt", „trupurile – adăpost sufletelor"; „trupul – templul Duhului Sfânt"; „sufletul are primatul"; „trupul – entitate pământeană, sufletul – entitate cerească"). Un epistolar educativ şi preţios, care poate fi lecturat şi astăzi, cu aceeaşi plăcere. Tonul este părintesc şi plin de candoare: „Tu, dragă Cristina, eşti una din fecioarele acestui neam, care vădeşti, prin calităţile tale, că poţi servi ca model, ca prototip". Un capitol special este dedicat „Suferinţei". Artele îşi au rolul lor bine structurat. Se oferă detalii despre „Biserică" şi tot ce decurge din procesiunile

care compun viaţa pentru un bun creştin. *Comportamentul în societate* se impunea, de asemenea, a oferi detalii, cu fundament euharistic, bineînţeles. Noi ştim, generaţiile dintotdeauna cunosc „Codul manierelor elegante”. Însă aceste reflecţii sunt trecute prin filtrul duhovnicesc. Preţioase chiar în acest început de mileniu al treilea. Sau mai ales, am zice noi, mai ales pentru aceste timpuri tulburi.

Laudă vieţii Mântuitorului

O lucrare masivă, în şapte volume, însumând 1738 de pagini. Toate volumele au format A[4] şi sunt dactilografiate. Se află în arhiva B.S.S. din 1984. Cota: III 1879. Scriitorul a conceput acest vast, complex şi meticulos studiu, cu dorinţa vădită de aprofundare a vieţii Mântuitorului Iisus Hristos, în toată divina sa evoluţie, sub forma unui monolog adresat lui Fortunat: „Iată, fiule Fortunat, pornim pe Via Aurea. Domnul Însuşi mi-a dat această rară şi inefabilă favoare”.

Primul volum, dispus în 19 capitole, debutează cu o *Rugăciune de dimineaţă*: „Fă, Tu, Doamne, tăcere, în întreaga mea fiinţă, ca să se audă în ea numai glasul Tău, ca astfel, bunule stăpâne, lucrarea aceasta modestă a mea să-mi atingă întreitul scop; să-mi pui o piatră la temelia mântuirii mele, să fiu şi altora de folos tot spre acest sfârşit, dar mai osebit ca, prin ea, să Te slăvesc pe Tine, Doamne!”.

Fiecare capitol este precedat de un motto. Spre exemplu, capitolul întâi: *Iisus în veşnicie* este precedat de o secvenţă din Crez: „Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”. Esenţa capitolului devine un precept pilduitor:

„Întreaga creaţiune, fiule Fortunat, este o Taină de iubire a bunului Dumnezeu!”

Volumul al doilea cuprinde capitolele: 20-28: „Predica de pe munte” - „Învierea fiicei lui Iair”. Volumul al doilea cuprinde capitolele: 29-37: „Jertfirea lui Ioan Botezătorul” - „Iisus, apa vieţii”. Volumul al treilea, capitolele: 38-46: „Femeia adulteră” - „Vindecarea idropicului”. Volumul al cincilea tratează „Nesfârşita îndurare a lui Dumnezeu. Pildele cu oaia, drahma şi fiul risipitor”, volumul al şaselea: „Preludiile sfintei patimi”, iar volumul al şaptelea: „Învierea şi Înălţarea”. *Rugăciunea de*

încheiere comprimă mulţumirea autorului faţă de biruinţa în finalizarea acestui demers de istorie creştină. Fiecare volum este însoţit de o fişă, olograf, care reprezintă cuprinsul. Corecturile, pe text, sunt realizate de către autor, cu cerneală roşie. Manuscrisul poartă semnătura autorului şi este datat: „Bucureşti, 2 aprilie 1951 - 4 ianuarie 1952".

Laudă vieţii Maicii Domnului

Manuscris dactilografiat, format A4, donat B.S.S. în 1981, cota: III 1865. Lucrarea cuprinde două volume, a câte 304 şi respectiv, 252 de pagini. Corecturile şi completările sunt realizate cu stiloul roşu. Conform semnăturii olograf, acest studiu-omagiu Măicuţei Domnului („Crinul Vieţii") a fost conceput de scriitor în sfânta Mănăstire „Adormirea Maicii Domnului" din Vladimireşti, şi este datat: iulie 1948.

Asemenea vastei lucrări *Laudă vieţii Mântuitorului*, şi *Laudă vieţii Maicii Domnului*, poate fi considerat un vast poem-evocativ, documentat – ştiinţific, dar prezentat într-o formă plăcută, accesibilă tuturor categoriilor de cititori, împodobită cu pasaje biblice. Vioiciunea naratologicului reprezintă oglinda harului scriitoricesc, al creştinului şi predicatorului Alexandru Lascarov-Moldovanu.

Lucrarea, dispusă în 26 de capitole – volumul I şi 12 – volumul al doilea, se deschide cu o *Invocaţie către Sfânta Fecioară*, prin care autorul explică „îndrăzneala" de a recompune, pe bază de documente sfinte viaţa Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, Fecioara Maria, în acelaşi stil, binecunoscut, de monolog dialogat:

„Iată, fiule *Fortunat*, pregăteşte-te de plecare, în călătoria cea mai frumoasă, din toate călătoriile care pot fi în lumea aceasta..."

În capitolul întâi, se prezintă „cereasca desfătare" înainte de „căderea" lui Adam, insistându-se pe „marea Taină a Iubirii lui Dumnezeu, întru mântuirea omului cel căzut".

Urmează un traiect prin „grădina bine-vestitorilor lui Dumnezeu", apoi – descrierea „sfinţilor noştri bunici duhovniceşti", cu precizarea:

„Pătrundem acum, fiule Fortunat, în casa rugăciunii şi a sfinţeniei, în care Dumnezeu şi-a arătat puterea lui şi unde s-a ivit Crinul Vieţii, care avea hărăzirea cea de la început, de a aduce în lume, după trup, pe Însuşi Mântuitorul oamenilor.”

Din capitolul al patrulea, pătrundem în *Zorii Mântuirii noastre*:

„Dintr-o dată, fiule Fortunat, Nazaretul, dintr-o cetate a Galileii, a ajuns... cel mai luminos şi cel mai viu sâmbure de viaţă a lumii întregi.”

Sensibilitate, delicateţe, emoţie duhovnicească în descrierea momentelor care au marcat viaţa Fecioarei Maria: *Intrarea în Templu* (capitolul 5), *Fecioara în Templu* (capitolul 6), templul considerat „ca o inimă a credinţei şi a pietăţii poporului ales”. Urmează: *Sfânta logodnă* (capitolul 7), *Buna-Vestire* (capitolul 8), *La Elisabeta, în munte* (capitolul 9) – maternitatea reprezentând – „aureolă de jertfă întru aducerea în lume a unei fiinţe noi”.

Multe corecturi însoţesc textul manuscris. Aceasta dovedeşte marea concentrare şi responsabilitate a scriitorului-creştin faţă de un subiect extrem de sensibil, care se cere prezentat într-o formă corectă, fără slăbiciuni interpretative, şi mult plăcută lui Dumnezeu.

Avem a reţine: interpretarea acestui traiect de sfinţenie amprentează personalitatea creştinului Al. Lascarov-Moldovanu. Astfel, Iosif – „umbra tatălui ceresc” (capitolul 10) se supune „vocii” divine. *Căsătoria Fecioarei* (capitolul 11) va lua înfăţişarea unui „sacrament”. *Tu – Betleeme – Efrata!*, moment emoţionant: „Se apropie vremea împlinirii făgăduinţei lui Dumnezeu”. Comentarii preluate din Sfânta Scriptură, versuri ilustrative. Aşadar urmează, Implinirea legiuitelor îndatoriri (capitolul 13), pentru ca totul să decurgă, pentru „a se împlini legea”.

Turturelele Maicii Domnului. Câtă sensibilitate! Revărsare a poeticului în hlamidă euharistică. Ce frumos: „Pruncul” – în braţele Fecioarei – pare „mai lesne *o minune de lumină*...”

Acesta e momentul în care Fecioara, cu Pruncul în braţe, aduce jertfă, la Templu: „două turturele”. A reţine, în viziunea scriitorului, acestea „*preînchipuiesc* smerenia aleasă şi simplitatea necăutată – cuminţenia cea slobodă şi sărăcia în cele ale înţelepciunii omeneşti, – gingăşia cea feciorelnică şi duioşia cea atingătoare în inimă”.

Iată cum un verb, în forma lui, voit, arhaicizată, personală, dăruieşte nu doar originalitate verbalului. Verbul „preînchipuiesc” devine arhaicizare scăldată-n sfinţenie.

Un *preînchipuiesc* – „curăţenie neatinsă” şi „statornicie în iubire”.

Magii (capitolul 15) şi *Îngerii din Betleem* (capitolul 16) – două momente de mare taină. Jertfa pruncilor compune soborul „aleşilor între aleşi”. Pruncii jertfiţi devin „îngeraşii” lui Dumnezeu, cea dintâi „pârgă” a „mucenicilor” lui Hristos. *Egiptul* (capitolul 17) devine locul „prielnic” pentru refugiu. Frumoşi *Anii fericiţi din Nazaret* (capitolul 18). Emoţii, pentru *Lacrimile Mariei* (capitolul 19). Şi-n „sfânta familie”, alături de „tihnitul şi tăcutul cămin din Nazaret”, alături de „sfântul părut părinte pământesc al lui Iisus”, Iosif – „părutul lui tată pământean”: *Teslarul – Feciorul Mariei*. Şi „încep pentru Maria îndelungi ani ai gândurilor şi-ai grijilor, dar şi ai sublimei vieţi de iubire şi devotament”. Şi iată cum Iisus trebuia să devină un „*teslar* de lucruri folositoare oamenilor”. Câtă aură psaltică în aceste pasaje oglindite cu inima! Relevantă acea simbioză de hrană duhovnicească între arhaisme-neologisme-termeni psaltici, seninătate şi evlavie a verbalului, deopotrivă. Numai astfel se poate deveni din – „proteguit” – „proteguitor”.

Nunta din Cana – „Acea clipă de care ani îndelungi se temuse Maria, sosise”, *De la Cana la Calvar*..., „prin sate şi oraşe, propovăduind şi binevestind Împărăţia lui Dumnezeu”. Sfânta tăcere a Mariei... Deveni-va „cea mai grăitoare tăcere din toate vorbirile omeneşti”. Subtilă judecata auctorială:

„Şi te întreb, fiule Fortunat, având Maria aceste graiuri ale tăcerii, ce mai avea nevoie de puţinătatea cuvintelor, – de sarbedele alcătuiri ale lor în fraze şi invocaţii, – de mersul atât de greoi al înlănţuirilor ca de omidă ale cuvintelor omeneşti, legate unele de altele, dar vai, de atâtea ori neputincioase nici chiar de a strămuta un gând, de a aduce un zâmbet, de a scormoni o înduioşare?"

O interogaţie care implică o profundă reflecţie:

„Cu tăcerea ei, Maria a ruşinat cele mai alese vorbi(ri) şi cele mai alese elocinţe ale iscusiţilor ritori din toate vremurile, – şi tot cu tăcerea ei, trecând-o gurilor smerite şi iubitoare ale acelora care, iubind-o, au urmat-o, Maria a îmbogăţit grăirile lor tăcute, făcându-i cei mai plăcuţi «vorbitori» prin tăcerea lor."

Ultimele capitole: *Crucea*, *Învierea*, *Înălţarea* – înveşmântare întru viaţa veşnică. „Lacrimile Mariei – altar curat...". „Despărţită de dumnezeiescul ei Fiu", Fecioara Maria va rămâne mama noastră, a tuturora.

Volumul al doilea este structurat în douăsprezece capitole, oglindire a vieţii noastre duhovniceşti. Ele se prezintă astfel: *Maica Domnului şi vieţile sfinţilor*, *Minunile Maicii Domnului*, *Calendarul Mariei* (extrem de util). În capitolul *Aşezăminte inspirate de Maica Domnului* sunt prezentate lăcaşuri de cult închinate Fecioarei Maria. Acesta este un bun prilej pentru a descrie aşezământul monahal de la Vladimireşti, acolo unde, foarte bolnav, va fi îngrijit, cu iubire şi evlavie, până la însănătoşire. O parte dintre momentele acelea se revarsă, în plan ficţional, în romanul *Fiul risipitor* (în *Zorile* şi *Lumina*). În mod deosebit, recunoaştem, un superb omagiu Măicuţei Veronica.

Când vorbim de lăcaşuri de cult închinate Fecioarei Maria, avem bucuria de a prezenta şi *Icoane făcătoare de minuni ale Mariei* (capitolul al cincilea). Următoarele patru capitole oglindesc chipul Fecioarei în literatură: *Maica Domnului în poezia populară şi în colinde*, *Maica Domnului în Legende*, *Maica*

Domnului în poezia cântată de „Oastea Domnului”, *Maica Domnului cântată de poeţii noştri*. Capitolul al zecelea prezintă un *glosar* cu *Florile denumirilor Mariei* (foarte interesant). Un profund text ni-l oferă penultimul capitol: *Maica Domnului, ajutătoarea, rugătoarea şi mijlocitoarea...*, pentru ca – în final – să ne fie prezentat: *Acatistul Bunei Vestiri*.

Parcurgând aceste două vaste şi atotcuprinzătoarele studii: *Laudă vieţii Mântuitorului* şi *Laudă vieţii Maicii Domnului*, să conchidem, împreună cu autorul lor:

„Lui Dumnezeu slavă pentru toate!”

Sfânta Olimpiada

Suferinţa – „*împărăteasa bunătăţilor*”, „*cununa cununilor*!”
(Sf. Ioan Hrisostom)

Între manuscrisele conservate în arhiva Bibliotecii Sfântului Sinod sunt mai multe volume dedicate Cuvioasei Olimpiada diaconiţa, Sfântului Ioan Hrisostom (Gură-de-aur), precum şi *Extrase din scrierile Sfinţilor Părinţi Creştini* (Sf. Efrem, episcopul Edesei; Chiril, patriarhul Ierusalimului; Ambrozie, episcopul Milanului; Sf. Ilarie, episcop de Poitiers ş.a.).

Reţinem:

– *Elogiu* diaconiţei Olimpiada (datat: 1966, 123 de pagini). Un studiu dispus în patru părţi. Partea întâi: *De la naştere până la venirea lui Ioan Hrisostom ca patriarh*; partea a doua: *Cei şase ani ai patriarhului Ioan Hrisostom*; partea a treia: *Cei trei-patru ani de exil ai patriarhului Ioan Hrisostom*; partea a patra: *De la moartea Sfântului Ioan Hrisostom până la moartea ei*. Prologul şi Epilogul întregesc informaţiile care vizează această viaţă duhovnicească, la care se adaugă comentariul celor şaptesprezece scrisori redactate de Sf. Hrisostom către diaconiţa Olimpiada;

– volumul *Scrisori către Sf. Olimpiada* (148 p.), conservat în manuscris, reprezintă strădania lui Al. Lascarov-Moldovanu de a reproduce şi a adăuga comentarii pline de trăire duhovnicească, privind prietenia şi dragostea a doi evlavioşi creştini, înălţaţi deasupra condiţiei umane. Conform afirmaţiilor lui Lascarov-Moldovanu, a tuturor acelor care au scris despre aceşti doi sfinţi, viaţa lor a fost o „pregustare” a vieţii îngereşti.

Olimpiada (cca 364 – cca 408) a devenit una dintre „femeile cele mai populare din istoria creştinismului bizantin” (*O viaţă* –

o prietenie – o corespondenţă. Ediţie îngrijită de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1997, p. 199)[1]. Fiica unor demnitari imperiali, la maturitate, văduvă fiind, va transforma palatul său într-o mănăstire. Înconjurată fiind de o obşte de 250 de fecioare, rugăciunile săvârşite respectă modelul monahilor „neadormiţi”. Ioan Hrisostom (episcop şi duhovnic al mănăstirii) şi Olimpiada vor deveni adepţii „ascezei mortificatoare”. „Posteau mult şi nejudicios.” Îşi epuizau trupul. De aceea s-au şi îmbolnăvit. Când Ioan Hrisostom va fi exilat, Olimpiada va avea o gravă cădere depresivă. Din corespondenţa celor doi nu s-au păstrat decât 17 scrisori redactate de Sfântul Ioan *Gură de Aur* (începând cu mijlocul secolului V) către cuvioasa Olimpiada.

Pentru familiarizarea cu stilul epistolar duhovnicesc, reproducem câteva pasaje, din volumul editat de Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, în anul 2008, traducere din greaca veche, realizată de către preot prof. Dumitru Fecioru:

Preavenerabilei şi preaiubitoarei de Dumnezeu, diaconiţa Olimpiada, / Ioan episcopul: În Domnul salutare!

1.a. „Cu cât mai mult se întind asupra mea încercările, cu atât mai mult îmi creşte mângâierea şi am mai bune nădejdi de viitor. Acum toate se scurg mulţumitor. Şi avem vânt prielnic. Cine a văzut? Cine a auzit? Sunt stânci ascunse sub apă, stânci pline de primejdie; vârtejuri de apă şi furtuni ne lovesc cu putere; e noapte fără lună, întuneric adânc, prăpăstii şi stânci sunt; călătorim, e drept, pe o astfel de mare, dar nu ne simţim mai rău decât cei ce se clatină în port.”

b. „La acestea dar gândeşte-te şi tu, doamna mea preaiubitoare de Dumnezeu, ridică-te deasupra tulburărilor şi furtunilor acestora şi învredniceşte-mă cu veşti despre sănătatea ta...”

[1] Un studiu interesant semnează şi Vasile Andru: *O sfântă depresivă, Olimpiada, şi „terapeutul” ei, Ioan Hrisostom* („Convorbiri literare”, nr. 3/ 2006).

c. „Un singur lucru mă întristează: nu sunt încredinţat că eşti şi tu sănătoasă. Dă-mi ştiri..., ca să mă bucur şi de aceasta şi să-i aduc multe mulţumiri lui Pergamie, preaiubitul meu fiu. De vrei să-mi scrii, foloseşte-l pe el pentru aceasta, căci este un prieten sincer, devotat mie şi cu foarte mult respect pentru evlavia şi buna-cuviinţa ta...”

Aceste scrisori adresate de Sf. Ioan se doresc „leac de mângâiere” (Scrisoarea VIII), pentru sufletul zbuciumat al diaconiţei. Şi cum despărţirea dintre ei accentuează suferinţa, Sfântul Ioan încearcă să o încurajeze, recomandându-i: „în lipsa mea poţi vorbi cu mine, citind cărţile mele”. Pentru a înfrânge distanţa: „Ai nevoie de suflet de tânăr, de minte de creştin ca să înduri despărţirea de un suflet pe care-l iubeşti”. Este un gând de o sinceritate de necontestat: „Cel care iubeşte sincer, cel care cunoaşte puterea dragostei, ştie ce spune” (Scrisoarea VIII).

Încurajările acestea au un singur ţel: de a nu lăsa „sufletul doborât de tirania tristeţii” (Scrisoarea IX). Gândurile sale se doresc balsam terapeutic: „Iarna nu mă supără tare..., am luat măsuri ca să scap de neplăceri...” (Scrisoarea XVII), încercând să subtilizeze propriile suferinţe: „am scăpat desăvârşit din toate” (Scrisoarea IX), sau: „din pricina dragostei şi a grijii ce-ţi port, am scăpat de această durere” (Scrisoarea XII). Alteori, Sfântul Ioan se slujeşte de un imperativ al înnobilării, prin voinţă: „Bucură-te..., te înveseleşte, pentru că eşti, încununată, pentru că eşti triumfătoare, pentru că striveşti sub picioarele tale boldurile duşmanilor mai mult decât alţii lutul” (Scrisoarea XI).

Însă şi el simte nevoia de încurajare, de vorbe de îmbărbătare: „Cum am să ştiu asta? Nu dacă mi-o spui, ci dacă mi-o dovedeşti cu fapta Nu-mi arăta cuvinte, ci fapte...” (Scrisoarea XVII).

În faţa încercărilor la care sunt supuşi, e nevoie de multă luciditate: „cum poţi nădăjdui să duci o viaţă liniştită şi fără de griji, tu, care te-ai luat la luptă cu începăturile, cu puterile, cu

stăpânitorii lumeşti ai întunericului veacului acestuia, cu duhurile răutăţi?!...” (Scrisoarea XV); de putere de stăpânire: „stăpâna mea prea iubitoare în Dumnezeu, luptă, străduieşte-te, sileşte-te!...” (Scrisoarea X), pentru a înţelege că nici moartea nu ar trebui speria pe nimeni. Ea, moartea, este „odihna omului” (Iov 3, 23).

Cu toate că este măcinat de multă suferinţă, Sfântul Ioan găseşte, de fiecare dată, puterea unor vibraţii optimiste: „Tu, însă, ai o ştiinţă care este mai presus de orice furtună, ai puterea unui suflet de filosof...” (Scrisoarea XII) şi un suflet de aur (Scrisoarea XVI).

Pe baza comentariilor formulate de Lascarov-Moldovanu – în textul manuscris (regretabil că nu a fost tipărit), dar şi de ediţia Deisis, Sibiu, 1997, desprindem din lectura acestor scrisori:

*__cuvinte de îmbărbătare__ adresate Olimpiadei: „nu te lăsa doborâtă de tirania tristeţii, ci stăpâneşte cu judecata ta furtuna supărării...” (Scrisoarea III), „risipeşte negura tristeţii”, „Dezleagă-te de pământ, ... de lanţul trupului!”, „Nu te lăsa acoperită de umbră şi de fum!”, „aruncă această grea povară de tristeşe...” (Scrisoarea V); „Nu-ţi pierde, Olimpiado, nădejdea!... numai de o singură tulburare trebuie să ne temem: de păcat!”; „Nu te tulbura, ... nu te nelinişti, ci continuă să mulţumeşti mereu lui Dumnezeu pentru toate, să-L slăveşti, să-L rogi, să-I ceri...” (Scrisoarea VII);

*__cuvinte de înţelepciune__, pentru noi, creştinii: „omul care face aici pe pământ rău şi se bucură de onoruri în loc să fie pedepsit, pleacă de pe lumea aceasta având onorurile încărcătură prea mare de pedeapsă...” (Scrisoarea V); „Cele ce se văd sunt trecătoare!”, fericirea omenească – trecătoare ca „floarea ierbii” sau „Toată slava omului ca floarea ierbii”; „De mustrarea oamenilor nu vă temeţi şi de hula lor nu vă lăsaţi biruiţi, căci ca o haină se vor învechi şi ca lâna mâncată de molii...” (Scrisoarea VII); „praful dacă nu-i îndepărtat în grabă,

vatămă pe cel mai gingaş dintre mădularele trupului: tulbură limpezimea ochiului şi... strică toată vederea celui nepăsător...”; „să te gândeşti necontenit numai la nevoinţele tale, la stăruinţa ta, la răbdarea ta, la postul tău, la rugăciunile tale, la privegherile tale cele sfinte, la înfrânarea ta, la milostenia ta, la iubirea ta de străini, la feluritele, desele şi cumplitele tale încercări...” (Scrisoarea VIII); „Nu numai săvârşirea de fapte bune are multe răsplăţi, ci şi suferinţa răului...” (Scrisoarea X); „ceea ce este rugina pentru fier, molia pentru lână, cariul pentru lemn sau viermele pentru carne, aceea este păcatul pentru suflet...” (Scrisoarea XIII).

În concluzie, avem a nu uita:

„Pentru drepţi, suferinţa e cunună strălucitoare”, iar „pentru păcătoşi, mijloc de ispăşire” (Scrisoarea XVII).

Varia

În mapa *Varia* (Biblioteca Sfântului Sinod), se regăsesc, laolaltă, mai multe documente, dactilografiate: *Câteva chipuri – câteva cărţi şi unele consemnări*, *„Culturale”*, *Câteva amintiri*, *Fragmente literare risipite*, *Plante, animale, lucruri, locuri şi cetăţi din Sfânta Evanghelie.*

Mapa **A**

Câteva chipuri – câteva cărţi şi unele consemnări

În această mapă „A”, sunt grupate *Câteva chipuri*, adică: recenzii, portrete jubiliare, elogieri, necrologuri, comentarii, în total: 87 de pagini dactilografiate, format A^4, volum broşat.

Numim câteva titluri:

Să ne aducem aminte (omagiu lui Alecsandri, la 50 de ani de la moartea sa),

La mormântul lui M. Eminescu (despre slujba de pomenire, în ziua de Sf. Mihail şi Gavriil, amintindu-se, totodată, de cei 500 de lei strânşi, pentru ridicarea unei cruci la căpătâiul poetului);

Părintele Gala (Galaction) – elogiu;

O aniversare: Ioan Petrovici, la 30 de ani de „propovăduire filosofică” de la Catedra Universităţii din Iaşi;

O mare pildă (necrolog, prof.-lui dr. Ioan Nanu Muscel şi lui Vasile Savel);

Doi moldoveni (elogiu „marinarului” Jean Bart şi pictorului Ştefan Dumitrescu);

Costache Negri (elogiu);

„Cântăreţul Bărăganului” – *C. Sandu-Aldea*;

Generalul Constantin Cristescu (1866-1922) – „Eroul de la Mărăşeşti”, elogiu;

„Apostolatul” lui *Horea Teculescu* (1897-1942), necrolog;

Comoara neamului, un emoţionat omagiu confratelui său, *Tudor Pamfile* (1883-1921), născut în comuna Ţepu, lângă Tecuci;

O mărturisire. Omagiu unui mare cărturar, acad. Ion Simionescu (1873-1944), la împlinirea vârstei de 70 de ani;

Pietre de vad, cronică de carte, elogiu scriitorului Emanoil Bucuţa (1887-1946), pentru romanul în patru volume (1937-1944), posibil, *Pietre de vad*.

Mapa **B**

„Culturale”

Mapa „B” poartă titlul: *Culturale* şi cuprinde texte descriptive, intitulate: *În Ţara Zarandului*, *Crucea de pe Caraiman* – şi „simbolul ei de mângâiere şi înălţare, pentru ca să nu-l uităm niciodată”, precum şi *Tăcere şi muncă.*

Mapa **C**

„Câteva amintiri”

În mapa „C”, cu titlul: *Câteva amintiri*, putem lectura textele:

Amintiri dintr-un ceas moldoveneasc (pp. 51-60). Aceste pagini de memorialistică au fost publicate mai întâi, în revista „Convorbiri literare” (nr. 1-2/1942), apoi, postum, în volumul *Amintiri dintr-un oraş moldovenesc. Tecuciul în memorialistica scriitorilor săi* (Editura pentru Literatură şi Artă „Geneze”, Galaţi, 2001, Selecţie, cuvânt înainte şi note biografice Ştefan Andronache, pp. 151-158);

La Iaşi. Din amintiri (pp. 61-66);

Vasile Lascăr – portret (pp. 66-74);

O carte, un premiu şi câteva amintiri (pp. 75-78).

Mapa **D**

Fragmente literare risipite

Mapa „D”, cuprinde două texte inedite, de proză:

Violete (p. 80) şi
Visul din grădină (p. 87).

Mapa **E**
Plante, animale, lucruri, locuri şi cetăţi din Sfânta Evanghelie

Mapa „E” este extrem de interesantă, inedită şi originală.

Documentul este datat: Bucureşti, 1969, şi este subintitulat: *Poeme în proză*, în total: 83 de pagini. Sunt, în fapt, şapte povestiri, creaţii literare, inedite, inspirate din Sfânta Evanghelie: *Asinul* (pp. 1-16), *Drumul oamenilor* (pp. 17-24), *Apa* (pp. 25-33), *Barca* (pp. 34-38), *Casa – locuinţă a oamenilor* (pp. 39-71), *Şarpele* (pp. 72-78), *Oaia – mielul* (pp. 79-83). Cota: III-1702. Manuscrisul poartă şi o dedicaţie: „Celor patru din frunte: Năică şi Cornelia, Alexandru şi Fotinia – dedic şi dăruiesc acest manuscris (dactilografiat) al meu, ca unora care au mângâiat sufletul meu prin iubirea şi prin devotamentul arătate faţă de mine. Domnul să le răsplătească la vedere. Nenea Alexandru (Tătunu), Bucureşti, 1969” .

CIMITIRUL BELLU BUCUREŞTI

Parcela 55, locul 36

CAVOUL FAMILIEI LASCAROV-MOLDOVANU

Actul de concesiune 5065/1966

Criptele 2 şi 9, din dreapta, numărând de jos în sus, aparţin familiei Al. Lascarov-Moldovanu.

În dreapta, sus, pe o cruce din piatră, mică, scrie:

Maria Lascarov-Moldovanu (1892-1967)
Ionel Lascarov-Moldovanu (1912-1929)
Zoica Lascarov-Moldovanu (1914-1915)

Ştim prea bine, copiii Zoica şi Ionel au fost înmormântaţi în Moldova, unde locuia atunci familia. Peste ani, mutarea la Bucureşti a reprezentat şi decizia ca rămăşiţele pământeşti ale celor doi copii dragi sufletului scriitorului să fie strămutate şi depuse într-o parte a cavoului familiei. Prezenţa în aceeaşi criptă, alături de cei doi copii, şi a Mariei (născută Boiu), soţia scriitorului, confirmă înmormântarea sa, iniţial, într-un alt loc.

Pe placa centrală a cavoului sunt mai multe cruci, dar cea din centru, din fier forjat, dantelat, precum şi grilajul, dovedesc preocuparea proprietarului, adică a lui Al. Lascarov-Moldovanu. În stânga, sunt semnele înveşnicirii unei alte familii care împarte acelaşi încăpător loc de veci. Cu tristeţe constatăm, numele lui Alexandru Lascarov-Moldovanu nu este înscris pe acea placă

centrală, aşa cum s-ar fi cuvenit, cu însemnele anilor cât a trăit pe-acest pământ. De asemenea, constatăm că acest cavou păstrează încă aura unei distincţii... peste care însă domneşte – generos – rugina...

Bibliografie de autor

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Femeia-avocat. Observaţiuni la doctrina şi jurisprudenţa română*, Ed. Ziarului Curierul Judiciar, Bucureşti, 1915.

Alexandru Lascarov-Moldovanu*Zile de campanie. Iunie-august 1913*, Depozitul General: Librăria Stănciulescu, Bucureşti, 1915.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Cohortele morţii*, Ed. „C. R.”, 1930.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Pe drumuri de ţară... Amintirile unui fost subprefect*, Ed. ziarului „Universul”, Bucureşti, 1930.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Hotare şi singurătăţi*, Schiţe şi nuvele, Ed. Cultura Naţională, Bucureşti, 1922.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Nopţi de Moldova*, Ed. Librăriei „Universală” ALCALAY &Co, Bucureşti, 1926.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Domnul Preşedinte...* Nuvele şi schiţe satirice, Ed. „Cartea Românească”, Bucureşti, 1928.

Al. Lascarov-Moldovanu, *Un tăciune şi-un cărbune...*, Ed. „Curierul Judiciar”, 1930.

Al. Lascarov-Moldovanu, *Dacă am cunoaşte... Scrisori creştine*, Bucureşti, 1930.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Biserica năruită*, Roman, Ed. „Naţională” S. Ciornei, Bucureşti, Colecţia „Rosidor”, 1932.

Al. Lascarov-Moldovanu, *Pe urma vijeliei*, Ed. Libr. „Universală”, Bucureşti, 1931.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Casa din pădure*, Nuvele şi povestiri, Ed. Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1931.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Concordanţă a Noului Testament. Îndreptar alfabetic pentru o grabnică cercetare în Noul Testament*, Aprobată de Sf. Sinod, Ed. I, Bucureşti, 1932, 138 p.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Mamina*, Ed. Cugetarea, Bucureşti, 1934.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Viaţa creştină în pilde*. Culese şi prelucrate, Ed. Fundaţia culturală regală „Principele Carol”, 1934.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Flori creştine*, Ed. „Cugetarea”, 1935.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Omul care tace*, Ed. „Adevărul”, 1935.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Romanul Furnicei*, Ed. „Cugetarea”, Bucureşti, 1936. Singurul exemplar existent la BCU Cluj, care păstrează ştampila, mică, rotundă a Bibliotecii Universităţii „Regele Ferdinand I”.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Drumuri...* (vorbiri către săteni), Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol”, Bucureşti, 1938.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Alte flori creştine*, Ed. „Cugetarea”, 1939.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Cartea cu pilde*, „Cugetarea”, Buc., 1940.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Scrisori de război*, Ed. Cugetarea, 1941.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Amintiri cu învăţători*, „Cugetarea”, 1943.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Cutreierând Basarabia desrobită...* Privelişti, oameni, fapte (iunie-septembrie 1942).
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Apa cea vie*, Casa Şcoalelor, Buc., 1943.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Vom învinge!*, „Biblioteca politică”, 1943.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Evanghelia în război*, Tip. Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1944.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Scrisori către tineri*, Bucureşti, 1965, 346 p.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Buga*, Roman postum, publicat sub egida Muzeului Naţional al Literaturii Române, 2002.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Fecioara de la Vladimireşti*, Ed. Solteris, Piatra-Neamţ, 2004.
Alexandru Lascarov-Moldovanu, *Chemări la Domnul. Scurte lămuriri ale Evangheliilor de peste an*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2007 (Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Teofan, Mitropolitul Olteniei // Ediţia 1941, se află la B.S.S. şi B.A.R.; ediţia 2007, la B.C.U. Iaşi).

Prezentare

Livia Ciupercă

membru U.Z.P.R.

Autor:

Ioan Alex. Brătescu-Voineşti. Studiu monografic, Ed. „Dosoftei”, Iaşi, 1996. Prezentare: Ion Apetroaie. Cronică literară: Ioan Holban.

Gramatica limbii române. Noţiuni de prozodie şi teorie literară, Ed. „Eurocard”, Iaşi, 1998. Prezentare: Dragoş Mocanu. Prefaţă: Constantin Parfene.

Jurnal de dascăl. Crochiuri lirice, Ed. „Eurocart”, Iaşi, 2000. Prezentare: Sorana Coroamă-Stanca şi Ionuţ Niculescu. Prefaţă: Liviu Leonte.

Demers didactic, Ed. „Cronica”, Iaşi, 2000.

Competenţe 2003, Ed. „Eurocard”, Iaşi, 2003.

Literatura română, Bacalaureat. Proba orală, Ed. „Bucovina”, 2005.

Proiectarea didactică, Ghid metodologic pentru profesorii de limba şi literatura română, Ed. Spiru Haret, Iaşi, 2006.

Argument literar, Ed. Bucovina, Iaşi, 2007.

60, Ed. „Spiru Haret”, Iaşi, 2007. Prezentare: Nicu Gavriluţă.

Culianu... în haiku, Ed. „Spiru Haret”, Iaşi, 2008.

Culianu pe înţelesul nostru (Arta fugii), Ed. „Spiru Haret”, Iaşi, 2009. Postfaţă: Lucia Afloroaei. Prezentare: Silvia Chiţimia.

Memoria unui tele-spectator sau Paradoxul cotidian. 1990-2010, Ed. „Spiru Haret”, Iaşi, 2010.

Terapeutica teatrului românesc, Ed. „Spiru Haret”, Iaşi, 2010. Postfaţă: Emanuela Ilie.

Pe urmele lui Paul Bujor, Ed. „Spiru Haret”, Iaşi, 2010. Prezentare: Olga Rusu. Cronică: Dan Papuc, Luminiţa Teodorescu, Elenă Mănucă.

Emoţii, Ed. „Spiru Haret”, Iaşi, 2011. Prezentare: Noemi Bomher. Cronică: Cristina Chiprian, Constantin Mănuţă.

Dominic Stanca. Studiu monografic, Ed. Universalia, Bucureşti, 2011. Prefaţă: Doina Uricariu. Cronică: Ioan Holban, Emilian Marcu, Coriolan Păunescu.

Scriitori gălăţeni de ieri şi de azi, Ed. Centrul Cultural „Dunărea de Jos”, vol. I = 2012; vol. II = 2013.

O carte cât o Istorie (istorie literară, memorialistică; evocare: dr. Dominic Stanca), Ed. PIM, Iaşi, 2012. Prefaţă: Florea Ioncioaia. Postfaţă: Cristina Chiprian. Cronică: Monica Pillat, „Peregrinus” (C.L.), Lidia Pircă.

În braţele lecturii, vol. I, Ed. PIM, Iaşi, 2012.

Neînstruniri (versuri), Ed. „Timpul", Iaşi, 2013. Postfaţă: Cassian Maria Spiridon. Prezentare: Ela Martac. Cronică: N.N. Negulescu, Olga Alexandra Diaconu.

Teodor Al. Munteanu. Popas în timp, Ed. „Convorbiri literare", Iaşi, 2013. Postfaţă: Cassian Maria Spiridon. Cronică literară: „Peregrinus" (C.L.), Cristina Chiprian, Doru Scărlătescu.

Coautor (împreună cu profesor Cristina Chiprian):

Alternanţe didactice, Ed. „Spiru Haret", Iaşi, 2002. Prezentare: Doru Scărlătescu.

Probleme de stilistică (pentru bacalaureat), Ed. Bucovina, Iaşi, 2004. Postfaţă: Constantin Mănuţă.

Soluţii didactice alternative, Ed. „Spiru Haret", Iaşi, 2006.

Antologiile revistei „Vama literară". Al treilea val. A şaptea poartă. A 11-a poruncă. Generaţia aşteptismului, vol. I, Ed. agentpress, 2011. Editor Daniel Vorona.

Meridiane lirice. Antologie universală a poeziei româneşti contemporane. 124 poeţi contemporani, Ed. „Armonii Culturale", 2012.

Colaborator:

Literatura în manuale şi în şcoală, Coordonatori: Alina Pamfil, Tatiana Zlătior şi Monica Onojescu, Ed. „Didact", Cluj, 2001.

Didactica limbii şi literaturii române în viziune integrată şi transdisciplinară, Coordonatori: Alina Pamfil şi Monica Onojescu, Ed. „Casa Cărţii de Ştiinţă", Cluj, 2002.

Ioan Petru Culianu. Memorie şi Interpretare, Coordonator conf. univ. dr. Nicu Gavriluţă, Ed. „T", Iaşi, 2002.

Biserica şi şcoala în slujba comunităţii locale, Simpozion internaţional. Coord. conf. pr. dr. Vasile Nechita, Ed. „Sf. Mina", Iaşi, 2004.

Coordonator:

Adolescentia. Împreună cu poeţii ieşeni, Ed. „Cronica", Iaşi, 2000. Prezentare: Valeriu Stancu, Emilian Marcu, Constantin Mănuţă.

Ioan Petru Culianu – universul epic, Comunicări ştiinţifice. Ediţia I, Iaşi, 2 martie 2002, Ed. „Eurocart", Iaşi, 2003. Prezentare: Nicu Gavriluţă.

Ioan Petru Culianu. Simpozion naţional, ed. a II-a, 2.03.2003, Ed. „S. H.", Iaşi, 2004. Prezentare: Nicu Gavriluţă.

Ioan Petru Culianu. Simpozion naţional, ediţia a III-a, Iaşi, 6 martie 2004, Ed. „Spiru Haret", Iaşi, 2005. Prezentare: Nicu Gavriluţă.

Slivna, de Anetta Slivneanu (1906-1989), Ed. Bucovina, Iaşi, 2005 (Documentare actualizată, note şi comentarii de Livia Ciupercă).

I.P. Culianu. Proiectarea didactică. Modalităţi didactice în abordarea textului culianesc, Ed. „Spiru Haret", Iaşi, 2005, Prezentare: Nicu Gavriluţă.

Cuprins

Elogiu

Romancierul

Elogiul familiei creştine

Istorie şi credinţă

Redactor: Dragoş Mârşanu
Corector: Lia Gociu
Tehnoredactor: Alina Andrei
Design copertă: Gabriela Radu
Prepress: Mariana Cojocaru
DTP: Leonard Lunguleac

Bun de tipar: 2013. Apărut: 2013.
Editura Doxologia, Cuza-Vodă 51, 700038, IAŞI
Tel.: (0232)216693; (0232)218324; Fax: (0232)216694
http://editura.doxologia.ro, E-mail: editura@doxologia.ro